

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

**Finansal Teknoloji Uyuşmazlıkları ve Dünya Fikri
Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkimi**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Fahri Tanıdır

Nisan 2025

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

**Finansal Teknoloji Uyuşmazlıkları ve Dünya Fikri
Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkimi**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Fahri Tanıdır

Danışman

Prof. Dr. Yusuf Çalışkan

Nisan 2025

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Mehmet Fahri Tanıdır tarafından hazırlanan "Finansal Teknoloji Uyuşmazlıkları ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkimi" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Yusuf Çalışkan
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Dr. Öğr. Üyesi Işıl Egemen Demir
Türk Alman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman Hamza Tüzgen
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Unvanı Adı Soyadı
Kurumu

Unvanı Adı Soyadı
Kurumu

Tez Savunma Tarihi: 30/ Nisan/ 2025

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin CHICAGO yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun dipnot kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Yusuf Çalışkan

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Mehmet Fahri Tanıdır

ÖZET

Finansal Teknoloji Uyuşmazlıkları ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkimi

Tanıdır, Mehmet Fahri

Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Yusuf Çalışkan

Nisan 2025

Finansal teknolojiler (FinTek), dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle finansal hizmetlerin sunumunu yenilikçi yöntemlerle gerçekleştirerek insanların hayatını kolaylaştırmakta; ancak bu uygulamalardan kaynaklanan hukuki ihtilaflar da giderek artmaktadır. Bu tezde, FinTek sektöründe ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünde Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tahkim mekanizmalarının rolü incelenmekte olup, öncelikle FinTek'in tanımı, tarihsel gelişimi ve finans sektörüyle ilişkisi incelenerek uygulama alanları ele alınmış, ardından FinTek sektöründe yapılan hukuki düzenlemeler değerlendirilmiştir. İkinci bölümde, uyuşmazlık ve fikri mülkiyet uyuşmazlıkları kavramları açıklanarak bunların FinTek ile bağlantısı üzerinde durulmuş; devamında WIPO tahkim mekanizmalarının yapısı, avantajları ve dezavantajları detaylı biçimde analiz edilerek FinTek kapsamında değerlendirilmiş; ayrıca son dönemlerde öne çıkan NFT kavramı ve bunun fikri mülkiyet hukuku bağlamındaki uyuşmazlıklara etkisi ele alınarak, NFT ve blokzincir gibi teknolojik yeniliklerden kaynaklanan sorunların WIPO nezdinde çözümünün mümkün olduğu savunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: FinTek, WIPO tahkimi, avantaj, sınırlama, fikri mülkiyet hakları, NFT, blokzincir, finans, uyuşmazlık.

ABSTRACT

Financial Technology Disputes and World Intellectual Property Organization (WIPO) Arbitration

Tanıdır, Mehmet Fahri

Master's Thesis, Discipline of Private Law Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Yusuf Çalışkan

April 2025

Financial technologies (FinTech) make people's lives easier by providing financial services through innovative methods with the impact of digitalization and technological developments; however, legal disputes arising from these applications are increasing. In this thesis, the role of the World Intellectual Property Organization (WIPO) arbitration mechanisms in the resolution of disputes arising in the FinTech sector is examined. Firstly, the definition of FinTech, its historical development and its relationship with the financial sector and its application areas are examined, and then the legal regulations in the FinTech sector are evaluated. In the second part, the concepts of disputes and intellectual property disputes are explained and their connection with FinTech is emphasized; the structure, advantages and disadvantages of WIPO arbitration mechanisms are analyzed in detail and evaluated within the scope of FinTech; and the concept of NFT and its impact on disputes in the context of intellectual property law, which has recently come to the forefront, is discussed and it is argued that it is possible to resolve the problems arising from technological innovations such as NFT and blockchain before WIPO.

Keywords: FinTech, WIPO arbitration, advantage, limitation, intellectual property rights, NFT, blockchain, dispute.

ÖNSÖZ

30 Nisan 2025 tarihinde, Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programı kapsamında “Finansal Teknoloji Uyuşmazlıkları ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkimi” başlıklı tezimi başarıyla savunarak mezun olmamın mutluluğu ve gururunu yaşıyorum. Bu tez, yalnızca bir akademik çalışmanın ifadesi değil, aynı zamanda azmin, özverinin ve bana destek olanların katkılarıyla şekillenen bir başarının yansımasıdır.

Bu tez, Finansal Teknoloji (FinTek) uyuşmazlıklarının çözümünde Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tahkim mekanizmasının rolünü incelemektedir. Günümüz dijital ekonomisinde FinTek, hızla büyüyen ve dönüşen bir alan olarak dikkat çekerken, bu gelişim beraberinde çeşitli hukuki uyuşmazlıkları da getirmektedir. Bu çalışma, WIPO tahkiminin FinTek sektöründeki uyuşmazlıkların çözümünde sunduğu avantajları ve etkinliğini analiz ederek hem akademik hem de pratik açıdan önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda tezde teorik bir çerçevenin ötesinde, sektöre rehber olabilecek uygulamalı bir kaynak sunularak, FinTek ve hukukun kesiştiği bu alanda özgün bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bu süreçte bana yol gösteren, destekleyen ve eleştirileriyle çalışmamı zenginleştiren herkese minnettarım. Öncelikle, tez danışmanım Prof. Dr. Yusuf Çalışkan’a en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin derin bilgisi, rehberliği ve bana duyduğu güven, tezimin her aşamasında kalitesini artırmış ve bana ilham vermiştir.

Jüri üyelerim Dr. Öğretim Üyesi Işıl Egemen Demir ve Dr. Öğretim Üyesi Abdurrahman Hamza Tüzgen’e de emekleri ve katkıları için derin şükranlarımı ifade etmek isterim. Değerli yorumları ve yapıcı eleştirileri, tezimin son halini almasında büyük rol oynamıştır.

Bu yolculukta en büyük gücüm ise ailem olmuştur. Onların sevgisi, sabrı ve bana olan inancı, zorlu anlarda dahi pes etmememi sağlamıştır. Eğitime verdikleri değer ve fedakârlıkları, bu başarının temel taşlarından biridir. Aileme, sonsuz destekleri için yürekten teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL TEKNOLOJİ (FİNTEK) KAVRAMININ ÖZELLİKLERİ, UYGULAMA ALANLARI VE BUNA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

1. FİNTEK KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ..... 3

1.1. FinTek Kavramının Ortaya Çıkışı..... 3

1.2. FinTek'in Tanımı 6

1.3. FinTek Kavramının Barındırdığı Unsurlar..... 7

1.3.1. Bankalar veya Diğer Finans Kuruluşlarınca Gerçekleştirilen
Faaliyetlerden Olması 7

1.3.2. Dijitalleşme ve İnovasyon İçerikli Olması..... 8

1.3.3. Müşteriyi Merkeze Alması..... 9

2. FİNTEK SEKTÖRÜNDE FİNANS VE BANKACILIK UYGULAMALARI..... 10

2.1. Açık Bankacılık ve Finans 12

2.2. Blokzincir Teknolojisinin Finans Sektöründe Uygulama Alanları 15

3. FİNTEK'E İLİŞKİN DÜZENLEMELER..... 21

3.1. Türkiye	21
3.1.1. Ödeme Hizmetleri	21
3.1.2. Dijital Bankacılık ve Açık Bankacılık	21
3.1.3. Mobil Ödeme Teknolojileri.....	27
3.1.4. Kripto Varlıklar	28
3.2. Avrupa Birliği'nde FinTek Düzenlemeleri	31
3.2.1. Kripto Varlık Düzenlemeleri.....	31
3.2.2. Yapay Zeka Yasası (AI Act)	32

İKİNCİ BÖLÜM

FİNTEK SEKTÖRÜNDE FİKRİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARI VE DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO) TAHKİM MEKANİZMASI

1. UYUŞMAZLIK KAVRAMI VE FİKRİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARI	36
2. FİNTEK SEKTÖRÜNDE FİKRİ MÜLKİYET YAPISI VE OLASI UYUŞMAZLIK TÜRLERİ.....	39
2.1. FinTek ve Fikri Mülkiyet İlişkisi	39
2.2. FinTek Uyuşmazlık Türlerine Örnekler	40
3. NFT VE DİJİTAL VARLIKLAR BAĞLAMINDA FİKRİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARI	42
3.1. NFT Kavramı	42
3.2. NFT’lerde Fikri Mülkiyet Sorunları.....	43
3.3. NFT Uyuşmazlıklarında Güncel Durum	47

4. WIPO TAHKİM MEKANİZMASI VE FİKRİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDAKİ ROLÜ	48
4.1. WIPO’nun Tarihçesi ve WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi	48
4.2. Genel İşleyiş	49
4.3. Fikri Mülkiyet Uyuşmazlıklarında WIPO’nun Rolü.....	49
4.4. WIPO Tahkiminin Özellikleri	51
4.4.1. Gizlilik.....	51
4.4.2. Uzman Hakemler – Liste Prosedürü	53
4.4.3. WIPO Hızlandırılmış Tahkimi	55
4.4.3.1. Genel Özellikleri ve Tarihçesi.....	55
4.4.3.2. Hızlandırılmış Tahkimde Gizlilik ve Delil Yönetimi	57
4.5. WIPO Tahkim Kuralları	58
4.5.1. WIPO Tahkim Kuralları’nın Uygulanması	58
4.5.1.1. Tahkim Kuralları’nın Uygulanması için Tahkim Anlaşmasının Varlığının Gerekliliği ve Geçerlilik Koşulları	58
4.5.1.2. Tahkim Kuralları’nın Zaman Bakımından Uygulanması.....	63
4.5.1.3. Tahkim Kuralları’nın Uygulanmama Durumu.....	65
4.6. WIPO Tahkim Yargılama Sürecinin Başlaması.....	66
4.6.1. Belgelerin İletileceği Araçlar ve Teslim Edileceği Mercii....	67
4.6.2. Teslim Edilecek Belgeler	69
4.6.2.1. Tahkim Talebi	70

4.6.2.2. Tahkim Talebine Cevap	71
4.6.2.3. Dava Dilekçesi	71
4.6.2.4. Cevap Dilekçesi.....	72
4.6.2.5. Karşı Dava Talebi.....	73
4.7. Hakem Mahkemesinin Oluşumu ve Kurulması	73
4.7.1. Hakemlerin Seçilme Yöntemi ve Sayısı.....	73
4.7.1.1. Tek Hakemin Belirlenme Usulü.....	74
4.7.1.2. Üç Hakemin Belirlenme Usulü	74
4.7.1.3. Birden Fazla Davacı veya Birden Fazla Davalının Olması Durumunda Üç Hakemin Belirlenmesi Usulü	75
4.7.1.4. Hakem Kurulunun Üye Sayısının Azalması	77
4.7.1.5. Hakemlerin Yetkisine Yönelik İtirazlar	79
4.8. Hakemlerin Görevleri.....	79
4.8.1. Hakemlerin Görevi Kabulü	80
4.8.2. Tahkim Sürecinin Yönetimi	80
4.8.3. Tarafsızlığın (Neutrality) ve Bağımsızlığın (Independence) Sağlanması	81
4.9. WIPO’da Hakemlerin Sahip Olduğu Özel Yetkiler	84
4.10. Hakemlerin Alabilecekleri Geçici Hukuki Tedbir Kararları.....	85
4.11. Hakemlik Görevinin Sona Ermesi ve Hakemlerin Reddi Müessesesi	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**FİNTEK UYUŞMAZLIKLARININ DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET
ÖRGÜTÜ (WIPO) KAPSAMINDA ÇÖZÜMÜNÜN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

1. FİNTEK UYUŞMAZLIKLARINDA WIPO TAHKİMİNİN AVANTAJLARI.....	90
2. FİNTEK UYUŞMAZLIKLARINDA WIPO TAHKİMİNE İLİŞKİN SINIRLAMALAR VE BUNLARA İLİŞKİN ÇÖZÜMLER	96
2.1. Tarafların Talebinin Olması Gerekliliği.....	96
2.2. Yeni Teknolojilere Özgü İhtiyaçlar.....	97
2.3. Tahkime Elverişlilik sınırı.....	98
2.4. İctihat Eksikliği ve Hukuki Belirlilik	99
2.5. WIPO Tahkim Masrafı Meselesi.....	100
2.6. WIPO’nun FinTek Uyuşmazlıklarında Başarısına Örnekler.	101
3. WIPO TAHKİMİNİN FİNTEK UYUŞMAZLIKLARINDA UYGUNLUĞUNA YÖNELİK TARTIŞMALAR.....	101
SONUÇ	113
KAYNAKÇA	118

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AISP	: Hesap Bilgisi Hizmet Sağlayıcıları, Account Information Service Provider
API	: Uygulama Programlama Arayüzü, Application Programming Interface
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch, Alman Medeni Kanunu
BKM	: Bankalararası Kart Merkezi
Bkz	: Bakınız
bs.	: Baskı
CASP	: Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcısı, Crypto Asset Service Provider
CFS	: Finansal İstikrar Kurulu, Corporate Finance Institute
DeFi	: Merkezi Olmayan Finans, Decentralized Finance
DLT	: Dağıtık defter teknolojisi, Distributed ledger technology
E.T.	: Erişim Tarihi
FATF	: Finansal Eylem Görev Gücü, Financial Action Task Force
FinTek	: Finansal Teknoloji
FSEK	: 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

GDPR	: Genel Veri Koruma Yönetmeliği, General Data Protection Regulation
GSYİH	: Gayrisafi yurt içi hasıla
HBHS	: Hesap Bilgisi Hizmeti Sağlayıcısı
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
ICANN	: İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu, Internet Corporation for Assigned Names and Numbers
ICC	: Uluslararası Ticaret Odası, International Chamber of Commerce
IYUK	: 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu
IDTech	: Kimlik Tanıma Teknolojisi, Identification Technology
InsurTech	: Sigorta Teknolojisi, Insurance Technology
ISO	: Uluslararası Standardizasyon Örgütü, International Organization for Standardization
ITU	: Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, International Telecommunication Union
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KYC	: Müşteri Tanıma Sistemi, Know Your Costumer
LegalTech	: Hukuk Teknolojisi, Legal Technology
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu
MiCA	: Markets in Crypto-Assets
MÖHUK	: 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun

MTK	: 4686 Milletlerarası Tahkim Kanunu
NFC	: Yakın Alan İletişimi, Near Field Communication
NFT	: Değiştirilemez Token, Non Fungible Token
no.	: Numara
OCP	: Fas Fosfat Ofisi, Office Cherrifien des Phosphates
OR	: İsviçre Borçlar Kanunu, Obligationenrecht
ÖEBHS	: Ödeme Emri Başlatma Hizmeti Sağlayıcısı
Örn.	: Örneğin
P2P	: Eşler arası, peer to peer
PayTech	: Ödeme Teknolojileri, Payment Technology
PSD2	: Ödeme Hizmetleri Direktifi 2, Payment Services Directive 2
PSP	: Payment Service Provider, Ödeme Hizmeti Servisi Sağlayıcıları
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi
RegTech	: Düzenleyici Teknoloji, Regulatory Technology
R.G.	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
SCF	: Tedarik Zinciri Finansmanı, Supply Chain Finance
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SupTech	: Gözetim Teknolojisi, Supervisory Technology
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKHK	: 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TÖDEB	: Türkiye Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Birliği
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
UDPR	: Tek Tıp Alan Adı Uyuşmazlık Çözüm Politikası, Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy
UNCITRAL	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu, United Nations Commission on International Trade Law
vd.	: ve devamı
WIPO	: Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü, The World Intellectual Property Organization
YZ	: Yapay Zekâ
ZPO	: Alman Medeni Usul Kanunu, Zivilprozessordnung

GİRİŞ

FinTek (Finansal teknoloji) alanında meydana gelen yeniliklerle birlikte insanlar teknolojik cihazlara daha fazla yönelmeye başlamıştır. Bu cihazların sağladığı kolaylıkla birlikte finans sektörüne de yansımıştır. Örneğin bankacılık sektöründe dijital bankacılık, açık bankacılık ve robo-danışmanlık gibi uygulamalar da gelişmiş; bunun yanı sıra uygulamada en çok kripto varlıklar ve NFT (Non Fungible Token, Değiştirilemez Token) olarak gördüğümüz dağıtık defter teknolojisini kullanan blokzincir tabanlı varlık gibi gelişmiştir. Bu teknoloji sayesinde insanlar tek bir merkezden ziyade bilgilerinin çeşitli ağlarda yayıldığı bilgisayarlarda saklamaktadırlar. Ancak bu tarz yapılar, zaman zaman siber saldırılara uğrayabilmekte veya bazı insanlar bilgilerini blokzincir tabanlı kripto cüzdanlarda sakladıklarından ötürü blokzincirin, değiştirilemezlik özelliğinden kaynaklı yapılan işlemlerin geri alınamaması söz konusu olarak insanlar maddi zarara uğrayabilmektedirler. Bunun yanı sıra insanların kendilerine ait varlıkları izinsiz olarak NFT şeklinde basılıp üretilmekte ve bunun sonucunda da mülkiyet hakları ihlal edilebilmektedir. Tüm bu örnekler ve daha niceleri FinTek uyuşmazlıklarını oluşturmakta ve bunların nasıl daha hızlı ve etkin şekilde çözülebileceği problemi gündeme gelmektedir.

Bu kapsamda Tezimizin ilk bölümünde FinTek kavramına ait unsurlar ve tarihsel süreci açıklanacak; ardından bankacılık ve finans alanında blokzincir teknolojisi ve açık bankacılık gibi FinTek uygulamaları açıklanacak ve yeni gelişen bir alan olan FinTek'in, suistimale açık olmasından ötürü oluşturabileceği zararları önlemek adına yapılan düzenlemelerden bahsedilecektir. Özellikle Avrupa Birliği'nde çıkan Yapay Zekâ Yasası'nın FinTek bakımından önemi anlatılacak ve kripto varlık düzenlemelerinden bahsedilecektir. Yine Ülkemizde çıkmış olan kripto varlık yasası, mobil ödeme teknolojisine ilişkin düzenlemeler, ödeme kuruluşlarının tabi olduğu kurallar ve dijital bankacılık ile açık bankacılık düzenlemelerine değinilecektir.

Tezimizin ikinci bölümünde ilk olarak uyuşmazlık kavramı ve fikri mülkiyet kavramı açıklanacak ve nelerin fikri mülkiyet uyuşmazlığı teşkil ettiğine değinilecek; ayrıca FinTek sektörünün fikri mülkiyet ile olan ilişkisi ile bu sektörde mevcut olan uyuşmazlık örneklerinden bahsedilecektir. İkinci bölümün devamında, yeni gelişen bir

kavram olan NFT'den ve bunun doğurabildiği fikri mülkiyet ihlallerinden bahsedilecektir. Bunun akabinde WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, World Intellectual Property Organisation) ile ilgili temel bilgiler verilecek; WIPO tahkiminin özellikleri anlatılacak ve WIPO Tahkim Kuralları çerçevesinde şekillenen hakemlerin seçilme usulü, yetkileri ve görevleri gibi mevzulardan bahsedilecek; ayrıca WIPO tahkim anlaşmasına yönelik bulunması gereken şartlar incelenecektir.

Tezimizin üçüncü bölümünde ise WIPO'nun FinTek uyuşmazlıkları için avantajları, sınırlamaları ve bu sınırlamalara yönelik çözüm önerileri kapsamında bir değerlendirme yapılarak, NFT, blokzincir ve diğer FinTek uyuşmazlıklarının WIPO'da çözülmesinin neden uygun olduğu ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL TEKNOLOJİ (FİNTEK) KAVRAMININ ÖZELLİKLERİ, UYGULAMA ALANLARI VE BUNA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

1. FİNTEK KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

1.1. FinTek Kavramının Ortaya Çıkışı

Bankaların, geleneksel anlayış çerçevesinde, bireylerin tasarruflarını güvenli bir şekilde muhafaza etme ve bu birikimlerden kâr elde etme gibi dar çerçeveli işlevleriyle tanımlanagelmiş olması, zaman içinde özellikle tüketici beklentilerinin artması ve sektör içi rekabetin yoğunlaşması sonucunda köklü bir dönüşüme uğramış¹; bu dönüşüm ise, hem dijital bankacılığın hem de FinTek uygulamalarının ivme kazanarak finansal hizmet alanına giderek daha derinlemesine nüfuz etmesine imkân sağlayacak şekilde genişlemiş ve geçmişteki kalıplaşmış bankacılık faaliyetlerine yönelik algının çok ötesinde yeni açılımları ve aktörleri beraberinde getirmiştir². Bu bağlamda, Finance (finans) ve Technology (teknoloji) kelimelerinin birleşimiyle türetilen FinTek kavramı, ilk olarak 1990'lı yıllarda temeli atılan³ ve 2010'lu yılların başından itibaren giderek yaygınlık kazanan teknolojik yeniliklerle beslenen bir olguya işaret etmektedir⁴. Bu kavramın hızlıca artan popülerliğinin temelinde; esasen, 2007–2008 yıllarında Konut Krizi olarak da bilinen küresel finans krizinin piyasalarda oluşturduğu derin güvensizlik ortamının ardından, banka gibi merkezi ve batmasının neredeyse imkânsız olduğu düşünülen yapılarla ilgili genel kanıların boşa çıkmış olması yatmaktadır⁵. Böylece söz konusu dönemde ortaya çıkan yeni finansal

¹ Mehmet Takan ve Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yöntem*, 8. bs. (Konya: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018), 1.

² Takan ve Acar Boyacıoğlu, 1.

³ W. Douglas Arner, János Barberis ve Ross P. Buckley, “The Evolution of Fintech: A New Post-Crisis Paradigm?”, *Georgetown Journal of International Law* 47, no. 4 (2016): 1271.

⁴ Patrick Schueffel, “Taming the Beast: A Scientific Definition of FinTech”, *Journal of Innovation Management* 4, no. 4 (2016): 45.

⁵ 2008 küresel finans krizinin en çarpıcı tezahürlerinden biri, özellikle ABD ve Avrupa menşeli bankaların, yüksek riskli konut kredisi alan müşterilerin bu kredileri zamanında geri ödememeleri

girişimlerin, geleneksel bankacılık süreçlerinden farklı olarak daha yenilikçi ve teknoloji odaklı hizmetlerle piyasalarda öngörülemeyen bir sıçramanın öncüsü olduğunu söylemek mümkündür⁶. İşte bu nedenle, krizin ve krizin tetiklediği güven sarsılmasının akabinde, bankacılık ve finans işlemlerine farklı bir boyut kazandırma gayesi güden aktörlerin sektöre adım atmasıyla birlikte, dijitalleşme yalnızca çok uluslu bankaların veya büyük finans kuruluşlarının değil, aynı zamanda rekabetin artmasını sağlayan yenilikçi girişimlerin de öncüsü haline gelmiş, bu esnada finansal piyasalarda tüketicilerin konumu güçlenmiş ve dünya genelinde tüketicinin korunduğu bir hukuksal çerçevenin oluşturulması için çalışmalar yoğunlaşmıştır⁷.

Ayrıca bu dönüşüm, yalnızca bankacılık ile finans sektörlerinin yeni teknoloji ve dijitalleşme trendleriyle bütünleşmesinin hız kazanması ve piyasaya genç, dinamik aktörlerin katılmasına yol açmakla kalmamış; aynı zamanda finansal işlemlerde tüketici taleplerinin merkezde yer aldığı, daha esnek, hızlı ve kullanıcı dostu arayüzlerin öne çıktığı, klasik anlamda zayıf taraf olarak nitelenen tüketicinin dijital çağın sağladığı olanaklar sayesinde haklarını gözetten bir yaklaşımla düzenleme yapılmasının ve farklı sektörlerle yönelik az sonra bahsedilecek olan özel terimlerin

sonucunda (hızla artan riskli mortgage, subprime mortgage), varlıklarının değer kaybetmesiyle başlayan ve kısa zamanda neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan bir çöküş döngüsünün ortaya çıkmış olmasıdır. Lawrence G. McDonald ve Patrick Robinson, *A Colossal Failure of Common Sense: The Inside Story of the Collapse of Lehman Brothers* (New York: Crown Business, 2009), 28. Bu çerçevede ABD'deki en büyük bankalardan biri olarak addedilen ve yaklaşık 150 yıllık geçmişe sahip Lehman Brothers'ın 15 Eylül 2008 tarihinde iflas başvurusunda bulunması, kriz sürecini adeta sembolleştiren bir milat olarak görülmüş, zira Lehman Brothers'ın çöküşü sadece finans piyasalarında derin bir şok dalgası yaratmakla kalmamış, aynı zamanda bankalara ve diğer finansal kuruluşlara yönelik güven duygusunun sarsılmasına da yol açmıştır. McDonald ve Robinson, 29. Bu durum, Washington Mutual gibi köklü kuruluşların tarihteki en büyük banka iflaslarından birini yaşamalarına ve Federal Mevduat Sigorta Kurumu (FDIC, Federal Deposit Insurance Corporation) tarafından el konularak varlıklarının JP Morgan Chase'e satılmasına zemin hazırlamıştır. Martin Neil Baily, Robert E. Litan ve Matthew S. Johnson, *The Origins of the Financial Crisis* (Washington, D.C.: Brookings Institution, 2008), 16, <https://elischolar.library.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4894&context=yyps-documents>. E.T. 31.03.2025. Yine Bear Stearns'ın neredeyse yok pahasına JPMorgan tarafından devralınması ve İngiltere'de faaliyet gösteren Northern Rock'ın millileştirilmesi gibi müdahaleler, diğer pek çok finans kurumunu da krizin pençesinde hayatta kalabilmek adına devlet destekli kurtarma paketlerine, yüklü miktarda yapılan borçlanmalara veya zorunlu birleşme ve devralma işlemlerine mecbur bırakmıştır. Baily, Litan ve Johnson, 17.

⁶ Arner, Barberis ve Buckley, 1271; Board of Governors of the Federal Reserve System, *The Federal Reserve System: Purposes and Functions* (Washington, DC: Board of Governors, 2016), 13, <https://fraser.stlouisfed.org/title/5298>. E.T. 19.03.2025; Şebnem Elif Kocaoğlu Ulbrich, "Avrupa Birliği ve Türk Banka Hukuku Yönünden Fintek" (Yüksek lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 8.

⁷ Board of Governors of the Federal Reserve System, 13 vd.

ortaya çıkmasının da önünü açmıştır⁸. Böylece FinTek kavramının başta çok geniş bir tanıma sahip olması, finans piyasalarında mevcut bütün teknolojik yenilikleri kucaklaması ve tek bir çatı altında toplaması beklenirken, zamanla belirli sektörlerle odaklı teknik kavramların (InsurTech'in⁹ sigorta alanında, LegalTech'in¹⁰ hukukta, RegTech'in¹¹ düzenleme ve uyum süreçlerinde, PayTech'in¹² ödeme sistemlerinde, IDTech'in¹³ kimlik doğrulama teknolojilerinde) yaygınlaşmasıyla FinTek teriminin anlamı görece daralmış; buna karşılık bizzat FinTek olgusunun kendi içinde kazandığı derinlik, finansal hizmetlerin çeşitliliğini artırmış, rekabeti kızıştırmış ve bankacılık anlayışını çok yönlü bir yapıya büründürmüştür¹⁴.

⁸ Dennis Kunschke ve Kai A. Schaffelhuber, eds., *FinTech: Grundlagen – Regulierung – Finanzierung – Case Studies* (Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2018), 16.

⁹ Avrupa Parlamentosu'na göre InsurTech (Sigorta Teknolojisi, Insurance Technology), sigortacılık sektöründe yeni teknolojilerin kullanımıyla geliştirilen veya bu teknolojiler aracılığıyla sunulan hizmetleri ifade etmektedir. Bu hizmetlere örnek olarak, otomatik danışmanlık sistemleri, risk analizi, büyük veri uygulamaları ve siber saldırılar gibi yeni risklere karşı sigorta çözümleri verilmektedir. European Parliament, Committee on Economic and Monetary Affairs. *Report on FinTech: The Influence of Technology on the Future of the Financial Sector* (2016/2243(INI)). Brüksel, 2017, 6.

¹⁰ LegalTech (Hukuk Teknolojisi, Legal Technology) terimini kullanan resmî kurumlara ait kaynaklar FinTek terimi kadar yaygın olmadığı için terimi ifade etmekte yararlanılabilecek çalışmalar sınırlıdır. LegalTech'i, yasal hizmetlerin geliştirilmesi için kullanılmakta olan gelişen teknoloji ve yenilikçi süreçler olarak tanımlayan makale için bkz: Joseph M. Green, *Legaltech and the Future of Startup Lawyering*. <https://ssrn.com/abstract=3360174>

¹¹ Avrupa Parlamentosu'na göre RegTech (Düzenleyici Teknoloji, Regulatory Technology), yasal uyum süreçleri boyunca yeni teknolojilerin kullanılması olarak tanımlanmaktadır. European Parliament, "Report on FinTech", 16.

¹² PayTech (Ödeme Teknolojileri, Payment Technology); FinTek sektöründe öne çıkan bir terim olarak, elektronik ödemeleri ve finansal işlemleri kolaylaştırmak için tasarlanmış donanım, yazılım ve hizmetlerin kapsamlı bir paketini ifade etmekte olup, bireylerin ve işletmelerin para alışverişi yapma şeklini, mobil ödeme uygulamalarından blokzincir tabanlı sistemlere kadar uzanan güvenli, verimli ve yenilikçi çözümleri, sıkı düzenleyici tedbirlere uyarak sunmayı hedeflemektedir. Detaylı bilgi için bkz. EY, "The Rise of PayTech – Seven Forces Shaping the Future of Payments" (EY, 2022), 4-5, <https://www.europeanpaymentscouncil.eu/sites/default/files/inline-files/ey-the-rise-of-paytech-seven-forces-shaping-the-future-of-payments-20221202%20%281%29.pdf>. E.T. 05.04.2025.

¹³ IDTech (Identification Technology), bireylerin, nesnelerin veya varlıkların kimliklerini doğru ve verimli bir şekilde tanımak, doğrulamak ve yetkilendirmek için tasarlanmış geniş bir teknolojik sistemler ve metodolojiler yelpazesini kapsayan Kimlik Tanıma Teknolojisi olarak tanımlanabilir. Bu teknolojiler; parmak izi, yüz tanıma ve iris taramaları gibi biyometrik verilerden yararlanmanın yanı sıra, radyo frekansı ile tanımlama (Radio Frequency Identification, RFID), barkod tarama ve dijital sertifikalar gibi biyometrik olmayan yöntemleri de içermekte olup, fiziksel ve dijital alanlarda güvenlik ile erişim kontrolünden, sağlık, finans, hukuk ve lojistik gibi sektörlerde süreçleri kolaylaştırmaya kadar uzanan geniş uygulama alanlarına sahiptir. Detaylı bilgi için bkz. Identity Management Institute, "Future Identification Methods: Balancing Security, Convenience, and Privacy in Digital Identity Systems", *Identity Management Institute Publications*. 2024, 1-2, <https://identitymanagementinstitute.org/future-identification-methods/>. E.T. 06.04.2025.

¹⁴ Kocaoglu Ulbrich, 9.

Tüm bu nedenlerle, bir ürün veya hizmetin FinTek alanına girip girmediğini saptamak bakımından, söz konusu hizmet ya da ürünün geleneksel finans kuruluşlarınca sunulup sunulmadığı, finansal piyasalarda geçerli olan düzenlemelere tâbi olup olmadığı, dijital teknolojileri ve yenilikçi çözüm önerilerini içerip içermediği gibi kriterleri değerlendirmek büyük önem taşımaktadır¹⁵. Şu hâlde teknolojik imkânların hızla geliştiği dünyamızda, tüketicilerin beklentilerinin farklılaşmasının yanı sıra bankalar ve diğer finans şirketlerinin rekabet gücünü koruma arzusu da aynı ekseninde birleştiğinden ötürü, FinTek ve dijital bankacılık yaklaşımları belirlenirken, gerek hukuki sorumluluklar ve uyum mekanizmaları gerekse tüketici odaklı düzenlemeler bakımından etkin bir dengeyin sağlanması gerekmektedir.

1.2. FinTek'in Tanımı

Birçok kişi tarafından yaygın olarak kullanılan FinTek kavramının tanımı noktasında farklı yaklaşımlar mevcuttur.

Örneğin Türk Dil Kurumu (TDK), FinTek'i "Finansal hizmetlerin sunulmasında kullanılan yenilikçiler ve hızlandırıcı iş modellerini içeren kuruluş veya ürünler" şeklinde tanımlayarak, bu alanda ortaya çıkan girişimlerin finans sektörüne dinamizm kazandırma potansiyeline vurgu yapmaktadır¹⁶. Öte yandan, Finansal İstikrar Kurulu (CFS)¹⁷ ise çok daha kapsamlı bir bakış açısıyla, "Finansal sektörde yeni iş modellerini ve teknoloji destekli inovasyonları gerçekleştirebilecek ve finansal yasalar üzerinde önemli etki yaratabilecek süreçleri içeren teknolojik gelişim" ifadesiyle, FinTek'in hem sektörde yer alan şirketleri hem de hukuki düzenlemeleri değiştirme yetisine atıfta bulunmaktadır¹⁸. Bu şekilde farklı bakış açıları¹⁹, FinTek sektörünün sürat, verimlilik ve etkileşim odaklı çözümler sunarak finansal işlemleri

¹⁵ Kocaoğlu Ulbrich, 10.

¹⁶ Bkz. TDK, FinTek, <https://sozluk.gov.tr>, E.T. 18.03.2025.

¹⁷ Corporate Finance Institute.

¹⁸ Corporate Finance Institute. "Fintech." *Corporate Finance Institute*, <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/fintech/>. E.T. 19.03.2025.

¹⁹ Diğer bir tanıma göre ise FinTek, Finans alanındaki faaliyetleri iyileştirmek amacıyla teknolojiyi kullanan yeni bir finans sektörüdür. Schueffel, 46. Ayrıca FinTek'i; mobil, internet, veri analitiği gibi dijital teknolojilerin kullanılarak geleneksel finansal hizmet anlayışını ortadan kaldıran, çağdaş bir yaklaşım ile finans hizmetlerinin tüketici kesime ulaşmasını kolaylaştıran bir sistemler bütünü olarak tanımlayan da bir yaklaşım mevcuttur. Thomas Philippon, *The FinTech Opportunity*, NBER Working Paper No. 22476 (Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2016), 2.

daha erişilebilir kılma amacı, geleneksel yapının katı ve şekilci yönlerine karşı hızla gelişen bir alternatif ortaya çıkarmakta; ayrıca çağdaş finansal düzenin, özellikle dijital dönüşüm yoluyla, uygulama alanını belirgin şekilde değiştirmeye devam etmektedir²⁰.

1.3. FinTek Kavramının Barındırdığı Unsurlar

Piyasaya arz edilen bir ürün veya hizmetin FinTek kapsamında değerlendirilebilmesi için birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Bunlar, hizmetin banka veya diğer finansal kurumlarca yapılan faaliyetler sonucunda oluşturulmuş olması, teknolojik ve dijital birtakım öğeleri barındırması, dijital gelişimde rol oynaması ve müşteri odaklı olmasıdır²¹. Bu unsurların detaylandırılması aşağıda yapılacaktır.

1.3.1. Bankalar veya Diğer Finans Kuruluşlarınca Gerçekleştirilen Faaliyetlerden Olması

Finansal teknoloji unsurlarının tanımlanmasında temel kriterlerden biri, söz konusu faaliyetin bankalar veya diğer finans kuruluşları tarafından gerçekleştiriliyor olması gerekliliğidir; bu durum, bir uygulamanın veya hizmetin FinTek sektörü içerisinde değerlendirilebilmesi için vazgeçilmez bir ön koşul olarak kabul edilmektedir²². Finansal faaliyeti yürüten kurumun kamu sektörüne ait bir kuruluş mu yoksa özel sektöre ait bir finans kurumu mu olduğu hususu değerlendirme açısından herhangi bir önem arz etmemekte olup, bu bağlamda Faktoring Şirketleri, Finansal Kiralama Şirketleri ve Yatırım Ortaklıkları gibi çeşitli finansal hizmet sağlayıcıları da FinTek kapsamında ele alınmaktadır²³. Aynı zamanda banka veya finans kuruluşunca gerçekleştirilen faaliyetin yasalarca cezaz veriliyor olması ve yenilikçi veya değiştirici

²⁰ Kocaoğlu Ulbrich, 12.

²¹ Kocaoğlu Ulbrich, 16.

²² Ali Rıza Bulazar ve Recep Ali Küçükçolak, "Finans Sektöründe Fintek Etkisi," *Working Paper Series Dergisi* 2, no. 1 (2021): 55.

²³ Bulazar ve Küçükçolak, 55.

ya da o faaliyeti devam ettirici niteliğe de sahip olması²⁴, o faaliyetin FinTek sayılması için diğer gerekli şartlardandır²⁵.

1.3.2. Dijitalleşme ve İnovasyon İçerikli Olması

Dijitalleşme sürecinin kaçınılmaz bir sonucu olarak, insanlar arasındaki etkileşimin doğasını kökten değiştiren iletişim teknolojilerinden, mesafelerin algısını dönüştüren ulaşım sistemlerine, geleneksel alışveriş pratiklerini başkalaştıran perakende endüstrisinden, hizmet sunumunun niteliğini yeniden tanımlayan servis sektörüne kadar pek çok alanda köklü dönüşümler yaşanırken, bu devasa değişim dalgasının global ekonominin can damarını oluşturan finansal piyasaların işleyiş mekanizmalarını derinden etkilemesi kaçınılmaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmıştır²⁶.

Bunların sonucunda ortaya çıkan ve geleneksel bankacılık sistemlerine alternatif olarak konumlanan FinTek uygulamaları, yüzyıllardır belirli kurumsal yapılar çerçevesinde işleyen finansal hizmetlerin dijital platformlara taşınması sürecini hızlandırarak, sadece mevcut sistemlerin işleyiş biçimlerini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda finansal ekosistem içerisinde daha önce varlığı dahi tahayyül edilemeyen yepyeni yapıların ve iş modellerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır²⁷.

Bu bağlamda, klasik yatırım danışmanlığı hizmetlerinin insani müdahaleyi minimum seviyeye indirerek yapay zekâ aracılığıyla sunulmasını mümkün kılan robo-danışmanlık platformları, açık bankacılık ve dijital bankacılık gibi yeni nesil platformlar ve blokzincir teknolojisinin sunduğu yapılar üzerine inşa edilen dijital

²⁴ Bu kapsamda, elektronik ortamda yapılan vergi iadesi, hukuki danışmanlık, siber güvenlik yazılımı gibi FinTek ile benzerlik gösteren ancak bankanın temel faaliyet amacını oluşturmayan ve bu amaca yönelik yenilik barındırmayan birtakım hizmetler bankalar tarafından sunulsa ve dijital öğelere sahip olsa bile FinTek faaliyeti kapsamında değerlendirilemez. Ancak mobil bankacılık ve internet bankacılığının yukarıda sayılan şartları taşıdığı açık olduğundan ötürü FinTek faaliyeti kapsamında değerlendirilmesi icap eder. Kocaoğlu Ulbrich, 17.

²⁵ Kocaoğlu Ulbrich, 17.

²⁶ Bulazar ve Küçükolak, 56.

²⁷ Bulazar ve Küçükolak, 56.

varlıklar, finansal hizmetlere olan erişilebilirliğin artması yönünde önemli gelişmeler arasında değerlendirilmektedir²⁸.

1.3.3. Müşteriyi Merkeze Alması

Son yıllarda akıllı telefonların ve taşınabilir cihazların kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte hızla gelişen mobil teknoloji altyapısı, geleneksel bankacılık kurumlarının yanı sıra finansal teknoloji alanında faaliyet gösteren yenilikçi şirketlerin de, değişen piyasa koşullarına adaptasyon sağlamak ve tüketicilerin sürekli değişen beklentilerine cevap verebilmek adına müşteri odaklı stratejiler geliştirmeye başlamalarına zemin hazırlamıştır²⁹.

Finansal hizmetlerin sunumunda dijital dönüşümü benimseyen kurumlar, müşterilerine sundukları hizmetleri daha hızlı, erişilebilir ve kullanıcı dostu hale getirebilmek amacıyla teknolojik altyapılarına önemli yatırımlar yaparken, tüketicilerin fiziksel şubelere gitme zorunluluğunu ortadan kaldırarak, bulundukları yerden mobil bankacılık uygulamaları ve internet bankacılığı platformları aracılığıyla para transferlerinden kredi başvurularına, yatırım işlemlerinden fatura ödemelerine kadar uzanan geniş yelpazedeki finansal işlemleri gerçekleştirebilmelerine imkan tanıyan sistemler geliştirmekte ve bu sayede müşteri deneyimini önemli ölçüde değiştirmeyi hedeflemektedirler³⁰.

Öte yandan mobil cihazlar üzerinden sunulan dijital bankacılık hizmetlerinin en dikkat çekici özelliklerinden biri, kullanıcıların günün her saatinde işlem yapabilme özgürlüğüne kavuşmasıdır ki, bu durum özellikle yoğun iş temposuna sahip bireylerin, mesai saatleri içinde veya dışında finansal işlemlerini gerçekleştirebilmelerine olanak tanıyarak hayatlarını kolaylaştırmakta ve modern toplumun hızlı yaşam tarzına uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır³¹. Tüm bunlar, geleneksel bankacılığın katı

²⁸ Joint Committee of the European Supervisory Authorities, *Discussion Paper on Automation in Financial Advice*, JC 2015 080 (2015), <https://www.esma.europa.eu/document/discussion-paper-automation-in-financial-advice>. E.T. 02.02.2025; Kocaoğlu Ulbrich, 17.

²⁹ Levent Sezal, "Fintek Hizmetlerinin Finans Sektörüne Etkileri ve Sağlanan Devlet Teşvikleri," *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi* 2, no. 3 (2020): 235–236.

³⁰ Sezal, 236; Kocaoğlu Ulbrich, 18.

³¹ Kocaoğlu Ulbrich, 18.

kuralları ve sisteminin aksine, FinTek sektörünün gelişiminin müşteri merkezli bir yapılanmanın ortaya çıktığını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

2. FİNTEK SEKTÖRÜNDE FİNANS VE BANKACILIK UYGULAMALARI

FinTek sektörünün ilk ortaya çıkışında, geleneksel bankacılık sistemini tamamen dönüştüreceği ve hatta yerini alabileceği yönünde beklentiler oluşmuştur; ancak zaman içerisinde görüldü ki, bu iki finansal ekosistem arasında rekabetten ziyade stratejik ortaklıklar ve işbirlikleri gelişmeye başladı³², böylece bankalar FinTek girişimleriyle güçlerini birleştirerek dijital çağın getirdiği yenilikçi teknolojilere ve değişen müşteri beklentilerine daha etkili bir biçimde uyum sağlama fırsatı yakaladılar³³.

Bankacılık sektöründe FinTek entegrasyonunun yarattığı bu dönüşüm süreci, müşterilerin dijital ortamlarda kimlik doğrulama ve tanımlama süreçlerini kolaylaştıran Müşteri Tanıma Sistemleri³⁴, yukarıda da bahsedildiği üzere kullanıcıların şube ziyaretine gerek kalmadan finansal işlemlerini gerçekleştirmelerine olanak tanıyan Uzaktan Hesap Yönetimi ve tüm bu sistemlerin altyapısını oluşturan gelişmiş Bankacılık Yazılımları gibi uygulamalarla, finansal hizmetlerin sunuluş biçimi geleneksel modellerden uzaklaşarak daha yenilikçi ve teknoloji odaklı bir yaklaşıma evrilmiştir³⁵.

Ayrıca, finansal aracıları ortadan kaldırarak kişilerin doğrudan birbirlerine borç vermelerini sağlayan Eşler Arası (peer to peer, P2P) Fonlama³⁶ sistemleri, yaratıcı

³² Milan Frederik Klus, Todor Stefan Lohwasser, Friedrich Holotiuk ve Jürgen Moormann, "Strategic Alliances between Banks and Fintechs for Digital Innovation: Motives to Collaborate and Types of Interaction," *The Journal of Entrepreneurial Finance* 21, no. 1 (2019): 2.

³³ Kocaoğlu Ulbrich, 59.

³⁴ Müşteri Tanıma Sistemi (Know Your Customer, KYC), finansal kuruluşların müşterilerinin kimliklerini doğrulamaları ve onlar hakkında kapsamlı bilgi edinmelerini sağlayan ve bu sayede kara para aklama, terörizmin finansmanı ve diğer finansal suçlarla mücadeleyi kolaylaştıran bir dizi prosedür ve uygulamadan oluşan bir sistemdir. Ali Batan, "A Brief Introduction to Know Your Customer (KYC)" (bildiri, Bottfedd Research Society Conference, Aralık 2021), 1.

³⁵ Kocaoğlu Ulbrich, 59.

³⁶ FinTek'in gelişimiyle birlikte ortaya çıkan yenilikçi finansman yöntemlerinden biri olan eşler arası P2P fonlama sistemleri, geleneksel finansal aracılık mekanizmalarını yapısal olarak dönüştüren ve finansal kapsayıcılığı genişleten önemli bir yenilik olarak görülmektedir. Alistair Milne ve Paul Parboteeah, "The Business Models and Economics of Peer-to-Peer Lending," *European Credit*

projeler için çok sayıda küçük yatırımcıdan fon toplanmasına imkân veren kitle fonlaması platformları³⁷ ve müşterilerin finansal verilerinin üçüncü taraf hizmet sağlayıcılarla güvenli biçimde paylaşılmasını mümkün kılan açık bankacılık gibi yeni finansal modeller önemli FinTek uygulamaları arasında yerini almıştır³⁸.

Bunların yanı sıra; veri depolama ve işleme kapasitesini artıran bulut bilişim sistemleri, müşteri davranışlarını analiz ederek kişiselleştirilmiş hizmetler sunmayı

Research Institute 17 (2016): 2. Bu sistem, teknolojik altyapının sunduğu imkanlardan yararlanarak fon arz edenler ile fon talep edenler arasında doğrudan etkileşim sağlayan, konvansiyonel bankacılık sisteminin aracılık maliyetlerini minimize eden ve finansal hizmetlere erişimde demokratikleşmeyi destekleyen alternatif bir finansman modeli olarak tanımlanabilir. Milne ve Parboteeah, 3. İnternet tabanlı platformlar aracılığıyla gerçekleştirilen bu finansman yöntemi, geleneksel kredi değerlendirme kriterlerini karşılamakta zorlanan bireylere ve şirketlere yeni finansman kanalları sunmakta ve finansal sistemin kapsayıcılığını genişletmektedir. Milne ve Parboteeah, 4. Eşler arası fonlama sistemlerinin teorik ve pratik avantajları arasında finansal kapsayıcılığın artırılması, işlem maliyetlerinin düşürülmesi, yatırımcılar için çeşitlendirme imkanları sunulması ve yenilikçi finansal ürünlerin geliştirilmesine olanak tanınması sayılabilirken; sistemin karşı karşıya olduğu zorluklar arasında kredi riski yönetimi, likidite sorunları, platform risklerinin değerlendirilmesi, siber güvenlik tehditleri ve regülasyon belirsizlikleri öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, teknolojik gelişmeler ve veri analitiğindeki ilerlemeler, kredi skorlama modellerinin iyileştirilmesi ve risk yönetimi kapasitesinin güçlendirilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Carlos Serrano-Cinca, Begoña Gutierrez-Nieto ve Luz Lopez-Palacios, "Determinants of Default in P2P Lending," *PloS One* 10, no. 10 (2015), 1-2, <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0139427>. E.T. 18.02.2025.

³⁷ Kitle fonlaması, belirli amaçları desteklemek üzere; bağış ya da ödül karşılığı finansal kaynak sağlanması amacıyla, esas olarak internet üzerinden yapılan açık bir çağrı olarak ifade edilmektedir. Thomas Lambert ve Armin Schwienbacher, "New Financial Technology, Crowdfunding, and Equity Financing," *Journal of Management Studies* 47, no. 8 (2010): 1427. Türk hukukunda ise Sermaye Piyasası Kanunu'nda madde 1/3/z'de bu kavram, "bir projenin veya girişim şirketinin ihtiyaç duyduğu fonu sağlamak amacıyla Kurul tarafından belirlenen esaslar dâhilinde bu Kanunun yatırımcı tazminine ilişkin hükümlerine tabi olmaksızın kitle fonlama platformları aracılığıyla halktan para toplanması" şeklinde tanımlanmıştır. "6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu", R.G. 30.12.2012, S. 28513. Kitle fonlaması amacına göre dörde ayrılmaktadır. Bunlardan ilki olan ödüle dayalı kitle fonlamasında destekçiler, projeye maddi katkıda bulunmakta ve karşılığında somut ya da soyut ödüller almaktadırlar. Stéphane Onnée ve Sophie Renault, "Crowdfunding: Principles, Trends and Issues," içinde *Research Handbook on Digital Transformations*, der. F. Xavier Olleros ve Majlinda Zhegu (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016), 322. Buna örnek olarak, bir film yapım projesi için destek veren kişilerin imzalı posterleri almaları verilebilir. Bu yöntem, yaratıcı ve kültürel projelerde sıklıkla tercih edilmektedir. İkinci olarak paya dayalı (hisse bazlı) kitle fonlamasında destekçiler projeye yatırım yapmakta ve bu yatırımlar karşılığında şirketin hisselerini veya diğer finansal menkul kıymetlerini almaktadırlar. Böylece destekçiler, gelecekte şirketin kârına ortak olabilir ya da oy hakkı kazanabilmektedirler. Bu model, inovatif girişimler için uzun vadeli finansman sağlamada önemli bir araç olma özelliği taşımaktadır. Onnée ve Renault, 322. Üçüncü olarak borçlanmaya dayalı kitle fonlamasında destekçiler, projeye belirli bir miktar para ödünç vermekte ve proje sahibinin belirlenen süre sonunda (faizli ya da faizsiz) bu parayı geri ödemesi beklenmektedir. Onnée ve Renault, 322-323. Son olarak bağışa dayalı kitle fonlaması sisteminde ise, genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin kısa süreli finansman ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan maddi katkılar söz konusudur. Ancak adından da anlaşılacağı üzere, bağışta bulunanlar bu katkılar karşılığında herhangi bir ödül beklentisine girmemekte, projeye duydukları inanç ve toplumsal sorumluluk bilinciyle bağış yapmaktadırlar. Yapılan bu bağışlar daha çok sosyal, kültürel ya da insani yardım amaçlı projelerde kullanılmaktadır. Onnée ve Renault, 323.

³⁸ Sezal, 236.

sağlayan büyük veri analitiği, algoritmaların yatırım tavsiyelerinde bulunduğu robo danışmanlık platformları³⁹, karmaşık finansal süreçleri otomatikleştiren yapay zekâ uygulamaları, güvenli ve şeffaf işlem kayıtları oluşturan blokzincir (dağıtık defter) teknolojisi ve kullanıcı deneyimini zenginleştiren sanal gerçeklik gibi çığır açıcı teknolojilerin finansal uygulamalara entegrasyonu hızlanmakta, böylece bankacılık sektörü geleneksel yapısından sıyrılarak FinTek ile bir dönüşüm sürecinden geçmektedir⁴⁰.

Teknolojik gelişmelerle birlikte dijital bankacılık alanındaki uygulamaların kapsamı da giderek genişlemektedir. Bu noktada diğerleri arasında daha fazla ön plana çıkan açık bankacılık ve blokzincir ile bunların finans ile ilişkisinden daha detaylı bahsetmek gerekecektir.

2.1. Açık Bankacılık ve Finans

FinTek sisteminde finans ve bankacılık uygulaması noktasında verilebilecek ilk örneklerden biri açık bankacılıktır.

Dijital dönüşümün finansal hizmetler sektöründe yarattığı değişimin en belirgin tezahürlerinden biri olarak karşımıza çıkan açık bankacılık, müşteri verilerinin güvenli bir şekilde üçüncü taraf sağlayıcılarla paylaşılmasını mümkün kılan API⁴¹ (Uygulama Programlama Arayüzleri) tabanlı bir sistemi ifade etmektedir⁴². Bu yeni model, geleneksel bankacılık anlayışının ötesine geçerek müşteri deneyimini merkeze alan ve

³⁹ Robo danışmanlık, yapay zekâ ve veri analitiği temelli algoritmalar aracılığıyla müşterilerin yatırım kararlarını otomatikleştiren ve portföy yönetim süreçlerini optimize eden yeni nesil bir dijital danışmanlık hizmetidir. Suna Özyüksel ve Hanifi Yunus İğci, "Robo Danışmanlıktan Hibrid Danışmanlığa," *Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri*, no. 235/2019-12 (Aralık 2019): 2. Bankacılık sektöründe hızla artan dijitalleşme, müşterilerin daha düşük maliyetli, hızlı ve esnek çözümlere duydukları ihtiyacı derinleştirmekte ve rekabetin bu alanlara yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, robo danışmanlık platformları, yapay zekânın getirdiği öğrenme yeteneklerinden faydalanarak müşteri risk profillerini belirlemekte, otomatik portföy dengesi sağlamakta ve hatta vergi optimizasyonu gibi daha karmaşık finansal ihtiyaçları da yanıtlayabilir hâle gelmektedir. Özyüksel ve İğci, 3.

⁴⁰ Kocaoğlu Ulbrich, 60.

⁴¹ Application Programming Interface (API).

⁴² Ömer Can Erdoğan, "Servis Modeli Bankacılık ve Açık Bankacılığın Bankacılık Deneyimimize Olası Etkileri," *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi* 18, no. 1 (2024): 75.

rekabeti teşvik eden bir finansal hizmet anlayışının gelişmesine zemin hazırlamış;⁴³ zira API sayesinde finansal kurumların müşterilere ait olan verileri çeşitli şirketler arasında kontrollü bir şekilde dolaşımını sağlamaları, bir yandan tüketicilere daha geniş ürün ve hizmet yelpazesi sunarken⁴⁴, diğer yandan FinTek girişimlerinin daha önceden yalnızca bankaların tekelinde olan alanlarda yenilikçi çözümler geliştirebilmelerinin önünü açarak piyasada daha çok yeni girişimin ortaya çıkmasına vesile olmuştur⁴⁵.

Öte yandan, açık bankacılık modelinde veri güvenliği ve müşteri mahremiyetinin korunması en önemli meseledir; zira müşteri finansal verilerinin üçüncü taraflarla paylaşılması noktasında siber güvenlik tehditleri, veri ihlalleri ve kişisel verilerin kötüye kullanılması riskleri, sistemin dezavantajlarını oluşturmakta ve bu kapsamda sayılan risklerin etkin bir şekilde yönetilmesi, hem yasa koyucuların hem de bu alanda faaliyet gösteren şirketlerin öncelikli gündem maddelerinden birini teşkil etmektedir⁴⁶. Bu mesele hakkında şüphelerin ortadan kalkması için müşterilerin kendi finansal verilerinin paylaşımı konusunda bilgilendirilip açık rızalarının alınması, müşteri kimlik doğrulama işlemlerinin düzgün şekilde uygulanması ve düzenli güvenlik denetimlerinin gerçekleştirilmesi gibi önlemler, açık bankacılık sisteminde güven ve mahremiyet dengesinin korunması için büyük önem taşımakta; bu yüzden de finansal kurumların bu alandaki yatırım ve stratejileri, açık bankacılık uygulamalarının başarısını ve sürdürülebilirliğini doğrudan etkilemektedir⁴⁷.

Yukarıda sayılan şüphelerin ortadan kalkması için açık bankacılık uygulamalarının gelişiminde düzenleyici çerçevenin rolü de büyük öneme sahiptir. Avrupa Birliği'nin PSD2⁴⁸ (Ödeme Hizmetleri Direktifi 2) düzenlemesiyle başlayan

⁴³ Markos Zachariadis ve Pinar Ozcan, "The API Economy and Digital Transformation in Financial Services: The Case of Open Banking," SWIFT Institute Working Paper No. 2016-001, June 15, 2017, 8.

⁴⁴ Buna, müşterilerin tüm finansal hesaplarını tek bir erişim noktasından yönetebilme imkânı ve FinTek şirketlerinin insanların özel durumlarına (örneğin engelli vatandaşlara) yönelik geliştirebileceği hizmetler örnek olarak verilebilir. Erdoğan, 74-75.

⁴⁵ Zachariadis ve Ozcan, 8.

⁴⁶ Steve Mansfield-Devine, "Open Banking: Opportunity and Danger," Computer Fraud & Security 2016, no. 10 (2016): 10.

⁴⁷ Mansfield-Devine

⁴⁸ Payment Services Directive 2, Directive - 2015/2366 - EN - Payment Services Directive - EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj/eng E.T. 15.02.2025>.

ve sonrasında İngiltere, Avustralya, Singapur, Hong Kong gibi ülkelerin kendi açık bankacılık düzenlemelerini hayata geçirmesiyle devam eden süreç⁴⁹, finansal kurumların müşteri verilerini güvenli bir şekilde paylaşmalarını zorunlu kılarak açık bankacılık sisteminin oluşması için gerekli yasal zemini hazırlamış ve böylece hem rekabeti artırmayı hem de tüketici faydasını maksimize etmeyi hedefleyen bir düzenleyici anlayışın finansal hizmetler sektörüne hakimiyetini sağlamıştır⁵⁰.

Ayrıca açık bankacılık modelinin finansal sisteme getirdiği yeniliğin sosyoekonomik boyutu, özellikle finansal kapsayıcılık ve erişilebilirlik alanlarında kendini göstermektedir. API tabanlı finansal hizmetlerin yaygınlaşması ve alternatif veri kaynaklarının kredi değerlendirme süreçlerine dahil edilebilmesi sayesinde⁵¹, geleneksel bankacılık sisteminin dışında kalan veya yeterince hizmet alamayan kesimlerin finansal ürün ve hizmetlere erişiminde önemli iyileşmeler sağlanabilmekte ve bu durum, finansal kapsayıcılığı artırarak toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunabilmektedir⁵². Açık bankacılık altyapısının sağladığı bu veri zenginliği ve hizmet çeşitliliği, mikro işletmeler, serbest çalışanlar, düzensiz gelir sahibi bireyler ve geleneksel kredi skorlama sistemlerinde yeterince temsil edilemeyen kesimler⁵³ için daha adil ve erişilebilir finansal hizmetlerin geliştirilmesini mümkün kılmakta; bu bağlamda, kişiselleştirilmiş finansal danışmanlık hizmetleri, alternatif kredi değerlendirme

⁴⁹ Mary Donnelly, "Payments in the Digital Market: Evaluating the Contribution of Payment Services Directive II," *Computer Law & Security Review* 32, no. 6 (2016): 831.

⁵⁰ Batuhan Fırat Haksever ve Bilge Baykal, "Bankacılık Sektöründe Dijitalleşme ve Finansal Teknolojilerin Hizmet Pazarlamasına Etkileri," *Akademik Açı* 3, no. 2 (2023): 201.

⁵¹ Alternatif veri kaynakları, geleneksel kredi raporlarında bulunmayan finansal bilgileri içermekte olup, bunlar arasında kira ödemeleri, elektrik, doğalgaz ve su faturaları, telekomünikasyon faturaları, banka hesap hareketleri ve diğer düzenli ödeme bilgileri bulunmaktadır. Bu tür veriler, bireylerin finansal alışkanlıkları ve ödeme davranışları hakkında daha kapsamlı bir perspektif sunmakta; zira, düzenli kira ödemeleri veya kamu hizmetlerinden yararlanılması sonucu faturalarının zamanında ödenmesi, bireyin finansal sorumluluğunu gösteren önemli göstergelerdendir.

⁵² Faruk Akın, "Dijital Dönüşümün Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 6, sayı 2 (2020): 23.

⁵³ Örneğin, VantageScore'un geliştirdiği VantageScore 4 plus modeli, geleneksel kredi verileriyle birlikte açık bankacılık verilerini kullanarak kredi skorlama modellerinin tahmin gücünü artırmakta ve böylece geleneksel kredi geçmişi olmayan bireylerin kredi değerliliğini daha doğru bir şekilde değerlendirmeye yardımcı olmaktadır. VantageScore. "Credit Builders Alliance Launches New Financial Inclusion Pilot Program Using VantageScore 4 plus™ Open Banking Credit Score." 18 Eylül 2024, 2, https://www.vantagescore.com/press_releases/credit-builders-alliance-launches-new-financial-inclusion-pilot-program-using-vantagescore-4plus-open-banking-credit-score/. E.T. 24.03.2025.

sistemleri ve düşük maliyetli ödeme sistemleri gibi yenilikçi çözümler, açık bankacılık ekosisteminde finansal kapsayıcılığı artıran uygulamalar olarak öne çıkmaktadır⁵⁴.

2.2. Blok Zincir Teknolojisinin Finans Sektöründe Uygulama Alanları

Blokszincirin finans sektörü dışında olduğu gibi finans ve bankacılık gibi alanlarda da sağladığı kolaylıklar mevcuttur. Bunun sonucu olarak teknolojinin sağladığı kolaylıkları ile blokszincirin müdahil olduğu finans uygulamaları gelişmeye devam etmektedir.

Blokszincir, dağıtık defter teknolojisi (distributed ledger technology – DLT) sayesinde işlemlerin birçok düğüm tarafından tutulup doğrulandığı, böylece tek bir merkezi otoriteye duyulan güven ihtiyacını ortadan kaldıran bir yapı sunmayı hedeflemektedir⁵⁵. Bu teknolojinin, kriptografik yöntemlerle güvenliği sağlanmış bloklar halinde veriyi zincirleme yöntemiyle saklayarak geçmiş işlemlerin değiştirilmesini imkânsız hale getirmesi söz konusudur⁵⁶. Blokszincirin temel özellikleri olan şeffaflık, güvenlik ve tek bir merkeze bağlı olmamanın⁵⁷ finans sektörü açısından önemli yenilikler olduğu ifade edilmektedir⁵⁸. Özellikle geleneksel finansal sistemlerin eleştirildiği noktalar olan yüksek işlem maliyetleri, işlemlerin yeteri kadar

⁵⁴ Donelly, 832.

⁵⁵ Finansal uygulamalar için Açık (Public), Özel (Private) ve Konsorsiyum (Consortium) zincirleri diye ifade edilen farklı blok zinciri türleri mevcuttur. Siva Sathyanarayana Movva ve Vamshi Krishna Dasaraju, "Impact of Blockchain on FinTech and Payment Systems," *Journal of Technology and Systems* 6, no. 3 (Haziran 2024): 80. Açık blok zincirleri, adından da anlaşılacağı üzere, herhangi bir izne gerek olmaksızın herkesin ağı katılmasına imkân tanır Movva ve Dasaraju, 80. Bundan farklı olarak özel blok zincirleri ise, izne tabi olup ağı bağlanabilmek için yetkilendirme gerektirir ve genellikle işletmeler tarafından dahili uygulamalar için kullanılır. Movva ve Dasaraju, 80. Konsorsiyum blok zincirleri de izinlidir, ancak birden fazla kuruluştan oluşan bir grup tarafından yönetilir ve birden fazla kurumun dahil olduğu uygulamalar için uygundur. Movva ve Dasaraju, 80. Blok zinciri türü seçimi, şeffaflık, gizlilik ve kontrolü dengeleyerek finansal uygulamanın özel ihtiyaç ve gereksinimlerine bağlıdır. Movva ve Dasaraju, 81. Bu farklı blok zinciri türlerinin varlığı, finans sektöründe şeffaflık ihtiyacını gizlilik ve kontrol gereksinimleriyle dengeleyen özel çözümlerin oluşturulmasına olanak tanımaktadır.

⁵⁶ Her yeni işlem bloklara eklendikten sonra önceki bloklar değiştirilemez olduğundan yüksek bütünlük ve değiştirilemezlik sağlar.

⁵⁷ Bu sayede geleneksel finansal sistemlerin aksine veri tutma ve doğrulama sorumluluğunu merkezi bir otoriteden ziyade bir ağı yaymakta ve manipülasyona karşı daha dirençli bir yapı sunmaktadır. Ancak bu durumda bile bu ağ teknolojisini yöneten şirketler söz konusu olduğundan ötürü bunun ne kadar güvenli ve merkeze bağlı olmadığı hususu eleştiriye açıktır. Çünkü böyle bir durumda da merkezde bir şirket veya şirketler topluluğu yer almaktadır.

⁵⁸ Bulut Karadağ, Abdul Halim Zaim ve Akhan Akbulut, "Blockchain in Finance: A Systematic Literature Review," *Journal of Business, Economics and Finance* 13, no. 2 (2024): 115.

şeffaf olmaması ve işlem sürelerinin uzunluğu gibi sorunlara karşı blokzincir tabanlı sistemler önemli avantajlar vadetmektedir. Örneğin uluslararası para transferleri günümüzde SWIFT gibi araçlar üzerinden birkaç gün sürüp yüksek ücretlerle gerçekleşirken, blokzincir kullanan kripto para ağlarında transferler dakikalar içinde ve düşük maliyetle tamamlanabilmektedir⁵⁹. Aynı şekilde kredi kartı veya banka havalesiyle yapılan ödemelerde banka veya aracı kuruluş komisyonları varken, az sonra bahsedilecek olan kripto para işlemleri aracısız gerçekleşebildiği için maliyet avantajı sağlaması mümkündür⁶⁰.

Blokzincir teknolojisinin insanlar arasında en fazla bilinen ve dikkat çekici olan uygulamalarından biri olan kripto varlıklar bir dijital para birimidir⁶¹. Bu varlıklar, genellikle uzun vadeli yatırım yapma, ulusal paraların enflasyon karşısında meydana gelebilecek değer kaybını önleme ve kar elde etme amacıyla tercih edilmekte⁶²; şifreledikleri için güvenli ve hızlı alış satış imkânı sunarak dijital platformlarda işlem görmektedir⁶³ ve blokzincir teknolojisi sayesinde kullanıcıların kimliklerini, kısmen de olsa⁶⁴, gizli tutmaktadır⁶⁵. Ancak bu durumun; kara para aklama ve terörizmin finansmanı kapsamında bazı insanlar tarafından adli soruşturmalardan, kimliklerinin tespitini imkânsız hale getirerek, kendilerini savuşturmak için kullanılmasına hizmet

⁵⁹ Karadağ, Zaim ve Akbulut, 8.

⁶⁰ Karadağ, Zaim ve Akbulut, 8.

⁶¹ Ayşegül Han, Necip İhsan Arıkan ve Gökhan Konat, "Türkiye'de ve Dünyada Sorunlu Kripto Para Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme," *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 5, no. 2 (2021): 84.

⁶² Avrupa Birliği'nin Kripto Varlık Piyasaları Yönetmeliği (MiCA), kripto varlıkları "dağıtık defter teknolojisi veya benzer bir teknoloji kullanılarak elektronik olarak aktarılabilen ve saklanabilen bir değer ve hakkın dijital temsili" olarak tanımlamıştır. Bkz. European Union. *Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on Markets in Crypto-Assets, and Amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937*. Official Journal of the European Union, L 150, 9 June 2023, Art. 2.

⁶³ Cambridge Dictionary, "crypto" terimini "cryptocurrency" (kripto para birimi) veya "encryption" (şifreleme) için kullanılan bir kısaltma olarak tanımlar. Bkz. dictionary.cambridge.org E.T. 10.03.2025. Bu tanım, "crypto" ön ekinin "şifreli" anlamına gelen "kriptografi" kelimesinden türediğini ve kripto varlıkların güvenliğini sağlamak için şifreleme tekniklerinin kullanıldığını göstermektedir.

⁶⁴ Blokzincirde anonimliğin henüz tam anlamıyla sağlandığı söylenemez; zira işlemler izlenebilir ve analiz edilerek kullanıcı kimlikleriyle eşleştirilebilir (örneğin, bir borsadaki Müşteri Tanıma Sistemi verileriyle).

⁶⁵ Murat Balcı ve Kerim Çakır, "Kripto Paraların Karapara Aklama Yöntemi Olarak Kullanılması," *Ceza Hukuku Dergisi* 16, no. 46 (2021): 317.

edebileceğinden ötürü, anonimliğin tam anlamıyla sağlanması büyük bir tehlike teşkil edecektir⁶⁶.

Öte yandan kripto varlıkların ilk örneği olan Bitcoin'in teknik detaylarının analizini teşkil eden ve 2008 yılında Satoshi Nakamoto⁶⁷ mahlasıyla yayımlanan Bitcoin teknik raporu, merkezi otoritelere ihtiyaç duymadan⁶⁸ P2P elektronik para transferine imkân veren blokzincir teknolojisinin temelini atmış⁶⁹ ve bunun sonucunda da Bitcoin 2009 yılında faaliyete geçmiştir⁷⁰.

Ayrıca, merkezde devletin ve bankaların olmadığı bir finans sektörü olarak da adlandırılabilir Merkezi Olmayan Finans (DeFi)⁷¹ kavramı da kripto varlıklarla eş zamanlı ortaya çıkmıştır⁷². Bu kavram, kullanıcıların denetimi ve erişimi altında olacak şekilde sunulan finansal hizmetlerin bir devlet veya banka gibi bir merkezi otoriteye tabi olmamasını ifade etmektedir⁷³. Bu sistemin, dünya genelinde tahminen 1,4 milyar yetişkinin bankacılık hizmetleri sağlayıcılarına erişimi olmaması⁷⁴ hasebiyle, bu hizmetlerden yoksun kalan insanlar için akıllı telefon ve internet

⁶⁶ Balcı ve Çakır, 317.

⁶⁷ Satoshi Nakamoto'nun kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bitcoin'i bulan ve yaratıcıları isimsiz kalan kişilerin kimliklerinin gizli tutulmasının bir sebebi, bu kişilerin eylemlerinden dolayı Bitcoin piyasasının etkilenme ihtimalini engellemektir. Ayrıca Bitcoin için resmi bir sorumluluk alan da herhangi biri olmamıştır; zira sadece Nakamoto tarafından geliştirilen Bitcoin'ler değil, aynı zamanda kriptografik hale getirilerek üretilen alternatif paralar da dolaşımda olup, bunlar genellikle altcoin olarak adlandırılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Hilal Sarı Özgün, "Kripto Para Kavramına Farklı Bakışlar ve İncelemeler," *Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi* 6, no. 1 (2024): 4.

⁶⁸ Her ne kadar merkezi otoriteye ihtiyaç duyulmadığı ifade edilse de kripto varlıkların da blokzincir ağını oluşturan şirketler etrafında şekillendikleri düşünüldüğünde, bunun hatalı bir önerme olduğu sonucuna varılacaktır.

⁶⁹ Andreas M. Antonopoulos, *Mastering Bitcoin: Unlocking Digital Cryptocurrencies*, 2. bs. (Sebastopol, CA: O'Reilly Media, 2017), 4.

⁷⁰ Antonopoulos, 4.

⁷¹ Decentralized Finance.

⁷² Serkan Meraklı, "Merkeziyetsiz Finans (DeFi) Faaliyetlerinin İzinsiz Bankacılık Faaliyetinde Bulunma Suçu Bakımından Değerlendirilmesi," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 27, no. 2 (Aralık 2021): 1163.

⁷³ Meraklı, 1163.

⁷⁴ Asli Demirgüç-Kunt, Leora Klapper, Dorothe Singer ve Saniya Ansar, *The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19* (Washington, DC: World Bank, 2022), 33, <https://www.worldbank.org/en/publication/globalindex> E.T. 12.03.2025.

aracılığıyla ulaşılabilir olacağı⁷⁵ ve herkes bakımından maliyetleri düşürücü bir etki⁷⁶ yaratabileceği düşünüldüğünde, bunun önemli bir yenilik olduğunu ifade etmek mümkündür⁷⁷. Ancak DeFi'nin bağlı olduğu sistem, akıllı sözleşmelere ve blokzincire dayandığından⁷⁸ ötürü kullanıcıların akıllı sözleşmelerin uygulanmasından doğan hatalar yüzünden zarar görmesi veya siber saldırılar⁷⁹ sebebiyle büyük maddi zararlara uğramaları da olası gözükmemektedir⁸⁰. Bunun yanı sıra Merkeziyetsiz Finans teriminin her ne kadar devletin ve bankaların ekseninde gelişmediği iddia edilse de bunun da blokzincir teknolojisini oluşturan birtakım şirketlerin etrafında şekillendiği düşünüldüğünde, bu kavramın oldukça yanıltıcı bir söyleme sahip olduğunu kabul

⁷⁵ Örneğin kripto para cüzdanlarının kullanılması suretiyle finansal işlemlerin gerçekleştirilmesi mümkündür. Böylece finansal katılım artacaktır. Hatta oldukça popüler bir mesele olarak, El Salvador'un 2021 yılında bir kripto para türü olan Bitcoin'i resmi para birimi kabul etmiş olmasının temel sebebi, halkının önemli bir kısmının bankacılık hizmetlerine erişimi olmayışından mütevellit finansal katılımın artmasının sağlanmasıdır. Fernando Alvarez, David Argente ve Diana Van Patten, *Are Cryptocurrencies Currencies? Bitcoin as Legal Tender in El Salvador*, National Bureau of Economic Research Çalışma Raporu No. 29968 (Nisan 2022), 6.

⁷⁶ Geleneksel bankaların havale işlemlerini ortadan kaldırması suretiyle maliyetlerin azalması mümkündür. Bu durumda doğrudan kullanıcılar arasında işlemler gerçekleşmektedir.

⁷⁷ Buna örnek olarak M-PESA sistemi verilebilir. M-PESA, 2007 yılında Kenya'da Safari.com tarafından başlatılan ve mobil telefonlar üzerinden kullanıcıların para yatırma, çekme, transfer etme, fatura ödeme ve mikro finansman hizmetlerine erişimini sağlayan bir mobil para transfer hizmetidir; bu sistem, bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan veya sınırlı erişimi olan bireylerin finansal işlemlerini kolaylaştırarak finansal kapsayıcılığı artırmayı hedeflemektedir. Isaac Mbiti ve David N. Weil, "Mobile Banking: The Impact of M-Pesa in Kenya," *NBER Working Paper* No. 17129 (Haziran 2011): 1-2.

⁷⁸ DeFi'nin tanımında geleneksel finansal araçları (bankalar, borsalar gibi) ortadan kaldırarak, blokzincir teknolojisi ve akıllı sözleşmeler aracılığıyla finansal hizmetleri açık, izinsiz ve merkezi olmayan bir şekilde sunan bir sistem olduğu ifade edilmektedir. Fabian Schär, "Decentralized Finance: On Blockchain- and Smart Contract-Based Financial Markets," *Federal Reserve Bank of St. Louis Review* 103, no. 2 (2021): 153.

⁷⁹ Örneğin bir blokzincir platformu olan Ethereum vasıtasıyla yapılan akıllı sözleşmelerin yaklaşık %46'sında güvenlik açıkları tespit edilmiştir. Ting Chen, Xiaoqi Li, Xiapu Luo, ve Xiaosong Zhang, "Under-optimized Smart Contracts Devour Your Money," *IEEE 24th International Conference on Software Analysis, Evolution and Reengineering* (2017): 445. Ethereum blokzinciri üzerinde 2016 yılında oluşturulmuş, merkeziyetsiz bir risk sermayesi fonu olarak tasarlanmış bir organizasyon olan DAO'ya (Decentralized Autonomous Organization) yapılan siber saldırılar sonucunda yaklaşık 3.6 milyon Ethereum (o zamanki değeriyle yaklaşık 60 milyon dolar) çalınmıştı. Bu miktar, DAO'ya yatırılan toplam Ethereum'un yaklaşık üçte birine denk gelmekte olup bu durum, sadece DAO yatırımcıları için değil, tüm Ethereum ekosistemi için büyük bir kriz yaratmıştır. Nicola Atzei, Massimo Bartoletti, ve Tiziana Cimoli, "A Survey of Attacks on Ethereum Smart Contracts," *Principles of Security and Trust* (Berlin: Springer, 2017): 175.

⁸⁰ Blokzincir teknolojisinin sunduğu önemli avantajlar olsa da bu yenilikçi sistemin siber saldırılara karşı tamamen dokunulmaz olmadığını göz önünde bulundurmak gerekir. Blok zinciri ağlarının temel özelliklerinden olan dağıtık defter, eşler arası iletişim ve uzlaşma mekanizmaları sayesinde, veri güvenliği ve işlem bütünlüğü büyük ölçüde teminat altına alınmaya çalışılmaktadır. Joseph Bonneau vd., "SoK: Research Perspectives and Challenges for Bitcoin and Cryptocurrencies," *Proceedings of the 2015 IEEE Symposium on Security and Privacy* (San Jose, CA, Mayıs 2015): 111. Ancak bu güçlü tasarıma rağmen, blok zincirleri de farklı katmanlarda siber saldırıların hedefi olabilmektedir. Bonneau vd., 111.

etmek hiç de yanlış olmayacaktır. Ayrıca akıllı sözleşmelerde⁸¹ insanların büyük kısmının program kodu okuma bilgisi olmadığından ve bu yüzden de müşterilerin, akıllı sözleşmenin şartlarını kabul ederken, programın kodunu yazan sözleşmenin diğer tarafı olan şirket tarafından aldatılabilmeleri mümkün olduğundan ötürü, DeFi sistemine temkinli yaklaşmak gerekmektedir.

Blokzincirin aynı zamanda tedarik zinciri finansmanında (SCF)⁸² şeffaflığı ve verimliliği artırması mümkündür. Dağıtık defter teknolojisi sayesinde mal ve para transferlerinde alış ve satışların kaydının tutularak görünürlük sağlanması, tedarikçinin güncel bilgilere anında erişerek karar alma süreçlerini hızlandırması, yapılan işlemlerin anında kontrol edilebilmesi ile fon hareketlerini şeffaf bir şekilde ortaya koyması ve fiziki evrak kullanımını azaltarak maliyetleri düşürmesi söz konusu olabilir⁸³. Bu yüzden de blokzincirin SCF için kullanımının uygun olduğu yorumunu yapmak yerindedir.

Yine SCF ile benzer sebeplerle blokzincirin geleneksel olarak verimsiz ve kâğıt tabanlı sistemlere dayanan uluslararası ticaret finansmanı süreçlerini optimize edebilmesi mümkündür. Bu kapsamda blokzincirin, akreditifler gibi karmaşık ticaret finansmanı prosedürlerini, belgeleri dijitalleştirilmesi ve akıllı sözleşmeler aracılığıyla

⁸¹ Blokzincir üzerinde koşullu işlemleri otomatize eden yazılımlar sayesinde, finansal sözleşmeler insan müdahalesine gerek kalmadan otomatik olarak yürütülebilmesine akıllı sözleşmeler denmektedir. Emmanuel Paul-Emeka George, Courage Idemudia ve Adebimpe Bolatito Ige, "Blockchain Technology in Financial Services: Enhancing Security, Transparency, and Efficiency in Transactions and Services," *Open Access Research Journal of Multidisciplinary Studies* 8, no. 1 (2024): 28.

⁸² SCF (Supply Chain Finance), üretici firmalar (tedarikçiler), alıcı firmalar ve finansal kurumlar gibi çeşitli paydaşlar arasındaki nakit akışını artırmak, finansman maliyetlerini düşürmek ve işlemleri hızlandırmak için geliştirilmiş bir finansal hizmetlerdir. Bu yöntem sayesinde, hem tedarikçiler daha erken ödemeler alabilirken hem de alıcılar daha uygun maliyetli finansman seçeneklerine erişebilirler. Detaylı bilgi için bkz. Luca Gelsomino, Riccardo Mangiaracina, Alessandro Perego ve Angela Tumino, "Supply Chain Finance: A Systematic Literature Review," *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management* 46, no. 4 (2016): 204.

⁸³ Karadag vd., 17.

süreçleri otomatikleştirmesi⁸⁴ sayesinde büyük bir avantaj sağlayacaktır⁸⁵. Nitekim Fas'taki OCP Grubu gibi vaka çalışmaları, bu alanda önemli zaman, maliyet ve karbon ayak izi düşüşlerini göstermektedir⁸⁶. Ayrıca Bain & Company ile World Economic Forum'un ortak yayınladığı bir araştırma raporunda, blok zinciri tabanlı çözümlerin akreditif işlemlerde %50-70 arasında bir maliyet tasarrufu sağlayabileceği belirtilmektedir⁸⁷. Bu kapsamda blokzincirin uluslararası ticaret finansmanında da oldukça verimli olabileceğini ifade etmek mümkündür.

Dünya Ekonomik Forumu'nun raporuna göre 2027 yılına kadar küresel GSYİH'nin %10'u blok zinciri üzerinde tokenizasyon⁸⁸ yoluyla depolanacağı öngörülmektedir⁸⁹.

⁸⁴ Her ne kadar akıllı sözleşmeler yüzünden tarafların, sözleşmede yazılımın yapıldığı programın kaynak kodunu okuyamayacağı düşünülebilse de, uluslararası ticaret ile genellikle tacirler ve büyük sermaye şirketleri uğraştıklarından ötürü, bunların basiretli hareket etme yükümleri söz konusu olduğu için akıllı sözleşmeye taraf olduklarında ve sözleşmenin tatbikinden dolayı herhangi bir zarara uğradıklarında, bilgisizlik ve deneyimsizlik gibi birtakım bahanelere dayanamayacaklardır; bu yüzden de bunların, alanında uzman bir yazılımcı ile çalışmaları lehlerine olacaktır.

Basiretli iş adamı gibi davranma yükümlülüğü, Türk Ticaret Kanunu'nun 18. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiş olup tacirlerin ticari faaliyetlerinde öngörülü, dikkatli ve işin gerektirdiği bilgiye sahip olmalarını ifade etmektedir. Bkz. "6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu", R.G. 14.02.2011, S. 27846, madde 18. Uluslararası ticarete de benzer prensipler geçerlidir. Örneğin, Amerikan Ticaret Kanunu'nda (Uniform Commercial Code - UCC) "makul kişi" (reasonable man) standardı bulunmakta olup, bu, tarafların sözleşmelerde makul ve dürüst davranmalarını bekler. Etem Kara, "Ticaret Kanunlarının Var sayımsal İnsanı: Amerikan Ticaret Kanununda Reasonable Man ile Türk Ticaret Kanununda Basiretli Tacir," *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19, Özel Sayı (2017): 2137.

⁸⁵ Bain & Company ve World Economic Forum, "Trade Tech – A New Age for Trade and Supply Chain Finance," (Cenevre: World Economic Forum, 2018), 7, https://www3.weforum.org/docs/WEF_White_Paper_Trade_Tech_.pdf. E.T. 15.03.2025.

⁸⁶ OCP Grubu (Fas Fosfat Ofisi, Office Cherrien des Phosphates), Ticaret ve Gelişim Bankası (Trade and Development Bank, TDB) ve dltledgers ile iş birliği yaparak, blokzincir teknolojisini kullanarak Afrika içi ticaret işlemlerini dijitalleştirmiştir. Bu sayede, geleneksel olarak üç hafta süren ithalat ve ihracat işlemleri iki saatten kısa sürede tamamlanabilmektedir. Blokzincir tabanlı işlemler, şifreleme ve doğrulama teknolojileri sayesinde daha güvenli olup, karbon ayak izini azaltmaktadır. OCP Group, "Trade and Development Bank, OCP Group and dltledgers Drive Intra-African Trade via Blockchain Amidst the COVID-19 Pandemic," basın bülteni, 30 Mart 2021, <https://www.ocpgroup.ma/press-release-article/trade-and-development-bank-ocp-group-and-dltledgers-drive-intra-african-trade>. E.T. 18.03.2025.

⁸⁷ Bain & Company ve World Economic Forum, 8.

⁸⁸ Tokenizasyon, finansal veya fiziksel bir varlığın değerini blockchain tabanlı bir dijital ortama aktarma ve bu değeri temsil eden dijital jetonlar oluşturma işlemidir. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *The Tokenisation of Assets and Potential Implications for Financial Markets*, OECD Blockchain Policy Series (Paris: OECD Publishing, 2020), 11, https://www.oecd.org/en/publications/the-tokenisation-of-assets-and-potential-implications-for-financial-markets_83493d34-en.html. E.T. 08.03.2025. Bu süreç, varlığın bölünebilir, transfer edilebilir ve programlanabilir hale gelmesini sağlayarak, varlık sahipliğinde ve ticaretinde köklü değişiklikler yaratmaktadır.

⁸⁹ World Economic Forum, *Deep Shift: Technology Tipping Points and Societal Impact* (Cenevre: World Economic Forum, 2015), 24, <https://www.weforum.org/whitepapers/deep-shift-technology->

Ayrıca insanların blokzincirin daha güvenli hale getirilen yapısına bağılı olarak buna yönelimi artacağı ifade edilmektedir⁹⁰. Bank of America gibi geleneksel bankalar da blok zincirinden etkileneceklerini düşünmekte ve bu teknolojinin değeri alışverişini ve depolama süreçlerini değiştireceğini ifade etmektedir⁹¹. Bununla birlikte dijital yeniliklere rağmen ulusal düzenlemelerin eksikliği ve geleneksel finans ile entegrasyondan kaynaklanan riskler göz ardı edilmemeli; ayrıca güvenlik açıklarına yönelik alınabilecek önlemler de yakından takip edilmelidir.

3. FİNTEK'E İLİŞKİN DÜZENLEMELER

3.1. Türkiye

Türk hukukunda FinTek uygulamaları, özellikle ödeme hizmetleri, dijital bankacılık, açık bankacılık ve API teknolojileri aracılığıyla sunulan hizmetler ve mobil ödeme teknolojileri, FinTek'in getirdiği yeniliklerin hukuki zemine oturtulması bakımından oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Ayrıca kripto varlıklarla ilgili yapılan düzenlemeler de oldukça dikkat çekmektedir.

3.1.1. Ödeme Hizmetleri

Ülkemizde ödeme hizmetlerinin sunulması, elektronik para ihracı ve bu alandaki kuruluşların yetkilendirilmesi ile denetlenmesine ilişkin esasları belirleyen temel yasa 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanundur⁹². Bu yasada yapılan ve 1 Ocak 2020 tarihinden itibaren yürürlüğe giren değişikliklerle⁹³, finansal hizmetlere ilişkin açık bankacılık uygulamalarının yasal dayanağı oluşturulmuştur. Bu değişikliklerle, ödeme emri başlatma hizmeti ve hesap bilgisi görüntüleme hizmetleri, ödeme hizmetleri

tipping-points-and-societal-impact/ E.T. 13.03.2025; Hanjie Wu vd., "Blockchain for Finance: A Survey," *IET Blockchain* 2, no. 2 (2024): 11.

⁹⁰ World Economic Forum, "Technology Tipping Points and Societal Impact".

⁹¹ Wu vd., 12.

⁹² "6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun", R.G. 27 Haziran 2013, S. 28690.

⁹³ "7192 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", R.G. 22 Kasım 2019, S. 30956. Kanun'un birçok hükmünün yürürlük tarihi 1 Ocak 2020'dir.

kapsamında tanımlanmış ve yasal düzenleme altına alınmıştır⁹⁴. Bunun yanı sıra Kanunun 13. maddesinde, ödeme hizmeti sağlayıcılarının⁹⁵ kimler olacağı netleştirilirken; 14. maddede ise ödeme kuruluşları için önemli kriterler öngörülmüştür⁹⁶. Ayrıca, 27. maddede yer alan idari para cezaları (40.000 TL'den 900.000 TL'ye kadar) ile ödeme hizmet sağlayıcılarının yükümlülüklerini ihmal etmeleri durumunda uygulanacak yaptırımlar belirlenerek, denetim mekanizmaları güçlendirilmiştir.

Örneğin 6493 sayılı Kanun'un 14. maddesinin 1. fıkrasına göre, ödeme hizmeti sunmak isteyen kuruluşların, faaliyetlerine başlamadan önce Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan (TCMB) resmi bir faaliyet izni almaları zorunlu kılınmış olup, bu izin olmaksızın herhangi bir ödeme hizmeti sunumu gerçekleştirilmesi durumunda, söz konusu faaliyetler yasa dışı olarak nitelendirilmekte ve ilgili kuruluşlar hukuki yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu düzenleme, ödeme hizmetlerinin düzenli ve denetlenebilir bir çerçevede sunulmasını sağlamayı, piyasada güvenilirliği artırmayı ve tüketicilerin korunmasını temin etmeyi amaçlamaktadır.

Yine Kanun'un 14. maddesinde, ödeme hizmeti sunmak isteyen kuruluşların belirli bir asgari sermaye düzeyine sahip olmaları şart koşulmuş olup, bu sermaye miktarı, kuruluşların mali açıdan sağlam bir temel üzerine faaliyetlerini inşa etmelerini, ödeme hizmetlerini güvenilir ve kesintisiz bir şekilde sunabilmelerini ve olası finansal risklere karşı dayanıklılık göstermelerini sağlamak için TCMB tarafından belirlenen bir eşik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yükümlülük, ödeme hizmeti sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların ekonomik istikrarını güvence altına alarak hem hizmet sunucularının hem de hizmet alanların korunmasına yönelik önemli bir tedbirdir.

Kanun'un 19. maddesine göre ise, ödeme hizmeti sunan kuruluşların, bilgi sistemlerinin güvenliği ve etkinliği konusunda gerekli tüm teknolojik ve organizasyonel tedbirleri almakla yükümlü oldukları açıkça ifade edilmiştir. Bu

⁹⁴ Bertaç Şakir Şahin ve Barış Cihan Cantürk, "Türkiye'deki Hukuki Altyapı ve Ödeme Hizmetleri Yönergesi 2 Bağlamında API Teknolojisi ve Açık Bankacılık," *Maliye ve Finans Yazıları*, no. 114 (2020): 160.

⁹⁵ Bunlar; bankalar, elektronik para kuruluşları, ödeme kuruluşları ve PTT'dir. Bkz. madde 13.

⁹⁶ Örneğin, anonim şirket şeklinde kurulabilecek olmaları, belirli bir minimum sermaye ve şeffaf organizasyon yapısına sahip olmaları gibi.

kapsamda müşteri bilgilerinin gizliliğinin korunması, ödeme işlemlerinin güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi ve siber güvenlik tehditlerine karşı etkin bir savunma mekanizmasının oluşturulması için kuruluşların ileri düzeyde güvenlik protokolleri geliştirmeleri, düzenli sistem güncellemeleri yapmaları ve veri ihlallerini önlemek adına kapsamlı önlemler almaları gerekmektedir; bu yükümlülük, dijitalleşen finansal dünyada müşteri güvenini sürdürmek ve ödeme sistemlerinin kesintisiz çalışmasını sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Kanun'un 22. maddesi doğrultusunda, ödeme hizmeti sunan kuruluşların, suç gelirlerinin aklanmasının ve terörün finansmanının önlenmesine yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde, müşterilerini tanıma süreçlerini eksiksiz bir şekilde uygulamaları, şüpheli işlemleri tespit ederek bu işlemleri yetkili makamlara bildirmeleri ve bu doğrultuda gerekli bilgi ve belgeleri sağlamaları zorunlu tutulmuştur. Bu, finansal sistemin yasa dışı faaliyetler için kötüye kullanılmasının önüne geçmek, şeffaflığı artırmak ve ulusal ile uluslararası düzeyde suçla mücadele çabalarına destek olmak amacıyla ödeme hizmeti sunucularına yüklenmiş önemli bir sorumluluk olarak öne çıkmaktadır; bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi, aynı zamanda kuruluşların hem kendi itibarlarını korumaları hem de finansal sistemin güvenilirliğini sürdürmeleri açısından vazgeçilmez bir unsurdur.

Bunların yanı sıra ödeme sistemleri sektöründe faaliyet gösteren şirketler, TCMB'nin denetim yetkisine tabi olup, Kanun'un 21. maddesi uyarınca talep edilen tüm bilgi ve belgeleri eksiksiz bir şekilde sunmakla yükümlü kılınmışlardır ve bu doğrultuda muhasebe ile işlem kayıtlarını her an denetlenebilir bir düzen içinde hazır bulundurmaları zorundadırlar. Ayrıca, elektronik para kuruluşları, "Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Hizmeti Sağlayıcıları Hakkında Yönetmelik"⁹⁷ madde 26 gereğince, müşteri fonlarını korumak ve finansal düzeni sağlamak adına hesaplarının düzenli mutabakatını titizlikle gerçekleştirmek ve bu süreçte tespit edilen herhangi bir uyumsuzluğu vakit kaybetmeden TCMB'ye bildirmek gibi ek

⁹⁷ TCMB, "Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Hizmeti Sağlayıcıları Hakkında Yönetmelik", R.G. 1 Aralık 2021, S. 31676.

sorumluluklar üstlenmişlerdir; bu da elektronik para işlemlerinin güvenliğini ve sistemin sürekliliğini teminat altına almak için önem arz etmektedir⁹⁸.

Benzer şekilde, Kanun'un 23. maddesi uyarınca, ödeme hizmeti sunan şirketlerin tüm işlem kayıtlarını en az on yıl süreyle güvenli bir şekilde saklamaları, bu kayıtlara Türkiye'den erişim imkânı sunmaları ve bilgi sistemleri ile yedeklemelerin Türkiye'de tutulması zorunluluğu, veri egemenliği ve ulusal güvenlik açısından büyük öneme sahiptir. Bu gereklilik, yalnızca şirketlerin veri yönetimi ve güvenlik standartlarını yükselterek müşteri güvenliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda ulusal veri koruma politikalarına uyumu temin ederek finansal sistemin bütünlüğünü koruma noktasında etkili bir rol oynamakta, bu süreçte veri koruma önlemlerine sıkı sıkıya riayet edilmesi gerektiği vurgulanarak veri gizliliğine yönelik hassasiyetin altı çizilmektedir. Bunun yanı sıra Yönetmelik'in 11. maddesinin 20. fıkrasında herhangi bir yapısal ya da operasyonel değişiklik durumunda vakit kaybetmeden TCMB'ye bildirimde bulunulması zorunluluğu getirilerek, düzenleyici otoritenin sektördeki gelişmeleri yakından takip etmesi ve gerekli düzenlemeleri zamanında yapabilmesi sağlanmakta, böylece ödeme hizmetleri sektöründe şeffaflık ve hesap verebilirlik artırılarak hem şirketlerin hem de bireylerin haklarının korunmasına katkıda bulunmaktadır.

3.1.2. Dijital Bankacılık ve Açık Bankacılık

Dijital bankacılık, finansal hizmetlerin fiziki şubeler ya da yüz yüze etkileşimler olmaksızın tamamen elektronik kanallar aracılığıyla sunulduğu modern bir bankacılık modelidir⁹⁹. Bu sistem, geleneksel bankacılığın aksine, mobil uygulamalar ve diğer dijital platformlar üzerinden hizmet sağlayarak müşterilere daha hızlı ve erişilebilir bir deneyim sunarken, bankaların da fiziksel şube maliyetlerini ortadan kaldırmaktadır¹⁰⁰.

Ülkemizde dijital bankacılık hakkında düzenlemelerin yapılması yolunda önemli bir adım, BDDK tarafından 29 Aralık 2021'de yayımlanan "Dijital Bankaların Faaliyet

⁹⁸ 6493 sayılı Kanun, 21. madde.

⁹⁹ Zeki Çon ve Feyza Arıca, "Dijital Bankacılığın Geleceği: Türkiye'deki Yenilikler ve Küresel Trendler," Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi 19, no. 2 (2024): 22.

¹⁰⁰ Çon ve Arıca, 22.

Esasları ile Servis Modeli Bankacılığı Hakkında Yönetmelik”¹⁰¹ ile atılmıştır. Yönetmelik’in 3(i), 4 ve 5. maddeleri uyarınca dijital bankalar, yalnızca elektronik hizmet kanalları üzerinden faaliyet yürüten, kural olarak geleneksel bankaların yapabildiği tüm işlemleri yapabilen finansal kuruluşlar olarak tanımlanmış; ayrıca bunların Türkiye’de kurulabilecekleri ifade edilmiştir. Ancak bunlar faaliyetlerini, madde 5(3) gereği, istisnai haller dışında fiziki şube açmadan yürütecektir. Öte yandan bunların; madde 9(1)’e göre asgari 1 milyar Türk lirası kuruluş sermayesine sahip olması, madde 5(1)’e göre kredi müşterileri bireysel müşteriler ile KOBİ’lerden ibaret olması ve madde 6(1)’e göre müşteri şikâyetleri için en az bir fiziki ofisi aktif tutması gerekmekte; ancak madde 5(4) uyarınca büyük ölçekli kurumsal kredileri vermek gibi yüksek riskli faaliyetlerde bulunmaları yasaklanmaktadır. Bu düzenlemelerin sonucunda, 2022’den itibaren Ülkemizde ilk dijital banka lisansları verilmeye başlanmış; daha önce elektronik para şirketi olan FUPS, FUPS Bank A.Ş. adıyla Türkiye’nin ilk dijital mevduat bankalarından biri olarak lisans alırken, uzun süredir bir bankanın dijital şubesi olarak hizmet veren Enpara da bağımsız bir dijital banka olmak üzere lisans sürecine girmiştir¹⁰². Bu gelişmeler, Türkiye’de bankacılık sektörünün dijitalleşme yolunda hızla ilerlediğini ve geleneksel bankacılık modeline alternatif bir yapının giderek güçlendiğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde ayrıca, açık bankacılık alanında da değişikliklere gidilmiştir. Daha önce de bahsettiğimiz bu kavram, müşteri verilerinin güvenli bir şekilde üçüncü taraf sağlayıcılarla paylaşılmasını mümkün kılan API tabanlı bir sistemi ifade etmektedir¹⁰³. AB’deki PSD2 ile benzer şekilde, 2019 yılında 6493 sayılı Kanun’da yapılan değişikliklerle¹⁰⁴ açık bankacılığın unsurları mevzuata dâhil edilmiştir. Bu kapsamda

¹⁰¹ “Dijital Bankaların Faaliyet Esasları ile Servis Modeli Bankacılığı Hakkında Yönetmelik”, R.G. 29 Aralık 2021, S. 31704.

¹⁰² Bunun yanında, büyük telekom ve perakende gruplarının da (örn. Turkcell, A101 ortaklıkları) dijital bankacılık alanına giriş yapmak üzere BDDK’ya başvurular yaptığı bilinmektedir. Ayfer Arslan, "BDDK’dan Kuruluş İzni Alan 16 Yeni Banka," *Para Dergi*, 23 Ekim 2023, 1-2, <https://www.paradergi.com.tr/finans/2023/10/23/bddkdan-kurulus-izni-alan-16-yeni-banka>. E.T. 12.03.2025.

¹⁰³ Erdoğan, 75.

¹⁰⁴ "7192 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", R.G. 22 Kasım 2019, S. 30956.

açık bankacılık noktasında yetkili merciin TCMB olarak belirlenmesi¹⁰⁵, ödeme emri başlatma hizmeti ve hesap bilgisi hizmeti tanımlarının¹⁰⁶ eklenmesi gibi hususlar önemli yenilikler arasında yerini almıştır. Bunun akabinde TCMB, 1 Aralık 2021’de Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Hizmeti Sağlayıcıları Hakkında Yönetmelik’i¹⁰⁷ yayımlayarak açık bankacılık hizmetlerinin icrasına ilişkin ikincil düzenlemeleri getirmiştir¹⁰⁸. Bu kapsamda gerek Kanunla gerekse ikincil düzenlemelerle tarafların hak ve yükümlülüklerinin tanımlanması suretiyle hukuki belirsizliklerin önüne geçilmeye çalışılmıştır¹⁰⁹.

¹⁰⁵ 6493 sayılı Kanun madde 23. Daha önce gerek elektronik ödemelerde gerekse açık bankacılık kapsamında asıl yetkinin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’ndan (BDDK) alınıp TCMB’ye verilmesi bakımından önemlidir. Erdoğan, 75.

¹⁰⁶ Ödeme emri başlatma hizmeti; “ödeme hizmeti kullanıcısının isteği üzerine başka bir ödeme hizmeti sağlayıcısında bulunan ödeme hesabıyla ilgili sunulan ödeme emri başlatma hizmeti” (Madde 12/1 (f)); hesap bilgisi hizmeti ise “ödeme hizmeti kullanıcısının onayının alınması koşuluyla, ödeme hizmeti kullanıcısının ödeme hizmeti sağlayıcıları nezdinde bulunan bir veya daha fazla ödeme hesabına ilişkin konsolide edilmiş bilgilerin çevrim içi platformlarda sunulması hizmeti” (Madde 12/1, (g)) şeklinde tanımlanmıştır. Böylece müşteri hesaplarındaki bilgilerin konsolide şekilde görüntülenmesi ve başka bir kuruluştaki hesaptan ödeme işlemi başlatılması gibi hizmetlerin önü açılmıştır. Türkiye Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Birliği (TÖDEB), “Payment Services,” TÖDEB, 1, <https://todeb.org.tr/en/page/payment-services/81/>. E.T. 23.03.2025.

¹⁰⁷ TCMB, “Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Hizmeti Sağlayıcıları Hakkında Yönetmelik”, R.G. 1 Aralık 2021, S. 31676.

¹⁰⁸ Bu düzenlemelere göre, Hesap Bilgisi Hizmeti Sağlayıcısı (HBHS) veya Ödeme Emri Başlatma Hizmeti Sağlayıcısı (ÖEBHS) olarak faaliyet göstermek isteyen ödeme ve elektronik para kuruluşları ile bankaların, gerekli bilgi teknolojileri altyapısını kurmaları ve Bankalararası Kart Merkezi (BKM) üzerinden ortak bir arayüze entegre olmaları gerekmektedir. TÖDEB, “Payment Services”, 2. BKM bünyesinde kurulan açık bankacılık platformu, tüm bankalar ve FinTek sağlayıcıları arasında bir köprü işlevi görerek, API entegrasyonlarının birbirinden bağımsız şekilde hareket etmelerini önlemek adına merkezi bir entegrasyon noktası sunmuştur. TÖDEB, “Payment Services”, 2. Ayrıca açık bankacılık hizmet kullanıcılarının birbirinden farklı ödeme hizmeti sağlayıcıları nezdindeki hesaplarını tek bir erişim noktasından yönetebilmesi amacıyla BKM tarafından geliştirilen Açık Bankacılık Geçidi (GEÇİT) önemli bir dönüm noktası olmuştur. Erdoğan, 76. Bu gelişmelerin akabinde ülkemizde açık bankacılık sistemi faydalı bir hâl almaya başlamış ve Hayat Katılım Bankası A.Ş., Kasa Katılım Bankası A.Ş., T.O.M. Katılım Bankası ve FUPS Bank A.Ş. adlı dört banka BDDK’dan kuruluş izni almıştır. Erdoğan, 76. Bunun yanı sıra, Paynet gibi FinTek şirketleri ve ödeme hizmeti sağlayıcıları da açık bankacılık çözümleri sunarak sektördeki çeşitliliği artırmaktadır. Özge Fidanboy, "Dijitalleşme Süreci ve Açık Bankacılık" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2022), 58.

¹⁰⁹ 6493 sayılı Kanunda madde 14 ve 12/3’e göre, HBHS ve ÖEBHS, müşteri verilerinin güvenliği, işlemlerin doğruluğu ve yetkisiz erişimlerin önlenmesi konularında birincil sorumluluğa sahiptir. Bu sorumlulukların ihlali durumunda uygulanacak idari ve cezai yaptırımlar da mevzuatta belirlenmiştir. Yine “Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşlarının Bilgi Sistemleri ile Ödeme Hizmeti Sağlayıcılarının Ödeme Hizmetleri Alanındaki Veri Paylaşım Servislerine İlişkin Tebliğ” in 10, 16 ve 24. maddelerinde yetkisiz erişimlerin önlenmesi, işlemlerin doğruluğunu sağlamak ve müşterilerin güvenliğini sağlamak amacıyla ÖEBHS ve HBHS’nin, ödeme işlemlerinde ve veri paylaşımında güçlü kimlik doğrulama yöntemlerini kullanması zorunlu olduğu; bilgi sistemlerinin güvenliğini sağlamak, hassas müşteri verilerini korumak ve güvenlik ihlallerini önlemekle birincil olarak yükümlü olduğu ve veri paylaşım sistemlerini sunarken işbirliği içinde hareket etmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, “Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşlarının Bilgi Sistemleri ile Ödeme Hizmeti

Türkiye’de finansal uygulamaların dijitalleşmesini destekleyen ve banka sektörü ile diğer yetkili ödeme hizmeti sağlayıcılarının rekabetçi bir pazar ortamında başarılı olabilme potansiyeli açısından, Türk hukukunda ihtiyaç duyulması sonucu bu düzenlemeler yapılmıştır¹¹⁰. Bu sayede bankaların açık bankacılık stratejisi ile müşterilerinin verileriyle doğrudan entegre hizmet sağlamak için üçüncü taraflarla iş birliği yapmaları mümkün hale gelmiştir¹¹¹.

3.1.3. Mobil Ödeme Teknolojileri

Mobil ödeme teknolojilerinin de günümüz finans sektöründe önemli bir konumu bulunmaktadır¹¹². Akıllı telefonlar üzerinden yapılan ödemeler, dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de belirli yasal düzenlemeler altında kontrol edilmektedir. TCMB’nin denetimi ve gözetiminde faaliyet gösteren bu sistemler, belirlenen yasal çerçeve içinde işlemektedir. Bu kapsamda yapılan ikincil düzenlemelerden olan “Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Hizmeti Sağlayıcıları Hakkında Yönetmelik”¹¹³ 2021 yılında Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Örneğin bu Yönetmeliğin 5. maddesinde Tüketici haklarını korumak amacıyla yapılan düzenlemeler kapsamında, ergin olmayan bireylerin mobil ödeme hizmetlerinden yararlanabilmek için yasal temsilci onayına ihtiyaç duydukları ve mobil hatların ön ödemeli işlemlere kapatılabileceği ancak abone onayının ardından mobil ödemelere izin verildiği vurgulanması, sıkı tedbirlerin alındığını göstermektedir.

Sağlayıcılarının Ödeme Hizmetleri Alanındaki Veri Paylaşım Servislerine İlişkin Tebliğ", R.G. 1 Aralık 2021, S. 31676.

¹¹⁰ Şahin ve Cantürk, 158.

¹¹¹ Şahin ve Cantürk, 160.

¹¹² Mobil ödeme teknolojileri, kullanıcıların cep telefonları veya diğer mobil cihazları aracılığıyla mal ve hizmetler için ödeme yapmalarını sağlayan, genellikle NFC (Yakın Alan İletişimi, Near Field Communication), QR kodları, SMS veya mobil uygulamalar gibi çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilen, finansal işlemlerin güvenli ve hızlı bir şekilde mobil ortamda tamamlanmasını mümkün kılan teknolojik sistemler olarak tanımlanabilir. Stripe, “What Is Mobile Payment Technology?”, 9 Ekim 2024, 1, <https://stripe.com/en-mx/resources/more/what-is-mobile-payment-technology-what-businesses-need-to-know>. E.T. 02.04.2025.

¹¹³ TCMB, R.G. 2021, S. 31676.

3.1.4. Kripto Varlıklar

Türkiye’de kripto varlıklar çıktığından beri uzun bir dönem bunlara ilişkin yasal bir düzenleme ya da sınırlamaya gidilmemiştir. Ancak 2021 yılında gelindiğine yönetmelik yoluyla birtakım düzenlemeler yapılması ihtiyacı hasıl olmuştur. Buna ilişkin çıkan ilk düzenleme kripto varlıkların ödeme aracı olarak kullanılmasının yasaklanmasına ilişkindir. Kripto Varlıkların Ödemelerde Kullanımının Yasaklanması Hakkında Yönetmelik¹¹⁴ kapsamında, Türkiye’deki kişi ve işletmeler kripto varlıklarını doğrudan veya dolaylı olarak ödeme aracı olarak kullanamaz ve hizmet sağlayıcılar kripto para kullanımını ihtiva eden hizmetler sunması yasaklanmıştır.

Ayrıca suç gelirlerinin aklanması ile daha etkin mücadele edilebilmesi ve mali sistemin suçlular tarafından suistimale uğramasının önlenmesi için finansal kuruluşlara ve diğer bazı meslek gruplarına yönelik “Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelik”¹¹⁵ te (Tedbirler Yönetmeliği) birtakım yükümlülükler getirilmiştir. Bu kapsamda Yönetmelik’in 5. maddesine göre kalıcı iş ilişkilerinde ve 75.000 TL üzerindeki işlemlerde müşteri ve faydalanıcının kimlik doğrulaması yapılır; şüpheli durumlarda ise eşik aranmaz. Madde 6(3)’e göre gerçek kişiler için T.C. kimlik kartı, pasaport gibi belgelerle kimlik doğrulaması; adres için ise 3 ay içinde fatura düzenlenmiş olması icap eder. Madde 17(A)’ya göre %25’ten fazla hisseye sahip gerçek kişiler veya kontrol eden kişiler; tespit edilemezse üst düzey yönetici faydalanan kişi olarak belirlenecektir. 32. maddeye göre, Bakanlıkça belirlenen tutarın üzerindeki işlemlerin periyodik olarak Mali Suçları Araştırma Kuruluna (MASAK) bildirilmesi gerekir. 46. maddeye göre belgelerin son işlem tarihinden itibaren 8 yıl saklanması ve talep üzerine sunulması icap eder. 41 ve 43. maddeler uyarınca, yolcular Türk/yabancı para veya ödeme araçlarını beyan etmekle (gümrük beyanı) yükümlüdür; aksi halde gerçek değer 1/10’ u kadar para cezası öderler. Ayrıca madde 26(A)’ya göre yüksek riskli durumlarda ek bilgi, üst yönetici onayı ve sıkı denetim için yoğun takibin yapılması;

¹¹⁴ TCMB, "Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik," R.G. 16 Nisan 2021, S. 31456.

¹¹⁵ “Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelik”, R.G. 9 Ocak 2008, S. 26751.

24. maddeye göre 15 bin TL üzerindeki havalelerde gönderici ve alıcı bilgilerinin doğrulanması gerekir.

Bunların yanı sıra terörizmin finansmanı ile mücadele ve kara para aklama kapsamında önleyici tedbirleri almakla mükellef olan yükümlüler 4. maddede adlarıyla belirtilmiştir¹¹⁶. Ancak bunlar oldukça dar kapsamlı düzenlemeler olduklarından (örn. yatırımcılara özel bir koruma mekanizması yok)¹¹⁷ dolayı uluslararası düzeyde Finansal Eylem Görev Gücü'nün (Financial Action Task Force, FATF) 15. Tavsiyesi olan kripto varlıklar gibi yeni teknolojilerin risklerinin değerlendirilmesi ve düzenlenmesi gerekliliğine yeteri kadar uyulamamış¹¹⁸; bu yüzden de konuya ilişkin yeni düzenlemeler yapılması ihtiyacı hasıl olmuştur.

Ülkemizde, kripto varlıkları yasal çerçeveye alma konusunda 2024 yılında önemli adımlar atılmıştır. 2 Temmuz 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7518 sayılı Kanun¹¹⁹, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda değişiklikler yaparak Türkiye'de kripto varlıklara ilişkin ilk kapsamlı yasal düzenlemeyi getirmiştir. Bu değişiklikle kripto varlıkların tanımı yapılmış¹²⁰, kripto varlık hizmet sağlayıcılarının

¹¹⁶ Buna göre yükümlü finansal kuruluşlar; bankalar, kredi kartı çıkaran kuruluşlar, yetkili müesseseler, finansman/faktoring şirketleri, sermaye piyasası aracı kurumları, ödeme hizmeti sağlayıcıları, sigorta/emeklilik şirketleri, finansal kiralama şirketleri, Borsa İstanbul A.Ş. (Kıymetli Madenler Borsası saklama), PTT ve varlık yönetim şirketleriyken; diğer meslek kuruluşlarından yükümlü olanlar ise Kıymetli maden/taş/mücevher tüccarları, Darphane Genel Müdürlüğü, emlak alım-satım yapanlar ve aracıları, taşıt alım-satım aracıları, tarihi eser/sanat eseri tüccarları, piyango/şans oyunu işletmecileri, spor kulüpleri, noterler, serbest avukatlar (belirli finansal işlemler), yeminli mali müşavirler, bağımsız denetim kuruluşlarıdır. Bkz. "Tedbirler Yönetmeliği", madde 4. Yönetmelik'in 3/1-m maddesi ve 4/1-u bendi uyarınca, finansal piyasalarda denetim yapmakla yetkili bağımsız denetim kuruluşları da yükümlü taraflar arasında yer alır. Ayrıca, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı merkezli yükümlülerin şubeleri ve Türkiye merkezli yükümlülerin yurtdışı şubeleri de bu yükümlülükler tabidir.

¹¹⁷ "Tedbirler Yönetmeliği" kapsamında müşteri kimlik doğrulama sistemi ve şüpheli işlem bildiriminin yatırımcıları dolaylı olarak dolandırıcılığa karşı koruyabileceği ifade edilebilse de bunların esas amacı kara para aklama ve terörizmin finansmanının engellenmesine yöneliktir; dolayısıyla da Yönetmelik'te yatırımcılar için özel bir düzenleme bulunmamaktadır.

¹¹⁸ Financial Action Task Force, "The FATF Recommendations: International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation" (Paris: FATF, 2012-2025), <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html>. E.T. 05.04.2025.

¹¹⁹ "7518 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", R.G. 2 Temmuz 2024, S. 32590.

¹²⁰ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda yapılan değişiklikle, 3. Maddenin z bendindeki tanımlar kısmına eklenen kripto varlık şu şekilde tanımlanmıştır: "Dağıtık defter teknolojisi veya benzer bir teknoloji kullanılarak elektronik olarak oluşturulup saklanabilen, dijital ağlar üzerinden dağıtımı yapılan ve değer veya hak ifade edebilen gayri maddi varlıklar." Bkz. Türkiye Cumhuriyeti. *Sermaye*

uyuması gereken usul ve esaslar belirlenmiş ve yükümlülüklerin ihlali halinde uygulanacak yaptırımlar düzenlenmiştir¹²¹. Bunun yanı sıra, kripto varlık hizmet sağlayıcılarının müşterileri ile yapacağı sözleşmelere ilişkin de önemli hükümler getirilmiştir¹²². Ayrıca, Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK) ikincil düzenlemeler yapma konusunda geniş yetki tanınmış¹²³ ve SPK de Kanunun yürürlüğe girmesinin akabinde tebliğler yayımlayarak yasanın ana hatlarını somutlaştırmıştır¹²⁴.

Yapılan düzenlemeler, Türkiye'nin kripto piyasasında yatırımcıyı koruma, piyasa şeffaflığı ve denetim hedeflerini ortaya koymaktadır¹²⁵. Nitekim Kanun'un

Piyasası Kanunu. Kanun No. 6362, 6 Aralık 2012. *Resmî Gazete*, 30 Aralık 2012, sayı 28513, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6362.pdf> E.T. 11.03.2025.

¹²¹ 6362 sayılı Kanun'un 35/B hükmü ile kripto varlık hizmet sağlayıcılarına (CASP, Crypto Asset Service Provider) lisans ve izin alma zorunluluğu getirilmiştir. Buna göre; Türkiye'de kripto alım-satım platformu, saklama hizmeti, vb. faaliyetler gösteren tüm hizmet sağlayıcılar, SPK'ya kaydolup lisans almak zorundadır. Düzenlemeye uymamanın bir yaptırımı olarak, 109/B'ye eklenen hüküm ile, izin almaksızın faaliyet gösterilmesi halinde üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ve adli para cezası uygulanacağı öngörülmüştür. Ayrıca 99/A maddesi ile yabancı kripto borsalarının Türkiye'de faaliyet göstermesi yasaklanmamış, ancak Türkiye'de yerleşik olan kişilere hizmet verebilmek için yerel bir tüzel kişilik kurup lisans almaları gerektiği belirtilmiştir. Bu hükümler, daha önce herhangi bir şarta bağlı olmadan faaliyet yürüten kripto borsalarını doğrudan etkilemekte ve piyasaya devlet denetimi getirmektedir.

¹²² Bu kapsamda 6362 sayılı Kanun'un 35/C düzenlemesiyle, müşterilere ait kripto varlıklarının korunması amacıyla, sağlayıcının kendi borçları nedeniyle müşterilerin kripto varlıklarının haczedilemeyeceği, rehin verilemeyeceği ve iflas masasına dâhil edilemeyeceği ifade edilmiştir.

¹²³ Kanunda müşterilerle yapılacak sözleşmelere ilişkin spesifik bir düzenleme bulunmadığından ötürü bunlardan doğabilecek uyuşmazlıklar genel hükümlere tabidir. Ancak SPK'nin yapacağı ikincil düzenlemeler uyarınca kripto platformlarının bu sözleşmelere tahkim şartı eklemeye teşvik edilmesi de mümkündür. Nitekim küresel bazda önde gelen Binance ve MetaMask gibi sanal varlık platformlarının müşteri sözleşmeleri incelendiğinde, uyuşmazlıkları tahkim yoluyla çözecek hükümlere yer verdikleri görülmektedir. Sean McCarthy ve Sophie Nappert, "The Impending Binance Arbitration: A Primer on the World of Cryptocurrencies, Derivatives Trading and Decentralised Finance on the Blockchain," *Kluwer Arbitration Blog*, 13 Ekim 2021, <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2021/10/13/the-impending-binance-arbitration-a-primer-on-the-world-of-cryptocurrencies-derivatives-trading-and-decentralised-finance-on-the-blockchain/>. E.T. 12.03.2025. Ülkemizde de SPK'nin kontrolü altında olan kripto şirketlerinin oldukça uzun süren ve çıkan sonuçların tarafları tatmin etmeyebileceği davalardan kaçınmak adına tahkim yoluna başvurusu her iki tarafın da lehine olacaktır.

¹²⁴ Örneğin, SPK tarafından kripto para borsalarının sermaye yeterliğine ilişkin 13 Mart 2025'te yayımlanan Tebliğe göre, kripto varlık hizmet sağlayıcılarının kuruluş sermayesi asgari 150.000.000 TL olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, saklama hizmeti sunacak kuruluşların ise en az 500.000.000 TL sermayeye sahip olmaları gerekmektedir. SPK, "Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcıların Çalışma Usul ve Esasları ile Sermaye Yeterliliği Hakkında Tebliğ" (III-35/B.2), madde 34(1,2), R.G. 13 Mart 2025, S. 32840. Ayrıca, platformların paylarının tamamının nama yazılı olması ve nakit karşılığı çıkarılması, anonim ortaklık şeklinde kurulmaları, ticaret unvanlarında "kripto varlık alım satım platformu" ibaresine yer vermeleri ve esas sözleşmelerinde işletme konusunun münhasıran kripto varlık işlemleri olarak belirlenmiş olması zorunludur. SPK, "Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcıların Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Tebliğ" (III-35/B.1), madde 5, R.G. 13 Mart 2025, S. 32840.

¹²⁵ Osman Nuri Şahin ve Zehra Yoloğlu Serter, "Kripto Para Piyasalarında Yaşanan Güvenlik Sorunlarının Yatırımcı Davranışı Üzerindeki Etkisi: Muhasebe Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma," *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10, no. 2 (2023): 614.

gerekçesinde, 2021 yılında Türkiye’de büyük bir kripto borsasının çökmesiyle binlerce yatırımcının mağdur olmasının ve ülkenin kara para aklamayı önleme standartlarına uyum çabasının bu adımları zorunlu kıldığı vurgulanmıştır¹²⁶. Böylece Ülkemizde 2024 yılında yapılan düzenlemelerle birlikte kripto varlık piyasasında oluşabilecek suistimallerin önlenmesi adına gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

3.2. Avrupa Birliği'nde FinTek Düzenlemeleri

3.2.1. Kripto Varlık Düzenlemeleri

Ülkemizle benzer şekilde son yıllarda iyice etkinliği artan kripto piyasasını kontrol edebilmek adına Avrupa Birliği'nce Markets in Crypto-Assets (MiCA) adlı geniş kapsamlı bir tüzük kabul edilerek 31 Mayıs 2023 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi tarafından onaylanmış ve 29 Haziran 2023'te yürürlüğe girmiştir¹²⁷. Ancak MiCA’nın kripto varlık hizmet sağlayıcılarına yönelik düzenlemeleri ise, uygun koşulların oluşmasının beklenmesi amacıyla, yürürlük tarihi olarak 30 Aralık 2024 tarihi belirlenerek bu tarihte tatbik edilmeye başlanmıştır¹²⁸.

MiCA ile yapılan düzenlemenin Avrupa Birliği çapında kripto varlıklar için ilk detaylı yasal çerçeve oluşturma açısından önemli bir adım niteliği taşımaktadır¹²⁹. Tüzüğün temel amacı AB içinde kripto varlıklara hukuki açıdan netlik sağlamak ve kullanıcıları ile yatırımcıları korumanın yanı sıra inovasyonu teşvik ederek FinTek’in benimsenmesini kolaylaştırmaktır¹³⁰. Bu kapsamda; kripto varlık tanımı detaylı bir

¹²⁶ Ülkemizde 2021 yılında Thodex ve Vebitcoin gibi kripto para borsalarının ani kapanışları, yatırımcıların mağduriyetine yol açmıştır. Bu olaylar, kripto para borsalarının düzenlenmesi ve denetlenmesi konusundaki eksiklikleri gündeme getirmiş; ayrıca kripto para piyasalarının volatilitelerini ve yatırımcıların karşılaşabileceği riskleri bir kez daha gözler önüne sermiştir. Şahin ve Serter, 614.

¹²⁷ Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on Markets in Crypto-Assets, and Amending Regulations (EU) No. 1093/2010 and (EU) No. 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937." *Official Journal of the European Union*, 31 May 2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1114> E.T. 15.03.2025.

¹²⁸ Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023.

¹²⁹ Gayane Mkrtchyan ve Horst Treiblmaier, "Business Implications and Theoretical Integration of the Markets in Crypto-Assets (MiCA) Regulation," *FinTech* 4, no. 2 (25 Mart 2025): 2

¹³⁰ Mkrtchyan ve Treiblmaier, 3.

şekilde düzenlenmiş, ihraççılar¹³¹ ve hizmet sağlayıcıları¹³² için şeffaflık ve bilgilendirme yükümlülükleri getirilmiş ve stablecoin¹³³ gibi bazı token türleri için belirli sermaye ve rezerv gereksinimleri belirlenmiştir¹³⁴. Aynı zamanda kripto varlık alım satım platformları ve cüzdan sağlayıcıları gibi Kripto Varlık Servis Sağlayıcıları (CASP¹³⁵) olarak adlandırılan araçların lisanslama ve denetim standartları da belirlenerek, sermaye piyasalarında olduğu gibi¹³⁶, bu hizmet sağlayıcıların AB genelinde geçerli bir lisans alması ve uyumlu bir şekilde çalışması sağlanmıştır¹³⁷.

3.2.2. Yapay Zekâ Yasası (AI Act)

Avrupa Birliği tarafından 2024 yılının ortalarında kabul edilen ve yapay zekâ teknolojilerinin gelişimi, kullanımı ve regülasyonu konusunda dünya çapında ilk kapsamlı yasal çerçeve olma özelliğini taşıyan Yapay Zekâ Yasası (YZ Yasası, EU AI

¹³¹ Örneğin kripto varlık ihraççılarına yönelik 6. ile 15. Maddeler arasında birtakım yükümlülükler düzenlenmiştir. Buna göre ihraççılar, ilk olarak bir tanıtım belgesi (Whitepaper) hazırlamak ve bununla yetkililere bilgi vererek insanlar tarafından erişilebilir şekilde yayınlanması sağlamakla yükümlü kılınmışlardır. Belgenin içeriğinde kripto varlık projesinin ana özellikleri ile olası risk unsurları detaylı bir şekilde açıklanması ve varlıkların kamuya sunulan kısmının miktarı da belirtilmesi icap etmektedir. Ayrıca elde edilen fonların güvence altına alınma yöntemleri ile olası geri ödeme mekanizması net bir biçimde bildirilmelidir. Bu adımlar sürdürülürken ihracatçının yatırımcılara doğru ve eksiksiz bilgilerle destek vermeye yönelik sorumlulukları da gözetilmelidir. Bkz. MiCA.

¹³² Dijital Varlık Hizmet Sağlayıcıların, hizmet sundukları kitleye karşı dürüst ve anlaşılır biçimde bilgi paylaşması da düzenlemenin önemli parçalarından biridir. MiCA'nın 56. Maddesinde yapılan düzenlemeyle birlikte hizmet sağlayıcılar, müşterileri kripto varlık işlemlerine dair riskler ve fiyatlandırma yöntemleri konusunda detaylı biçimde aydınlatarak hem yatırımcıların bilinçli kararlar almasını hem de piyasada adil rekabet ortamının korunmasını sağlamayı hedeflenmektedir. Ayrıca 58. maddede müşterinin bu konuda bilgilendirilmesi yükümlülüğü getirilerek buna katkı sunulmuştur.

¹³³ Stablecoin'ler, değeri belirli bir referans varlığa (örneğin, fiat para birimi, değerli metaller veya başka bir kripto para birimi) sabitlenmiş bir tür kripto paradır. Bu sabitleme mekanizması, stablecoin'in değerinin, piyasadaki birçok dijital varlığın yaşadığı radikal dalgalanmalardan etkilenmeden, referans varlığın değerini takip etmesini sağlar. Bu özellik, stablecoin'leri ödeme aracı olarak kullanışlı hale getirir ve genellikle volatilitesi yüksek kripto paralara kıyasla daha istikrarlı bir değer sunar. Bkz. Hanna Kolodziejczyk ve Klaudia Jarno, "Stablecoin – the Stable Cryptocurrency," *Studia BAS* 3, sayı 63 (2020): 157.

¹³⁴ Tüzük, kripto varlıkları ödeme aracı niteliğinde olup olmamasına göre farklı kategorilere ayırmakta ve her bir kategoriye özgü kurallar koymaktadır. Örneğin 48. maddede, bir stablecoin ihraççısının, token değerini destekleyen rezerv varlıklarını belirli standartlarda tutması ve düzenli raporlama yapması mecburi kılınmıştır. Bkz. MiCA

¹³⁵ Crypto-Asset Service Provider.

¹³⁶ Kripto varlık hizmet sağlayıcılarına yönelik düzenlemeler, sermaye piyasalarını ilgilendiren MiFID düzenlemesine paralel şekilde oluşturulmuştur. MiFI Bkz. Avrupa Parlamentosu ve Konsey, *Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU*. Avrupa Birliği Resmi Gazetesi, 12 Haziran 2014, L 173, <https://www.esma.europa.eu/publications-and-data/interactive-single-rulebook/mifid-ii>, E.T. 12.03.2025.

¹³⁷ Mrktchyan ve Treiblmaier, 15.

Act)¹³⁸, FinTek sektörü üzerinde derin ve çok boyutlu etkiler yaratması beklenen, sektörün iş modellerini, risk yönetimi stratejilerini ve uyum süreçlerini önemli ölçüde değiştirebilecek nitelikte bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır¹³⁹. Bu yasa çerçevesinde yapay zeka sistemleri risk seviyelerine göre kategorize edilmiş ve her bir kategori için farklı düzeylerde düzenleyici gereksinimlerin belirlendiği bir yaklaşım benimsenmiş; bu kapsamda hayat ve sağlık sigortalarında risk yönetimi, kredi skorlama, dolandırıcılığın tespit edilmesi noktasında otomatik karar verme süreçleri ve hassas kişisel verileri işleyen robo danışmanlık sistemleri gibi yapay zeka tabanlı FinTek uygulamaları yüksek riskli kategorisinde değerlendirilerek bu sistemlerin geliştiricileri ile kullanıcılarına kapsamlı uyum yükümlülükleri getirilmiştir¹⁴⁰.

Yasanın FinTek sektörüne getirdiği en önemli uyum yükümlülüklerinden biri, yapay zekâ sistemlerinin kararlarının açıklanabilir ve yorumlanabilir olması olup, bu konudaki gereksinimlerin karşılanması noktasında FinTek şirketleri, kredi ret kararları, risk değerlendirmeleri veya müşteri sınıflandırması gibi finansal sonuçları doğrudan etkileyen yapay zekâ destekli kararların temelindeki mantığı açıklayabilmeli ve bu kararların nasıl alındığını şeffaf bir şekilde müşterilerine iletebilmelidir¹⁴¹.

Yasanın getirdiği bir diğer önemli yükümlülük, yapay zeka sistemlerinin eğitilmesinde kullanılan verilerin kalitesi, çeşitliliği ve temsil gücü konusundaki standartların karşılanması olup, bu kapsamda finansal hizmetlerde kullanılan yapay zeka modellerinin, hangi risk kategorisinde yer aldığı fark etmeksizin, toplumun farklı kesimlerine yönelik önyargılar içermemesi ve ayrımcılık yapmaması için, bu modellerin eğitiminde kullanılan verilerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi, test

¹³⁸ European Union Artificial Intelligence Act

¹³⁹ European Union, “Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending Certain Union Legislative Acts”, OJ L 2024/1689, 12 Temmuz 2024, <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>. E.T. 18.03.2025.

¹⁴⁰ FinTek şirketlerinin müşterilerine sunduğu finansal hizmetlerde kullanılan yapay zeka sistemlerinin, bireylerin ekonomik durumlarını, kredi erişimlerini ve finansal katılımlarını doğrudan etkileme potansiyeline sahip olması nedeniyle, YZ Yasası, bu sistemlerin yüksek riskli olarak sınıflandırılmasını uygun görmüş ve bu sistemlerin geliştirilmesi, test edilmesi ve kullanılması aşamalarında sıkı şeffaflık, hesap verebilirlik ve insan gözetimi gereksinimlerini zorunlu kılmıştır. Inaki Aldasoro vd., *Intelligent Financial System: How AI Is Transforming Finance*, BIS Çalışma Tebliği No. 1194 (Basel: Bank for International Settlements, Haziran 2024), 25, <https://www.bis.org/publ/work1194.htm>. E.T. 21.03.2025.

¹⁴¹ YZ Yasası, madde 52.

edilmesi ve düzenli olarak denetlenmesi gerekliliğidir¹⁴². Tüm bunlar, FinTek alanında faaliyet gösteren şirketlerin, yeni teknolojileri geliştirirken yalnızca pazar payını ve rekabet gücünü değil, aynı zamanda Yasanın dayandığı risk temelli yaklaşım uyarınca hem veri koruması ve etik ilkelere uyumu hem de tüketici haklarını ve kamu menfaatini gözetmek zorunda olduğu anlamına gelmektedir¹⁴³.

Ancak Yasaya uyum sürecinin FinTek şirketleri için önemli bir maliyet kalemi oluşturacağı tahmin edilmekle birlikte, bu maliyetlerin şirketlerin büyüklüğüne, kullandıkları yapay zeka sistemlerinin karmaşıklık düzeyine ve bu sistemlerin risk kategorisine göre önemli ölçüde farklılık göstereceği, özellikle yüksek riskli yapay zeka uygulamalarına dayanan FinTek girişimlerinin ve KOBİ¹⁴⁴lerin, uyum maliyetlerini karşılamakta zorlanabileceği ve bu durumun, sektörde büyük sermayeye sahip şirketlerin tekelleşmesi sorununu doğurabileceği ifade edilmektedir¹⁴⁵. Öte yandan temel mesele insan güvenliği olduğu için yapay zekanın denetlenmesi noktasında uyum maliyetlerini düşünerek caydırıcılık noktasında ve denetimin yerli yerinde yapılmasına ilişkin tavizler vermek hem hukuki anlamda hem de insan sağlığı konusunda büyük tehlikeler yaratabilir. Bu yüzden de FinTek şirketlerinin; yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesinden kullanımına kadar her aşamada kapsamlı bir belgelendirme sistemi oluşturmak, algoritmik karar alma süreçlerinde insan gözetimini artırmak, yapay zekâ sistemlerinin düzenli olarak denetlenmesini ve test edilmesini sağlayan mekanizmalar geliştirmek ve şirket içinde yapay zekâ etiği ve uyumu konusunda uzmanlaşmış ekipler kurmak gibi önlemleri alması büyük önem arz etmektedir.

¹⁴² YZ Yasası, madde 10.

¹⁴³ Aldasoro vd., 25.

¹⁴⁴ Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler.

¹⁴⁵ Aldasoro vd., 22.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNTEK SEKTÖRÜNDE FİKRİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARI VE DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO) TAHKİM MEKANİZMASI

FinTek sektörünün büyük bir ivmeyle seyreden inovasyon süreci ve giderek şiddetlenen rekabet ortamı, fikrî mülkiyet haklarının korunmasını adeta öncelikli bir gündem maddesi hâline getirmiştir. Öyle ki, geleneksel bankacılık kuruluşlarından Silikon Vadisi menşeli teknoloji devlerine kadar pek çok aktör, tasarladığı yeni ürün ve hizmetlerin orijinallliğini muhafaza edebilmek adına patent, marka ve telif hakkı gibi koruma mekanizmalarından azami ölçüde yararlanma çabasındadır. Ancak böylesine canlı ve çok boyutlu bir ekosistemde, patent ihlali iddiaları, blokzincir üzerinde üretilmiş NFT’lerin izinsiz çoğaltılması biçiminde tezahür eden telif sorunları ya da diğer FinTek uyumsuzluklarıyla karşılaşmak da kaçınılmaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tam da bu aşamada, sınır ötesi unsurların ve teknolojik yeniliklerin bir arada hüküm sürdüğü böylesine karmaşık uyumsuzlukların hakkaniyetli ve etkin biçimde çözüme kavuşturulabilmesi için, WIPO tahkiminin önemi giderek artmaktadır. Zira WIPO, yalnızca taraflar arasında benimsenebilecek esnek prosedürler sunmakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda hakemlerin hem ilgili hukuki mevzuata hem de teknolojiyle iç içe geçen yenilik süreçlerine dair derin birikimleri sayesinde, küresel ölçekte çekim gücü yüksek bir merci hâline gelir. Bu sayede, patent uyumsuzluklarından doğan çatışmalarla mücadele etmek isteyen veya ticari sırların gizliliğini ihlal eden eylemlerden zarara uğrayan taraflar, ulusal yargı organlarının hantal işleyen yapısından kaçınarak hızlı, uzmanlaşmış ve sınır aşan bir çözüm platformuna kavuşmuş olur. Bu yaklaşım, uluslararası alanda tezahür eden patent ihlalleri, ticari sırların izinsiz ifşası, marka hakkı ihlalleri ya da blokzincir tabanlı NFT’lerin mülkiyetine dair çıkan uyumsuzluklar gibi son derece çeşitli ve karmaşık dosyaların dahi süratle, etkili yöntemlerle ve çoğu zaman da yargı sınırlarını aşacak ölçüde geçerli olacak bir biçimde çözümlenebilmesine imkân tanımaktadır.

Tezin bu bölümünde, uyuşmazlık kavramı ve fikri mülkiyet uyuşmazlıkları ele alınacak; FinTek sektörünün fikri mülkiyet yapısı, yeni teknoloji alanlarında ortaya çıkan ihtilaflardan bahsedilecek; NFT gibi blokzincir tabanlı dijital varlıklardan kaynaklanan güncel sorunlara özel vurgu yapılacaktır ve WIPO tahkim sisteminin işleyişi, doğası, özellikleri ve kurallarından belirtilecektir.

1. UYUŞMAZLIK KAVRAMI VE FİKRİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARI

Uyuşmazlık kavramı, en genel anlamıyla, iki veya daha fazla tarafın bir hukuki ilişkinin varlığı, kapsamı, yorumu yahut uygulaması hususunda farklı görüş veya menfaatlere sahip olması sonucu ortaya çıkan ve kendiliğinden çözümlenemeyen anlaşmazlıklar bütünü şeklinde tanımlanabilir; bu anlaşmazlıklar, taraflar arasındaki maddi hak ve yükümlülüklerin yanı sıra, çoğu zaman o hukuki ilişkinin uygulanacağı zamansal, coğrafi veya kişisel çerçevenin nasıl belirleneceği konusunda da çatışma yaratmakta, bu da uyuşmazlığın çözümünü karmaşık hale getirmektedir¹⁴⁶.

Uyuşmazlık kavramı, tarihsel olarak bakıldığında, toplumsal hayatın en temel unsurlarından biri şeklinde incelenmiş; zira ekonomik, sosyal veya ailevi ilişkiler gibi hemen her düzeydeki insan etkileşiminde hakların ve çıkarların örtüşmemesi, devlete veya özel mekanizmalara ait bir çözüm sistemini zorunlu kılmış ve modern hukuk düzenleri, bu amaç doğrultusunda yargısal ve yargı dışı (alternatif) uyuşmazlık çözüm yöntemlerini geliştirmiştir¹⁴⁷. İster kamu hukuku ister özel hukuk sahasında olsun bu kavram, uyuşmazlığı meydana getiren tarafların iddialarının yoğunlaştığı hukuki temelin niteliğine göre şekillenebildiği gibi, uyuşmazlığın iktisadi, psikolojik veya uluslararası boyutu da uyuşmazlık çözüm sürecinin kapsamını ve yöntemini derinlemesine etkilemektedir¹⁴⁸. Taraflar arasındaki bu çatışma, çoğu zaman karmaşık ve çok katmanlı hukuki değerlendirmeleri gerektirdiğinden ötürü uyuşmazlıkların çözümlenmesi sürecinde hakem, hâkim veya arabulucu gibi üçüncü kişilerin yanı sıra,

¹⁴⁶ Şule Şahin Ceylan, "Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü" (doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), 82.

¹⁴⁷ Şahin Ceylan, 102.

¹⁴⁸ Art Hinshaw, Andrea Kupfer Schneider ve Sarah Rudolph Cole, *Discussions in Dispute Resolution: The Foundational Articles* (Oxford University Press, 2021), 137; Şahin Ceylan, 105.

devletten veya tahkim merkezlerinden beklenecek hukuki güvencelerin de önemli bir rolü bulunmakta; böylelikle hem bireylerin hem de şirketlerin ya da devletlerin, ilgili uyuşmazlığın kendi menfaatlerini olumsuz biçimde etkilemeden sonuçlandırılmasına dair arayışları, uyuşmazlık kavramının hem teorik hem de pratik düzlemde çok yönlü incelemelere konu olmasına yol açmaktadır¹⁴⁹. Özetle uyuşmazlık, toplumsal hayatın ve hukuki düzenlerin dinamizmini besleyen ve aynı zamanda devletin veya özel sektörün, adalet ve hukuk güvenliği ilkeleri çerçevesinde farklı çözüm yolları sunmak suretiyle hukuki barış ve istikrarı sağlamaya çalıştığı en önemli olgulardan biri olarak kabul edilegelmiştir¹⁵⁰.

Fikri mülkiyet uyuşmazlıkları ise gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde hızla çeşitlenen ve karmaşıklaşan ekonomik, teknolojik ve hukuki ilişkilerin yansımaları neticesinde ortaya çıkan, patentler, markalar, endüstriyel tasarımlar, telif hakları gibi çeşitli fikri ürünlerin korunmasına ilişkin hak sahipliği ve kullanım alanlarından doğan çok yönlü anlaşmazlıklar olarak tanımlanabilir¹⁵¹. Bu uyuşmazlıklar, taraflar arasında teknoloji transferi, lisans, devralma veya taklit ve ihlal iddiaları gibi birbirinden oldukça farklı hukuki senaryolar doğurabildiğinden, davanın esasını şekillendiren hukuki normlar ve uygulanacak ülke mevzuatının tespiti kadar, devlet mahkemeleri ya da tahkim kurumları gibi hangi yargı merciinde yargılamanın yapılacağını da son derece önemli hale getirmektedir¹⁵². Ayrıca, fikri mülkiyete konu hakların genellikle sınır aşan özellik taşıması (örneğin uluslararası ticarete kullanılan markalar veya telif eserler gibi) uyuşmazlıkların çözümünde hukuki güvenliği sağlamak için WIPO gibi uluslararası sözleşmeler çerçevesinde belirlenmiş asgari standartlara ihtiyaç duyulduğunu göstermekte¹⁵³; öte yandan taraflar, fikri hakkın kullanım biçimi ve ekonomik değerinin nasıl paylaştırılacağı konularında zaman zaman uzun süreli sözleşmelere veya karmaşık ticari ilişkilere dayalı ihtilaflar yaşadıklarından, bu çekişmelerin çözümü sırasında maddi hukuk kuralları ile usul hukuku kurallarının birlikte değerlendirilmesi ve bilgi sahibi kişilerin uyuşmazlığı

¹⁴⁹ Art Hinshaw, Schneider ve Rudolph Cole, 137.

¹⁵⁰ Art Hinshaw, Schneider ve Rudolph Cole, 137.

¹⁵¹ David Bainbridge, *Intellectual Property*, 9. bs. (Harlow: Pearson, 2012), 11.

¹⁵² Bainbridge, 17.

¹⁵³ Bainbridge, 17.

yönetmesi önem kazanmaktadır¹⁵⁴. Nitekim patent hukuku alanında, teknik konulara vakıf olan uzman gereksinimi, özel fikri mülkiyet mahkemelerinin kurulmasının yanı sıra tahkim gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının benimsenmesini teşvik etmiş¹⁵⁵; marka ve endüstriyel tasarım uyuşmazlıklarında ise, taklit veya ayırt edilemeyecek kadar benzer ürünlerin piyasalarda yol açtığı haksız rekabet ile hak ihlallerinin durdurulması ve hak sahibinin uğradığı zararların tazmini hususları, hızlı ve etkin koruma mekanizmalarıyla birlikte düşünülmesi gereken temel konular haline gelmiştir¹⁵⁶.

Öte yandan telif hakkı uyuşmazlıkları, eserin özgünlüğü ve eser sahibinin hakları üzerindeki yetki genişliği¹⁵⁷ gibi kavramlara dayanırken, giderek yaygınlaşan çevrimiçi içerik sağlayıcı platformlarla beraber uluslararası boyutta hangi ülke mahkemesinin yetkili olacağı ve hangi hukukun uygulanacağı gibi usule ilişkin problemler de yoğun tartışma konusu olmaya devam etmektedir¹⁵⁸. Bu bağlamda fikri mülkiyet uyuşmazlıkları¹⁵⁹, hem maddi hukuku hem usul hukuku hem de teknolojik

¹⁵⁴ Chetan Anand, "Commercial Disputes and Conflicts of Laws," *SSRN Electronic Journal*, 2023, 5.

¹⁵⁵ Mark A. Farley, "The Role of Arbitration in the Resolution of Patent Disputes," *Touro Law Review* 3, no. 1 (1986): 49.

¹⁵⁶ Hakemlerin verebileceği geçici hukuki koruma tedbirleri buna örnektir. Barçın Özkan, "Marka Hakkına Tecavüz Halinde Verilecek İhtiyati Tedbirler" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2019), 58.

¹⁵⁷ Bu kavram eser sahibine eser üzerinde tanınan geniş hakları ifade etmekte olup; bu haklara örnek olarak Ülkemizde Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) kapsamında Mali Haklar olarak; İşleme Hakkı (Madde 21); Çoğaltma Hakkı (Madde 22); Yayma Hakkı (Madde 23); Temsil Hakkı (Madde 24); İşaret, Ses ve/veya Görüntü Nakline Yarayan Araçlarla Umuma İletim Hakkı (Madde 25); Manevi Haklar olarak da Umuma Arz Yetkisi (Madde 14); Adın Belirtilmesi Yetkisi (Madde 15); Eserde Değişiklik Yapılmasını Menetme Yetkisi (Madde 16) ve Eser Sahibinin Malik ve Zilyede Karşı Hakları (Madde 17) sayılmıştır. "5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu", R.G. 13 Aralık 1951, S. 7981.

¹⁵⁸ Şebnem Akipek ve Esra Dardağan. "Sanal Ortamda Gerçekleşen Telif Hakkı İhlallerine Uygulanacak Hukuk." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 50, no. 3 (2001): 134. Bu soruna çözüm olarak makalede WIPO Telif Hakları Anlaşması'nın etkin bir çözüm olduğu ifade edilmektedir. Örneğin 134. Maddede, internet ortamında eserlerin yayınlanmasını veya paylaşılmasını eser sahibinin iznine tabi kılmakta; izinsiz paylaşımların telif hakkı ihlali olarak değerlendirilmesine yasal dayanak sağlamakta ve dijital platformlarda gerçekleşen izinsiz kullanımlara karşı eser sahiplerine hukuki koruma sağlayarak, dijital ortamdaki telif hakları noktasında uluslararası bir çözüm mekanizması olarak etkili bir çözüm sunmaktadır. Akipek ve Dardağan, 134; WIPO Copyright Treaty, adopted December 20, 1996, S. Treaty Doc. No. 105-17 (1997), 2186 U.N.T.S. 121, <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/>. E.T. 26.03.2025.

¹⁵⁹ Türk hukukunda ise fikri mülkiyet hakları Fikri Haklar (ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanat, sinema eserleri vb. kapsamında telif hakları) ve Sınai Haklar (patent, marka, endüstriyel tasarım, faydalı model, coğrafi işaretler vb.) olarak ikiye ayrılmaktadır. Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 5. bs. (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012), 2 vd. Bu ayırım, fikri mülkiyet hukukunun temelini oluşturmakta ve 5846 sayılı Fikri Haklar, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) kapsamında; Sınai Haklar ise 6769 sayılı Sınai

gelişmeleri kesişim noktasında buluşturan, ekonomik değerleri ve rekabet koşullarını derinden etkileyen, çoğu zaman tarafların ticari gelecekleri üzerinde belirleyici nitelikteki davaları ya da tahkim süreçlerini içerdiğinden, bu alanda WIPO gibi özel yetkinliğe ve uluslararası yaklaşımlara sahip kurumlara vakıf olunması, uyuşmazlıkların adil, hızlı ve etkili bir biçimde çözülmesi bakımından artık zorunluluk olarak kabul edilmektedir¹⁶⁰.

2. FİNTEK SEKTÖRÜNDE FİKRİ MÜLKİYET YAPISI VE OLASI UYUŞMAZLIK TÜRLERİ

2.1. FinTek ve Fikri Mülkiyet İlişkisi

FinTek, daha önce detaylı olarak bahsedildiği üzere, finansal hizmetlerin teknolojik yeniliklerle harmanlandığı bir alan olup, kapsamına ödeme sistemleri, dijital bankacılık, kripto paralar, blokzincir, yapay zekâ ile kredi değerlendirmesi, mobil uygulamalar ve benzeri pek çok alt sektör girer¹⁶¹. Bu yenilikçi faaliyetlerin birçoğu, altında yatan yazılım kodu, algoritmalar, iş yöntemleri, arayüz tasarımları veya markalar nedeniyle fikri mülkiyet hukukuyla kesişir¹⁶². Ayrıca bir FinTek uyuşmazlığı, daha sonra detaylandırılacağı üzere, birden fazla iç içe geçmiş fikri

Mülkiyet Kanunu kapsamında korunmaktadır. Bkz. FSEK; 6769 Sayılı *Sınai Mülkiyet Kanunu*. R.G. no. 29944, 10 Ocak 2017. Bazı durumlarda ise, tek bir fikri ürün için birden fazla fikri ya da sınai hak ihlali iddiası ile koruma mekanizmalarına başvurulabilmesi mümkündür. Bu duruma kümülatif (çoklu) koruma ilkesi denir. Tekinalp, 37. Örneğin, Türkiye'nin önde gelen tasarımcılarından Faruk Malhan'ın "Louise" koltuk seti gibi hem işlevsel nitelik taşıyan hem de yüksek estetik değere sahip özgün mobilya tasarımları, bir taraftan Türk Patent ve Marka Kurumu nezdinde tasarım tescili kapsamında endüstriyel tasarım olarak korunabilirken, diğer taraftan FSEK'in 4. maddesinde düzenlenen güzel sanat eserleri kategorisinde değerlendirilerek, tasarımcının bireysel yaratımını yansıtan özgün sanatsal özellikleri dolayısıyla telif hakkı korumasından da yararlanabilmekte, böylece tasarımcı veya hak sahibi şirket, söz konusu estetik yaratımın farklı hukuki boyutlarını koruma altına alan bu iki tamamlayıcı fikri mülkiyet rejiminin sağladığı avantajları eşzamanlı olarak kullanabilmektedir. Faruk Malhan'ın Louise tasarımı ve diğer tasarımları için bkz. Koleksiyon, "Faruk Malhan", <https://www.koleksiyon.com.tr/mimarlar-ve-oduller/tasarimcilar/faruk-malhan/>. E.T. 31.03.2025. Ayrıca çoklu koruma ilkesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Tekinalp, 37.

¹⁶⁰ Bainbridge, 17; Akipek ve Dardağan, 134.

¹⁶¹ Kocaoğlu Ulbrich, 17.

¹⁶² Örneğin bir mobil bankacılık uygulaması hem telif hakkıyla korunan yazılım kodunu hem patentlenebilir FinTek iş yöntemlerini hem de tescilli markaları içerebilir. Nitekim bir FinTek girişiminin en önemli varlığı, geliştirdiği yazılım ve algoritmalar. Bu unsurlar ise ticari sır veya patent korumasına konu edilmesi mümkündür. Bu tarz uyuşmazlık örnekleri için bkz. Kerim Arslan, "Bilişim ve Yazılım Teknolojilerinin Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Kapsamında Korunması" (yüksek lisans tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi, 2018), 45.

mülkiyet hakkını bünyesinde barındırabilir¹⁶³. Bu durumun, fikri mülkiyete ilişkin uyuşmazlık çıktığında birden fazla hukuki dayanağın aynı anda ileri sürülmesine imkân vermesi mümkündür¹⁶⁴.

2.2. FinTek Uyuşmazlık Türlerine Örnekler

FinTek sektöründe fikri mülkiyetten kaynaklanan uyuşmazlıklar, sektörün yenilikçi ve rekabetçi yapısı nedeniyle patent ihtilafları (özellikle finansal işlemler¹⁶⁵ ile kriptografi teknolojileriyle ilgili yenilikçi yöntemlerin patentlenmesi¹⁶⁶), telif hakkı uyuşmazlıkları (örneğin bir şirketin yazılım kodunun izinsiz kopyalanması¹⁶⁷), marka ve haksız rekabet sorunları (dijital ödeme hizmetlerinin isim veya logolarının tescilli markalara benzerliği¹⁶⁸), mülkiyet ve lisans kapsamına ilişkin anlaşmazlıklar (işbirliği

¹⁶³ Yazılımdaki telif hakkı, altında yatan yönteme dair patent, arayüz tasarımına ilişkin tasarım hakkı, markasına ilişkin marka tescili gibi.

¹⁶⁴ Arslan, “Bilişim ve Yazılım Teknolojileri”, 45. FinTek inovasyonlarının tek bir ürün içinde birden fazla fikri mülkiyet hakkını barındırabildiği, buna bağlı olarak doğan uyuşmazlıkların teknik açıdan sofistike ve çok boyutlu olduğunu göstermektedir.

¹⁶⁵ ABD’de USAA şirketinin mobil çek ödeme teknolojisine dair patentlerini ihlal ettiği gerekçesiyle bankalara açtığı davalar gibi örnekler mevcuttur. İlgili dava için bkz. *United Services Automobile Association v. PNC Bank N.A.*, No. 2:20-cv-00319 (E.D. Tex. May 13, 2022). Detaylı bilgi için bkz. Brittain, Blake. “USAA wins \$218 mln verdict from PNC in mobile-deposit tech trial.” *Reuters*, 16 Mayıs 2022, 1, <https://www.reuters.com/legal/litigation/usaa-wins-218-mln-verdict-pnc-mobile-deposit-tech-trial-2022-05-16/> E.T. 01.03.2025.

¹⁶⁶ Bu tarz bir uyuşmazlığa örnek olarak, Intercurrency Software LLC, kripto varlıklar ile geleneksel (fiat) para birimleri arasındaki yazılım tabanlı transfer işlemlerine ilişkin patentli teknolojilerinin Robinhood Crypto LLC tarafından izinsiz kullanıldığını öne sürerek patent ihlali davası açması verilebilir. Bu davada, davacı tazminat talebinde bulunmakta ve söz konusu teknolojinin kullanımının engellenmesi veya lisanslama yoluyla çözüme kavuşturulmasını istemektedir. Bkz. *Intercurrency Software LLC v. Robinhood Crypto LLC*, No. 2:23-cv-00160, U.S. District Court, E.D. Tex., filed 6 Apr. 2023, <https://www.courtlistener.com/docket/67666680/intercurrency-software-llc-v-robinhood-crypto-llc/>. E.T. 01.03.2025.

¹⁶⁷ Güncel sayılabilecek örneklerden biri, yazılım kodunun işlev ve yapısını kopyalamaya ilişkin tartışmalarla gündeme gelen *SAS Institute Inc. v. World Programming Ltd.* davasıdır. Bu davada SAS Institute, World Programming Limited’in SAS yazılımının işlevsel unsurlarını ve yazılım yapısını izinsiz olarak kopyaladığını iddia etmiştir. Her ne kadar dava doğrudan bir FinTek - start-up vakası olmasa da, yazılım kodunun (ve dolayısıyla telif hakkının) ihlali ile ticari sırların korunması noktasında FinTek sektörü dahil tüm yazılım geliştirici şirketler bakımından emsal teşkil edebilecek niteliktedir. İlgili dava için bkz. *SAS Institute, Inc. v. World Programming Limited*, No. 19-1167, 4th Cir., 2020, https://www.cafc.uscourts.gov/opinions-orders/21-1542.OPINION.4-6-2023_2106573.pdf E.T. 01.03.2025.

¹⁶⁸ Örnek olarak PayPal, Hindistan merkezli dijital cüzdan ve ödeme hizmeti Paytm’in logosunun kendisinininkine benzediğini iddia ederek 2016 yılında marka ihlali için Hindistan Marka Ofisi’ne itirazda bulunmuştur. Bu olayda, PayPal, Paytm’in logosunun renk ve tasarım açısından kendi logosuyla karıştırılmaya müsait şekilde benzer olduğunu öne sürerek marka ihlali iddiasında bulunmuştur. Bu tür uyuşmazlıklar, FinTek şirketlerinin marka değerlerini koruma ve tüketicileri yanıltıcı benzerlikleri önleme çabaları kapsamında önem taşımaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Vijh, Rahul. “PayPal Accuses

projelerinde patent veya yazılım hak sahipliği konusundaki çekişmeler¹⁶⁹) ve sözleşmesel ihtilaflar (lisanslama, bakım veya hizmet seviyesi anlaşmalarında¹⁷⁰ tarafların yükümlülüklerini ihlal etmesi) gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu durumlar özellikle büyük bankalar ile FinTek start-up¹⁷¹'ları arasında yazılım patent ihlalleri veya kaynak kodun çalınması gibi ciddi sorunları gündeme getirmektedir¹⁷².

FinTek alanındaki ihtilaflar çoğu zaman teknik konular barındırdığından, çözüm mercisinin hem hukuki hem de teknik uzmanlığa sahip olması önem arz eder. Mahkemeler, teknik karmaşıklığı yüksek patent ve yazılım davalarında bilirkişiye başvururken, tahkim de taraflar doğrudan sektör tecrübesi olan hakemleri seçebilirler. Ayrıca FinTek inovasyonlarının uluslararası niteliğinden dolayı uygulanacak hukuktaki problemler de dikkate alındığında uzman hakemler tarafından uyuşmazlığın

Paytm of Trademark Infringement in India” IPWatchdog.com, 2 Ocak 2017, 1, <https://ipwatchdog.com/2017/01/02/paypal-accuses-paytm-trademark-infringement-india/id=75995/>. İlgili itiraz için: PayPal Inc. v. One97 Communications Ltd. “Notice of Opposition” Indian Trademark Office, 18 Nov. 2016, <https://patentbusinesslawyer.com/wp-content/uploads/2018/01/paypal-paytm-trademark-opposition-india.pdf>. E.T. 02.03.2025.

¹⁶⁹ Bu durumlara örnek bir güncel vaka, blokzincir tabanlı ödeme ve akıllı sözleşme teknolojileri geliştiren Ripple Labs ile başta bankalar olmak üzere çok sayıda finans kuruluşunun yer aldığı R3 konsorsiyumu arasında yaşanan uyuşmazlıktır. R3 ile Ripple arasında imzalanan iş birliği anlaşmasının kapsamı ve sahipliği paylaşılan dijital varlıklar (XRP) konusundaki haklar hususunda çıkan anlaşmazlık, bir süre sonra iki tarafın da birbirine karşı dava açmasıyla sonuçlanmıştır. Bu hadise, FinTek ekosisteminde iş birliği çerçevesinde yapılan projelerde fikrî mülkiyet haklarına dair düzenlemelerin büyük önem taşıdığını göstermektedir. Detaylı bilgi için bkz: Palmer, Daniel, R3, Ripple Settle Legal Dispute Over XRP Purchase Option, CoinDesk, (2021), 2, <https://www.coindesk.com/markets/2018/09/11/r3-ripple-settle-legal-dispute-over-xrp-purchase-option>. İlgili dava için bkz. R3 HoldCo LLC v. Ripple Labs, Inc.", 655781/2017 New York Supreme Court" <https://images.law.com/contrib/content/uploads/documents/403/7122/r3-ny-complaint.pdf> E.T. 02.03.2025.

¹⁷⁰ Buna güncel bir örnek olarak, bir kredi birliğiyle FinTek hizmet sağlayıcısı arasında yaşanan *Bessemer System Federal Credit Union v. Fiserv Solutions, LLC* davası gösterilebilir. Bu davada, Fiserv’in sunduğu bankacılık ve dijital işlem altyapısının işlevleri ve veri güvenliğiyle ilgili taahhütlerini yerine getirmediği, ayrıca Fiserv’in kullandığı bazı yazılım bileşenleri üzerinde hak ve lisanslama konularında belirsizlikler olduğu iddia edilmiştir. Sözleşme yükümlülüklerinin ihlal edildiği gerekçesiyle açılan dava, aynı zamanda teknolojinin mülkiyeti ve kullanım hakları gibi fikrî mülkiyetle bağlantılı unsurları da gündeme taşımıştır. Ayrıca, lisanslama ve hizmet seviyelerine ilişkin sözleşme hükümleriyle beraber, Fiserv’in kullandığı yazılım ve veri işleme süreçlerinde fikrî mülkiyet hakları ve gizlilik yükümlülüklerinin nasıl korunduğu da sorgulanmıştır. Bu tür uyuşmazlıklar, FinTek şirketleri ile finansal kuruluşlar arasındaki teknoloji tedariki ve bakım/destek anlaşmalarında sözleşme maddelerinin net şekilde belirlenmesinin önemini vurgulamaktadır. İlgili dava için bkz: *Bessemer System Federal Credit Union v. Fiserv Solutions, LLC*, No. 2:19-cv-00624, U.S. District Court, W.D. Pa., filed 28 May 2019, “Complaint,” Dkt. #1, <https://www.courtlistener.com/docket/15689129/idb/bessemer-system-federal-credit-union-v-fiserv-solutions-llc/> E.T. 02.03.2025.

¹⁷¹ Yeni girişim

¹⁷² Christian Haddad ve Lars Hornuf, "The Emergence of the Global Fintech Market: Economical and Technological Determinants," *Small Business Economics* 53, no. 1 (2019): 92.

çözülecek olması bir gerekliliktir¹⁷³. İleride detaylı şekilde bahsedilecek olan WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi¹⁷⁴, de bu ihtiyaca binaen FinTek sektörüne özel çalışmalar yapmakta; bankalar, start-up'lar, yazılım geliştiricileri gibi paydaşlarla işbirliği içinde, FinTek uyuşmazlıklarına uygun düşecek tahkim ve arabuluculuk şart metinleri, panel listeleri ve hızlı prosedürler geliştirmektedir¹⁷⁵. Bu geniş yelpaze, WIPO'nun FinTek alanındaki yeniliklere yönelik kendini sürekli güncellediğini göstermektedir.

3. NFT ve Dijital Varlıklar Bağlamında Fikri Mülkiyet Uyuşmazlıkları

Bu kısımda yeni gelişen ve FinTek sektöründe de etki gösterme potansiyeli olan NFT kavramı açıklanacak ve çeşitli ihlallerden doğan sorunlardan bahsedilecektir.

3.1. NFT Kavramı

Son yılların en dikkat çekici teknolojik gelişmelerinden biri NFT kavramıdır. NFT'ler, benzersiz olan, blokzincir üzerinde dijital varlıkların mülkiyetini ve özgünlüğünü temsil eden Değiştirilemez Token olarak tanımlanmaktadır¹⁷⁶. Her NFT, Token ID olarak adlandırılan kendine özgü bir tanımlayıcıya¹⁷⁷ ve akıllı sözleşme

¹⁷³ Örneğin, bir Türk FinTek şirketi ile Avrupalı bir yazılım firmasının ortak geliştirdiği bir ödeme platformunda, taraflar arasındaki bir fikri mülkiyet lisans anlaşmazlığının birden fazla yargı alanını ilgilendirmesi pekâlâ mümkündür. Government Technology Agency of Singapore (GovTech), "Resolving Fintech Disputes through ADR," *TechNews*, 10 Kasım 2019, 1, <https://www.tech.gov.sg/media/technews/resolving-fintech-disputes-through-adr/>. E.T. 29.03.2025.

¹⁷⁴ WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, Merkez şeklinde kısaltılarak ifade edilecektir.

¹⁷⁵ Merkez'in belirttiği uyuşmazlık konuları arasında fikri mülkiyete ilişkin bilgi teknolojisi lisansları, yazılım geliştirme ve bakım anlaşmaları, outsourcing (dış kaynak kullanımı), ortak girişimler, ödeme hizmeti anlaşmaları, veri ve analitik, API entegrasyonları, mobil uygulamalar, yapay zekâ, blokzincir, akıllı sözleşmeler ve genel fikri mülkiyet ihlalleri gibi başlıklar yer almaktadır. Bkz. World Intellectual Property Organization, *WIPO Arbitration and Mediation Center: Resolving IP and Technology Disputes*, Yayın No. 799E (Cenevre: WIPO, 2021), 7, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_799_2016.pdf. E.T. 10.03.2025.

¹⁷⁶ Ferdinand Regner, André Schweizer ve Nils Urbach, "NFTs in Practice – Non-Fungible Tokens as Core Component of a Blockchain-Based Event Ticketing Application," *Proceedings of the 40th International Conference on Information Systems (ICIS)*, (Münih, 2019), 3.

¹⁷⁷ Token ID, genellikle bir dijital varlığın ya da token'ın benzersiz kimliğini ifade etmek için kullanılır. Özellikle blokzincir teknolojisinde, token ID bir varlığı (örneğin bir NFT veya belirli bir kripto varlığı) diğerlerinden ayırt edebilmek amacıyla atanan özel bir koddur. Detaylı bilgi için bkz: Qin Wang, Rujia Li, Qi Wang ve Shiping Chen, "Non-Fungible Token (NFT): Overview, Evaluation, Opportunities and Challenges," *arXiv preprint arXiv:2105.07447* (2021), 2.

adresine sahiptir; bu kombinasyon, söz konusu token'ı benzersiz kılmaktadır¹⁷⁸. NFT'lerin öne çıkan ilk örnekleri arasında dijital sanat eserleri ve koleksiyonluk görseller yer almakta olup, 2017 tarihli CryptoPunks serisi bu alandaki en erken ve en bilinen projelerden biridir¹⁷⁹. Günümüzde NFT teknolojisi, dijital sanatın yanı sıra müzik, video, oyun içi varlıklar, sanal gayrimenkul ve hatta fiziksel varlıkların dijital temsilleri gibi birçok farklı alanda uygulanmaktadır¹⁸⁰. Bir NFT üretildiğinde, ilgili dijital eser genellikle ya doğrudan blokzincire kaydedilir ya da eserin çevrimdışı bir kopyasına işaret eden bir veri içerir¹⁸¹. NFT satın alan kişi, blokzincir üzerindeki benzersiz token'ın mülkiyetine sahip olur; ancak bu, her zaman eserin telif hakları gibi altında yatan fikri mülkiyet haklarını da devraldığı anlamına gelmez¹⁸². Nitekim NFT, çoğu durumda orijinal eserin mülkiyetini veya kullanım lisansını değil, o esere ilişkin dijital sertifikayı temsil etmektedir¹⁸³.

3.2. NFT'lerde Fikri Mülkiyet Sorunları

NFT teknolojisinin yükselişi, fikri mülkiyet hukukunda bazı boşluklar ve tartışmalar ortaya çıkarmıştır. Öncelikle, bir dijital eserin NFT olarak satılması durumunda telif haklarının akıbeti meselesi belirsizlik yaratmaktadır¹⁸⁴. Benzer şekilde, izinsiz NFT üretimi¹⁸⁵ de sorun teşkil etmektedir¹⁸⁶. Çünkü bir NFT, esasında, dayanak varlığın (örneğin bir dijital sanat eserinin) blok zincirindeki benzersiz

¹⁷⁸ Regner, Schweizer ve Ubrach, 3.

¹⁷⁹ Yufan Zhang, Zichao Chen, Luyao Zhang ve Xin Tong, "Visualizing Non-Fungible Token Ethics: A Case Study On CryptoPunks," *arXiv preprint arXiv:2206.12922* (2022), 1.

¹⁸⁰ Regner, Schweizer ve Ubrach, 2.

¹⁸¹ Regner, Schweizer ve Ubrach, 3.

¹⁸² Wang vd., 13.

¹⁸³ Wang vd., 13.

¹⁸⁴ Örneğin bir sanatçı kendi dijital çizimini NFT olarak üretilip satarsa, alıcı genellikle sadece token'ı alır; ancak eserin telif hakları ise aksi açıkça devredilmedikçe sanatçıda kalır. Ancak uygulamada alıcılar NFT'yi satın alınca eserin her türlü kullanım hakkına sahip olduklarını varsayabilmekte, bu da yetki uyumsuzluklarına yol açabilmektedir. Regner, Schweizer ve Ubrach, 13.

¹⁸⁵ Dijital ortamda mevcut bir sanat eserini veya herhangi bir içeriği, hak sahibi olmayan bir kişinin NFT'ye dönüştürüp satması mümkündür. Bu durumda asıl hak sahibi (örneğin tablounun ressamı), izinsiz NFT basan kişiye karşı telif hakkı ihlali iddiasında bulunabilir. Nitekim 2021'de dünyaca ünlü sanatçı Banksy'ye ait bir sanat eserinin, sanatçının izni olmadan NFT'ye çevrilip açık artırmada satılması olayı kamuoyunda tartışma yaratmıştır (Banksy'nin temsilcileri, bunun telif hakkı ihlali olduğunu belirtmiştir). Bkz. MyArtBroker. "Banksy and NFTs: From the Street to the Blockchain", *MyArtBroker*, 1, 12 Aralık 2024. <https://www.myartbroker.com/investing/articles/from-the-street-to-the-blockchain-banksy-and-nfts>. E.T. 08.04.2025.

¹⁸⁶ Jianyi Liu ve Xiaoyan Chen, "Copyright Law and Non-Fungible Tokens: Experience from China," *International Journal of Law and Information Technology* 30, no. 4 (2022): 447.

konumunu gösteren ve sahipliğini belgeleyen bir veri yapısı olduğundan, NFT'nin edinilmesi, tipik olarak, ilgili dijital varlığa erişim ve onu görüntüleme hakkı sağlamakta, ancak telif hakkı sahibinin açıkça izin vermediği durumlarda, yeniden üretme, türev eserler oluşturma veya ticari amaçla kullanma gibi münhasır hakları içermemektedir. Bu mesele NFT'den kaynaklanan uyumsuzlukların temelini oluşturmaktadır¹⁸⁷.

Bunun yanı sıra NFT'ler marka hukuku açısından da yeni cepheler açmıştır. Özellikle lüks tüketim markaları, kendi ürünlerinin dijital görsellerinin NFT olarak satılmasına karşı hukuki yollara başvurmaktadır. Örneğin ünlü moda markası Hermes, “Birkin” çanta tasarımının kürklü dijital görsellerinden oluşan MetaBirkin adlı NFT koleksiyonunu yaratan sanatçıya karşı marka ihlali ve haksız rekabet davası açmıştır¹⁸⁸. Hermes International v. Rothschild davası olarak da bilinen bu olayda jüri, NFT'lerin Hermes'in tescilli Birkin markasını ihlal ettiğine ve tüketicileri ürünlerin Hermes tarafından desteklendiğine dair yanılttığına hükmetmiştir; mahkeme kararı sonucunda ise sanatçının NFT satışları yasaklanmıştır. Bu emsal niteliğindeki karar, NFT'lerin sanatsal ifade özgürlüğü kapsamında mı yoksa ticari ürün olarak mı değerlendirileceği konusunda önemli bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir¹⁸⁹. Dolayısıyla NFT kaynaklı uyumsuzluklar, telif hakkının yanı sıra marka ve tasarım hakkı ihlallerini de içerebilmektedir.

Öte yandan NFT'lerin ve dijital varlıkların doğası gereği sınır tanımayan yapısı, fikri mülkiyet uyumsuzluklarını uluslararası hukuk bağlamında değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır; zira bir ülkede yasal olarak üretilen ve satılan bir NFT, başka bir yargı bölgesinde fikri mülkiyet ihlali olarak değerlendirilebilmekte, bu durum ise uygulanacak hukuk, yargı yetkisi ve uluslararası fikri mülkiyet anlaşmalarının

¹⁸⁷ Regner, Schweizer ve Ubrach, 13.

¹⁸⁸ *Hermès International et al. v. Mason Rothschild*, No. 22-cv-00384 (S.D.N.Y. 2023). Jüri, davalının MetaBirkin adlı NFT koleksiyonunun Hermès'in Birkin markasını ihlal ettiğine karar vermiş ve Hermes, NFT'lerin markayı ihlal ettiği ve tüketicileri yanılttığı iddiasıyla açtığı davada kalıcı ihtiyati tedbir kararı almıştır. Bkz. Blake Brittain, Hermes wins permanent ban on 'MetaBirkin' NFT sales in US lawsuit, *Reuters* (23 Haziran 2023), [reuters.com](https://www.reuters.com). E.T. 08.03.2025.

¹⁸⁹ Yine Nike'in, kendi markalı ayakkabı modellerinin NFT görsellerini izinsiz satan bir platforma karşı ABD'de dava açtığı bilinmektedir. Nike, bu davada StockX adlı platformun Nike ayakkabılarına ilişkin NFT satmasını marka ihlali olarak ileri sürmüştür. Nike, Inc. v. StockX LLC, No. 1:22-cv-00983 (S.D.N.Y. 3 Şubat 2022).

yorumlanması gibi karmaşık hukuki sorunları beraberinde getirmektedir¹⁹⁰. WIPO ve çeşitli uluslararası anlaşmalar (Bern Konvansiyonu¹⁹¹, TRIPS Anlaşması¹⁹² gibi), fikri mülkiyet haklarının küresel düzeyde korunması için belirli standartlar sağlasa da, NFT'lerin ve dijital varlıkların ortaya çıkardığı yeni zorluklar, mevcut uluslararası hukuk çerçevesinin güncellenmesi veya yeniden yorumlanması ihtiyacını doğurmakta, bu bağlamda özellikle blokzincir teknolojisinin şeffaflığı, değiştirilemezliği ve denetimi zorlaştıran yapısı, geleneksel fikri mülkiyet yönetimi ve uyuşmazlık çözümü mekanizmalarının etkinliğini sorgulatmaktadır¹⁹³.

Diğer taraftan NFT ekosisteminde fikri mülkiyet haklarının etkin yönetimi, büyük ölçüde akıllı sözleşmelerin ve lisanslama modellerinin yapısına bağlı olup, bu teknolojiler, içerik yaratıcıları için telif hakkı yönetiminde yenilikçi olanaklar sunmakta, özellikle otomatik telif ücreti dağıtımı, ikincil satışlardan pay alma ve kullanım koşullarının programlanabilir biçimde uygulanması gibi özellikler, geleneksel fikri mülkiyet haklarını dönüştürme potansiyeli taşımaktadır¹⁹⁴. Bununla birlikte, akıllı sözleşmelerin teknik sınırlamaları ve yasal geçerlilikleri konusundaki belirsizlikler, fikri mülkiyet haklarının NFT bağlamında korunmasını zorlaştırmakta, özellikle kodlama hatalarının veya güvenlik açıklarının istismar edilmesi durumunda, hak sahiplerinin yasal çözüm yollarının ne olacağı konusunda önemli soru işaretleri bulunmaktadır; bu nedenle, son yıllarda “akıllı fikri mülkiyet hakları” veya “programlanabilir telif hakları” gibi kavramlar akademik literatürde tartışılmaya başlanmış, geleneksel hukuk ile teknolojik yeniliklerin nasıl uyumlu hale getirilebileceği konusunda çeşitli modeller önerilmiştir¹⁹⁵. Bu noktada bazı hukuk uzmanları, NFT'lerin kendine özgü nitelikleri için tamamen yeni yasal kategoriler

¹⁹⁰ Runhua Wang, Jyh-An Lee ve Jingwen Liu, “Unwinding NFTs in the Shadow of IP Law,” American Business Law Journal 61, no. 1 (2024): 39.

¹⁹¹ World Intellectual Property Organization. “Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works.” September 9, 1886, as revised July 24, 1971, and amended September 28, 1979. https://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=283698. E.T. 01.04.2025.

¹⁹² World Trade Organization. “Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights.” 15 Nisan 1994. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf. E.T. 01.04.2025.

¹⁹³ Andrés Guadamuz, “The Treachery of Images: Non-Fungible Tokens and Copyright,” Journal of Intellectual Property Law & Practice 16, no. 12 (2021): 1375.

¹⁹⁴ Guadamuz, “The Treachery of Images”, 1376-1378.

¹⁹⁵ Guadamuz, “The Treachery of Images”, 1377.

oluşturulmasını savunurken¹⁹⁶, diğerleri mevcut yasal çerçevenin teknolojik yeniliklere uyarlanması gerektiğini ileri sürmekte¹⁹⁷; bu bağlamda özellikle telif hakkı tükenmesi prensibi¹⁹⁸, dijital ürünlerde hak aktarımının sınırları ve blokzincirin değiştirilemezliği ile unutulma hakkı¹⁹⁹ gibi kavramlar arasındaki çatışmaların çözülmesi, gelecekteki yasal reformlar için öncelikli alanlar olarak değerlendirilmektedir²⁰⁰.

Kanaatimizce fikri mülkiyet hukukunun dijital çağa adaptasyonu, yalnızca yasal düzenlemelere değil, aynı zamanda endüstri standartlarının, ulusal düzenleme mekanizmalarının ve teknolojik çözümlerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasına bağlı olup, bu bağlamda NFT pazarları, içerik yaratıcıları, koleksiyoncular ve yasal otoriteler arasındaki işbirliği, sürdürülebilir bir dijital fikri mülkiyet ekosisteminin

¹⁹⁶ Zheng vd., "An Overview of Blockchain Technology: Architecture, Consensus, and Future Trends," in 2017 IEEE International Congress on Big Data (BigData Congress) (Honolulu, USA, June 25–30, 2017), 563, <https://ieeexplore.ieee.org/document/8029379>. E.T. 04.04.2025; Numan Tekelioğlu, "Eşya Kavramını Yeniden Düşünmek: Nft'lerin Eşya Niteliği ve Eşya Hukuku Bakımından Geleceği Üzerine Bir İnceleme", SÜHFD 30, no. 3 (2022): 1317.

¹⁹⁷ Guadamuz, "The Treachery of Images", 1383; Florian Möslin, Sebastian Omlor ve Nils Urbach, "Grundfragen eines Blockchain-Kapitalgesellschaftsrecht," Zeitschrift für Wirtschaftsrecht, 41, no. 44 (2020): 2152.

¹⁹⁸ Telif hakkı tükenmesi prensibi, bir eserin telif hakkı sahibi tarafından yasal olarak piyasaya sunulmasıyla birlikte, bu eserin fiziksel kopyasının sonraki satış, dağıtım veya yeniden satış gibi işlemlerde telif hakkı sahibinin kontrol yetkisinin büyük ölçüde sona ermesini ifade etmektedir; bu, eserin ilk satışından sonra telif hakkı sahibinin kopyanın ikinci el piyasadaki dolaşımı üzerinde sınırsız bir kontrol talep edemeyeceği anlamına gelirken, eserin içeriğinin fotokopiyle çoğaltılması, dijital olarak paylaşılması veya benzeri şekilde yeniden üretilmesi gibi telif hakkının diğer yönlerini kapsamamaktadır. Mustafa Aksu, "Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Yayma Hakkının Tükenmesi ve Avrupa Adalet Divanının 3 Temmuz 2012 Tarihli UsedSoft/Oracle Kararının Hukukumuzda Bu Açıdan Etkisi Bağlamında Değerlendirilmesi," Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 1, no. 1 (2015): 4-6. Ülkemizde de FSEK madde 23, telif hakkı sahibinin eserin çoğaltılması ve dağıtılması üzerindeki haklarını koruma altına alırken, bir eserin yasal kopyasının piyasaya sürülmesinden sonra bu kopyanın ikinci el piyasada serbestçe dolaşabileceğini kabul etmekte ve bu durum, telif hakkı tükenmesi prensibinin yasal uygulamasının temelini oluşturmaktadır. Bkz. FSEK; Aksu, 4.

¹⁹⁹ Unutulma hakkı, bireylerin kişisel verilerinin internette ve dijital ortamlarda kalıcı olarak yer almasını engelleme ve bu verilerin silinmesini talep etme yetkisini ifade eder; bu hak, özellikle Avrupa'da Genel Veri Koruma Yönetmeliği (General Data Protection Regulation, GDPR) ile yasal bir zemine oturtulmuş olup, bireylerin geçmişteki hatalarının veya güncelliğini yitirmiş bilgilerin dijital hafızada kalıcı izler bırakmasını önleyerek kişisel itibarlarını koruma imkânı sunar. European Union. "Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)." Official Journal of the European Union L 119 (May 4, 2016): 1-88; Seray Nalbantoğlu, "Bir Temel Hak Olarak Unutulma Hakkı." Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 9, no. 34 (2018): 593-594. Ancak bu hak, ifade özgürlüğü ve kamusal bilginin korunması gibi diğer temel haklarla dengelenmesi gereken karmaşık bir alan olup, her bir talebin özgün koşullarına göre değerlendirilmesi ve bu hakların çatıştığı durumlarda adil bir denge kurulması gerekmektedir. Nalbantoğlu, 594.

²⁰⁰ Möslin, Omlor ve Urbach, 2152.

oluşturulması için vazgeçilmez bir unsurdur; böylece NFT'ler ve dijital varlıklar, fikri mülkiyet haklarının korunduğu, şeffaf ve adil bir ortamda gerçek potansiyellerine ulaşabileceklerdir.

3.3. NFT Uyuşmazlıklarında Güncel Durum

Uygulamada NFT'lerden kaynaklanan ihtilafların önemli bir kısmı henüz yargı yoluna başvurulmadan çözülmektedir. NFT platformları, telif veya marka hakkı ihlali teşkil eden NFT'leri genellikle şikâyet üzerine listelerinden kaldırmakta, böylece resmi bir ihtilaf yargılamasına gerek kalmadan sorun çözülmektedir²⁰¹. Örneğin dünyanın en büyük NFT satış platformlarından biri olan OpenSea, kullanıcı sözleşmesine aykırı olan veya sözleşmeyi ihlal eden NFT satışlarını durdurabilmekte, hak sahiplerinin talepleri üzerine ilgili NFT'leri liste dışı bırakabilmektedir²⁰². Bununla birlikte NFT piyasasının büyümesiyle dava konusu olan uyuşmazlıklar da artmaktadır. Yukarıda bahsedilen Hermes davası dışında, popüler Bored Ape Yacht Club NFT serisine ilişkin bazı anlaşmazlıklar da mahkemelere yansımıştır. Özellikle popüler bir mesele olan Bored Ape NFT'sinin çalınması ve haksız şekilde el değiştirmesi vakasında, mağdur kullanıcı OpenSea platformu aleyhine Texas ABD Federal Mahkemesi'nde dava açmıştır²⁰³. Bu davada OpenSea, kullanıcı sözleşmesinde bulunan zorunlu tahkim şartını ileri sürerek mahkemeden davayı tahkime göndermesini talep etmiştir. Nitekim OpenSea'nin hizmet şartlarında, platformun kullanımıyla bağlantılı tüm ihtilafların tahkim yoluyla çözüleceği açıkça belirtildiği için mahkeme, kullanıcı sözleşmesindeki tahkim şartını geçerli bularak davayı usulden reddetmiş ve tarafları tahkime yönlendirmiştir. Benzer şekilde Nifty Gateway adlı NFT platformunun bir açık artırma ihtilafında, İngiliz mahkemeleri kullanıcı sözleşmesindeki tahkim klotunun tüketiciye karşı dahi büyük ölçüde

²⁰¹ Nitekim WIPO tarafından yapılan bir değerlendirmede, NFT ile ilgili ihtilafların çoğunun platformlarca dikkate alındığı, pazarın adeta bir bekçi rolü üstlenerek olası ihlalleri kendi kuralları çerçevesinde engellediği belirtilmiştir. Andres Guadamuz, "Non-Fungible Tokens (NFTs) and Copyright," *WIPO Magazine*, 10 Aralık 2021, 2, <https://www.wipo.int/web/wipo-magazine/articles/non-fungible-tokens-nfts-and-copyright-42365>. E.T. 16.02.2025. Buna göre WIPO uzmanları, NFT'lerin telif hakkıyla etkileşimini tartışırken, pratikte pek çok uyuşmazlığın platform düzeyinde çözüldüğünü ifade etmiştir.

²⁰² Corinne Tan, "Rights in NFTs and the Flourishing of NFT Marketplaces", *International Journal of Law and Information Technology* 32, no. 1 (2024): 9-10.

²⁰³ *McKimmy v. OpenSea*, No. 4:22-cv-00545 (S.D. Tex. 18 Şubat 2022).

bağlayıcı olduğunu, uyuşmazlığın New York'taki hakeme havale edilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır²⁰⁴. Bu gelişmeler, NFT kaynaklı anlaşmazlıkların çözümünde mahkeme yargısının yanında tahkim gibi özel yolların da devreye girmeye başladığını ortaya koymaktadır.

4. WIPO TAHKİM MEKANİZMASI VE FİKRİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDAKİ ROLÜ

4.1. WIPO'nun Tarihçesi ve WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi

WIPO, fikri mülkiyet haklarının küresel anlamda korunmasını ve teşvik edilmesi amacıyla 1967 yılında kurulan ve 1974'ten bu yana Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak Cenevre merkezli olarak faaliyet gösteren bir uluslararası kuruluştur²⁰⁵.

WIPO, 1990'larda artan fikrî mülkiyet uyuşmazlıkları için alternatif çözüm yolları geliştirme ihtiyacına yanıt olarak tahkim ve arabuluculuk hizmetlerini başlatmıştır²⁰⁶. Bu kapsamda WIPO bünyesinde oluşturulan Merkez, dengeli ve erişilebilir uluslararası fikri mülkiyet sistemini geliştirmek amacıyla 1994 yılında kurulan bağımsız ve tarafsız bir organdır²⁰⁷. Merkez, tarafların yabancılık unsuru barındıran ve barındırmayan uyuşmazlıklarını çözüme kavuşturmak için tahkim, seri tahkim, arabuluculuk ve bilirkişilik prosedürlerini sunan ve kâr amacı gütmeyen uluslararası uyuşmazlık çözüm merkezidir²⁰⁸.

²⁰⁴ *Soleymani v. Nifty Gateway*, (2022) EWHC 773 (Comm) (İngiltere Yüksek Mahkemesi). Mahkeme, NFT platformu Nifty Gateway'in açık artırma koşullarındaki tahkim şartının tüketici konumundaki davacıya karşı da uygulanabilir olduğuna ve New York'taki JAMS tahkimine gidilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Detaylı bilgi için bkz. International Bar Association, Stop scrolling and read the Ts and Cs: Arbitration agreements in crypto disputes, 13.12.2022. <https://www.ibanet.org/stop-scrolling-read-Ts-Cs-arbitration-agreements-in-crypto-disputes>. E.T. 06.04.2025. Metinde İngiliz mahkemesinin, tüketici iddialarına rağmen tahkim anlaşmasını geçerli saydığı belirtilmiştir.

²⁰⁵ D. Plant, *WIPO Arbitration and Mediation Center*, Module 4.1, Dispute Settlement (UNCTAD & WIPO, 2003): 5.

²⁰⁶ Plant, 6.

²⁰⁷ Ignacio de Castro ve Panagiotis Chalkias, "Mediation and Arbitration of Intellectual Property and Technology Disputes," *Singapore Academy of Law Journal* 24 (2012): 1060; Francis Gurry, "The Dispute Resolution Services of the World Intellectual Property Organization," *J. Int. Economic Law* 2, no. 2 (1999): 385-386.

²⁰⁸ De Castro ve Chalkias, 1060.

Merkezin kurulmasının yanı sıra tahkim alanında oluşan uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin düzenlemeleri belirlemek amacıyla oluşturulan WIPO Tahkim Kuralları²⁰⁹, ilk olarak 1994'te yayımlanmış, ilerleyen yıllarda edinilen tecrübeler ışığında 2021 yılında yenilenerek güncellenmiştir²¹⁰.

4.2. Genel İşleyiş

WIPO Tahkim Kuralları, tarafların ihtiyaçlarına göre uyarlanabilecek şekilde esnek hazırlanmıştır. Örneğin taraflar, tek hakem veya üç hakemden oluşan bir tahkim heyeti seçebilir; teknik ve hukuki uzmanlığı yüksek hakem listelerinden seçim yapma imkânına sahiptirler²¹¹. WIPO, teknoloji ve fikri mülkiyet konularında uzman iki binin üzerinde hakem ve arabulucudan oluşan bir panel oluşturmuştur; taraflar isterlerse bu listeden, isterlerse dışarıdan bir hakem üzerinde anlaşabilirler²¹². Süreç, genellikle yazılı dilekçelerin teatisi, sınırlı duruşma ve sıkı zaman çizelgesiyle hızlı bir şekilde yürütülür²¹³. Özellikle Hızlandırılmış Tahkim kuralları²¹⁴ kapsamında, davanın tek bir hakemle ve kısıtlı süre içinde çözülmesi öngörülmektedir²¹⁵. Merkez, hakem ataması, duruşma organizasyonu ve kararın tebliği gibi süreçlerde tarafsız bir sekreteryaya hizmeti sağlayarak tarafların etkin bir şekilde tahkime erişimini mümkün kılmaktadır²¹⁶.

4.3. Fikri Mülkiyet Uyuşmazlıklarında WIPO'nun Rolü

WIPO; patent, ticari marka, telif hakkı, endüstriyel tasarım, alan adı uyuşmazlıkları ve teknoloji transferi anlaşmaları gibi geniş bir yelpazedeki fikri

²⁰⁹ World Intellectual Property Organization (WIPO), *WIPO Arbitration Rules* (Cenevre: WIPO, 2021), 2, <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/>. E.T. 05.02.2024.

²¹⁰ Gary B. Born, *International Commercial Arbitration*, 3. bs., (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2021), 1509; Gurry, 380.

²¹¹ Plant, 7.

²¹² Philipp Landolt ve Alejandro Garcia, *Commentary on WIPO Arbitration Rules* (Cenevre: WIPO Arbitration and Mediation Center, 2017): 32. <https://www.wipo.int/export/sites/www/amc/en/docs/2017commentrulesarb.pdf>. E.T. 01.04.2025.

²¹³ Gurry, 386.

²¹⁴ World Intellectual Property Organization. *WIPO Expedited Arbitration Rules*. WIPO Arbitration and Mediation Center, 2013, www.wipo.int/amc/en/arbitration_rules_expedited.html. E.T. 8 Mart 2025.

²¹⁵ Thomas D. Halket, ed., *Arbitration of International Intellectual Property Disputes*, 2. bs. (Huntington, NY: Juris Publishing, 2021), 187.

²¹⁶ De Castro ve Chalkias, 1061.

mülkiyet meselelerinde uzmanlaşmış çözümler sağlama kapasitesine sahiptir²¹⁷; ancak, tahkimin geçerlilik koşullarında da ifade edileceği üzere, özellikle patent geçerliliği veya tescilli marka iptali ve hükümsüzlüğü gibi bazı fikri mülkiyet uyuşmazlıkları kamu otoritesinin yetki alanına girdiği için birçok ülkede tahkime elverişli²¹⁸ kabul edilmemektedir²¹⁹. Ayrıca hakem kararları kural olarak taraflar arasında bağlayıcıdır²²⁰; bu nedenle bir patentin hükümsüzlüğü gibi yargılamaya taraf olmayanlar bakımından (erga omnes) etki doğuracak hususlar tahkim yoluyla doğrudan tesis edilemese de, hakem heyeti taraflardan patentin veya markanın hükümsüz kılınması için gerekli adımları atmasını talep etmesi mümkündür²²¹.

²¹⁷ De Castro ve Chalkias, 1062.

²¹⁸ Tahkime elverişlilik, tahkimin en önemli unsurlarından biridir ve meselenin tahkim mekanizmaları aracılığıyla çözülebileme imkanını ifade etmektedir. Süleyman, Yılmaz ve Gökçe Filiz Çavuşoğlu. "Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi." İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 10, no. 2 (Aralık 2019): 600. Bu imkânı ortadan kaldıran, ileride bahsedileceği üzere, kamu düzeni ve yerel hukuk düzenlerinin belirlediği sınırlar gibi birtakım kısıtlamalar mevcuttur. Yılmaz ve Çavuşoğlu, 600.

²¹⁹ Genel olarak fikrî mülkiyet haklarının sözleşmeye veya tazminat talebine dayalı ihtilaflar tahkime elverişli kabul edilse de özellikle patent ve marka tescillerinin hükümsüzlüğü gibi üçüncü kişiler bakımından etkili konular, bazı hukuk sistemlerinde yalnızca patent ofisi ve mahkeme gibi devlet otoriteleri önünde ileri sürülebilir. Fatih Buğra Erdem, "Markanın Alan Adı Olarak Kullanılmasında Karşılaşılan Uyuşmazlıklarda Tahkim Mekanizmalarının Yeri," *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 31, no. 1 (2023): 266. Örneğin Fransa, İngiltere, Singapur gibi ülkeler patent geçersizliği iddialarının tahkimde karara bağlanabileceğini ancak kararın sadece taraflar arasında hüküm doğuracağını kabul ederken; İsviçre ve Belçika gibi ülkeler hakem kararının patent siciline işlenerek herkese karşı sonuç doğurmasına izin vermektedir. Erdem, "Markanın Alan Adı", 267. Buna karşılık, Güney Afrika gibi bazı ülkeler patent uyuşmazlıklarının tahkimde görülmesini yasaklamıştır. Erdem, "Markanın Alan Adı", 266. Ülkemizde de patentin geçersizliği, hükümsüzlüğü ve iptali gibi meseleler, ileride detaylı şekilde bahsedileceği üzere, kamu otoritelerinin müdahalesine bağlı tutulduğundan tahkime elverişli değildir; ancak diğer fikri mülkiyet uyuşmazlıkları tahkime elverişlidir. Ziya Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 7. bs. (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2025), 133. Dolayısıyla FinTek uyuşmazlığında hakemlerin, ilgili patentin hükümsüz olduğuna karar vermesi halinde, bu karar her ülkede aynı etkiyi göstermeyecektir. Hakemler taraflar arasındaki lisans sözleşmesini çözse bile, patent ofisleri veya yerel mahkemeler nezdinde patent ihtilafı varlığını sürdürecektir. Bu da özellikle kripto para patentleri konusunda tahkimin sınırlı bir çözüm olabileceğini gösterir; zira hakem kararı sadece taraflar arasında hüküm ifade edecek ve bu yüzden de aynı meseleye ilişkin yeni bir patent uyuşmazlığının tekrar dava konusu yapılabilmesi mümkün olacaktır. Marc Labgold ve Megan Labgold, "Should I Arbitrate My Patent Dispute?" *Kluwer Arbitration Blog*, (29 Kasım 2022), 2, <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2022/11/29/should-i-arbitrate-my-patent-dispute/>. E.T. 28.03.2025.

²²⁰ İnter partes etkili; ancak bir önceki dipnotta da belirtildiği üzere bu tarz hususların ülkeden ülkeye değişebilmesi söz konusu olabilmektedir. Erdem, "Markanın Alan Adı", 267.

²²¹ Örneğin hakemler bir tarafın patentin geçersiz kılınması için mahkemeye ya da patent ofisine başvuruda bulunmasını emredebilir. Eğer bu başvuru başarılı olursa, patentin hükümsüzlüğünün erga omnes bir etki yaratması mümkündür. Bu durum, tahkimin dolaylı yoldan daha geniş bir etkiye yol açmasını sağlar ve hakem heyetinin yetkisi, tahkim anlaşmasının kapsamı ile uygulanacak hukuka bağlıdır. Jayems Dhingra, "Arbitrability of Intellectual Property Rights Validity Disputes," SSRN, (20 Ekim 2020), 15, <https://ssrn.com/abstract=3830413>. E.T. 06.04.2025.

Öte yandan WIPO hakemlerin verdiği kararların, 1958 tarihli New York Sözleşmesi'ne 170'ten fazla ülke dahil olmasından ve bu sayede neredeyse tüm dünyada icra kabiliyeti bulunmasından ötürü²²², giderek artan sayıda şirket, fikri mülkiyet anlaşmazlıklarında mahkeme yerine WIPO tahkimini tercih etmektedir. Örneğin Merkez'in yönettiği vakaların sayısı, 2014'te 71 iken 2024'te 858 vakaya yükselmiştir²²³. Bu istatistik, uluslararası düzeyde fikri mülkiyet ihtilaflarında tahkimin hızla benimsendiğine işaret etmektedir²²⁴. Ayrıca WIPO, özellikle teknoloji odaklı sektörlerde yaşanan patent ve know-how uyuşmazlıklarını çözmede tecrübe sahibidir²²⁵. FinTek sektörü de bu kapsama giren ve WIPO'nun özel inisiyatif geliştirdiği alanlardan biridir²²⁶.

Şimdi WIPO tahkiminin özellikleri ve kurallarından incelenecektir.

4.4. WIPO Tahkiminin Özellikleri

4.4.1. Gizlilik

WIPO tahkiminde özel bir öneme sahip olan gizlilik ilkesi WIPO tahkiminin temel prensiplerinden birini oluşturmakta; bu ilke hassas bilgilere saygı duyulması ve korunması konusunda önemli bir rol oynamaktadır²²⁷.

WIPO tahkim sürecinde sunulan belge ve tanık ifadeleri gibi deliller, tarafların açık rızası olmadıkça, gizli tutulur ve kamuya paylaşılmaz²²⁸. Bu durum özellikle fikri mülkiyet hakları ve teknoloji alanındaki anlaşmazlıklarda tarafların ticari gizli bilgilerinin korunmasını ve rekabet avantajlarının zarara uğramamasını sağlar²²⁹.

²²² *Birleşmiş Milletler Sözleşmesi*, "Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında", 10 Haziran 1958, Birleşmiş Milletler, <https://www.newyorkconvention.org/english>.

²²³ "World Intellectual Property Indicators- 2014," World Intellectual Property Organization, <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=3408> E.T. 18.03.2025; "WIPO ADR Highlights 2024," WIPO Arbitration and Mediation Center, <https://www.wipo.int/amc/en/center/summary2024.html> E.T. 18.03.2025.

²²⁴ De Castro ve Chalkias, 1062.

²²⁵ De Castro ve Chalkias, 1062.

²²⁶ De Castro ve Chalkias, 1062.

²²⁷ Born, 2582.

²²⁸ Landolt ve Garcia, 66.

²²⁹ Andrew J. Stack, *International Patent Law: Cooperation, Harmonization, and an Institutional Analysis of WIPO and the WTO* (Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2011), 59; Landolt ve Garcia, 67.

WIPO Tahkim Kuralları'nın 54(d) maddesi gizlilik ilkesinin uygulanmasına özel bir yaklaşım getirmektedir. Bu maddeye göre tahkim heyeti istisnai durumlarda bağımsız bir gizli danışman atayarak bilgilerin gizli tutulmasının ve özel koruma önlemleri alınmasının gerekli olup olmadığı konusunda karar verebilir. Yine aynı bentte danışmanın atanması, bilginin açıklanması halinde tarafların ciddi bir zarar görmemesi şartına bağlanmıştır.

Mahkeme ayrıca WIPO Tahkim Kuralları 54(e)'ye göre, bir tarafın talebi üzerine veya resen, gizli bilgilere dayanarak, Mahkeme tarafından belirlenen belirli konularda kendisine rapor vermek üzere, 57. madde uyarınca gizlilik danışmanını uzman olarak atayabilir. Bu durumda gizli bilgilerin, gizli bilgilerin kaynağı olmayan tarafa veya Mahkemeye açıklanmaması icap etmektedir.

Gizlilik ilkesinin bir başka yansıması WIPO Tahkim Kuralları 57(a)'da yer almıştır. Buna göre, Mahkeme, hazırlık konferansında veya daha sonraki bir aşamada taraflara danıştıktan sonra, Mahkeme tarafından belirlenen belirli konularda kendisine rapor vermek üzere bir veya daha fazla bağımsız uzman atayabilir. Tarafların gözlemleri dikkate alınarak Mahkeme tarafından belirlenen bilirkişi görev tanımının bir kopyası taraflara iletilecektir. Bu tür bir uzmanın uygun bir gizlilik taahhüdü imzalaması gerekeceği ifade edilmiştir.

Ancak öğretilerde gizlilik ilkesinin uygulanması konusunda tartışma bulunmaktadır. Bir görüşe göre, gizlilik ilkesinin aşırı katı şekilde uygulanmasının şeffaflığı azaltarak kamu yararına zarar verebileceği; bu durumun da özellikle önemli kamusal etkilere sahip davalarda verilecek kararların emsal teşkil etmemesine yol açabileceğinden ötürü, sorun olabilme potansiyeline sahip olduğu ifade edilmektedir²³⁰. Diğer bir görüşe göre ise gizliğin korunması tarafların tahkim mekanizmasına olan güvenini artırarak çekişmelere daha etkin bir şekilde çözüm getirdiği için bu ilkeye, Kurallar'da sayılan tarafların ortak rızalarının varlığı koşulu haricinde, bir istisna tanınmamalıdır²³¹. Kanaatimizce tarafların sırlarının korunmasının çok önemli olduğu hususu aşıkardır. Ancak yine de gizlilik ilkesinin

²³⁰ Born, 2583.

²³¹ Landolt ve Garcia, 67.

dengeli bir şekilde uygulanması gerekmektedir; zira bu dengenin sağlanması, hem tarafların güvenini korumaya yardımcı olacak hem de kamuya şeffaflık sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

4.4.2. Uzman Hakemler – Liste Prosedürü

WIPO tahkiminde, uyuşmazlığın çözümü için uygun uzman hakemlerin seçimi ve atanması, tarafların anlaşması veya Merkez'in atama mekanizması aracılığıyla gerçekleştirilmekte olup, bu süreç, uyuşmazlığın niteliğine, karmaşıklığına ve tarafların ihtiyaçlarına göre şekillendirilebilen esnek bir yapıya sahiptir²³². Taraflar, tahkim anlaşmasında belirledikleri şartlar doğrultusunda, doğrudan kendi seçtikleri hakemleri²³³ atayabilirler²³⁴. Ancak tarafların hakem seçiminde anlaşamaması durumunda, WIPO Tahkim Kuralları'nın 19. maddesi uyarınca, Merkez, uzman hakem listesinden, uyuşmazlığın konusu, tarafların milliyeti ve ihtiyaçları gibi faktörleri göz önünde bulundurarak uygun hakemleri belirler ve taraflara bir liste sunar; taraflar, bu listedeki isimleri tercih sırasına göre sıralayarak Merkez'e bildirirler ve Merkez, tarafların tercihlerini dikkate alarak nihai atamayı gerçekleştirir.

Bu noktada WIPO'nun uzman hakem listesi oluşturma süreci, sistemik bir değerlendirme ve titiz bir seçim mekanizmasına dayanmakta olup, hakemlerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve nihai olarak listeye dahil edilmesi aşamalarını içeren kapsamlı bir prosedür olarak uygulanmaktadır²³⁵. Bu süreç, öncelikle Merkez'in, dünya genelinde tanınmış hukuk firmaları, akademik kurumlar, fikri mülkiyet uzmanları dernekleri ve ilgili profesyonel organizasyonlarla işbirliği yaparak potansiyel hakem adaylarının belirlenmesi ile başlamakta; daha sonra belirlenen adayların, detaylı özgeçmişleri, yayınları, mesleki başarıları ve tahkim deneyimleri

²³² Born, 1652; Landolt ve Garcia, 20.

²³³ Örneğin, taraflar, yaptıkları tahkim anlaşmasında hakemlerin vatandaşlığı konusunda özgür bir iradeye sahiptirler. Başka bir ifadeyle, talep ettikleri sayıda hakem seçimi konusunda serbesttirler. Merkez, tarafların seçimine saygı gösterecektir. Taraflar, hakemin belli niteliklerinin gerekliliği hususunda anlaşmışlarsa, bu niteliklere sahip olan bir hakemin milliyeti ikinci plana koyulabilir; ancak hakemin hangi niteliklerinin öncelikli olacağı hususunda Kurallar'da belirlenmemiş ve bu husus uygulamaya bırakılmıştır. Yusuf Çalışkan, *Uluslararası Fikri Mülkiyet Hukukunda Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmaları: WIPO Tahkimi ve Dünya Ticaret Örgütü* (İstanbul: Değişim Yayınları, 2008), 55.

²³⁴ Born, 1652.

²³⁵ Landolt ve Garcia, 21.

incelenerek, WIPO'nun belirlediği nitelik kriterlerine uygunlukları değerlendirilmektedir²³⁶.

Adayların değerlendirilmesinin ardından, Merkez bünyesindeki uzman komiteler tarafından yapılan görüşmeler ve referans kontrolleri neticesinde, uzman hakem listesine dahil edilecek isimler belirlenerek; hakemlerin uzmanlık alanları, coğrafi dağılımları, dil yetkinlikleri ve kültürel çeşitlilik gibi faktörler göz önünde bulundurularak dengeli bir liste oluşturulmasına özen gösterilmektedir²³⁷. Listeye kabul edilen hakemler, WIPO tarafından düzenlenen oryantasyon programlarına ve eğitimlere katılarak, WIPO tahkim kuralları ve etik standartları hakkında bilgilendirilmekte; ayrıca düzenli aralıklarla gerçekleştirilen mesleki gelişim programları aracılığıyla, hakemlerin bilgi ve becerilerinin güncel tutulması sağlanmaktadır²³⁸.

Bunun yanı sıra WIPO uzman hakem listesi, dinamik bir yapıya sahip olup, sürekli olarak yenilenmekte ve güncellenmektedir²³⁹. Bu süreçte FinTek gibi yeni gelişen teknolojiler ve uluslararası ticaretin değişen dinamikleri göz önünde bulundurularak, bu alanlarda uzmanlığa sahip yeni hakemlerin listeye dahil edilmesine özen gösterilmekte; listelerin oluşturulmasında olduğu gibi, coğrafi dağılım, cinsiyet dengesi ve kültürel çeşitlilik gibi faktörler de güncellemelerde dikkate alınmaktadır²⁴⁰.

Böylece WIPO, uzman hakem listesinin oluşturulması ve güncellenmesi sayesinde, tahkim sisteminin kalitesini ve güvenilirliğini belirlenmesinde önemli bir rol oynayarak, fikri mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümünde tarafsız ve adil bir yaklaşım sağlamakta; ayrıca FinTek gibi gelişen alanların gerektirdiği uzmanlaşmış ve etkili uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının başında yer almaktadır.

²³⁶ Stack, 57.

²³⁷ Landolt ve Garcia, 21; Born, 1652.

²³⁸ Landolt ve Garcia, 21; Born, 1653.

²³⁹ Landolt ve Garcia, 21; Born, 1653.

²⁴⁰ Landolt ve Garcia, 21; Born, 1653.

4.4.3. WIPO Hızlandırılmış Tahkimi

FinTek uyuşmazlıklarında artışa bağlı olarak daha hızlı şekilde uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin arayışı, küresel ticaret hacminin artmasıyla paralellik göstermektedir. WIPO'nun hızlandırılmış tahkim mekanizması gibi yeni modeller, özellikle zaman ve maliyet açısından önem arz eden davalarda tercih edilen bir yol olarak yükseliştir²⁴¹. Hızlandırılmış WIPO tahkim sürecinde geleneksel tahkim yöntemlerinin karmaşıklığını azaltmayı amaçlayan ve süreye sınırlamalar getiren bu yapı prosedür esnekliğini korumayı amaçlamaktadır. Ancak bu modelin uygulanabilirliği ile ilgili hukuksal geçerlik ve etik konular halen tartışma konusu olmayı sürdürmektedir.

4.4.3.1. Genel Özellikleri ve Tarihçesi

WIPO'nun 1970'lerde başlayan fikri mülkiyet odaklı tahkim deneyimi 1990'ların küreselleşen ticaret ihtiyaçlarına uygun olarak genişletilmiştir. WIPO Tahkim Merkezi'nin kuruluşuyla birlikte özellikle teknoloji transfer ve lisans uyuşmazlıkları gibi karmaşık davalarda uzmanlaşan bir yargılama modelinin ortaya çıktığı belirtilmektedir²⁴².

Hızlandırılmış tahkim sürecinin temel hukuki çerçevesi, tarafların iradelerinin üstünlüğü ve tahkim şartının geçerliliği gibi geleneksel tahkim prensiplerini korumasına rağmen, süreç yönetiminde önemli farklılıklar içermektedir. Özellikle hakem sayısı, süre sınırlamaları ve delillerin sunulması konularında standart tahkimden ayrılmaktadır²⁴³.

WIPO hızlandırılmış tahkim kurallarına göre, aksi kararlaştırılmadıkça uyuşmazlıklar tek hakem tarafından çözüme kavuşturulur²⁴⁴. Bu yaklaşım, üç hakemli

²⁴¹ De Castro ve Chalkias, 1062.

²⁴² Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), *Guide to WIPO Arbitration* (Cenevre: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, 2020), 10 vd., https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_919_2020.pdf. E.T. 21.03.2025.

²⁴³ WIPO, "Guide to WIPO Arbitration", 11.

²⁴⁴ World Intellectual Property Organization. *WIPO Expedited Arbitration Rules*. WIPO Arbitration and Mediation Center, 2013, madde 14, www.wipo.int/amc/en/arbitration_rules_expedited.html. E.T. 8 Mart 2025.

klasik tahkim panellerine göre hem maliyet avantajı sağlamak hem de karar verme sürecini hızlandırmaktadır. Tek hakemin belirlenmesi, birden fazla hakemin yoğun programları arasında ortak bir zaman dilimi bulunup yargılamanın planlanmasının aksine, daha hızlı bir şekilde gün alınıp yargılamanın sonlandırılmasını sağlaması açısından önem arz etmektedir²⁴⁵.

Hızlandırılmış WIPO tahkiminin diğer bir belirgin özelliği ise süre sınırlamalarında kendini göstermektedir²⁴⁶. Örneğin; cevap dilekçesinin sunulması için yirmi gün²⁴⁷, tahkim talebinin alınmasından itibaren tarafların hakem üzerinde anlaşmaları için on beş gün²⁴⁸; cevap dilekçesinin sunulmasından veya hakemlerin atanmasından (hangisi daha geç ise) itibaren yargılamanın nihayete kavuşturulması için üç ay²⁴⁹; duruşmanın tamamlanmasından itibaren nihai karar için ise bir aylık²⁵⁰

²⁴⁵ Irene Welser ve Christian Klausegger, "Fast Track Arbitration: Just Fast or Something Different?" *Austrian Arbitration Yearbook 2009*, der. Christian Klausegger ve diğerleri (Viyana: Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2009), 271.

²⁴⁶ Tahkim Talebi ve Dava Dilekçesi: Tahkim talebiyle birlikte sunulur (madde 9).

- Tahkim Talebine Cevap ve Savunma: Tahkim talebinin alınmasından sonraki 20 gün içinde (madde 11);
- Hazırlık Konferansı: Tek hakemin atanmasından sonraki 15 gün içinde (madde 40);
- Davacı Cevabı: Savunmanın alınmasından sonraki 15 gün içinde (madde 43(a));
- Davalı Karşı Cevabı: Davacı cevabının alınmasından sonraki 15 gün içinde (madde 43(b));
- Tüm Belgelerin Sunulması: Davalı karşı cevabının alınmasından sonraki 30 gün içinde (madde 50(b));
- Tanık ve Bilirkişi Beyanları: Tüm belgelerin sunulmasından sonraki 30 gün içinde (madde 56);
- Duruşma: Tanık ve bilirkişi beyanlarının alınmasından sonraki 15 gün içinde tamamlanmalıdır (madde 55).

Detaylı bilgi için bkz: WIPO Hızlandırılmış Kuralları; World Intellectual Property Organization. "WIPO Expedited Arbitration for FRAND Disputes: Model Submission Agreement." *WIPO*, <https://www.wipo.int/amc/en/center/specific-sectors/ict/frand/annex2/>. E.T. 9 Mart 2025.

Bu süreler, tarafların anlaşması veya WIPO'nun kararı ile uzatılabilir veya kısaltılabilir. Ayrıca, duruşmaların olağanüstü durumlar dışında üç günü geçmemesi öngörülmüştür. Bkz. World Intellectual Property Organization. "What Is WIPO Expedited Arbitration?" *WIPO*, 1, <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/what-is-exp-arb.html>. E.T. 10.03.2025.

²⁴⁷ WIPO Hızlandırılmış Kurallar, madde 11. Bu süre klasik tahkimde 30 gün olarak belirlenmiştir. Bkz. WIPO Tahkim madde 3(a).

²⁴⁸ WIPO Hızlandırılmış Kurallar, madde 14.

²⁴⁹ Madde 58(a). Klasik tahkimde ise 9 ay. Bkz. WIPO Tahkim, madde 65(a).

²⁵⁰ Madde 58(a).

süreler belirlenmiştir²⁵¹. Bu zaman çizelgelerinin sembolik hedefler olmaktan öte, sürecin bütünlüğünü koruyarak katı biçimde uygulanması beklenen gerçek sınırlamalar olduğu ifade edilmektedir²⁵².

4.4.3.2. Hızlandırılmış Tahkimde Gizlilik ve Delil Yönetimi

WIPO tahkiminin geleneksel modelinde sıkı bir gizlilik politikası izlenirken, hızlandırılmış süreçlerde bu ilkenin uygulanma biçiminde önemli bir değişiklik gözlemlenmektedir²⁵³. Son zamanlarda özellikle hızlandırılmış tahkimde uygulamaya başlanan online duruşma²⁵⁴ yöntemlerinin kullanılması ve elektronik belge paylaşım sistemleri, gizlilik ilkesinin düzgün şekilde tatbik edilebilmesini teknik alt yapının iyi olmasına bağlı hale getirmiştir²⁵⁵. Zira herhangi bir siber güvenlik saldırısında veya taraflara ait verilerin elektronik ortamda dışarıya sızdırılmasında bu ilkenin ihlal edileceği ve tarafların tahkim yargılamasına olan güveninin sarsılacağı noktasında şüphe bulunmamaktadır.

Delil sunum süreçlerinde ise yalnızca belgeye dayalı yargılama yöntemi öne çıkmaktadır²⁵⁶. Bu yöntemde tarafların sözlü ifade verme hakkı kısıtlanmakta, uyuşmazlık dosya üzerinden çözüme kavuşturulmaktadır²⁵⁷. Dilekçe teatisi kural olarak sadece dava ve cevap dilekçesiyle sınırlandırılmıştır. Tarafların bu aşamadan sonra ek yazılı beyan verebilmesi ancak hakemlerin izniyle mümkün

²⁵¹ WIPO, "What Is WIPO Expedited Arbitration?". Nihai karar ise kural olarak yargılamanın bittiğinin ilan edilmesinden itibaren bir ay içinde verilmelidir. Bkz. WIPO Hızlandırılmış Kurallar, Madde 58(a).

²⁵² Nigel Blackaby ve Constantine Partasides, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 7. bs. (Oxford: Oxford University Press, 2022), 89.

²⁵³ Hem hızlı hem de klasik tahkim yargılamasında gizlilik, yalnızca sürecin kendisine değil, süreçte ortaya çıkan ve kullanılan tüm belgelere, delillere ve nihai karara da uygulanmaktadır. Bu, özellikle FinTek şirketleri için oldukça önemlidir. Blackaby ve Partasides, 90.

²⁵⁴ Klasik tahkimden farklı olarak seri tahkimde duruşmalar olabildiğince kısa sürede bitirilir. Milica Njegovan ve Snežana Prelević Plavšić, "Opportunities and Challenges of Artificial Intelligence Application in Investment Arbitration," *Social Informatics Journal* 3, no. 2 (2024): 6.

²⁵⁵ Njegovan ve Plavšić, 6.

²⁵⁶ Delillerin sunulmasına yönelik birtakım düzenlemeler mevcuttur. Belge ibrazı süreci sınırlandırılmış ve hakem, yalnızca gerçekten gerekli olan delillerin sunulmasını talep etme konusunda geniş takdir yetkisine sahip kılınmıştır. WIPO Hızlandırılmış Kurallar, madde 26. Bunun yanı sıra tanık dinleme süreleri kısaltılmış ve yazılı tanık beyanlarına daha fazla ağırlık verilmiştir. Bu durum, belge ibrazı sürecinin kötüye kullanılmasını ve gereksiz belgelerin sunulmasını engelleyerek tahkim sürecinin etkinliğini artırmaktadır. Bkz. Born, 1882.

²⁵⁷ Jan Paulsson, "Fast-Track Arbitration in Europe (With Special Reference to the WIPO Expedited Arbitration Rules)," *Hastings International and Comparative Law Review* 18 (1995): 716.

olabilmektedir²⁵⁸. Ancak yargılamanın kısa sürede bitirilme mecburiyeti, özellikle FinTek uyuşmazlıkları gibi teknik detay gerektiren davalarda adil yargılanma hakkını riske sokabilir ve doğru kararların verilmesini engelleyebilir. Bu kapsamda teknolojik gelişmelerin yoğun yaşandığı teknik ve karmaşık uyuşmazlıklar için WIPO hızlandırılmış tahkimi için teknik işin gerektirdiği zamanın tanınması yerinde olacaktır.

4.5.WIPO Tahkim Kuralları

4.5.1. WIPO Tahkim Kuralları'nın Uygulanması

WIPO Tahkim Kuralları'nın tatbik edilebilmesi için öncelikle tarafların iradelerinin bu yönde olması gerekmektedir²⁵⁹. Bu kısımda ilk başta tarafların kendi uyuşmazlıklarının çözümünde WIPO Tahkim Kuralları'nı kararlaştırmaları gereken tahkim anlaşması meselesinden bahsedilecektir. İkinci olarak tarafların WIPO Tahkim Kuralları'nın belirli hükümlerinin uygulanmasını istememesi halinde tarafların bunu kararlaştırıp kararlaştıramayacağı meselesi incelenecektir. Üçüncü olarak ise WIPO Tahkim Kuralları'nın belirli hükümlerinin uygulanmayacağını tarafların belirleme durumu incelenecektir.

4.5.1.1. Tahkim Kuralları'nın Uygulanması için Tahkim Anlaşmasının Varlığının Gerekliliği ve Geçerlilik Koşulları

WIPO Tahkim Kuralları'nın tatbik edilebilmesi için tarafların geçerli bir tahkim anlaşmasında bunu kabul etmeleri gerekmektedir. Örneğin, Kurallar'ın 2. maddesine göre taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, bir tahkim anlaşmasında WIPO Tahkim Kuralları uyarınca tahkimin yürütüleceği belirtilmişse, bu Kurallar'ın o tahkim anlaşmasına ait olduğu kabul edilecek ve uyuşmazlık, tahkimin başladığı tarihte yürürlükte olan bu kurallara göre çözüme kavuşturulacaktır. Benzer şekilde Kurallar'ın 3. maddesine göre bu Kurallar tahkim yargılamasını yönetecektir. Bu

²⁵⁸ Paulsson, 716.

²⁵⁹ Marc Blessing, "The Conduct of Arbitral Proceedings Under the Rules of Arbitration Institutions; The WIPO Arbitration Rules in a Comparative Perspective," *WIPO Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation* (1995): 43.

husus, tarafların uyuşmazlıklarını WIPO Tahkim Kuralları'na göre çözme konusunda yapılan tahkim anlaşmasının sonucudur²⁶⁰.

Tahkim anlaşmasının tanımı, Kurallar'ın 1. maddesinde yer almaktadır. Bu tanıma göre, taraflar arasında doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tümünün veya belirli bir kısmının tahkime sunulması için yapılan anlaşmaya tahkim anlaşması denilmektedir. Bu anlaşmanın taraflar arasında akdedilen esas sözleşmeye konulan tahkim şartıyla veya esas sözleşmeden ayrı bir sözleşme ile yapılması mümkündür.

İlgili maddede tahkim anlaşmasının yazılı şekilde yapılması açıkça yer almasa da esas sözleşmeye konulacak bir şart veya ayrı bir sözleşme şeklinde yapılan anlaşma denilmesinden ötürü bu sonuca ulaşılmaktadır²⁶¹. Ayrıca Tahkim Kuralları'nın 61/c maddesine göre tahkim anlaşması, uyuşmazlığın esasına tatbik edilecek hukuka yahut tahkim usulüne uygulanacak hukuka göre şekli, varlığı, geçerliliği ve kapsamına ilişkin şartlara uygun olması halinde geçerli kabul edilecektir (m. 61/c). Buna göre tahkim anlaşmasının şekli, tahkim usulüne veya uyuşmazlığın esasına tatbik edilecek hukukun öngördüğü şekle uygun olmalıdır. Zira genel tahkim kuralı uyarınca tahkim anlaşması esas sözleşmeden bağımsızdır²⁶².

²⁶⁰ Blessing, 43.

²⁶¹ Çalışkan, 82; Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, *Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Sistemi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2010), 35.

²⁶² Tahkim anlaşmasının asıl sözleşmeden bağımsız olarak hukuki varlığının kabulü, ulusal ve uluslararası tahkim düzenlemelerinde bugün genel bir prensip olarak benimsenmiş olup, bu kabul ile asıl sözleşmenin yokluğu, hükümsüzlüğü veya geçersizliği iddialarının tahkim şartına sirayet etmesini önlemek suretiyle tahkim yargılamasının etkin bir biçimde devamlılığı sağlanmaktadır. Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 11. bs. (İstanbul: Beta Yayınları, 2024), 816–817; Mustafa Erkan, “Tahkim Şartının Ayrılabilirliği Prensibinin Asıl Sözleşmenin Yokluğu Durumunda Değerlendirilmesi,” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17, no. 1-2 (2013): 535; Sibel Özel, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri* (İstanbul: Beta Yayınları, 2008), 35; Turgut Kalpsüz, *Türkiye’de Milletlerarası Tahkim*, 2. bs. (Ankara: Yetkin Yayınları, 2010), 133; Akıncı, 218. Bu kapsamda “ayrılabilirlik” veya “bağımsızlık” ilkesi (separability), tahkim anlaşmasının işlevi ve hukuki niteliğinden ileri gelmektedir. Zira asıl sözleşmeyle hedeflenen, taraflar arasında bir borç ilişkisinin kurulması, devri veya belirli edimlerin ifası iken, tahkim anlaşmasının nihai gayesi, doğmuş veya doğması muhtemel uyuşmazlıkların devlet mahkemeleri yerine hakemler eliyle çözümlenmesi iradesini somutlaştırmaktır. Dolayısıyla bir bakıma “sözleşme içinde sözleşme” şeklinde tanımlanabilecek tahkim şartı, görünüşte asıl sözleşmenin bir maddesi olarak düzenlenmiş olsa bile gerek fonksiyonu gerekse hukuki tabiatı bakımından ondan ayrı bir hüküm ve değere sahip bulunmaktadır. Kalpsüz, 133; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 817; Erkan, 539; Özel, 35; Akıncı, 219. Ayrılabilirlik prensibi sayesinde, tarafların bizzat müzakere ettiği yahut en azından açıkça kabul ettiği bağımsız bir tahkim taahhüdünün korunması amaçlanmakta ve böylece, asıl sözleşmenin yok

Esas sözleşme sonrası ihtilaf içinde bulunan veya ihtilaftan önce herhangi bir ilişkisi bulunmayan tarafların, uyuşmazlığın çözümü için Merkez’e başvurmalarına ve WIPO Tahkim Kuralları’nın uygulanmasına izin verilmektedir. Bu kapsamda uyuşmazlığın doğmasından veya devlet yargısına başvurup davanın açılmasından sonra yahut davanın görülmesi sırasında tarafların tahkim anlaşması yapabilmeleri mümkündür²⁶³. Bunun yanı sıra Merkez, tarafların arasındaki uyuşmazlığın WIPO Tahkim Kuralları uyarınca çözülebilmesi için belirleyecekleri metne nasıl bir hüküm koyabileceklerine ilişkin örnek tahkim şartını tavsiye etmektedir²⁶⁴.

Ayrıca tarafların WIPO tahkimine başvurulabilmesi için uyuşmazlığın tahkime elverişli bir konu olması gerekmekte olup, her ne kadar WIPO fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında uzmanlaşmış bir kurum olsa da WIPO Tahkim Kuralları

sayılması gibi iddiaların tahkime başvurmayı engelleyici bir silaha dönüşmesi engellenmektedir. Bu bağlamda tahkim anlaşmasının esas sözleşmeden özerkliği, sadece tahkim prosedürünün hızlı ve etkin işleyişini sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda “kompetenz-kompetenz” ilkesiyle de yakın ilişkili bir işlev üstlenmektedir. Çünkü tahkim şartı asıl sözleşmeyle birlikte yok kabul edildiği takdirde, hakemler henüz ilk aşamada kendi yetkilerini bile inceleyemeyecek ve taraflardan biri, esas sözleşmenin geçerliliğine dönük her tür itirazla tahkim sürecini sekteye uğratabilecektir. Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 817; Erkan, 540; Özel, 35; Kalpsüz, 133. İşte tam da bu sebeple, ayrılabilirlik ilkesi çerçevesinde, tahkim anlaşmasının dayanağı olan asıl sözleşmenin geçersizliği veya yokluğu iddia edilmiş olsa dahi, tahkim şartının geçerliliği kural olarak bundan bağımsız düşünülür; bu sayede hakem kurulu, sözleşmenin geçerli olup olmadığı tartışmasını dikkate bile almadan yetki itirazını inceleyebilir ve uyuşmazlığa ilişkin yargılamayı sürdürebilir. Kalpsüz, 134; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 817; Erkan, 538; Özel, 37. Bununla birlikte, sözleşmenin yokluğu (hiç kurulmamış sayılması) iddiası için geçersizlikten farklı olarak öğretide tartışma bulunmaktadır. Bir görüşe göre, taraflar arasında esas sözleşmeye ilişkin tüm kurucu unsurların (icap ve kabul, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları gibi) henüz gerçekleşmemiş veya hiç meydana gelmemiş olduğu bir durumda, tarafların tahkim anlaşması yönünden de irade uyuşmasına sahip olamayacakları ve dolayısıyla tahkim şartının da doğmamış olduğu savunulmaktadır. Kristy Haining ve Bruno Zeller, "Can Separability Save Kompetenz-Kompetenz When There is a Challenge to the Existence of a Contract?", *Arbitration: The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management* 76, no. 3 (2010): 496. Böyle bir durumda tahkime konu edilmek istenen iddiaların devlet mahkemelerinde ileri sürülmesi gerekecektir. Haining ve Zeller, 496. Buna karşılık diğer bir görüşe göre, ayrılabilirlik ilkesi bir karine niteliği taşıdığından, bu karinenin aksinin sabit olduğu, yani tarafların gerçekte tahkime dair ayrı ve bağımsız bir irade uyumuna varmış bulundukları ispat edildiği ölçüde, asıl sözleşme yok hükmünde olsa dahi tahkim şartının yürürlükte kalabileceği kabul edilmektedir. Stephen M. Schwebel, Luke Sobota ve Ryan Manton, *International Arbitration: Three Salient Problems*, 2. bs. (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 11. Dolayısıyla doktrinde sözleşmenin yokluğuna yönelik iddialarda dahi hakem heyetinin yetkisinin devam edeceği görüşünü savunan bir görüş mevcuttur. Kanaatimizce de tahkim şartının bağımsızlığı ilkesi gereği; tarafların iradesinin gerçekte ne şekilde tecelli edeceği göz önünde bulundurularak, taraflar arasında asıl sözleşme olmasa bile tahkime başvurma yönünden iradeleri söz konusuysa, tahkim anlaşmasını geçerli kabul etmek daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

²⁶³ WIPO, “Guide to WIPO Arbitration”, 8.

²⁶⁴ Bkz. WIPO, Recommended WIPO Contract Clauses and Submission Agreement, <https://www.wipo.int/amc/en/clauses/index.html>. E.T. 06.02.2025.

kapsamında ticari nitelikteki her türlü uyuşmazlık için tahkime başvurulabilmektedir²⁶⁵. Fikri mülkiyet haklarının tahkime elverişliliği konusu, daha önce de ifade edildiği üzere, ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmekte, bazı ülkelerde patent geçerliliği gibi konular kamu düzeninden sayılarak münhasıran devlet mahkemelerinin yetkisine bırakılabilmektedir²⁶⁶; ancak WIPO tahkiminde asıl

²⁶⁵ Landolt ve Garcia, 51.

²⁶⁶ Örneğin daha önce de belirtildiği üzere, Fransa, İngiltere, Singapur gibi ülkeler patent geçersizliği iddialarının tahkimde karara bağlanabileceğini ancak kararın sadece taraflar arasında hüküm doğuracağını kabul ederken; İsviçre ve Belçika gibi ülkeler hakem kararının patent siciline işlenerek herkese karşı sonuç doğurmasına izin vermektedir. Erdem, “Markanın Alan Adı”, 267. Buna karşılık, Güney Afrika gibi bazı ülkeler patent uyuşmazlıklarının tahkimde görülmesini yasaklamıştır. Erdem, “Markanın Alan Adı”, 266. Ülkemizdeki durum ise az sonra ele alınacaktır.

belirleyici olan, tahkim yerinin ve tahkim kararının tanınıp tenfiz edileceği²⁶⁷ ülkenin hukukunun ilgili uyumsuzluğu tahkime elverişli kabul edip etmediğidir²⁶⁸.

²⁶⁷ Tanıma, yabancı bir hakem kararının hukuki varlığının kabul edilerek, söz konusu kararın maddi anlamda kesin hüküm etkisinin tanıyan devletin hukuk düzeninde de geçerlilik kazanmasını ifade eden hukuki bir işlem olarak karşımıza çıkmakta olup, bu sayede, aynı taraflar arasında, aynı konu ve sebebe ilişkin yeni bir dava açılmasının önüne geçilmektedir. Akıncı; 587; Aysel Çelikel ve Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk* (18. bs., İstanbul: Beta Yayınları, 2024), 702; Şanlı, Esen ve Ataman-Fıganmeşe, 620; Ergin Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, (2. bs., Beta Yayıncılık, 2018), 174; Nuray Ekşi, *Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi* (İstanbul: Beta Yayınları, 2013), 1. Tenfiz ise, tanımanın hukuki etkilerini de içine alan daha geniş kapsamlı bir kavram olarak, yabancı hakem kararının tanıyan devlet ülkesinde icra edilebilirlik niteliği kazanmasını ve gerektiğinde cebri icra yoluyla yerine getirilmesini sağlayan hukuki bir prosedür olarak tanımlanabilmektedir. Ekşi, 1; Şanlı, Esen ve Ataman-Fıganmeşe, 621; Akıncı, 587; Çelikel ve Erdem, 703; Nomer, *Usul*, 175. Türk hukuk sisteminde, yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin temel düzenlemeler, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) ve Türkiye'nin New York Sözleşmesi'ne taraf olmasından kaynaklanan uluslararası yükümlülüklerinden oluşan çok katmanlı bir normatif yapı teşkil etmektedir. “5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun”, R.G. 12 Aralık 2007, S. 26728. MÖHUK'un 60-63. maddeleri arasında düzenlenen yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi hükümleri, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümleri saklı kalmak kaydıyla uygulanmakta olup, Türk hukuk doktrininde genel kabul gören görüşe göre, New York Sözleşmesi kapsamına giren hakem kararları bakımından öncelikle sözleşme hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Tenfiz talebinin kabulü için, MÖHUK'un 60 ve 62. maddelerinde belirtilen şartların karşılanması gerekmekte olup, bu şartlar arasında hakem kararının icra edilebilir duruma gelmesi, kesinleşmiş olması, taraflar için bağlayıcı olması ve Türk kamu düzenine aykırılık teşkil etmemesi gibi temel kriterler yer almaktadır. Ayrıca tanımadan farklı olarak tenfizde, her ne kadar siyasi saiklerin işin içine girebildiğinden ötürü eleştiriye açık olsa da karşılıklılık ilkesi de sağlanmış olmalıdır. Nomer, *Usul*, 190. Mahkeme, tenfiz şartlarının varlığını inceledikten sonra, şartların karşılandığı kanaatine varırsa, yabancı hakem kararının Türkiye'de icra edilebilirliğine ilişkin bir tenfiz kararı verecektir. Çeliker, Erdem, 718-719. Yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi talebinin reddedilebileceği haller ise, MÖHUK'un 62. maddesinde ve New York Sözleşmesi'nin 5. maddesinde sınırlı sayıda (numerus clausus) düzenlenmiş olup, bu haller arasında tahkim anlaşmasının geçersizliği, savunma hakkının ihlali, hakem heyetinin yetkisizliği, tahkim usulüne aykırılık ve hakem kararının bağlayıcı hale gelmemiş veya iptal edilmiş olması gibi nedenler yer almaktadır. Ayrıca, uyumsuzluk konusunun Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmaması veya hakem kararının Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması durumlarında da mahkemeler tenfiz talebini reddedebilmektedir. Erdem ve Çelikel 719.

²⁶⁸ Ülkemizde Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) madde 1(4) ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) madde 408 uyarınca, Türkiye'de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyumsuzluklar ile iki tarafın iradelerine tabi olmayan uyumsuzluklar tahkime elverişli olmayıp, bu hüküm, kamu düzenine ilişkin konularda ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri konularda tahkime başvurulamayacağını göstermektedir. “4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu”, R.G. 5 Temmuz 2001, S. 24453, madde 1(4); “6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu”, R.G. 12 Ocak 2011, S. 27836, madde 408. Bu kapsamda rekabet hukuku ihlallerinden doğan tazminat talepleri, fikri mülkiyet haklarının ihlalden doğan tazminat talepleri ve tahkime elverişliliği özel kanunlarla kabul edilen diğer konular tahkime elverişli kabul edilmekte, ancak örneğin ceza hukuku, iflas hukuku, kişilik hakları ve aile hukuku gibi alanlardaki uyumsuzluklar genellikle tahkime elverişli sayılmamaktadır. Ejder Yılmaz, Ramazan Arslan, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, 10. bs. (Ankara: Yetkin Yayınları, Kasım 2024), 599; Akıncı, 95-96. Ancak fikri mülkiyet hukuku alanında, patent, marka, tasarım gibi sınai mülkiyet haklarının tescili, iptali ve hükümsüzlüğüne ilişkin uyumsuzlukların tahkime elverişliliği konusunda tartışmalar bulunmakta olup, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun ilgili hükümlerinde tescil için Türk Patent ve Marka Kurumunun yetkili kılınması ve bundan dolayı çıkabilecek uyumsuzluklar için Fikri ve Sınai Haklar Mahkemelerinin görevli ve

4.5.1.2. Tahkim Kuralları'nın Zaman Bakımından Uygulanması

WIPO Tahkim Kuralları'ndaki en son değişiklik 1 Temmuz 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Somut uyuşmazlık bakımından taraflar tahkim anlaşmasında hangi tarihli metnin somut uyuşmazlığa uygulanacağını belirtmemişlerse, Tahkim Kuralları'nın 2. maddesinin 2. fıkrasına göre ihtilaf tahkimin başladığı tarihte yürürlükte olan Kurallara göre çözülecektir. Yani taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça 1 Temmuz 2021 Kuralları, bu tarihte veya bu tarihten sonra başlayan tahkim yargılamaları için tatbik edilir²⁶⁹.

yetkili kılınması, hükümsüzlük ve iptale ilişkin davaların sonuçlarının taraflar dışında üçüncü kişiler bakımından da geçerli olduğu için tahkime elverişli olmadığını savunmaktadır. Akıncı, 133; Bozkurt Yüksel, 149; Kardelen Ateşçi, "Türk Hukuku Uyarınca Tahkime Elverişlilik ve Tahkime Elverişli Olmayan Haller", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 26, no. 3 (2021): 19. Bununla birlikte, Türk hukukunda fikri mülkiyet haklarının lisanslanması, devri, ihlali gibi konulardaki uyuşmazlıkların genellikle tahkime elverişli kabul edildiği görülmekte ve bu yaklaşım, fikri mülkiyet alanındaki ticari ilişkilerin uluslararası boyutu ve özel uzmanlık gerektiren niteliği ile uyumlu bir gelişimi yansıtmaktadır. Bozkurt Yüksel, 148; Ateşçi, 19.

²⁶⁹ Bu, tahkimde "zamana göre derhal uygulama" ilkesinin kurumsal düzeydeki bir yansımasıdır. Gülce Gümüşlü Tunçağıl, *Uluslararası Sınai Mülkiyet Haklarına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümü ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Kuralları* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), 270; Weronika Rydzinska, "Revision of the WIPO Arbitration Rules: Adapting to an Increasingly Remote Setting in Technology Disputes," *Kluwer Arbitration Blog*, (27.09.2021), 2 <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2021/09/27/revision-of-the-wipo-arbitration-rules-adapting-to-an-increasingly-remote-setting-in-technology-disputes/>. E.T. 02.03.2025. Bu kapsamda önceki Kuralların yürürlükten kalkma tarihi olan 30 Haziran 2021'e kadar WIPO'ya sunulmuş uyuşmazlıklar, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, eski kurallara tabi olacaktır. Ayrıca bu durum, tahkim anlaşmasının akdedildiği tarih ile tahkim yargılamasının başladığı tarih arasındaki ayrıma da ışık tutar. Gümüşlü Tunçağıl, 269; Rydzinska, "Revision of the WIPO Arbitration Rules". Kural olarak tahkim anlaşması yapıldığında yürürlükte olan kurallar değil, tahkim davasının fiilen başlatıldığı andaki kurallar uygulanır, zira usul hukuku düzenlemeleri, taraflarca aksi açıkça kararlaştırılmamışsa, derhal yürürlüğe girer. Gümüşlü Tunçağıl, 269; Rydzinska, Rydzinska, "Revision of the WIPO Arbitration Rules". Örneğin 2020 yılında yapılmış bir tahkim şartı, 2022'de tahkime gidildiğinde 2021 WIPO Kurallarına tabi olacaktır. Kısacası, WIPO tahkim yargılamasında usul kurallarının zaman bakımından uygulanmasında öngörülebilirlik esas olup, taraflar, tahkime başvurdıkları anda hangi kurallar bütününe tabi olacaklarını bilirler. Gümüşlü Tunçağıl, 270. Bu sayede kural değişiklikleri geriye yürümeden, fakat derhal yürürlüğe girerek mevcut davalara uygulanmakta, hukuk güvenliği ile güncellik arasında denge sağlanmaktadır.

Türk hukukunda da usul kanunlarının zaman bakımından uygulanmasında temel ilke, yeni usul kuralının derhal uygulanması prensibidir. Hakan Pekcanıtez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, 12. bs. (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024), 17; Akıncı, 89. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) madde 448'de bu ilke açıkça belirtilmiştir: "(1) Bu Kanun hükümleri, tamamlanmış işlemleri etkilememek kaydıyla derhâl uygulanır." HMK Madde 448. Yine HMK'nın geçici 1. maddesi, kanunun yürürlüğe girdiği tarihte derdest olan davaların, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yeni kanun hükümlerine tabi olacağını düzenlemiştir. Türk Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda (MTK) ise zaman bakımından uygulama konusu, kanunun 1. maddesinde düzenlenmiştir. MTK, madde 1. Buna göre, "MTK yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya kanun hükümlerinin taraflarca veya hakem kurulunca seçildiği

WIPO'nun belirli yıllarda güncellenen tahkim kuralları arasındaki farklılıklardan etkilenmemek için tarafların açıkça hangi metne göre uyuşmazlıklarının çözümünü kararlaştırmaları kesinlik ve öngörülebilirliğin olabilmesi için gereklidir²⁷⁰.

uyuşmazlıklara uygulanır". Bu kapsamda yabancılık unsurunun taşınması meselesi MTK madde 2'de taşıyan şartları taşıyıp taşıyamaması meselesine göre belirlenecektir. Madde 2'deki şartları taşımayan tahkim uyuşmazlığı HMK'ye tabi olacaktır.

Derhal uygulanma ilkesi gereği yeni yürürlüğe giren bir usul kanunu, yürürlük tarihinden itibaren görülmekte olan tüm davalara, geleceğe yönelik olarak uygulanacaktır. Pekcantez, Atalay, Özekes, 18. Bu ilke, usul hukukunun kamu düzenine ilişkin ve tarafların kazanılmış usulî haklar edinmesine genellikle imkân vermeyen niteliğinden kaynaklanır. Pekcantez, Atalay, Özekes, 18. Bu ilkenin istisnaları da mevcut olup bunlardan birini tamamlanmış işlemler oluşturmaktadır. Bu kavram, bir usul işleminin eski kanun döneminde gerçekleştirilip sonuçlarının doğmuş olmasını ifade eder. Pekcantez, Atalay, Özekes, 19. Örneğin eski kanun zamanında açılmış ve kesinleşmiş bir dava, yeni kanun yürürlüğe girdikten sonra elbette yeniden ele alınıp yeni usule tabi kılınmayacaktır. Ancak henüz görülmekte olan, derdest davalarda yapılacak bundan sonraki işlemler yeni kanuna göre yürütülecektir. Akıncı, 90; Pekcantez, Atalay ve Özekes, 19. Benzer şekilde tahkim sözleşmesinin şekline veya hakemlerin sayısına ilişkin yeni bir kanuni düzenleme getirilmesi halinde bunun yapılmış tahkim sözleşmeleri ve seçilmiş hakemler açısından bir önemi olmayacaktır. Kalpsüz, 156; Akıncı, 91. Ayrıca Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 18.07.2007 Tarihli Kararı, Türk tahkim hukukunda derhal uygulanabilirlik ilkesinin istisnasını belirleyen önemli bir içtihattır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2007/15-444 K. 2007/554 (18.07.2007) www.kazanci.com E.T. 18.03.2025. Karara konu olayda, 1993 tarihinde yapılan bir sözleşmedeki tahkim şartında "Hakemler Türk Yasalarına tâbi olacaklardır" ifadesi yer almış; ancak tahkime konu olan uyuşmazlık ise 2001'de MTK'nin yürürlüğe girmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Yargıtay, tarafların sözleşme yaparken sözleşmenin akdedildiği tarihte yürürlükte olan tahkim mevzuatını kastettiklerini kabul ederek, MTK'nin değil, eski HUMK hükümlerinin uygulanması gerektiğine hükmetmiştir. Cenk Akil, "Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Zaman Bakımından Uygulanmasına İlişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 18.7.2007 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi." *TAAD* 1, no. 8 (2012): 28. Bu karar, taraf iradesinin ve tahkim anlaşmasının yapıldığı tarihin, derhal uygulanabilirlik ilkesine üstün tutulduğunu göstermektedir. Akil, 29. Diğer istisnai durumlar ise genellikle kanunların yürürlük ve uygulama şekli hakkındaki özel hükümlerle (geçici maddelerle vs.) belirlenir. Örneğin HMK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, yeni kanunun kesin yetkiye ilişkin hükümlerinin derhal uygulanacağı, ancak HMK yürürlükten önce yapılmış yetki sözleşmelerinin geçerliliğini koruyacağı kabul edilmiştir. Sema Taşpınar Ayvaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Zaman Bakımından Uygulanması* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2013), 152.

Tüm bunların ışığında, WIPO Tahkim Kuralları ile Türk hukuku arasında farklılıklar bakımından belirleyici kriter olarak, WIPO'da tahkim talebinin yapıldığı tarih, Türk hukukunda ise kanunun yürürlüğe girdiği tarih esas alınmaktadır. Gümüşlü Tunçağıl, 270; Akil 29; Pekcantez, Atalay ve Özekes, 18. Bunun yanı sıra Türk hukukunda, özellikle usul hukukunda, derhal uygulama ilkesine daha fazla istisna tanınmıştır. Örneğin, kanun yollarına başvuru hakkında kazanılmış haklar korunmaktadır. Pekcantez, Atalay ve Özekes, 85. Ayrıca Türk hukukunda genellikle kanunların yürürlüğe girmesiyle birlikte kapsamlı geçiş hükümleri düzenlenmektedir.; Ayvaz, 153. WIPO Kurallarında ise daha yalın bir geçiş düzenlemesi mevcuttur. Gümüşlü Tunçağıl, 270. Diğer bir fark olarak, Türk hukukunda kazanılmış hakların korunması ilkesi daha belirgin bir şekilde uygulanmaktadır. Pekcantez, Atalay ve Özekes, 85. WIPO Kurallarında ise bu konu daha çok tahkim sürecinin bütünlüğü çerçevesinde ele alınmaktadır. Gümüşlü Tunçağıl, 270. Son olarak, Türk hukukunda tahkim anlaşmasının yapıldığı tarihteki hukuki durum daha fazla korunurken, WIPO sisteminde tahkim sürecinin başlatıldığı tarihteki kurallar belirleyici olmaktadır. Akil, 29.

²⁷⁰ Gümüşlü Tunçağıl, 270.

4.5.1.3. Tahkim Kuralları'nın Uygulanmama Durumu

Taraflar belli hallerde WIPO Kuralları'nın bir kısmının kendilerine uygulanmamasına karar verirlerse, bu yargılamanın WIPO himayesinde bir usul olarak kabul edilip edilmeyeceğine Merkez karar verecektir²⁷¹.

Taraflar, normalde, WIPO Tahkim Kuralları'nın uygulanmasını veya belirli maddelerinin uygulanmamasını isteyebilirler. Bunun yanı sıra taraflar akdettikleri tahkim anlaşması ile uyuşmazlıklarının Merkezin yönetimi altında örneğin, UNCITRAL Uluslararası Ticari Tahkim Model Kanunu (UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration)²⁷² uyarınca ad-hoc tahkim ile çözümünü kararlaştırırlarsa, Merkez yine bu davayı yönetecektir²⁷³. Taraflara verilen tahkim kurallarından ayrılabilme imkanı, Merkez tarafından tahkim yönetimini çok fazla zorlaştırmamalı ve tatbik edilecek emredici kurallara aykırı olmamalıdır (Tahkim Kuralları m. 3).

Yine 3. maddede tahkim yargılamasına tatbik edilecek olan bu kuralların tahkime tatbik edilecek ve tarafların aksini kararlaştıramayacağı bir kanun hükmü ile çelişmesi halinde bu kanun hükmünün tatbik edileceği ifade edilmiştir. Bu kural, tahkim yargılaması için geçerli olan hukukun emredici hükümlerine özel atıfta bulunmaktadır²⁷⁴. Böylece tahkime uygulanacak hukukun emredici kurallarının tarafların anlaşmasından öncelikli ve üstün olduğu ve bu uygulanacak hukukun emredici kurallarının her bir vakıa özelinde araştırılması gerektiği kabul edilmektedir²⁷⁵.

²⁷¹ Landort ve Garcia, 6.

²⁷² United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL), *UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006*, New York: United Nations, 2008.

²⁷³ Landort ve Garcia, 6.

²⁷⁴ Blessing, 43.

²⁷⁵ Landolt ve Garcia, 7. Örneğin; Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun emredici hükümleri, öğretide ifade edildiği üzere ve (m. 8/A)'da saklı kılınmak suretiyle, tahkim yargılamasının usulüne ilişkin bağlayıcı kurallar içermektedir. Bunları özetlemek gerekirse: Hakem veya hakem kurulu, gerekli gördüğü takdirde önceden taraflara bildirimde bulunarak başka bir yerde toplanabilir (m. 9/A-2). Taraflardan biri mahkemeden ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı almışsa, otuz gün içinde tahkim davası açılmadığı takdirde bu tedbir veya haciz kendiliğinden kalkar (m. 10/A-2). Hakem kurulu,

Kurallar'ın 61/b. Maddesine göre tahkime tatbik edilecek hukuk²⁷⁶, taraflar açık bir şekilde başka bir tahkim hukukunun uygulanmasını belirlememişlerse ve tahkim yeri hukuku böyle bir anlaşmaya cevaz vermemişse, tahkim yeri hukukudur²⁷⁷.

4.6. WIPO Tahkim Yargılama Sürecinin Başlaması

Tahkimin başlaması, tahkime ilişkin kurallarda öngörülen prosedürdeki belirli adımların başlatılmasının hukuki sonucudur. Bunun yanı sıra tahkimin başladığının

tarafların sunduğu belgelerin tahkim dili veya çevirisiyle birlikte sunulmasına karar verebilir (m. 10/C-2). Taraflar, belirlenen süre içinde dava dilekçesi ve cevap dilekçelerini sunmak zorundadır. Davacı, ad, adres, temsilci bilgileri, uyuşmazlık konusu, dayandığı hukuki ilişki ve deliller gibi bilgileri içeren dava dilekçesini süresi içinde sunmalıdır (m. 10/D-1). Davalı da aynı şekilde cevap dilekçesini vererek iddialarını, hukuki dayanaklarını ve delillerini sunmalıdır (m. 10/D-2). Taraflardan biri yargılamaya katılmazsa, hakem kurulu mevcut delillere dayanarak karar verebilir (m. 11/C). Hakem veya hakem kurulu, bilirkişi atayabilir, keşif yapılmasına karar verebilir ve taraflardan açıklamalar ile belge sunmalarını isteyebilir (m. 12/A). Taraflar, delillerini belirlenen süre içinde sunmakla yükümlüdür ve hakem kurulu delillerin toplanması için mahkemeden yardım talep edebilir (m. 12/B). Tahkim yargılaması, nihai kararın verilmesi veya kanunda öngörülen diğer sona erme hallerinden birinin gerçekleşmesiyle tamamlanır (m. 13/B). Hacı Can ve Ekin Tuna, *Milletlerarası Tahkim Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 379–380; *Milletlerarası Tahkim Kanunu*, 4686 s. Kanun, RG 21.06.2001, no. 24453.

²⁷⁶ İlgili hüküm, tahkim yeri seçiminin aynı zamanda tahkim usulüne uygulanacak hukukun (*lex arbitri*) seçimi anlamına geldiğini ortaya koymakta ve tahkim yerinin bulunduğu ülkenin medeni usul hukuku kuralları değil tahkim kuralları uygulanmaktadır. Bu durumda tahkim yeri hem irade serbestisinin sınırlarını hem de hakemlerin süreç boyunca uymaları gereken uygulanacak asıl prosedürü belirlemektedir. Bkz. Akıncı, 317; Şanlı, 820; Selin E. Tekin, *Milletlerarası Tahkim Hukukunda Tahkim Anlaşmasının Esas Bakımından Geçerliliğine Uygulanacak Hukuk* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 102; Çalışkan, 46; Işıl Özkan, "Uluslararası Ticari Tahkimde Uygulanacak Hukuk," *Public and Private International Law Bulletin* 40, no. 2 (2020): 845.

²⁷⁷ Bu noktada, tahkim yeri hukukunun tahkim sürecini yönetecek hukuk olduğuna dair yaklaşım, uluslararası tahkim uygulamasında yaygın kabul görmektedir. Tekin, 103; Özkan, "Uluslararası Ticari Tahkimde Uygulanacak Hukuk", 845. Özellikle kararın "milliyeti" bakımından da tahkim yeri büyük önem taşımaktadır. Öğretide genel olarak kabul edildiği üzere; bir tahkim kararının ulusal kökeninin belirlenmesinde genellikle *lex arbitri* olarak bilinen usul hukukuna başvurulmaktadır. Başka bir deyişle; bir tahkim kararının hangi ülkeden olduğunun belirlenmesinde öncelikle tahkim yerinin hukuku üzerinde durulur çünkü bu durum kararın şekli ve geçerliği ile tanınması ve tenfizi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Türk öğretisinde, milletlerarası tahkim açısından tahkim yeri usul hukukunun, hakem kararının "milliyeti" bakımından temel bir ölçüt olarak kabul edildiği görülmektedir. Bkz. Tekin, 104; Özkan, "Uluslararası Ticari Tahkimde Uygulanacak Hukuk", 847. MTK 14(A)(3) hükmü de kararın tahkim yeri ve tarihini içermesi gerektiğini belirtmekte; Madde 15 ise hakem kararlarına karşı açılan iptal davasının, tahkim yeri Türkiye'de olan kararlar için Türk mahkemelerinde (asliye hukuk mahkemesinin bağlı olduğu bölge adliye mahkemesi) açılabileceğini belirterek uluslararası uygulama ile paralel bir yaklaşım sergilemektedir.

kabulünü, bazı hukuk düzenlerinde²⁷⁸ zamanaşımı sürelerinin kesildiği ya da durduğu anı ifade etmesi açısından da önemlidir²⁷⁹.

Bir tahkim sürecinin başlamasıyla ilgili olarak değerlendirilecek dört mesele vardır. Bunlar, tahkim sürecinin başlaması için sunulması gereken belgeler, bu belgelerin kime ve hangi iletişim araçlarıyla iletileceği, tahkimin konusunu oluşturan tahkim anlaşmasına ilişkin olarak yönetim makamının rolü ve tahkim sürecinin başlama tarihinin belirlenmesidir²⁸⁰.

4.6.1. Belgelerin İletileceği Araçlar ve Teslim Edileceği Mercii

Kurallar'ın 4/a. Maddesine istinaden, bu kurallar çerçevesinde gerçekleştirilen bildirimlerin yazılı formatta olması zarureti bulunmaktadır. Taraflardan birinin süratli

²⁷⁸ Tahkimin, yani tarafların uyuşmazlıklarını devlet yargısı yerine hakemler önünde çözüme usulünün, pek çok farklı hukuk düzeninde dava açmaya benzer bir etkiye sahip olduğu ve özellikle zamanaşımı ile ilgili sonuçlar doğurduğu bilinmekle birlikte, bu sonuçların hukuktan hukuka değişiklik gösterdiği ve bazen tahkime başlama tarihinin zamanaşımını durdurma veya kesme etkisi yarattığı, bazen de bu etkiyi yalnızca sınırlı şartlar altında doğurduğu gözlemlenmektedir; bu durum, tarafların uyuşmazlıklarını uluslararası veya yerel tahkim yoluyla çözerken zamanaşımı meselelerini nasıl yöneteceklerini ciddi ölçüde etkilemekte, dolayısıyla tahkim sözleşmesinin hazırlanması sürecinde ve tahkim yoluna başvurma aşamasında konunun büyük bir dikkatle incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Born, 2145. Örneğin, Alman Medeni Kanununun (BGB, Bürgerliches Gesetzbuch) § 204(1) 11. bendi, tahkime başvurma zamanını kesen sebeplerden biri olduğunu öngördüğü için, ulusal tahkim de dahil olmak üzere tahkim yargılaması süreci başladıktan sonra zamanaşımı durmakta ve BGB madde 204(2)'ye göre yargılamanın hakem kararıyla ya da başka bir şekilde sona ermesinden itibaren altı ay sonra kaldığı yerden işlemeye devam etmektedir. *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) [Almanya]*, *Bundesgesetzblatt (BGBI) I no. 2/2002 (2 Ocak 2002)*, s. 42, madde 204, https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_204.html. E.T. 28.02.2025. Öte yandan, İsviçre Borçlar Kanunu (Obligationenrecht, OR) madde 135(2) uyarınca, tahkime gidildiğinde, yargılamanın başlangıcı zamanaşımının kesilmesi sonucunu doğurmakta ve böylece bu süre en baştan başlamaktadır. *Obligationenrecht (OR) [İsviçre]*, *Bundesblatt (BBI) no. 19 (10 Aralık 1907)*, s. 725 ff.; *Systematische Rechtssammlung (SR) 220*, madde 135. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/de#art_135. E.T. 28.02.2025. Benzer şekilde Fransız Medeni Kanunu (Code Civil) madde 2241'e göre, uygun şekilde karşı tarafa yöneltilmiş bir tahkim talebi veya hakem önünde talebin ileri sürülmesi zamanaşımını kesmektedir; yine aynı madde uyarınca bu kesilmenin gerçekleşmesi için hakemlerin atanması, talep bildirimi gibi tahkimin başlaması için gereken özel şartlarında usule ilişkin eksikliklerin olmasının bir önemi yoktur. Code Civil [Fransa], *Journal Officiel de la République Française*, no. 2008-561 (17 Haziran 2008), madde 2241. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000019017259/ E.T. 29.02.2025. Ayrıca bkz. Emmanuel Gaillard ve John Savage (eds.), *Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration* (The Hague: Kluwer Law International, 1999), 321. Yine Ülkemiz bakımından da 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun (TBK) 154. madde vd. hükümleri zamanaşımının kesilme hallerini düzenlerken, tahkime başvuru ile dava açma arasında paralel bir ilişki kurmakta, bu yüzden tahkim talebinin usulüne uygun biçimde karşı tarafa iletilmesi ve hakem yargılamasının başlaması, zamanaşımı kesilmesi sonucunu doğurmaktadır. "6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu" (TBK), R.G. 4 Şubat 2011, S. 27836, madde 154.

²⁷⁹ Halket, 223; Gurry, 389.

²⁸⁰ Gurry, 11; Halket, 224.

posta veya kurye hizmetlerinin kullanılmasına dair bir tercih belirtmediği hallerde, elektronik posta yahut muhtevanın kaydedilmesine imkân tanıyan diğer elektronik iletişim vasıtaları aracılığıyla mesajların iletimi mümkün kılınmıştır²⁸¹. Söz konusu maddede zikredilen “kaydını sağlayan diğer iletişim araçları” ibaresi, teknolojik sahadaki gelişmelerin ve ileride ortaya çıkabilecek yeniliklerin öngörülerek hukuki düzenlemenin esneklik kazanmasını temin etmek maksadıyla metne dahil edilmiştir²⁸². Bununla birlikte, “kaydını sağlayan” ifadesiyle kastedilen husus, yetkili merciler nezdinde teslimata ilişkin bir kayıt bulunması gerekliliğidir; diğer bir deyişle, ilgili iletişim vasıtalarıyla oluşturulan teslimat kaydı, yetkili makamların nezdinde bildirimin alıcıya ulaştığına dair inkâr edilemez bir delil mahiyetindedir²⁸³. Bu durumun aksini iddia eden tarafın, iddiasını ispatlama mükellefiyeti tamamen kendisine ait olup, bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde bildirimin usulüne uygun şekilde gerçekleştirildiği kabul edilecektir²⁸⁴.

2021 Tahkim Kuralları’nın 4/a maddesinde yapılan değişiklikle davaların elektronik ortamda dosyalanabilmesi ve taraflardan birinin hızlı posta veya kurye hizmetinin kullanılmasına karar vermediği müddetçe, elektronik şekilde yapılan iletişim asli/olağan iletişim yolu olarak kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra uygulamada “Merkez”, taraflar ve hakemler ile iletişim kurmak için daha çok elektronik posta kullanıldığından ve davalarla ilgili tüm belgeleri güvenli bir çevrim içi dosya paylaşım platformunda sakladığından ötürü 4/a maddesi davaların daha etkili bir şekilde yöneltmesine de katkı sağlayacaktır²⁸⁵.

Belgelerin iletilmesinde kullanılacak araçların yanı sıra belgelerin hangi makama teslim edileceğine ilişkin bir düzenleme mevcuttur. “Merkez” tarafından

²⁸¹ Gurry, 14; Blackabay ve Pastasides, 80; Born, 2334; Halket 226; Trevor Cook ve Alejandro I. Garcia, *International Intellectual Property Arbitration* (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2010), 120.

²⁸² Gurry, 15; Blackabay ve Pastasides, 80; Born, 2334; Cook ve Garcia, *International Intellectual Property Arbitration*, 120; Halket 226.

²⁸³ Blackabay ve Pastasides, 81; Born, 2335; Cook ve Garcia, *International Intellectual Property Arbitration*, 120; Halket, 227.

²⁸⁴ Blackabay ve Pastasides, 81; Born, 2335; Cook ve Garcia, *International Intellectual Property Arbitration*, 121; Halket, 227.

²⁸⁵ Blackabay ve Pastasides, 81; Born, 2335; Cook ve Garcia, *International Intellectual Property Arbitration*, 121; Halket 227.

hakem mahkemesinin kurulduğunda ilişkin taraflara bildirim yapılınca dek gerekli olan belgeler “Merkez” e sunulmalı ve bir kopyası karşı tarafa iletilmelidir (m. 5/a). Ancak Merkez’in bildiriminden sonra herhangi bir bildirim veya belge taraflardan biri tarafından hakem mahkemesine temin edilecek ve karşı tarafa bir örneği verilecektir (m. 5/c). Taraflardan birinin hızlı posta veya kurye hizmetiyle belgelerini göndermesi halinde öngörülen her bir hakeme ve “Merkez” e yeterli sayıda nüsha verilmek zorundadır (m. 5/b). Bu aşamada hakem mahkemesi sadece aldığı kararları “Merkez” e iletmelidir (m. 5/d).

Son olarak, bir tarafın bilinen son yerleşim yeri veya işyeri, o tarafça herhangi bir değişiklik bildirimi yapılmadığı durumda Kurallar kapsamındaki bildirimler için geçerli adrestir (Tahkim Kuralları m. 4/b, c. 1). İletişim, her durumda taraflar arasında öngörülen şekilde veya böyle bir şartın bulunmaması durumunda taraflar arasındaki işlemler sırasında izlenen uygulamaya göre yapılır (m. 4/b, c.2).

4.6.2. Teslim Edilecek Belgeler

Tahkim sürecini başlatmak için ibraz edilmesi gereken belgelerin neler olduğu ilgili tahkim kurumlarının kurallarında yer almaktadır. Bu konuda tahkim kurallarında iki model söz konusudur. Bunlardan ilki iddia ve savunmaların tek bir aşamada ibraz edilmesi ve değişimidir²⁸⁶. Bu modelde tahkim için gereken belgelerin farklı biçimlerde oluşturulduğu farklı hukuk düzenlerinden olan kişilerin gereken tüm belgelerinin ilk başta sunulması sağlanmaktadır; tahkim mahkemesinin daha sonra diğer belgeleri de istemesi mümkündür²⁸⁷.

İkinci model ise, temel belgelerin ibrazını iki aşamaya böler. İlk olarak tahkim talebi ve tahkim talebine cevap dilekçesi; sonrasında davacının (eğer seçilen tahkim kurallarına göre dava dilekçesini tahkim talebiyle beraber ibraz etme imkanı yoksa veya bu imkana sahip olup bu imkânı kullanmamışsa) dava dilekçesini ve dava dilekçesinin sunulmasından belirli bir süre sonra davalının cevap dilekçesinin ibrazı beklenir²⁸⁸. 2021 Tahkim Kuralları’nda benimsenen model iki aşamalı modeldir. Bu

²⁸⁶ Gurry, 14; Cook ve Garcia, *International Intellectual Property Arbitration*, 122; Halket 228.

²⁸⁷ Cook ve Garcia, *International Intellectual Property Arbitration*, 122; Halket 228; Gurry 14.

²⁸⁸ Gurry, 14; Cook ve Garcia, *International Intellectual Property Arbitration*, 122; Halket 228.

sayede tahkimin ivedi bir şekilde başlatılmasını kolaylaştırmak için önceden hakem mahkemesinin kurulmasını sağlayacak belgelere ulaşılması yeterli görülerek tarafların tüm kanıtları bir anda ibraz etmeleri beklenmemektedir.

4.6.2.1. Tahkim Talebi

Tahkim yargılaması davacının tahkim talebini WIPO Merkezi'ne teslim etmesiyle başlar (m. 7). Tahkim talebi ile ilgili düzenlemeler, Tahkim Kuralları'nın 6 – 10. Maddeleri arasında yer almaktadır. Davacı tahkim talebini Merkez'e ve davalıya iletmelidir (m. 6). Davacının ibraz ettiği tahkim talebinde bulunması gerekli hususlar şunlardır (m. 9):

- Uyuşmazlığın WIPO Tahkim Kuralları kapsamında çözümlenmesine ilişkin talep;
- Tarafların ve davacının temsilcisinin isimleri, adres, telefon, e-posta veya diğer iletişim bilgileri;
- Tahkim anlaşmasının veya tahkim şartının bir nüshası;
- İlgili hak ve bu hakkın sahibi olduğunun bir göstergesi ve ilgili herhangi bir teknolojinin özelliği de dahil olmak üzere, uyuşmazlığın niteliği ve koşullarının kısa bir açıklaması;
- Talep edilen sonucun beyanı ve mümkünse talep edilen miktarın²⁸⁹ gösterilmesi;
- Hakem mahkemesinin seçilmesine ilişkin talepler (aday hakemi, hakemin vatandaşlığı hakkında talebi);
- Varsa finansman destekleyicisi olan üçüncü kişinin kimliği.

²⁸⁹ Genel tahkim uygulamalarında talep edilen miktarın yazılması "harcın tespitinden, hakem seçimine kadar birçok açıdan önemlidir. Talep miktarı tam olarak yazılamıyorsa, yaklaşık değeri yazılabilir; yargılamanın sonraki aşamalarında talep değeri değiştirilebilir". Akıncı, 356.

Kişi tarafından bildirilmesi gereken bu hususların dışında davacı, kendisine yardımcı olmak üzere belirli kişileri de seçebilir (m. 13/c).

Tahkim sürecinin başlaması, WIPO Merkezi'nin tahkim talebini aldığı tarihtir. Merkez, tahkim talebini aldığı ve tahkimin başlama tarihini davacıya ve davalıya bildirme yükümlülüğü altındadır (m. 8). Tahkim talebi veya tahkim talebinde bulunması gereken hususlar (m.9) tam değilse Merkez, başvuruda bulunan taraftan eksik bilgileri temin etmesini veya gerektiğinde ilgili belgeyi değiştirmesini talep edebilir²⁹⁰.

4.6.2.2. Tahkim Talebine Cevap

Davalı, tahkim talebini aldığı tarihten itibaren otuz gün içinde Merkez'e ve davalıya hitaben tahkim talebinde yer alan hususlar için cevabını ve karşı iddialarını bildirmelidir (m. 11/a). Taraflar, öngörülen otuz günlük sürenin azaltılması veya uzatılması meselesinde uzlaşabilecekleri (m. 4/f) gibi taraflardan birinin talebi üzerine veya WIPO Merkezi de kendiliğinden bu süreyi uzatabilir. Ayrıca, karşı taraf, tahkim talebini tebliğ aldığı tarihten itibaren otuz gün içinde, WIPO Tahkim Kuralları gereği hakem seçimi yapmak zorundadır. Tahkim talebine cevap ile hakem atama süresinin başlangıcının tahkim talebinin bildirimi ile aynı olduğu görülse de karşı tarafın, tahkim talebine cevabında hakem seçimi yapması yönünde bir yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁹¹.

4.6.2.3. Dava Dilekçesi

WIPO nezdinde yürütülecek tahkimin başlaması için davacı tarafın talebini vermesi haricinde bir de iddia ve delillerini barındıran dava dilekçesini sunması gerekir. WIPO Tahkim Kuralları m. 41/a gereği gerçekleştirilecek tahkim yargılamasında, dava dilekçesi tahkim talebi ile de verilebilir ya da tahkim talebi

²⁹⁰ Gümüşlü Tunçağıl, 281.

²⁹¹ Mehmet Bıyıklı, "Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) Hukuki Yapısı ve Bünyesindeki Tahkim Sürecinin İşleyişi" (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2018), 42–43.

Merkez’e ulaştıktan sonraki 30 gün içinde tarafın dava dilekçesini hem Merkez’e hem de davalıya ibrazı gerekmektedir.

Tahkim talebi davacının iddialarının temelini oluşturan kısa bir belge iken dava dilekçesi davacının iddialarını daha ayrıntılı ortaya koyduğu bir belgedir²⁹². Dava dilekçesi, tahkim talebinde bulunan tarafça, hukuki iddialarının kapsamlı bir netice-i talebini, dayanılan maddi gerçeklikleri, varsa talep edilen tazminat miktarı ile delilleri içerir. Ayrıca dava dilekçesi, mümkün olduğu kadar geniş bir kapsamda davacının dayandığı kanıtlar yazılı olarak verilmelidir; davacının dayandığı delillerin geniş kapsamlı olduğu durumlarda, davacı sunmaya hazır olduğu diğer delillere bir atıf da ekleyebilir (m. 41/c). Bu kanıtlar belgelerin yanı sıra tanık ifadelerini ve uzman raporlarını da içerebilir²⁹³.

Son olarak davacının haklı sebep mevcut olmaksızın dava dilekçesini biraz etmemesi halinde hakem mahkemesi yargılamayı sona erdirmelidir (m. 58/a).

4.6.2.4. Cevap Dilekçesi

Davacı tarafça, dava dilekçesi tahkim talebi ile tebliğ edilmiş ise tebliğ tarihinden itibaren veya tahkim talebi sonrası tebliğ edilmiş ise tebliğ edildiği o tarihten itibaren 30 gün içinde, davacının iddialarına karşı beyanlarını ve karşı iddialarını ihtiva eden cevap dilekçesini, WIPO Tahkim Kuralları’nın 42. maddesi a bendi gereği davacıya ve Merkez’e göndermekle yükümlüdür. WIPO Tahkim Kuralları madde 4(f) gereği tarafların anlaşarak bu süreyi uzatıp kısaltabilmeleri mümkündür. Ancak maddede hakemlerin bu süreyi uzatıp kısaltabileceğine ilişkin bir ibare olmasa da öğretide hakemin de buna yetkisinin olduğunu ifade eden bir görüş bulunmaktadır²⁹⁴.

Cevap dilekçesinde, davalının karşı beyanları ve iddiaları ile birlikte dayanmış olduğu kanıtlar da bulunacaktır (m. 42/b-c). Ayrıca davalı taraf, karşı iddialarını cevap dilekçesinde; ancak istisnai hallerde hakem mahkemesinin belirlediği daha ileri bir

²⁹² Akıncı, 355.

²⁹³ Landolt ve Garcia, 42; Akıncı, 356; Blessing, 50-51.

²⁹⁴ Gümüştü Tunçağıl, 286.

aşamada da beyan edebilir ve davalı tarafından ileri sürülen karşı iddia beyanı, dava dilekçesinde belirtilen hususları ihtiva etmelidir (m.42/c).

4.6.2.5. Karşı Dava Talebi

Davalı, davacıdan tahkim talebini aldığı tarihten otuz gün içinde Merkez'e ve davacıya tahkim talebinde iddia edilen konular hakkında cevabını gönderebileceği gibi karşı davada açabilir (m.11/a). Genel tahkim uygulamasında bir davalı, sadece tahkim talebini değil dava dilekçesini aldığı takdirde de karşı davasını açabilir²⁹⁵. Yani cevap dilekçesi ile birlikte karşı dava açmak da mümkündür. Her bir uyuşmazlık için karşı davanın kabul edilebilirliğinin takdiri hakem mahkemesine aittir²⁹⁶. Karşı dava talebinde; karşı davaya neden olan uyuşmazlığın niteliği, karşı davanın dayandığı vakıalar hakkında açıklamalar ve talep sonucu eklenmelidir²⁹⁷.

4.7. Hakem Mahkemesinin Oluşumu ve Kurulması

WIPO Merkezinde, 70'e yakın ülkeden 2000'den fazla fikri mülkiyet ve alternatif uyuşmazlık çözüm yolları uzmanı olan hakemin olduğu listeden taraflar hakem seçimi yapabilmektedirler²⁹⁸. Fakat bu ihtiyari bir yetkidir. Zira tarafların WIPO tahkiminde bu listeden bir hakem ataması yapma mecburiyeti söz konusu değildir. Taraflar, isterlerse listede olmayan bir hakemi de tahkim yargılamasını yürütmek üzere atayabilirler²⁹⁹. Bu noktada ilk olarak hakemlerin seçilme yöntemi ve sayısını incelemek gerekmektedir.

4.7.1. Hakemlerin Seçilme Yöntemi ve Sayısı

Milletlerarası Tahkim Kurallarından farklı olarak WIPO tahkim yargılamasında hakem sayısı noktasında bir sınırlamaya gidilmemiştir³⁰⁰. Buna karşılık tarafların hakem sayısını kararlaştırmadığı durumlarda, WIPO Tahkim

²⁹⁵ Akıncı, 356.

²⁹⁶ Gümüşlü Tunçağıl, 288.

²⁹⁷ Akıncı, 357.

²⁹⁸ WIPO, "Guide to WIPO Arbitration", 2.

²⁹⁹ Tolgahan Tanrıöven, "Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Nezdinde Yürütülen Tahkim Süreci" (Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 49.

³⁰⁰ Landolt ve Garcia, 14.

Kuralları, mahkeme heyetinin tek hakemden oluşmasını öngörmektedir. Eğer taraflar hakem sayısı konusunda anlaşmaya varmazlarsa, Merkez'in kendi iradesine bağlı olarak davanın tüm şartları hesaba katıldığında üç üyeden oluşan bir mahkemenin uygun olduğuna karar vermediği müddetçe hakem mahkemesi tek hakemden oluşur (m. 14/b). Karar alınırken oluşabilecek aksaklıkları engellemek için genellikle hakem mahkemesi bir ya da üç hakemden oluşmalıdır³⁰¹. Mahkeme, taraflarca belirlenen süre içinde veya böyle bir süre belirlenmemiş ise, tahkimin başlamasından sonraki 45 gün içinde taraflarca belirlenen usule göre hakem mahkemesi kurulamamış ise mahkeme, WIPO Tahkim Kuralları 19. maddesine göre hakem atamasını Merkez derhal gerçekleştirecektir.

4.7.1.1. Tek Hakemin Belirlenme Usulü

Taraflar, tahkim yargılamasının tek hakem tarafından yapılacağını belirlemiş olabilirler. Bu durumda Merkezce tek hakem üzerinden yargılama yürütülecektir. Taraflar, hakem sayısı konusunda anlaşamamışlar ise somut uyuşmazlığın niteliğine uygun düştüğü ölçüde tek hakem belirlenerek yargılama Merkez tarafından yürütülür. Bunun yanı sıra WIPO Hızlandırılmış Tahkiminde, tahkim sürecinin tek hakemle yürütülmesi zorunludur. Taraflar, hakemi belirlememişler ise ya da anlaşmalarında böyle bir süre belirtilmemişse, tahkimin başladığı andan itibaren otuz gün içinde tek hakem, WIPO Tahkim Kurallarının 19. maddesi uyarınca atanacaktır. Bu madde, taraflar hakem seçememişlerse, Merkezin derhal atama yapmasını öngörür. Merkez kural olarak tek hakem belirler. Ancak Merkez, yargılamanın koşullarını değerlendirir ve uyuşmazlığın üç hakemle çözülmesi gerektiği kanaatine varırsa üç hakem belirlenmesine karar verebilir.

4.7.1.2. Üç Hakemin Belirlenme Usulü

Taraflarca üç hakemin atanacağı konusunda anlaşılmış ancak atama usulü üzerinde anlaşılammış ise, hakemler WIPO Tahkim Kurallarının 17. maddesinde belirtilen şekilde atanacaktır. Tarafların hakemi belirlediği durumda; davacı tahkim talebinde bir hakem tayininde bulunacaktır. Davalı, tahkim talebini almış olduğu

³⁰¹ Akıncı, 288; Gümüşlü Tunçağıl, 289.

tarihten itibaren otuz gün içinde bir hakem tayin edecektir. İki hakem, ikinci hakemin atanmasını takiben yirmi gün içinde, baş hakem olacak üçüncü bir hakemi belirleyecektir. Merkezin takdir yetkisini kullanması sonucunda üç hakemin atanması halinde, Merkez tarafından mahkemenin üç hakemden oluşacağına ilişkin beyanın alınmasından itibaren on beş gün içinde davacı bir hakem, davalı söz konusu bildirimi aldıktan sonra otuz gün içinde bir hakem belirleyecektir. İki hakem, ikinci hakemin atanmasından sonraki yirmi gün içinde baş hakem olacak üçüncü bir hakemi tayin edecektir. Bu şekilde hakem mahkemesi oluşturulmuş olur.

4.7.1.3. Birden Fazla Davacı veya Birden Fazla Davalının Olması Durumunda Üç Hakemin Belirlenmesi Usulü

WIPO Tahkim Kuralları'nın 18. Maddesi uyarınca; tarafların birden fazla olduğu durumlarda mahkeme mutlaka üç hakemle kurulur. Tahkim yargılaması, birden çok davacı veya birden çok davalı var ise üç kişilik hakem heyeti tarafından gerçekleştirilecektir. Birden fazla davacı, tahkim talebinde ortak bir hakem belirleyecek veya birden fazla davalı, tahkim talebini aldıktan sonraki otuz gün içinde ortak duruma göre bir hakem tayin edecektir. Belirlenen süre içerisinde ortak bir aday gösterilmemesi halinde, Merkez hakemlerden birini veya her ikisini atayacaktır. Seçilen veya merkezce atanan iki hakem ise, ikinci hakemin atanmasından sonraki yirmi gün içinde, baş hakem olacak üçüncü bir hakemi belirleyecektir.

WIPO Tahkim Kuralları'nın ilk metni olan 1994 Tahkim Kuralları'nın 18. Maddesi tartışmaya açık bir hüküm içermekteydi. Bu hüküm 2014 Tahkim Kuralları ile değiştirilmiş ve bu değişiklik, 2021 Tahkim Kuralları'nda aynı şekilde korunmuştur³⁰².

1994 Tahkim Kuralları'nın 18. Maddesi üç fıkradan oluşmaktaydı; ilk iki fıkra tarafların bir atama usulü üzerinde anlaşamadıkları durumlarla, üçüncü fıkra ise tarafların bir atama usulü üzerinde anlaştıkları duruma ilişkindi. Bunlara göre, ilk fıkra göre tahkim talebi birden fazla davacı ile ilgili olup tarafların belirlenecek üç hakemin atanma usulünü belirlememişlerse davacılar tahkim talebinde ortak bir

³⁰² Gümüşlü Tunçağıl, 306.

hakemi aday göstermeliydiler (m. 18/a). İkinci fıkraya göre ise tahkim talebinde birden fazla davalı varsa ve taraflar belirlenecek üç hakemin atanma usulünü belirlememişlerse, davalılar kendi ortak adayını kararlaştırmalıydı. Herhangi bir sebeple davacılar otuz gün içinde müşterek bir hakem ataması yapmamışlarsa, davacı tarafından yapılan herhangi bir hakem ataması geçersiz sayılarak Merkez, davacı ve davalı için iki hakem belirleyecek ve iki hakem de ikinci hakemin atanmasını müteakip otuz gün içinde hakem mahkemesinin başkanının kararlaştıracaklardı (m. 18/b).

1994 Tahkim Kuralları'nın 18. Maddesinin kabulünde, hakemlerin belirlenme sürecinde tarafların eşitliği ile ilgili *Dutco v. BKMI* kararı etkili olmuştur³⁰³. Bu kararın esas alındığı MTO tahkim uyuşmazlığının tarafları bir davacı ve iki davalıdır. Davacı kendi hakemini belirlemiş; fakat davalılar, farklı çıkarlarının mevcudiyeti sebebiyle ortak hakem belirlemek yerine kendilerini tek başına temsilen iki farklı hakem seçmişlerdir. MTO'nun bunu kabul etmemesi ve ortak hakem seçimini talep etmesinin ardından davalılar tahkim heyetinin usule aykırı şekilde kurulduğu sebebine dayanarak Fransız Yüksek Mahkemesi'nde itiraz etmiştir. Mahkeme, hakem seçme sürecinde taraflar arasında hakkaniyetin gözetilmesi gerektiğine ve eşit muamele hakkından

³⁰³ *Cour de Cassation (Fransız Yargıtayı), BKMI Industrieanlagen GmbH ve Siemens AG v. Dutco Construction Co. (Private) Limited, karar no: 89-18.708, 89-18.726, 7 Ocak 1992, Birinci Hukuk Dairesi Kararı, 119 J.D.I. (Chunet) 183 (1992).* Fransa Yargıtay'ının 7 Ocak 1992 tarihinde verdiği bu kararda, üç taraflı bir tahkim anlaşmazlığında iki davalının (BKMI ve Siemens) ortak bir hakem ataması için zorlanması, tarafların eşit muamele görme hakkını ihlal ettiği sonucuna varılmıştır. Bu durum mahkemenin, hakemlerin seçim sürecinde eşitlik ilkesinin, tahkim prosedürünün temel unsurlarından biri olduğunu ve bu ilkenin ihlalinin kamu düzenine aykırılık teşkil ettiğini açıkça ortaya koyduğu bir dava sürecine dayanmaktadır. Mahkemenin bu içtihadı oluştururken dayandığı temel argüman, tahkim sürecinde tarafların eşit muamele görmesinin, sadece prosedürel bir gereklilik olmadığı, aynı zamanda adil yargılanma hakkının özünü oluşturduğu ve uluslararası tahkimin meşruiyeti için vazgeçilmez bir unsur olduğu yönündedir; nitekim bu karar, her bir tarafın özellikle hakem atama sürecinde eşit temsil hakkına sahip olması gerektiğini vurgulayarak, New York Sözleşmesi'nin 5(1)(d) maddesi ve UNCITRAL Model Kanunu'nun 18. maddesinde kodifiye edilen eşit muamele prensibini güçlendirmiş ve genişletmiştir. Kararın Uluslararası Tahkim Sistemine Etkileri Dutco kararının ardından Uluslararası Ticaret Odası (ICC, International Chamber of Commerce) başta olmak üzere birçok tahkim kurumu, çok taraflı tahkim durumlarında ortaya çıkabilecek eşitsizlikleri önlemek amacıyla tahkim kurallarını revize etmek durumunda kalmıştır. Bu bağlamda, ICC Tahkim Kuralları'nın 12(8) maddesi gibi düzenlemeler, çok taraflı tahkim durumlarında hakem atama mekanizmalarını yeniden yapılandırmış, böylece hem tarafların eşit muamele görmesi ilkesini korumayı hem de çok taraflı tahkim süreçlerinin etkinliğini ve uygulanabilirliğini sağlamayı amaçlayan bir denge kurulmaya çalışılmıştır. Bu durum Dutco kararının sadece Fransız hukuku açısından değil, uluslararası tahkim sisteminin bütünü için dönüştürücü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Albert Jan van den Berg, "Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation," WIPO Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation, 20 Ocak 1995, Cenevre, 21-22. <https://www.wipo.int/amc/en/events/conferences/1995/denberg.html>. E.T. 24.04. 2024.

ancak uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra tarafların talebi üzerine vazgeçilebileceğine karar vermiştir³⁰⁴. Böylece Mahkeme, birden çok davalıya ortak hakem seçimini yapmalarının zorunlu olmadığına karar vermiştir³⁰⁵. Bu karar Fransa’da ve diğer devletlerin hukuk sistemlerinde emsal teşkil eden bir karar olmamasına rağmen *Dutco* kararına dayanılarak 1994 Tahkim Kuralları’nın 18/b maddesinde yazılmıştır. Buna göre; davalıların belirli bir zaman içinde ortak bir hakemi seçememeleri durumunda, eşit muamele ilkesi gereğince, davacıların yaptığı seçimin de geçersiz sayılarak Merkez’in davacı ve davalı adına iki hakemi belirlemesi mümkündür³⁰⁶. Seçilen iki hakem ise baş hakemi belirleyecektir³⁰⁷.

2021 Tahkim Kuralları’nın 18. Maddesinde, sadece birden fazla davacı veya davalı olması halinde tarafların ortak bir aday çıkarmaları gerektiği belirtilmiştir. Taraflar eğer ortak bir aday çıkarmazlarsa onlar adına Merkez hakemleri seçecektir.

4.7.1.4. Hakem Kurulunun Üye Sayısının Azalması

Hakemlerden birisinin tahkim yargılamasının yürümesine engel teşkil eden bir durumu bulunması, ölmesi, ayırt etme gücünden yoksun hale gelmesi gibi veya uygun bir biçimde yargılamayı sürdürmediği durumlarda söz konusu olur. WIPO Tahkim Kurallarının 35. maddesi bu hususu düzenlemektedir. Üç kişilik bir mahkemede, hakemlerden biri, durumdan bilgilendirilmiş ise buna rağmen haklı bir sebep olmaksızın hakem heyetinde yer almazsa, kalan iki hakem, taraflardan birisi WIPO Tahkim Kuralları 32. madde uyarınca başvuruda bulunmadıkça, üçüncü hakemin katılımına bakmaksızın, kendi takdirlerinde olmak üzere, tahkim sürecine devam edebilir, hakem kararı verebilir veya başka kararlar alabilirler³⁰⁸. Bu kurallar hem

³⁰⁴ Çalışkan, 50 – 51.

³⁰⁵ Çalışkan, 51.

³⁰⁶ Çalışkan, 51; Van den Berg, 22.

³⁰⁷ Van den Berg, 22.

³⁰⁸ Türk Hukukunda ve Milletlerarası Tahkimde taraflar, tahkim anlaşmasında hakem veya hakem heyetinde yer alacak kişileri isim ve soyadıyla belirleyerek görevlendirebilirler. Bu durumda, tarafların tahkime başvurma iradesinin, ancak anılan kişilerin hakemliği üstlenmesiyle sınırlı olduğu kabul edilir. Dolayısıyla, ismen belirlenen hakemin veya hakemlerin herhangi bir nedenle görevi ifa edememesi ya da yürütememesi hâlinde, tarafların tahkim yoluna gitme isteğinin de ortadan kalktığı düşünülür. Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) m. 7/g/3, tahkim anlaşmasında bizzat isimleri belirtilen hakemin ya da hakem kurulunun karar çoğunluğunu etkileyecek sayıda hakemin herhangi bir sebeple görev yapamaz hâle gelmesi durumunda tahkimin sona ereceğini düzenlemektedir. Aynı yönde, Hukuk

Muhakemeleri Kanunu (HMK) m. 412/f. 3 de “Tahkim sözleşmesinde hakemin veya hakem kurulu oluşturulan hakemlerin ad ve soyadları belirtilmiş ise, hakemin, hakem kurulunun ya da kurulun karar çoğunluğunu ortadan kaldıracak sayıda hakemin görevinin herhangi bir sebeple sona ermesi hâlinde tahkim de sona erer” hükmünü içermektedir. Bkz. HMK; MTK.

Bu düzenlemeler, ismen belirlenmiş hakemlerin görevini yerine getirmesine hukuki veya fiili herhangi bir engel çıkması hâlinde tahkimin kendiliğinden sona ereceği anlamına gelmektedir. Öğretide öne sürülen bir görüşe göre, birden fazla hakem ismen atandığında bu kişilerden bazılarının kabul etmemesi, ölmesi veya istifası gibi nedenlerle kurulun çoğunluğu sağlanamaz duruma gelirse, tahkim anlaşması ya da tahkim şartı geçersiz sayılacaktır. Bkz. Saim Üstündağ, Medeni Usul Hukuku, 7. bs. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2000), §6, 953; Şeref Ertekin ve İzzet Karataş, *Uygulamada İhtiyari Tahkim ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizî Tanınması* (Ankara: Yetkin Yayınları, 1997), 150; Cengiz Serhat Konuralp, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim*. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, 2011), 175. Bu görüşü savunan yazarlar, isimleri yazılıp açıkça belirlenen hakemler dışında başka kimselerin hakemliğe getirilemeyeceğini, bu nedenle de tahkim sözleşmesinin geçersiz kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Öğretideki bir diğer yaklaşıma göre, tahkim anlaşmasında hakemlerin isimlerinin ve soyadlarının açıkça yazılı olması durumunda (tek hakemin seçildiği durum istisna olmak üzere), hukuki veya fiili herhangi bir sebeple hakemlerin görev yapamayacak hale gelmesi halinde HMK maddesi 421/f-3'te belirtilen çoğunluk etkilenmezse, tahkim yargılaması sona ermeyecektir; zira bu durumda yeni bir hakemin ataması yapılarak eksiklik giderilebilmesi olanağı mevcuttur. Ancak hakemlerin çoğunluğunu etkileyen bir durum söz konusuysa ve bu yüzden de tahkim anlaşmasının uygulanması imkânı ortadan kalkarsa tahkim sürecinin sona erdiği söylenebilecektir. Bkz. Ertekin ve Karataş, 150; Üstündağ, § 6, 953; Konuralp, 175.

Alman Medeni Usul Kanunu'nun (Zivilprozessordnung - ZPO) 1039. Maddesi ise, hakem kurulunun bir üyesinin ölmesi, istifa etmesi veya görevini devam ettiremeyecek duruma gelmesi halinde, tahkim anlaşması ya da taraflar arasındaki mutabakatta aksi bir hüküm bulunmadığı sürece yeni bir hakemin atanarak yargılamanın sürmesini öngörmektedir. Bu doğrultuda, öncelikle tarafların kendi aralarında anlaşarak hakem ataması esastır; anlaşma sağlanamaz ya da tahkim anlaşmasında belirlenen atama prosedürü işletilemezse, yetkili mahkeme devreye girerek eksik hakemi atar. Yeni hakem, selefinin kaldığı yerden devam edip tahkim sürecinin bütünlüğünü korur ve tarafların adil yargılanma hakkına zarar vermeden etkin bir şekilde sonuca ulaşılmasını hedefler. Böylece tahkim yargılaması, kurul üyelerindeki eksilmeye rağmen otomatik olarak durdurulmaz, aksine ZPO m. 1039 çerçevesinde atanan yeni hakemle süreç kesintisiz şekilde devam eder. Bu yaklaşım, tahkim yargılamasının hızını, verimliliğini ve taraflar için sağladığı avantajları muhafaza etmektedir. Bkz. *Zivilprozessordnung* (ZPO). Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, Neufassung 5. Dez. 2005, zuletzt geändert durch Art. 1 des Gesetzes vom 24. Okt. 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 328), www.gesetze-im-internet.de/zpo/ZPO.pdf. E.T. 14.03.2025.

Kanaatimizce WIPO kapsamında 35. Maddenin açık bir hüküm içerdiği görülmektedir. Böyle bir durumda eğer ilk başta üç hakem mevcut olup da taraflarca, boşalan hakem yerine yeni bir hakem belirlenmesi için Merkez'e başvuruda bulunulmamışsa, geriye kalan iki hakemin boşalan hakem olmaksızın tahkim yargılamasına devam edip etmeyeceklerine karar vermeleri icap etmektedir. Eğer kalan iki hakem, üçüncü hakemin katılımı olmadan tahkime devam etmeme kararı alırlarsa, Merkez, hakemin heyetin çalışmalarına katılmadığına dair kendisine sunulan tatmin edici kanıt üzerine, ilgili makamı boş ilan edecek ve taraflarca aksi kararlaştırmadıkça, takdir yetkisini kullanarak yerine bir yedek hakem atayacaktır. Bkz. WIPO Tahkim madde 35. Bu noktada WIPO Tahkim Kuralları'nın, Türk Hukukundan farklı olarak, boşalan hakem sayısının hakemlerin karar alma çoğunluğunu etkilemesi kriterini baz almadığı görülmektedir. Ayrıca Alman Medeni Usul Kanunu ile WIPO Tahkim Kuralları'nın; eksilen hakem yüzünden yargılamanın sekteye uğramaması adına yargılamanın devamını sağlamaya yönelik benzeşen hükümleri olsa da WIPO, ZPO'dan, taraflarca karşı çıkılmadığı takdirde iki hakemin yargılamaya kendi başlarına devam edebilmesini öngörmesi sebebiyle ayrılmaktadır. Ancak tek bir hakem mevcut olup da bu hakemin herhangi bir sebeple yargılamaya katılmaması halinde, kanaatimizce bu durum, tahkim yargılamasının sürdürülmesinin imkânsız hale gelmesi sonucunu doğuracağı için WIPO tahkimi yargılamasının sona ermesi sonucunu doğuracaktır. Bu durumda taraflar talep ederlerse tekrardan yargılama sürecinin başlaması ya da Merkezce hemen yeni bir hakem atanıp yargılamanın devamının sağlanması gerekecektir.

tarafların atamış olduğu hakemler hem de hakem mahkemesi başkanı olan baş hakem için de uygulanabilir³⁰⁹.

Hakemlerin, üçüncü hakem olmadan yargılamayı sürdürmeme yönünde tavır almaları durumunda Merkez, üçüncü hakemin mahkeme yargılamasına katılmadığı ile ilgili yeteri oranda delili toplamış ise hakem kurulunda boş kadro oluğunu ilan eder ve taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, WIPO Tahkim Kuralları'nın 33. maddesindeki yetkisi ile üçüncü hakemi belirleyecektir.

4.7.1.5. Hakemlerin Yetkisine Yönelik İtirazlar

WIPO Tahkim Kuralları 36. maddesine göre, hakemlerin yetkisine ilişkin itirazların en geç ilk cevap dilekçesinde ya da karşı davada ileri sürülmesi icap etmektedir. Yani tahkimin devam eden sürecinde bu yönde itirazlar taraflarca ileri sürülemeyecektir. Hakem mahkemesinin yetkisini aşması halinde ileri sürülecek itiraz, yetkisinin kapsamı dışında olduğu iddia edilen konu gündeme gelir gelmez, derhal ileri sürülmeli ve hakem heyetince değerlendirilmelidir. Hakem mahkemesi, sadece yetki itirazı için değil, bunun yanı sıra taraflar arasında imzalanan tahkim sözleşmesinin geçerliliği, şekli, varlığı ve sahip olduğu kapsam ile ilgili itirazlar hakkında da karar vermek konusunda yetkiye sahiptir³¹⁰.

4.8. Hakemlerin Görevleri

Hakemlerin görevleri olarak adlandırılacak hususlar temel olarak atanma ve görevin kabul edilmesinden önce taraflara bağımsızlık ve tarafsızlığına gölge düşürebilecek hususların hakem tarafından taraflara iletilmesi, görevin kabulünün Merkez'e bildirilmesi, tahkim sürecinin yönetilmesi, yargılama boyunca tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerine uygun hareket edilmesi ve nihai kararın verilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Şimdi hakemlerin görevi kabulünden başlayarak bu hususların incelemesi yapılacaktır. Hakemin görevi kabul etmeden önce bağımsız ve

³⁰⁹ Çalışkan, 59.

³¹⁰ Çalışkan, 62.

tarafsızlığına şüphe düşüren hususları taraflara bildirme yükümlülüğü tarafsızlık ve bağımsızlık başlığı altında incelenecektir.

4.8.1. Hakemlerin Görevi Kabulü

WIPO Tahkim Kuralları'nın 23. maddesi uyarınca her hakem, atamayı kabul ederek, tahkimin gereği gibi yürütülmesi ve nihayete erdirilmesini sağlamak için yeterli zamanı ayırmayı söz vermiş sayılacaktır. Hakemler, atama sonucu görevi kabul beyanlarını yazılı olarak Merkez'e bildirmekle yükümlüdürler. Burada önemli olan mesele, hakemlerin görevi kabul ettiklerine dair belgeyi doğrudan Merkez'e göndermesidir. Taraflara göndermeleri gerekli değildir. Merkez, hakem mahkemesinin kurulduğunu taraflara bildirir³¹¹.

4.8.2. Tahkim Sürecinin Yönetimi

Hakem mahkemesi, tahkimi WIPO Tahkim Kurallarına göre uygun gördüğü şekilde yürütür. Emredici hükümlere aykırılık halinde Kuralların 3. Maddesine tabi olarak tahkimi emredici hükümlere uygun şekilde yürütecektir. Buna göre; bu Kurallardan herhangi birinin, tarafların askıya alamayacakları tahkim için geçerli bir yasa hükmüyle çeliştiği haller istisna olmak üzere, tahkimi yönetecektir. Mahkeme, her halde, taraflara eşit davranılmasını ve her bir tarafa davasını ve savunmalarını açıklayabilmeleri için bir fırsatın verilmesini sağlamakla görevlidir. Tahkim yargılamasının hızlı, düşük masraflı, sürece tarafların müdahil olabilmesi gibi olumlu özelliklerinin yanında, fikri mülkiyet haklarından doğan uyuşmazlıkların çözümünün hızlı olması mecburiyeti karşısında hakem heyeti, tahkim yargılamasını hızlı bir şekilde karara bağlamakla yükümlüdür. Hakem mahkemesi, WIPO Tahkim Kuralları'nın 37. Maddesi c bendine göre; belirtilen sürelerle uygun şekilde yargılamayı sürdürmesi görevi mukabilinde, istisnai hallerde, re'sen veya taraflardan birisinin talebi ile Kurallar uyarınca belirlenmiş süreleri uzatabilecektir. Öte yandan çok acil durumlarda, süre artırım kararı diğer hakemler olmaksızın başkan hakemce de verilebilir.

³¹¹ Çalışkan, 55.

4.8.3. Tarafsızlığın (Neutrality) ve Bağımsızlığın (Independence) Sağlanması

Tarafsızlığın ve bağımsızlığın sağlanması tahkim yargılamasının layıkıyla yürütülmesi için hakemlere yüklenmiş önemli bir görevdir.

Bağımsızlık kavramı hakemin taraflardan biri ya da onun avukatıyla ekonomik, mesleki veya ailevi ya da kişisel bir ilişkiye sahip olmadığı ve bununla ilgili olarak çıkar çatışması yaşamaması olarak ifade edilebilir³¹². Bu ilke sayesinde hakemin taraflara objektif bir şekilde yaklaşabilmesi mümkündür. Geçmişte veya şu anda taraflardan biriyle çalışan ya da kişisel bir ilişki sonucunda önemli bir ekonomik faydayı elde edebilecek konumda olan veya taraflardan biriyle aile bağı bulunan bir hakem bağımsız olarak kabul edilemez³¹³. Bir hakemin tarafsızlığı ise davanın esasına dayanmayan sebepler nedeniyle taraflardan biri ya da onun davasına ve doğal olarak da yargılamanın sonucuna ilişkin olumlu ya da olumsuz yönde bir kanaate sahip olmamasını ifade etmektedir³¹⁴. Hakemin adil olması, zihinsel olarak tarafsız olması anlamına gelir ve dolayısıyla bir tarafı lehine yönlendirmez veya önyargılı davranış sergilemez.

Bir hakemin tarafsızlığının ve bağımsızlığının olmadığı göstergesi somut olayda mevcut olabilir. Bu durumlara örnek olarak; pay sahibi olduğu şirketi alakadar eden bir uyuşmazlıkta hakem olunması, dava sonucunun hakemlerin çıkarları üzerinde etkili olması, hakemin yargılama başlamadan önceki bir süreçte taraflardan biri lehine ya da aleyhine uyuşmazlığa konu teşkil eden olayla ilgili beyanda bulunması, hakemin karşı tarafın hediyesini kabul etmesi, hakemle taraflardan biri veya kanuni temsilcisi arasında bir düşmanlığın bulunması verilebilir³¹⁵.

³¹² Cemal Şanlı, "Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk", (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986), 590; Yavuz Kaplan, "Milletlerarası Tahkimde Hakemin ve Tenfiz Reddi Sebebi Olması Açısından Bağımsızlık ve Tarafsızlık İlkesi," *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 21, no. 1-2 (2001): 49.

³¹³ Şanlı, "Esasa Uygulanacak Hukuk", 560; Christopher Koch, "Standards and Procedures for Disqualifying Arbitrators," *Journal of International Arbitration* 20, no. 4 (2003): 325.

³¹⁴ Blackabay ve Pastasides, 267-268; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, 836; Akıncı, 301.

³¹⁵ Çalışkan, 58.

WIPO Tahkim Kuralları'nın 22. maddesi hakemlerin tarafsızlık ve bağımsızlığını düzenler. Buna göre, her hakem tarafsız ve bağımsız olacaktır. Her hakem adayını, atamayı kabul etmeden önce; taraflara, Merkez'e ve halihazırda atanmış olan diğer bir hakeme, tarafsızlığı ve bağımsızlığı konusunda haklı bir şüpheyeye yol açabilecek herhangi bir durum var ise açıklaması gerekmekte ya da bu gibi hal ve şartlarda olmadığını yazılı olarak teyit etmesi gerekmektedir.

22. maddenin c fıkrasına göre, tahkim yargılaması sırasında veya herhangi bir aşamasında, bir hakemin tarafsızlığı veya bağımsızlığı konusunda haklı şüpheyeye yol açabilecek yeni koşulların ortaya çıkması halinde, hakem bu koşulları derhal taraflara, Merkez'e bildirmekle yükümlüdür. WIPO Tahkim Kurallarında, tarafsızlık ve bağımsızlığa ilişkin hükümler, sadece hakemlerin atanması sırasında değil, tahkim yargılaması sona erene dek devam eden bir yükümlülük olarak kabul edilmiştir.

Bu hükmün uygulanmasında hakemin taraflarca belirlenmesi veya Merkez tarafından seçilmesi bakımından herhangi bir farklılık söz konusu değildir³¹⁶. Burada

³¹⁶ Bozkurt Yüksel, 38; Çalışkan, 57.

Merkez, tarafları kendi hakemlerini seçmiş olsalar bile o hakemin bağımsızlığı ve tarafsızlığına yönelik makul şüphelerini³¹⁷ beyan etmeleri için teşvik etmektedir³¹⁸.

³¹⁷ Hakemin tarafsızlığına veya bağımsızlığına ilişkin makul şüphenin değerlendirilmesinde genel olarak kabul gören yaklaşım, makul üçüncü kişi testi olarak da bilinen objektif bir standardın uygulanması olup, bu test uyarınca, ilgili tüm koşulları bilen, makul ve bilgilendirilmiş üçüncü bir kişinin bakış açısından hakemin tarafsızlığına veya bağımsızlığına ilişkin şüphelerin haklı görülüp görülemeyeceği incelenmektedir. Jeffrey Dunoff vd., "Lack of Independence and Impartiality of Arbitrators," *Academic Forum on ISDS Concept Paper*, no. 2019/6 (PluriCourts, 2019), 1. Objektif testin uygulanması, tarafların subjektif algılarının ötesinde, tahkim kurumunun kamuoyu nezdindeki algısını ve tahkim sürecine olan güveni korumayı amaçlamakta, böylece bireysel tarafların belirli bir hakeme ilişkin şüphelerinin ötesinde, kurumsal bir perspektiften değerlendirme yapılmasını sağlamaktadır. Dunoff vd., 2. Hakemin tarafsızlığı değerlendirilirken subjektif yönün varlığını tamamen dışlamak mümkün olmamakla birlikte, WIPO tahkiminde ve genel olarak uluslararası tahkim uygulamasında, subjektif algıların objektif göstergelerle desteklenmesi beklenmekte, spekülasyon doğurmaya yönelik iddialar veya soyut endişeler makul şüphe oluşturmak için yeterli kabul edilmemektedir. Dunoff vd. 2. Bu standardın belirlenebilmesi için Uluslararası Barolar Birliği'nin (IBA, International Bar Association) "Uluslararası Tahkimde Çıkar Çatışmalarına İlişkin Kılavuz İlkeleri", makul şüphe kavramının içeriğinin doldurulması ve somut durumların değerlendirilmesinde yaygın olarak kabul gören bir çerçeve sunmakta olup, bu ilkeler kırmızı, turuncu ve yeşil listeler aracılığıyla farklı düzeylerde risk taşıyan durumları sınıflandırmakta ve tahkim uygulayıcılarına rehberlik sağlamaktadır. Uluslararası Barolar Birliği, *Uluslararası Tahkimde Çıkar Çatışmalarına İlişkin Kılavuz İlkeleri*, 2. Bölüm: Genel Standartların Uygulanması, 25 Mayıs 2024, <https://www.ibanet.org/document?id=Guidelines-on-Conflicts-of-Interest-in-International-Arbitration-2024.International+Bar+Association+2>. E.T. 02.03.2025. Dominique Hascher, "Independence and Impartiality of Arbitrators: 3 Issues," *American University International Law Review* 27, no. 4 (2012): 792. Bu kapsamda IBA'nın, Feragat Edilemez Kırmızı Listesi'nde yer alan ve her durumda ciddi çıkar çatışması oluşturduğu kabul edilen durumlar (örneğin, hakemin taraflardan birinde önemli finansal çıkarının bulunması veya tahkimin sonucunda doğrudan ekonomik menfaatinin olması) WIPO tahkiminde de otomatik olarak haklı şüphe oluşturmakta ve hakemin görevini sürdürmesinin mümkün olmadığı kabul edilmektedir. Otto de Witt Wijnen, Nathalie Voser ve Neomi Rao, "Background Information on the IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration," *Business Law International* 5 (2004): 441. Ayrıca hakem kararının verilmesinden sonra, hakemin tarafsızlığına veya bağımsızlığına ilişkin haklı şüphelerin varlığı, kararın iptali veya tenfizinin reddi için bir gerekçe oluşturabilmekte, örneğin New York Sözleşmesi madde 5(1)(d) ve 5(2)(b) kapsamında, tahkim anlaşmasında öngörülen usule uyulmaması veya kamu düzenine aykırılık temelinde tenfiz engeli olarak ileri sürülebilmektedir. Margaret L. Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 3. bs. (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 198. WIPO tahkiminde, hakemin ret edilmesi veya kararın iptali gibi ağır sonuçlara yol açabilecek haklı şüphelerin değerlendirilmesinde, fikri mülkiyet alanının özgün dinamikleri, uzmanlık gerektiren teknik konular ve bu alandaki profesyonel toplulukların karakteristik özellikleri dikkate alınmakta, böylece tahkim sürecinin bütünlüğünü korurken gereksiz gecikme ve maliyetlerden kaçınmak için dengeli bir yaklaşım benimsenmektedir. Halket, 311. Özetle, makul şüphenin mevcudiyeti, hakemin davayı önyargısız biçimde yönetemeyeceğine dair objektif, mantıklı ve bilgili bir üçüncü kişinin yapacağı çıkarımla ölçülür; hakemin taraflarla ilişkisi, geçmişteki faaliyetleri veya finansal menfaatleri gibi unsurlar burada dikkate alınır. Böylece makul şüphe standardı, tahkimde tarafsız ve bağımsız karar verilmesini garanti altına alarak bu uyuşmazlık çözüm yöntemine duyulan güvenin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

³¹⁸ WIPO, "Guide to WIPO Arbitration", 23.

4.9. WIPO’da Hakemlerin Sahip Olduğu Özel Yetkiler

WIPO Tahkim Kuralları madde 51’e göre, bir taraf, duruşmadan önce herhangi bir makul zamanda, dayanmayı planladığı belirli deneylerin yapıldığını Heyete ve diğer tarafa bildirebilir. Bildirimde deneyin amacı, deneyin özeti, kullanılan yöntem, sonuçlar ve sonuç belirtilecektir. Diğer taraf, hakemlere bildirimde bulunarak bu tür deneylerin herhangi birinin veya tamamının kendi huzurunda tekrarlanmasını talep edebilir. Hakemlerin böyle bir talebi haklı görmesi halinde deneylerin tekrarına ilişkin zaman çizelgesini belirleyecektir. Bu süreç Maddenin amaçları doğrultusunda deneyleri, testleri veya diğer doğrulama süreçlerini içerecektir.

Bunun yanı sıra, 52. Maddeyle hakem heyetine yerinde inceleme (keşif) yapılmasına karar verme yetkisi tanınmıştır; böylece hakemler, örneğin bir üretim tesisinde veya işletmede inceleme yapılmasını gerekli görürse, taraflarla işbirliği içinde inceleme gerçekleştirilebilir.

Hakemlerin diğer bir yetkisi 53. Maddede yer almaktadır. Buna göre, tarafların mutabakata varması halinde hakemler, söz konusu hususları tam olarak anlamak için gerekli olan bilimsel, teknik veya diğer özel bilgilerin arka planını ortaya koyan teknik bir kılavuzun ve mahkemenin veya tarafların herhangi bir duruşmada referans amacıyla ihtiyaç duyduğu modeller, çizimler veya diğer materyallerin kullanılmasına izin verebilir. Bunun yanı sıra 57. Maddeye göre hakemler uzmanlık gerektiren konularda bilirkişi atayabilir ve 56. Maddeye göre tarafların da iddia ve savunmalarını desteklemek üzere uzman kişileri tanık olarak göstermesi mümkündür.

Ayrıca hakemler, taraflar arasında bir anlaşma yapılmadığı takdirde, hakemler yargılama dilinin ne olacağı ve tahkim yerinin belirlenmesine yönelik de karar verebilir³¹⁹.

Diğer bir husus, hakemlerin daha önce de bahsedildiği üzere, gizlilik danışmanı atayabilmesidir. Özellikle ticari sır gibi son derece hassas bilgiler söz konusu olduğunda, bir taraf bu bilgileri karşı tarafa ve hatta hakem heyetine dahi ifşa etmeden

³¹⁹ WIPO Tahkim Kuralları, madde 38, 39.

kullanılmasını isteyebilir³²⁰. 54. madde uyarınca hakem heyeti, tarafların mutabakatıyla, böyle bir bilgiyi incelemek üzere bağımsız ve tarafsız bir gizlilik danışmanını bilirkişi sıfatıyla atayabilir. Bu danışman, gizli bilgiyi tek başına inceleyip konuya dair raporunu hakem heyetine sunar; ancak bilginin içeriğini diğer tarafa açıklamaz.

Öte yandan hakemler, tarafların açıkça yetki vermiş olmaları şartıyla, hakkaniyet ve nesafet kurallarına göre veya dostane aracı olarak da karar verebilir. Bu yetki, tarafların menfaatlerini gözeterek daha esnek ve adil çözümler üretilmesine katkı sağlar³²¹.

4.10. Hakemlerin Alabilecekleri Geçici Hukuki Tedbir Kararları

Tahkim yargılaması sonucunda, tahkim talebini isteyen taraf uyuşmazlığın giderilmesini, hak kaybının önlenmesini ve telafi edilmesini talep etme hakkı elde edecektir. Fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında seri bir şekilde karar vermek ve geçici hukuki koruma tedbirleri ile tarafın uğrayacağı zararı ve hak kaybını engellemek için WIPO Tahkim Kuralları, hakemlere gerekirse geçici hukuki koruma tedbirine başvurabilme imkânı tanımıştır. Taraflardan biri geçici hukuki koruma tedbiri istemişse, bu kararın verilebilmesi için istemde bulunan tarafın telafisi bulunmayan biçimde zarara uğrayacağının öngörülmesi durumudur³²².

WIPO Tahkim Kuralları'nın 48. Maddesine göre, hakemlere geçici koruma tedbirleri yanı sıra gerekli olan başka tedbirleri alma yetkisi verilmiştir. Bundan ötürü, hakemler, tahkim yargılaması bağlamında gerekli olan bir koruma tedbirini uygulamaya koyabilecektir. Taraflardan birinin talebi üzerine, WIPO Tahkim Kuralları'nın 48. maddesi a bendine göre hakemler, gerekli bir geçici hukuki koruma tedbirine başvurabilecektir. Hakem mahkemesi bunun yanı sıra, uyuşmazlığa konu olan malların korunmasını, malların bozulması ihtimali söz konusu ise üçüncü bir

³²⁰ Stack, 59.

³²¹ Gümüşlü Tunçağıl, 370.

³²² Bozkurt Yüksel, 50.

şahsa muhafaza için verilmesini veya malların satışına karar verebilir³²³. Söz konusu tedbir ve emirler, geçici bir karar şeklinde olabilir³²⁴.

³²³ Çalışkan, 67 – 68. Ayrıca WIPO tahkim yargılamasında hakem mahkemesi; markanın veya patent ile korunan buluşun taklitlerine el konulması ve imhası ile markanın taklidi olan ürün üzerinden delillerin muhafazasına karar verebilir. Bunun yanı sıra hakem mahkemesi, genel olarak, malvarlığının dondurulmasına; taraflardan birinin belirli bir faaliyet ya da davranıştan yahut haksız rekabetten kaçınmasını sağlayarak mevcut durumu muhafaza etmeye; zararı önlemeye, kararın tatbikini sağlamaya; kanıtları, ticari sırları ve özel bilgileri korumaya; mülkün ve değer korunmasına ve denetlenmesine, sözleşmenin ifasına ve ifanın devamını sağlamaya yönelik tedbirler ile maliyetler için teminat ve ara ödeme kararları alabilir. Landolt ve Garcia, 50; Chrocizel vd., 105; De Castro ve Chalkias, 1071; Blessing, 56 – 57. WIPO kuralları, tahkim heyeti tam olarak oluşturulmadan önce tarafların acil geçici hukuki koruma arayabileceği bir mekanizma olan acil durumlara ilişkin hukuki yardım sürecini de öngörmektedir. Bkz. WIPO Tahkim madde 49 ve Hızlandırılmış Tahkim Kuralları madde 43. Bu süreçte, tahkim kurumları tarafından hızlandırılmış bir şekilde tek bir acil durum hakemi atanır ve bu hakem, esas tahkim heyetinin oluşmasının beklenmesi mümkün değilse acil durumlarda ihtiyati tedbir taleplerini değerlendirir. Acil durum hakeminin kararının genellikle geçici olarak bağlayıcı olduğu kabul edilir ve bu kararda uygulanacak ihtiyati tedbirin ne olduğu ile varlıkların korunmasına ilişkin alınacak önlemler belirtilir (Hızlandırılmış Tahkim madde 43).

³²⁴ WIPO Kuralları'nın 48(c) maddesi, bu maddede öngörülen tedbirlerin ve emirlerin ara karar şeklinde de verilebileceğini belirtmektedir. Bu hüküm, WIPO hakem heyetinin ihtiyati tedbirleri “ara karar” olarak adlandırma yetkisine sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu noktada WIPO hakemlerince verilen ihtiyati haciz ya da ihtiyati tedbir kararının (yani ara kararların) başka bir ülkede (örneğin Türkiye’de) icra edilemeyeceği meselesi gündeme gelmektedir. Ne var ki, bu mesele sadece tahkim kurallarının iç düzenlemeleriyle değil, aynı zamanda kararın icra edileceği ülkenin millî hukuk düzeniyle de yakından ilgilidir. Türkiye özelinde bu mesele için Türkiye’nin de taraf olduğu 1958 tarihli New York Sözleşmesi ve ülkemizin iç mevzuatı uyarınca bir değerlendirmeye giderek kanaate varmak gerekecektir. New York Sözleşmesi esas itibarıyla nihai hakem kararlarının tanınması ve tenfizini düzenlemekte olup, geçici tedbir kararlarının tenfizi konusunda açık bir düzenleme içermemektedir. Born, 3150. Doktrindeki genel kabul, New York Sözleşmesi’nin sadece nihai ve bağlayıcı nitelikteki hakem kararlarını kapsadığı yönündedir. Born, 3151; Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyumazlıkların Çözüm Yolları*, 8. bs. (İstanbul: Beta Yayınları, 2023), 645. Buna göre, ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbir gibi geçici koruma tedbirleri New York Sözleşmesi kapsamında tenfiz edilebilir kararlar değildir. Ülkemizde ise yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi, MÖHUK ile düzenlenmektedir. MÖHUK madde 60/1’de icra kabiliyeti kazanmış ve taraflar için bağlayıcı olan yabancı hakem kararları tenfiz edilebileceği ifade edilmiştir. MTK madde 6 ise, tarafların, hakem heyetinin yetkisi konusunda anlaşmaları halinde, mahkemelerden ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı isteyebileceklerini düzenlemektedir. Ayrıca, hakem heyetinin de geçici tedbir kararı verebilmesi mümkün olmakla birlikte, bu kararın kendiliğinden icra edilmesi söz konusu değildir. MTK madde 6(2)’ye göre, “Aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim yargılaması sırasında hakem veya hakem kurulu, taraflardan birinin istemi üzerine, ihtiyati tedbire veya ihtiyati hacze karar verebilir. Hakem veya hakem kurulu, ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı vermeyi, uygun bir teminat verilmesine bağlı kılabilir.” Ayrıca MTK madde 6(3)’e göre, “Tarafların bu kararları yerine getirmemesi halinde diğer taraf kararların icrası için yetkili mahkemeden yardım talep edebilir”. Bu hüküm için öğretide yardım talep edilen mahkemenin bu kararın içeriğini inceleme yetkisinin sınırlı olduğu kabul edilmekte ve bu incelemenin sadece icra edilebilirlik kriterlerinin varlığının incelenmesi kapsamında yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Rifat Erten, *Türklerin Kişi Hâllerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi (MÖHUK m. 41)* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), 203; Nevhis Deren Yıldırım, *UNCITRAL Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları* (İstanbul: Alkım Yayınevi, 2004), 84. Bu durumda taraflardan biri bu kararın icrasını mahkemeden isterse, icra kararı veren mahkeme, kararın MÖHUK madde 60, 61 ve 62’ye göre tenfiz şartları ve dilekçede bulunması gereken hususları inceleyerek tenfiz kararı verecek; kararın bu hükümlere uygun olmaması halinde ise ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararının icrasını reddedecektir. Bu düzenlemeler ışığında, WIPO tahkiminde hakemlerin aldığı ihtiyati tedbir ve ihtiyati

Ayrıca WIPO Tahkim Kurallarında hakemlerin tek taraflı (ex parte) olarak tek taraflı talep üzerine, karşı taraf dinlenmeksizin geçici hukuki koruma önlemlerine karar verebilme yetkisi bulunmaktadır³²⁵. Böylece, talepte bulunan tarafın delillerinin muhafazası ve geriye çevrilemeyecek nitelikte olabilecek zararları engellenerek güvence altına alınabilmektedir³²⁶.

Bir tarafın talebi üzerine hakem mahkemesi, diğer tarafa, talep veya karşı dava için mahkemece belirlenecek miktarda ve ayrıca Kuralların 74. maddesinde belirtilen masraflar için güvence gösterilmesini talep edebilecektir. Bu maddeye göre hakemler, taraflardan herhangi biri, diğer tarafın yargılamada yaptığı, yasal temsilciler ve tanıklar için yapılmış olan masraflar da dahil olmak üzere hakkaniyete uygun masrafların tamamı veya bir kısmının ödenmesini isteyebilir. Hakemler, duruşma aşamasına geçilmediği aşamada talebin olması durumunda, geçici korumaya hükmedebilecektir. İstisnai olarak, taraflardan birisinin talebi yönünde güvence gösterilmesini kararlaştırabilir³²⁷. Teminatın ne şekilde verileceğini hakemler belirleyecektir.

4.11. Hakemlik Görevinin Sona Ermesi ve Hakemlerin Reddi Müessesesi

WIPO Tahkim Kurallarına göre, hakemlerin reddini gerektiren hallerin oluşması, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkesine aykırı hareket etmeleri, davadan çekilmeleri veya azledilmeleri, görevini hiç veya zamanında yerine getirememesi durumlarında hakemlik sıfatı sona erecek ve yargılamaya kurallarda bulunan usulle yeni seçilecek hakemlerle devam edilecektir³²⁸.

Eğer, hakemlerin tarafsızlığı veya bağımsızlığı noktasında haklı bir şüpheye sebebiyet veren koşullar varsa, hakemin reddini taraflardan birisi isteyebilir. Taraflar

haciz kararlarının Türkiye'de doğrudan uygulanması mümkün değildir. Bu kararların uygulanabilmesi için, Türk mahkemelerinden tenfiz kararı alınması gerekmektedir. Erten, 203; Deren Yıldırım, 84. Özetle, tarafların, WIPO hakemlerinin verdiği geçici tedbir kararlarını, nihai nitelikte olmadıkları için New York Sözleşmesi kapsamında doğrudan tenfiz edilebilmesi mümkün değildir. Ancak, MTK'nin özel düzenlemesi gereğince, Türk Hukukuna göre, bu kararların tenfizinin mümkün olduğu kabul edilmektedir.

³²⁵ Bozkurt Yüksel, 51.

³²⁶ Bozkurt Yüksel, 52.

³²⁷ Bozkurt Yüksel, 56.

³²⁸ WIPO Tahkim madde 28.

hakemlerin seçilmesinden önce ortaya çıkan veya var olan, bilinen bir sebepten dolayı hakemin reddini isteyemeyeceklerdir³²⁹.

Hakemlerin tarafsızlığı genellikle hakemin zihinsel tutumuyla ilgilidir ve bu yükümlülüğün ihmal edilmesi durumunda bunun kanıtlanması oldukça zordur. Bu sebeple bir hakemin tarafsızlığının ihmal edildiğinin kanıtlamak için somut gerçekler veya davranışlar gerekir. Yalnızca bir tarafın hakemin taraf tuttuğuna dair subjektif değerlendirmesi hakemi reddetmek için yeterli değildir³³⁰.

Uygulamada, taraflarca hakem olarak seçilmesi muhtemel adayların, deneyimlerinin incelendiği, üçüncü kişilerden bilgi edinilmeye çalışıldığı görülmektedir³³¹. Bunun dışında taraflar, hakemlerle direkt iletişime geçmek ve dava hakkında sorular sorarak avantaj elde etmeye çalışabilecektir. Taraflar, WIPO Tahkim Kuralları'nın 21. maddesine göre hakem seçilmesi muhtemel kişiler ile, hakemin nitelikleri, uygunluğu ve bağımsızlığı dışında kalan konularda teke tek görüşemeyeceklerdir.

WIPO Tahkim Kuralları 24. Maddeye göre, hakemin reddini talep edecek taraf, hazırlayacağı ret talebini, ret konusu hakemin tarafsızlığı veya bağımsızlığına ilişkin haklı şüphelerin varlığı halinde, hakemin atanmasından haberdar olduktan sonraki 15 gün içinde veya bu şüphelerin doğumuna yol açan olayı öğrendikten itibaren 15 gün içinde, Merkez'e, karşı tarafa ve hakem mahkemesine ret nedenlerini ihtiva eden bildirimlerini iletmek zorundadırlar. Bu yüzden taraflar, yargılamanın devamı süresince istedikleri bir zaman diliminde değil, belirlenen süre içinde reddini talep edebileceklerdir³³².

Mahkeme, ret süresince, tahkim yargılamasını, erteleyebilir ya da devam ettirebilir. Hakemin, bir tarafça reddi halinde, yargılamadaki diğer tarafın bu ret istediğine karşı cevap sunma hakkı vardır. Bu hak, kullanılması ihtiyari bir haktır. Cevap vermek isteyen taraf, ret bildiriminin, reddi isteyen tarafça alınmasından

³²⁹ Landolt ve Garcia, 26.

³³⁰ Ergin Nomer, "Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Kamu Düzeni Müdahalesi," *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 19, no. 1-2 (1999): 569.

³³¹ Bozkurt Yüksel, 41.

³³² Bozkurt Yüksel, 42.

itibaren 15 gün içinde, diğ er tarafa, Merkez’e ve hakem mahkemesine göndermelidir. Diğ er taraf, reddi kabul edebilir veya hakem, ret talebi mahkemeye ulaştıktan sonra kendi isteği ile yargılamada hakem olarak görev almaktan çekilebilir. Bu iki halde de ret sebeplerinin geçerliliği hususu göz önüne alınmaksızın yeni hakem seçimi yapılır. Karşı taraf reddi kabul etmez, hakem de kendi talebi ile yargılamadan çekilmez ise, Merkez kendi iç usul kurallarına göre ret konusunda karar verir³³³. Buna göre Merkez bünyesinde görev yapan WIPO Tahkim Danışma Komisyonu, üç kişiden teşkil eden bir ad hoc komite kurarak itiraza ilişkin nihai kararı verir.

³³³  alışkan, 58.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNTEK UYUŞMAZLIKLARININ DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO) KAPSAMINDA ÇÖZÜMÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. FİNTEK UYUŞMAZLIKLARINDA WIPO TAHKİMİNİN AVANTAJLARI

FinTek sektöründeki fikri mülkiyet uyuşmazlıklarının WIPO tahkimi kapsamında çözümü, bir dizi avantaj sunmaktadır. Bunlardan ilki, hız ve maliyet etkinliğidir. FinTek ürün ve hizmetlerinin ömrü ve piyasadaki döngüsü kısa olabildiğinden, uzun süren mahkeme süreçleri ticari amaçları sekteye uğratabilir³³⁴. Mahkemelerdeki yıllar süren belirsizlik, WIPO tahkiminde yoktur; zira hakem kararları genellikle ilk ve son karardır (temyize kapalıdır)³³⁵. Bu durum FinTek şirketleri için ticari öngörülebilirlik sağlar; ürün geliştirme ve piyasa stratejileri, uzun dava süreçlerinden etkilenmemiş olur. FinTek sektörünün dinamik doğası dikkate alındığında, uyuşmazlık çözümünün iş temposuna ayak uydurması büyük bir avantajdır. WIPO'nun tecrübeleri, tahkime giden birçok uyuşmazlığın süreç içinde taraflarca uzlaşmayla da sonuçlandırılabilirdiğini göstermektedir; bu da resmi karar beklenmeden hızlı çözüm demektir³³⁶. Ayrıca taraflar gerek normal usulde gerekse hızlandırılmış tahkimde kural olarak tek bir hakem ve sıkı süre çizelgesi ile hızlandırılmış bir yargılama gerçekleştirebilirler³³⁷. Böylece uyuşmazlık, mahkemelerde yıllarca sürmek yerine aylar içinde sonuçlanabilir.

İkincisi, tarafsız ve uluslararası yapısı nedeniyle WIPO tahkimi, sınır ötesi FinTek işlemlerine uygun bir çözümdür. Birden fazla ülkeyi ilgilendiren teknoloji anlaşmazlıkları, WIPO nezdinde tek bir tahkim dosyasında birleştirilerek

³³⁴ Vikash Kumar, "Rise of Arbitration in Financial Institution", *SSRN Scholarly Paper* (22 Haziran 2021), 5, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3872029. E.T. 04.04.2025.

³³⁵ Kumar, 5.

³³⁶ World Intellectual Property Organization (WIPO), "WIPO Arbitration and Mediation for FinTech", 1, <https://www.wipo.int/amc/en/center/specific-sectors/ict/fintech/>. E.T. 08.03.2025.

³³⁷ WIPO, "WIPO Arbitration and Mediation for FinTech", 2.

çözülebilir³³⁸; bu, tarafların farklı ülke mahkemelerinde paralel davalar yürütmesini engeller ve çelişkili kararların çıkma riskini azaltır. Ayrıca WIPO, Birleşmiş Milletler çatısı altında tarafsız bir kuruluş olduğu için taraflardan birinin diğerinin ülkesinde dava açması durumunda oluşabilecek yerel yanlılık³³⁹ endişesi WIPO’da söz konusu değildir³⁴⁰. Tahkimde taraflar, hakemin uyacağı hukuk kurallarını ve duruşma dilini bile anlaşılarak belirleyebilirler; böylece hiçbir taraf kendini yabancı hissetmez. Özellikle farklı ülkelerden tarafların olduğu FinTek uyuşmazlıklarında, WIPO tahkimi tarafsız bir zeminde buluşma imkânı verir. Hakem heyeti istenirse farklı milletlerden oluşturulabilir³⁴¹. Bu, uluslararası iş yapan FinTek girişimleri ve yatırımcılar için önemli bir güvencedir. Ayrıca WIPO’nun Cenevre ve Singapur ofisleri, Asya ve Avrupa zaman dilimlerinde etkinlik göstererek coğrafi tarafsızlığı pekiştirir³⁴². Taraflar duruşma yeri olarak herhangi bir ülkeyi seçebilse de WIPO’nun mabedi olarak görülen Cenevre, tarafsız bir tahkim merkezi olarak itibar kazanmıştır³⁴³.

Üçüncüsü, teknik ve uzmanlık gerektiren konular WIPO tahkiminde daha etkin ele alınabilir³⁴⁴. Fintek uyuşmazlıkları çoğunlukla ileri teknoloji barındırır. Bir hâkimin veya hakemin, söz konusu teknolojiyi ve sektörel uygulamaları anlaması, adil bir karar için şarttır. Ne var ki ulusal yargıda her zaman bu uzmanlığı bulmak kolay değildir. Bir ceza veya ticaret mahkemesi hakiminin blokzincir, API entegrasyonu, makine öğrenimi modelleri gibi konularda bilgili olması beklenmez. Bu durumda yargılama, teknik bilirkişilere dayanmak zorunda kalır ki bu da süreci uzatır ve

³³⁸ Örneğin bir FinTek şirketinin farklı ülkelerdeki lisans alanlarıyla yaşadığı benzer ihtilaflar, ayrı davalar yerine WIPO’da birleştirilebilir. WIPO kuralları, tarafların rızasıyla uyuşmazlıkların birleştirilmesine veya üçüncü kişilerin de sürece dahil edilmesine izin verebilmektedir. Bkz. WIPO Tahkim Kuralları, madde 46 ve 47. Bu sayede bütüncül ve tutarlı bir sonuç alınır ve çelişkili kararların çıkma riski önemli ölçüde azalır.

³³⁹ Burada kastedilen ulusal etkilerden bağımsız olamamaktır.

³⁴⁰ Licensing Executives Society International (LESI), "Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center’s Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes", 1, <https://lesi.org/update-on-the-wipo-arbitration-and-mediation-centers-experience-in-the-resolution-of-intellectual-property-disputes/>. E.T. 15.02.2025.

³⁴¹ Çalışkan, 55.

³⁴² LESI, "Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center’s Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes", 2.

³⁴³ LESI, "Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center’s Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes", 2.

³⁴⁴ Nasser Ali Khasawneh ve Maria Mazzawi, "Arbitration and the Advent of New Technologies", *Global Arbitration Review* (23 Ağustos 2024), 2, <https://globalarbitrationreview.com/arbitration-and-the-advent-of-new-technologies>. E.T. 12.03.2025.

hâkimin bilirkişiye olan bağımlılığını artırır³⁴⁵. WIPO’da, örneğin hem yazılım mühendisi geçmişî olan hem de hukuk alanında yetkin kişiler hakem listelerinde bulunabilmektedir³⁴⁶. Bu sayede teknik meselelere vâkıf bir bakışla daha isabetli ve hızlı çözümler üretilebilir. Mesela bir FinTek ödeme sistemi arasındaki protokol uyumsuzluğunda, telekomünikasyon ve finansa ilişkin bilgi teknolojisi altyapısı olan bir hakem, konuyu baştan anlatmaya gerek kalmaksızın özü kavrayıp çözüme odaklanabilecektir³⁴⁷. Benzer şekilde tarafların, blokzincir teknolojisi veya ödeme sistemleri konusunda deneyimli bir hakemi seçerek, davanın karmaşık teknik ayrıntılarını daha iyi anlayacak bir merci tarafından görülmesini sağlamaları mümkündür. Bu durum hem kararın isabetliliğini artırır hem de tarafların yargılama sonucuna güven duymasını pekiştirir. Ayrıca WIPO’da hakemler ihtiyaç halinde bağımsız uzman atayabilmekte veya tarafların sunduğu uzman raporlarını değerlendirebilmektedir ki bu esneklik de teknoloji uyumsuzluklarında oldukça kıymetlidir³⁴⁸. Kısacası Fintek’in teknik ve uzmanlık gerektiren doğası, karar vericinin de uzman olmasını gerekli kılar. Bu da ancak esnek hakem seçim imkânı olan WIPO gibi bir platformda tam anlamıyla karşılanabilir.

Dördüncüsü, gizlilik ve ilişkilerin korunması FinTek sektöründe önem arz eder³⁴⁹. Rekabetin yoğun olduğu bu alanda, taraflar arası uyumsuzluğun alenileşmesi, müşteri güvenine ve iş ilişkilerine zarar verebilir. Bu kapsamda WIPO tahkim yargılamasında sunulan dilekçeler, deliller ve beyanlar üçüncü kişilere açıklanmaz; kararın açıklanması da tarafların rızasına tabidir³⁵⁰. Bu gizlilik, FinTek alanında büyük öneme sahip olan ticari sırların, itibarın ve kullanıcı verilerinin korunmasını sağlar. Örneğin bir FinTek şirketinin algoritmasının detayları veya bir bankanın API güvenlik protokolleri, mahkeme dosyasına girdiği anda kamuya mal olabilirken WIPO tahkiminde gizli tutulur. Bu sayede, taraflardan birinin itibarını zedeleyebilecek

³⁴⁵ LESI, “Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center’s Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes”, 3.

³⁴⁶ Khasawneh ve Mazzawi, 3.

³⁴⁷ Khasawneh ve Mazzawi, 2.

³⁴⁸ Khasawneh ve Mazzawi, 3.

³⁴⁹ LESI, “Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center’s Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes”, 3.

³⁵⁰ LESI, “Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center’s Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes”, 3.

iddialar (örn. bir müşteri veri ihlali) kamu önünde tartışılmamış olur³⁵¹. Bu ortam, tarafların daha açık sözlü müzakere yapmasına da yardımcı olur; zira medyatik kaygılarla savunma refleksi geliştirmek yerine, gerçek ticari çıkarlarına odaklanabilirler. Ayrıca FinTek şirketleri, inovasyonlarını korumak için genellikle gizliliğe önem verir³⁵². WIPO da bu beklentilere uygun bir çözüm platformu sunmaktadır.

Beşincisi, WIPO tahkiminde verilen hakem kararları, bir mahkeme kararı gibi doğrudan icra daireleri vasıtasıyla yerine getirilmese de New York Sözleşmesi sayesinde neredeyse tüm dünyada mahkemelerce tanınır ve tenfize konu olabilir³⁵³. Bu, WIPO'nun sağladığı belki de en büyük avantajlarından biridir. Misal olarak, ABD'li bir yatırımcı ile Türk bir FinTek şirketi arasındaki WIPO tahkim yargılaması sonucunda Türk şirketinin tazminat ödemesine karar verilmesi halinde bu karar, tarafların malvarlığının bulunduğu herhangi bir ülkede icra edilebilir; ancak bir Türk mahkemesinin verdiği karar, ABD'de tanınıp tenfiz edilmek zorunda olmayabilirdi (zira ikili tanıma anlaşmasının yapılmaması veya ulusal mevzuatın cevaz vermemesi buna engel olabilir)³⁵⁴. Bu bakımdan WIPO tahkimi, uluslararası icra kabiliyeti yüksek bir çözümdür. FinTek şirketleri genelde global yatırımcılar ve ortaklarla çalıştığından, haklarını dünya çapında takip edebilme esnekliği çok büyük öneme sahiptir.

Ayrıca WIPO tahkimi, dostane çözümü teşvik eden esnekliğe de sahiptir; süreç içerisinde tarafların sulh görüşmelerine devam edebilmesi veya arabuluculukla tahkimi birleştirerek anlaşmaya varma şansını denemeleri mümkündür³⁵⁵. WIPO, arabuluculuk ve tahkimi entegre biçimde sunarak süreçler arasında uyum sağlar. Taraflar önce arabuluculuk yapıp kısmi anlaşma sağlar, kalan konuları tahkime götürürse, WIPO her iki aşamayı koordine eder ve mümkünse aynı hakem-arabulucu

³⁵¹ LESI, "Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center's Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes", 4.

³⁵² LESI, "Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center's Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes", 4.

³⁵³ LESI, "Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center's Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes", 4.

³⁵⁴ Born, 3157.

³⁵⁵ WIPO, "WIPO Arbitration and Mediation for FinTech", 2.

ikilisinin bilgi birikimiyle süreci ilerletir³⁵⁶. Bu sayede zamandan ve masraftan tasarruf edilerek çözüme ulaşılması kolaylaşır. Ayrıca bu durum tarafların hasım hale gelmeden, yargılamadan sonra da işbirliğini ve ilişkiyi devam ettirebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Zira FinTek dünyasında rekabet kadar işbirliği de sık görülür. Nitekim bankalar FinTek girişimleriyle ortak ürünler geliştirebilmekte; teknoloji firmaları iş ortaklıkları kurarak yeni platformlar oluşturabilmektedir³⁵⁷. Bu tür ilişkilerde ortaya çıkan anlaşmazlıkların düşmanlık boyutuna varmadan çözülmesi, tarafların çıkarıdır. Oysa sert geçen bir dava süreci, tarafları birbirine hasım haline getirerek, gelecekteki iş fırsatlarını baltalayabilir. Buna karşılık arabuluculuk ve dostane tahkim yöntemleri ise ticari ilişkilerin korunmasına hizmet eder³⁵⁸. FinTek sektöründe tarafların birbirine bağımlılığı (örneğin bir FinTek uygulamasının bir bankanın API'sine bağımlı olması) göz önüne alındığında, uyuşmazlık sonrasında iş ilişkisini devam ettirmek de önemli hale gelir. WIPO bu bilinçle FinTek uyuşmazlıklarında öncelikle arabuluculuğun denemesini, olmazsa tahkime geçilmesini öngören aşamalı bir yapı tavsiye etmektedir³⁵⁹. Böylece taraflar hasım olarak bir duruşmaya girmeden önce müzakere şansı bulur. Bu yaklaşım, FinTek'in yenilikçi ve girişimcilik odaklı kültürüne de uygundur; zira sektördeki oyuncular rekabet etseler dahi ekosistemin büyümesi için zaman zaman işbirliği yapma eğilimindedirler.

WIPO, FinTek uyuşmazlıklarına özel olarak geliştirdiği hizmetlerle de bu avantajları pekiştirmektedir. WIPO nezdindeki süreçlerde taraflar, uyuşmazlık çözüm sürecini ihtiyaçlarına göre şekillendirebilir. Buna esneklik ve kontrol mekanizması da denir³⁶⁰. Örneğin taraflar, FinTek alanında uzman bir hakem listesi içinden tercih

³⁵⁶ Leandro Toscano ve Oscar Suarez, "WIPO Mediation and Arbitration for FinTech Disputes," WIPO Arbitration and Mediation Center, 23 ve 24, <https://www.wipo.int/amc/en/center/bibliography/index.html>. E.T. 24.03.2025.

³⁵⁷ Örneğin İş Bankası, dijital bankacılık hizmetlerini daha da ileri taşımak amacıyla Sanal Pos cihazları üreten Moka'yı satın almış; Türk Telekom ise, nesnelerin interneti diye adlandırılan IoT (Internet of Things) vasıtasıyla cihazların izlenebilmesi sağlayan uygulamayı yapabilmek adına teknoloji firmalarından yararlanmıştır. Ayfer Arslan, "Finansta 'BankTek' Dönemi," *Para Dergi*, (22 Haziran 2023), 2, https://www.paradergi.com.tr/finans/2023/06/22/finansta-banktek-donemi.Para_Dergi+3; Türk Telekom. "Türk Telekom IoT Dünyası.", <https://kurumsal.turktelekom.com.tr/iot/turk-telekom-iot-dunyasi>. E.T. 24.03.2025.

³⁵⁸ Toscano ve Suarez, 23.

³⁵⁹ Toscano ve Suarez, 23.

³⁶⁰ WIPO, "WIPO Arbitration and Mediation for FinTech", 2.

yapabilmektedirler. Bunun yanı sıra iki taraf da teknik bir mesele üzerinde sadece bir uzman görüşü almak isterse, WIPO bilirkişi tayini usulü ile bağlayıcı veya danışma niteliğinde bir uzman raporu sağlayabilir³⁶¹. Keza taraflar, dilerse tahkim kurallarından saparak kendi usullerini kararlaştırabilir; örneğin, WIPO Hızlandırılmış Tahkim sürecine benzer şekilde, yargılamanın daha hızlı bitmesi için tek bir yazılı beyan ve tek duruşma kuralı koyabilirler³⁶². Ayrıca tahkim sürecinde tarafların vekilleri ve hakemler, hazırlık konferansları yaparak takvimi ve yöntemleri ortaklaşa belirler; bu da taraflara kendi davalarını kendilerine göre planlama imkânı tanır. Tüm bunlar, WIPO Kuralları'nın taraf iradelerine maksimum saygı prensibiyle hazırlanmış olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda Merkez de Singapur FinTek Birliği gibi kuruluşlarla işbirliği yaparak FinTek sözleşmelerine ilişkin özel tahkim şartı önerileri ve eğitim seminerleri düzenlemiştir³⁶³. Bu sayede tarafların daha sözleşme hazırlarken uyuşmazlık çözümüne yönelik bilinç kazanması ve WIPO'nun sağladığı imkânlardan haberdar olması sağlanmaktadır.

Son olarak WIPO Tahkim Kuralları, daha önce de bahsedildiği üzere, gerektiğinde ihtiyati tedbir kararı alınmasına imkân tanımaktadır. Hakemler, uyuşmazlık konusu yazılımın veya NFT'nin kullanımını geçici olarak durdurmak gibi kararlar verebilir ve bu kararlar, taraflarca kabul edildiği takdirde icra kabiliyeti kazanacaktır³⁶⁴. Özellikle dijital varlıklarda delillerin hızla kaybolabilmesi veya hakların el değiştirebilmesi riskine karşı, WIPO tahkimindeki bu esneklik önemli bir güvence sunmaktadır.

³⁶¹ WIPO, “WIPO Arbitration and Mediation for FinTech”, 2.

³⁶² Toscano ve Suarez, 28.

³⁶³ WIPO, “WIPO Conversation on Intellectual Property (IP) and Frontier Technologies: Sixth Session” Cenevre, 21–22 Eylül 2022. Summary prepared by the International Bureau of WIPO, 29 Kasım 2022, https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ip_conv_ge_2_22/wipo_ip_conv_ge_2_22_3.pdf. E.T. 16.03.2025.

³⁶⁴ WIPO Tahkim madde 48(a). Daha önce de belirttiğimiz üzere geçici hukuki koruma tedbirinin icrası için, ilgili tarafın hakem kararını yerine getirmemesi halinde, iç hukukun buna müsaade etmesi gerekmektedir. Zira New York Sözleşmesi'nde buna ilişkin bir hüküm olmadığı için tedbir kararlarının icrasının mümkün olup olmaması iç hukukun bu konudaki tavrına göre değişecektir.

2. FİNTEK UYUŞMAZLIKLARINDA WIPO TAHKİMİNE İLİŞKİN SINIRLAMALAR VE BUNLARA İLİŞKİN ÇÖZÜMLER

2.1. Tarafların Talebinin Olması Gerekliliği

Her ne kadar WIPO tahkimi FinTek uyuşmazlıkları için cazip bir forum olsa da bunun pratikte etkin şekilde kullanılabilmesi için bazı şartlar mevcuttur. En temel şart, daha önce de bahsedildiği üzere, tahkime başvurunun tarafların rızasına bağlı olmasıdır. Bu yüzden de FinTek uyuşmazlıklarında WIPO'yu yetkili kılabilmek için, taraflar arasındaki sözleşmelere önceden tahkim klorları konularak WIPO'da tahkime gidileceğinin kararlaştırılması icap eder. Bu gerekliliğe binaen birçok uluslararası teknoloji şirketi sözleşmelerinde tahkim şartlarına yer vermeye başlamıştır³⁶⁵. Ancak taraflar arasında önceden bir sözleşme ilişkisi olmaması halinde³⁶⁶ ihtilaf çıktıktan sonra tarafların tahkim için anlaşma yapmalarına pek rastlanmamaktadır. Bu gibi durumlarda, ihlal iddiasında bulunan taraf genellikle doğrudan mahkemeye başvurmayı tercih etmektedir³⁶⁷. Bununla beraber, platform sözleşmeleri ve işbirliği anlaşmaları aracılığıyla tahkim şartlarının yaygınlaşması, ekosistemdeki pek çok uyuşmazlığın gelecekte tahkimle çözülebileceğini göstermektedir. OpenSea³⁶⁸ ve Nifty Gateway³⁶⁹ örneklerinde görüldüğü gibi, kullanıcılar platform şartlarını kabul etmekle tahkim taahhüdü altına girmektedirler. Bu da merkezi platformların olduğu ihtilaflarda WIPO gibi kurumların devreye girme potansiyelini artırmaktadır. WIPO, domain adları konusunda yıllardır başarıyla uyguladığı Birleşik Uyuşmazlık Çözüm Kuralları (UDRP)³⁷⁰ modeliyle, internet temelli anlaşmazlıklarda etkinliğini

³⁶⁵ Daha önce bahsettiğimiz Nifty Gateway ve OpenSea buna iyi bir örnektir. Her ne kadar büyük teknoloji firmaları arasında böyle bir bilinç oturmaya başlasa da FinTek alanında birçok yeni girişim ve müşteri, sözleşmelerine tahkim hükmü koyma konusunda bilinçli değildir. Bu bakımdan, WIPO tahkiminin etkinliği sektörde her kesimin farkındalığına ve sözleşmelerine bu mekanizmayı dâhil etmelerine bağlıdır. Bu noktada WIPO tahkiminin FinTek sektöründe etkin kullanılabilmesi için tarafların tahkim bilincinin yaygınlaşması ve WIPO'nun sunduğu imkanların daha fazla tanıtılması gerekmektedir.

³⁶⁶ Taklitçi bir şirketin patent veya marka ihlali yapması durumunda olduğu gibi.

³⁶⁷ Biraz önce de bahsedilen Nike ve Hermes gibi ünlü markaların NFT ihtilaflarında karşı taraf sanatçı veya platform olduğundan, aralarında bir sözleşme zeminine dayalı tahkim anlaşması yapılmamıştır. Bu nedenle bu tür davalar yargı yoluna intikal etmiştir.

³⁶⁸ *Armstrong v. OpenSea*, No. 4:22-cv-00112 (S.D. Tex. 2023).

³⁶⁹ *Soleymani v. Nifty Gateway*, [2022] EWHC 773 (Comm) (İngiltere Yüksek Mahkemesi).

³⁷⁰ Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy

kanıtlamıştır³⁷¹. NFT ve diğer sanal varlıklara ilişkin henüz benzer ölçekte kurumsallaşmış bir sistem olmamakla birlikte, WIPO'nun uzmanlığı bu yeni dijital mülkiyet sorunlarına da uyarlanabilir durumdadır.

2.2. Yeni Teknolojilere Özgü İhtiyaçlar

Blokzincir ve NFT gibi merkeziyetsiz yapıda işleyen teknolojiler, klasik tahkim süreçlerinde bazı zorluklar ortaya çıkarabilir. Özellikle taraf kimliklerinin gizli kalması, hakem kararlarının nasıl icra edileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Blokzincir işlemleri anonim cüzdan adresleriyle yapıldığı için, bir NFT ya da kripto para uyumsuzluğunda karşı tarafın gerçek kimliğini tespit etmek bile başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Bu durumda tahkim sürecini başlatmak ve karşı tarafa tebligat yapmak güçleşir. Ayrıca hakem kararı çıktığında, eğer karşı taraf işbirliğine yanaşmazsa, blokzincir üzerindeki bir varlığın transferinin zorla sağlanması teknik olarak mümkün olmayabilir; zira blokzincirin felsefesi merkezi bir otoritenin işlemleri değiştirememesidir. Bu tür sorunlara çözüm olarak, blokzincir topluluğunda on-chain tahkim³⁷² yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Örneğin bazı akıllı sözleşme protokollerine, ihtilaf durumunda hakemlere token transferini durdurma veya iptal etme yetkisi veren hükümler konulmaktadır. Örneğin, Birleşik Krallık'ta hukuk ve teknoloji

³⁷¹ WIPO, 1999 yılında ICANN (İnternet Tahsisli Sayılar ve İsimler Kurumu, Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) tarafından benimsenen Belirli Alan Adı Uyuşmazlıkları Politikası (Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy, UDRP) ile internet tabanlı anlaşmazlıkların çözümünde etkinliğini kanıtlamıştır. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, 1999'dan bu yana 37.000'den fazla UDRP davasını başarıyla yönetmiş ve bu alanda uluslararası alanda lider bir kurum olarak tanınmıştır. Bkz: WIPO Arbitration and Mediation Center. *Domain Name Dispute Resolution Resources*, World Intellectual Property Organization, 2, www.wipo.int/amc/en/domains/resources/. E.T. 04.02.2025.

³⁷² On chain tahkimi, blokzincir üzerinde bulunan akıllı sözleşmeler sayesinde tahkim uyuşmazlıklarının çözüleceğini öngören bir sistemdir. Andrew Galantay, "New Technology Arbitration: Blockchain Arbitration and Data Arbitration" (yüksek lisans tezi, Zürih Üniversitesi, Eylül 2022),19, https://www.researchgate.net/publication/365615362_New_Technology_Arbitration_Blockchain_Arbitration_and_Data_Arbitration. E.T. 16.03.2025. Yeni gelişmekte olan bu sistemde, devlet veya bankaya gerek kalmamakta, ayrıca işlem kayıtlarının geri dönüşümü olmaksızın blokzincirin içinde saklanması sonucu hakemlerin denetim imkânı artmaktadır. Galantay, 21. Ayrıca gerektiğinde devreye giren akıllı kontratlar sayesinde hem zaman hem de maliyet açısından tasarruf sağlanabilmektedir. Galantay, 56. Bununla birlikte, hukuki olarak tanınmasında belirsizliklerin olması ve insanlarda gereken teknik bilgi birikiminin henüz oluşmaması gibi hususlar sistemin dezavantajlarını oluşturmaktadır. Galantay, 57. Buna rağmen, internet erişimi olan herkesin sınır tanımaksızın katılabileceği ve böylece sürece tarafsızlık ve güven kazandıracak olan bu yöntemin, teknolojinin ilerlemesiyle ve ilgili yasaların gelişmesine paralel olarak daha geniş çapta kabul göreceği ve tahkim alanında köklü bir değişim başlatacağı öngörülmektedir. Galantay, 88.

uzmanlarından oluşan bir çalışma grubu³⁷³, 2021’de yayımladığı Dijital Uyuşmazlık Çözüm Kuralları ile hakemlere, uyuşmazlık konusu dijital varlık üzerinde doğrudan işlem yapma yetkisi tanınabileceğini öngörmüştür³⁷⁴. Bu sayede, bir dijital varlığın karşı tarafa transfer edilmesine karar verildiğinde, hakem akıllı sözleşme aracılığıyla bu transferi bizzat gerçekleştirebilecektir³⁷⁵. WIPO Tahkimi henüz bu denli ileri bir on-chain uygulama içermese de taraflar isterse kendi sözleşmelerinde bahsi geçen kurallara benzer mekanizmaları entegre edip WIPO tahkimine gidebilirler³⁷⁶.

2.3. Tahkime Elverişlilik sınırı

Daha önce de değinildiği gibi, her uyuşmazlık tahkime uygun değildir. FinTek sektöründe düzenleyici işlemlerden, ceza hukuku ihlallerinden veya tüketici şikayetlerinden kaynaklanan anlaşmazlıklar, tarafların kendi aralarında çözümleyebileceği türden olmayabilir. Örneğin kripto varlık alım satımına bir ülkenin getirdiği yasak, kamu düzenini ilgilendirdiğinden ötürü tarafların tahkim yoluyla bu yasağı ortadan kaldıracılabilmeleri mümkün değildir³⁷⁷. Benzer şekilde bir FinTek şirketinin lisansının iptal edilmesiyle ilgili ihtilaf, ancak idari yargıda veya kamu

³⁷³ UK Jurisdiction Taskforce.

³⁷⁴ UK Jurisdiction Taskforce, Digital Dispute Resolution Rules, LawtechUK, 2021, <https://mattereum.com/wp-content/uploads/docs/UKJT-Digital-Dispute-Resolution-Rules.pdf> E.T. 04.03.2025. İngiltere’de yayınlanan bu kurallar, blokzincir ve dijital varlık uyuşmazlıklarında hakem veya arabuluculara zincir üzerinde doğrudan icra yetkisi tanımaktadır. Söz konusu kuralların, hakemlere uyuşmazlıkla ilgili dijital varlıkları işletme, değiştirme veya iptal etme yetkisi verdiği ifade edilmektedir; bkz. Bautista, Francis Gerard. “ADR in the Blockchain Ecosystem: A Primer.” *Kluwer Arbitration Blog*, 14 Dec. 2023, arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/12/14/adr-in-the-blockchain-ecosystem-a-primer. E.T 04.03. 2025. (Makalede UKJT dijital uyuşmazlık çözüm kurallarının, hakemlere kararları doğrudan uygulama gücü tanıdığı anlatılmaktadır.)

³⁷⁵ UK Jurisdiction Taskforce, Digital Dispute Resolution Rules.

³⁷⁶ Uzmanlar, gelecekte bu tür esnek ve teknolojiyle entegre tahkim kurallarının yaygınlaşmasının, blokzincir tabanlı ihtilafların çözümünü çok daha etkin hale getireceğini öngörmektedir. Örneğin, NFT ve akıllı sözleşme anlaşmazlıklarının çözümünde çevrimiçi tahkimin en etkin yol olabileceği ifade edilmektedir. Bkz. J. Amy Schmitz, “Resolving NFT and Smart Contract Disputes.” *SSRN Electronic Journal*, (Ocak 2022), 13. Bu da WIPO gibi kurumsal tahkim sağlayıcılarının, dijital uyuşmazlık çözüm platformları ile entegre çalışması gerekliliğini doğrulamaktadır.

³⁷⁷ Erdem, “Markanın Alan Adı”, 266.

kurumu nezdinde çözülebilir³⁷⁸; WIPO burada devreye giremez³⁷⁹. Bu yönüyle bakıldığında, WIPO'nun yargı yetkisi kural olarak, kamusal boyutu olmayan ticari ihtilaflarla sınırlıdır. FinTek ekosistemindeki uyuşmazlıkların bir kısmı bu kapsama girmeyeceğinden, WIPO her sorunu çözebilmesi söz konusu olamaz. Yine de Fintek şirketleri arasındaki özel hukuk anlaşmazlıklarının büyük bir bölümü³⁸⁰ tahkime elverişlidir; yani bu sınırlılık, WIPO'nun potansiyel olarak çözebileceği ihtilafların sadece küçük bir kısmını oluşturmaktadır

2.4. İhtihat Eksikliği ve Hukuki Belirlilik

Tahkim kararları tarafların rızası olmadıkça kural olarak yayımlanmaz ve emsal teşkil etmez. FinTek gibi hızla evrilen bir alanda, önemli hukuki meselelerin özel forumlarda gizli kalması, genel hukuk düzeninin gelişimini yavaşlatabilir³⁸¹. Örneğin akıllı sözleşmelerde hata hali gibi bir konuda farklı tahkim heyetleri farklı kararlar vermeleri halinde, bunlar yayımlanmadığı için FinTek şirketlerinin bu konuda bir uyuşmazlık halinde kendilerine yönelik nasıl bir karar çıkabileceğini kestirebilmeleri mümkün değildir. Oysa bir yüksek mahkeme kararı çıktığında, anlaşmazlık yaşayan taraflar o karara göre kendilerini ayarlayabilir. Bu, tahkimin yapısal bir dezavantajıdır; zira WIPO da daha önce bahsedildiği üzere, tarafların izni olmaksızın kararların

³⁷⁸ Örneğin Türk hukukunda, lisansı iptal edilen bir FinTek şirketi, öncelikle idari çözüm yollarına başvurabilir. Bu kapsamda şirket, lisansı iptal eden kuruma (BDDK, SPK veya TCMB) idari itirazda bulunabilir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK) 11. maddesi uyarınca, ilgili kurum kararının tebliğinden itibaren 60 gün içinde itiraz edilebilir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu, R.G. 20 Ocak 1982, S. 17580, madde 11. İdari itiraz, dava açma süresini durdurur. İdari çözüm yolunun olumsuz sonuçlanması üzerine idari yargı yolu başlar (madde 11). Ancak idari işlemlerin iptaline ilişkin uyuşmazlıklar, prensip olarak tahkime elverişli olmadığından ötürü şirketin tahkim yoluna başvurabilmesi mümkün değildir. Çünkü, İYUK uyarınca, idari işlemlerin iptali davaları idari yargının münhasır yetkisindedir. A. Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku Cilt II: İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2023), 127. İdari işlemlerin kamu gücü kullanılarak tesis edilmesi ve kamu düzenini ilgilendirmesi nedeniyle, bu işlemler üzerinde tarafların serbestçe tasarruf etme imkânı bulunmamaktadır. Gözübüyük ve Tan, 128. Yine SPK ve TCMB gibi düzenleyici kurumların verdiği lisans iptali kararları, kamu otoritesinin kullanımı niteliğindedir ve kural olarak tahkime konu edilemez. Ali Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 156. Bununla birlikte, lisans iptalinin özel hukuktaki sonuçlarından olan lisans iptalinden kaynaklanan zararların tazmini taleplerine ilişkin uyuşmazlıklar ve FinTek şirketinin üçüncü kişilerle olan sözleşmesel ilişkilerinde, lisans iptalinin sonuçlarına ilişkin uyuşmazlıklar için tahkim yoluna gidilebilir. Kalpsüz, 112.

³⁷⁹ Böyle bir durumda WIPO hakemleri ancak, taraflardan iç hukuk sistemlerindeki gerekli izinleri almalarını tahkim yargılamasının sağlıklı şekilde yürütülmesinin temini için talep edebilir. Ancak taraflar tabii bu istekleri yerine getirmek zorunda değildir.

³⁸⁰ Sözleşme ilişkisinden doğan talepler ve tazminat talepleri gibi.

³⁸¹ Landolt ve Garcia, 33.

yayınlanmaması prensibini büyük ölçüde benimsemektedir³⁸². Bu yüzden tarafların hukuki belirliliğin, emsal kararlardan ötürü, daha yüksek olan yerel mahkemeleri tercih etmesi söz konusu olabilir; ancak kanaatimizce bu durum, çoğunlukla kambiyo senetlerinden kaynaklanan veya yönetim kurulunun ibrası gibi şirketler açısından stratejik önemi bulunan meselelerde geçerli olup, istisnai durumlar dışında taraflar büyük oranda somut uyuşmazlıklarını hızlı ve kendi lehlerine çözmeyi hedefledikleri için tahkim yoluna başvurmayı düşüneceklerdir. Yine de FinTek aktörleri açısından WIPO tahkiminde içtihat oluşmasının eksikliği ve gizliliğin katı şekilde uygulanması, kanun koyucuların sektördeki sorunları tespit etmesini zorlaştırabilir. Örneğin WIPO'nun önüne gelen tüm lisans ihtilafları gizli kalırsa, bir yasa koyucunun bu alanda yaygın bir problem olduğunu fark ederek buna ilişkin gerekli düzenlemeleri yapması mümkün olmaz. Ancak WIPO'nun son yıllarda anonim şekilde yayınladığı kararlarla bu tarz sorunların önüne geçilmeye çalışılmaktadır³⁸³.

2.5. WIPO Tahkim Masrafı Meselesi

Bir diğer nokta, tahkim masrafları meselesidir. Küçük start-up'lar ve bireysel içerik üreticileri, yüksek tahkim masraflarını göze almak istemeyebilirler. WIPO tahkimi genellikle ulusal mahkeme harçlarından daha yüksek başlangıç masrafları gerektirir³⁸⁴; ancak uzun vadede mahkeme giderleri ve zaman kaybı düşünüldüğünde, özellikle büyük ölçekli uyuşmazlıklarda WIPO tahkiminin daha ekonomik olduğu kabul edilebilir³⁸⁵. Ayrıca WIPO, nispeten düşük değerli ihtilaflar için Hızlandırılmış Tahkim ve düşük ücret tarifesini gibi uygulamalar getirerek bu endişeyi gidermeye çalışmaktadır³⁸⁶.

³⁸² Landolt ve Garcia, 66.

³⁸³ WIPO, *WIPO Mediation and Arbitration for FinTech Disputes*. Buradaki uyuşmazlıklar anonimleştirilmiş uyuşmazlıklara örnektir.

³⁸⁴ WIPO Tahkim Ücretleri ve Masrafları: 1) Kayıt Ücreti, herhangi bir meblağdaki uyuşmazlık için iki bin dolardır. 2) Yargılamayı Yönetme Ücreti ise, iki buçuk milyon dolara kadar olan uyuşmazlıklar için dört bin dolar; iki buçuk milyon dolarla on milyon dolar arasındaki uyuşmazlıklar için on bin dolar; WIPO on milyon doların üzerindeki uyuşmazlıklar için yirmi beş bin dolar ve on milyon doların üzerindeki miktarın %0.05'i (maksimum altmış bin dolar olabilir). Detaylı bilgi için bkz. WIPO, "Guide to WIPO Arbitration", 19.

³⁸⁵ David A.R. Williams ve John Walton, "Costs and Access to International Arbitration," *Arbitration: The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management* 80, no. 4 (2014): 432.

³⁸⁶ Williams ve Walton, 433.

2.6. WIPO’nun FinTek Uyuşmazlıklarında Başarısına Örnekler

WIPO tahkim mekanizması, FinTek ve dijital varlık uyuşmazlıklarında halihazırda bazı örnek vakalarla kendini göstermiştir. Merkez tarafından yönetilen bir uyuşmazlıkta, Avrupa’lı bir lisans veren ile ABD ve Avrupa’lı lisans alanlar arasında, akıllı ödeme kartları ve ilgili yazılımlar konusunda yapılan çapraz lisans anlaşmasının ihlal edildiği iddiası tahkim yoluyla çözüme kavuşturulmuştur³⁸⁷. Yine WIPO nezdinde görülen bir tahkim davasında, ABD’li bir finansal yazılım hizmet sağlayıcısı (AISP)³⁸⁸ ile Asya’lı bir ödeme hizmeti sağlayıcısı (PSP)³⁸⁹ arasındaki hizmet sözleşmesinin ihlali iddiası incelenmiştir; burada taraflar arasındaki münhasırlık şartının ihlal edilip edilmediği konusunda hakem bilimsel bir değerlendirme yaparak karara varmıştır³⁹⁰. Bu örnekler, WIPO’nun FinTek alanında somut anlaşmazlıkları başarıyla yönetebildiğini göstermektedir.

3. WIPO TAHKİMİ’NİN FİNTEK UYUŞMAZLIKLARINDA UYGUNLUĞUNA YÖNELİK TARTIŞMALAR

Konuya ilişkin genel değerlendirmede bulunurken NFT, blokzincir tabanlı ve diğer güncel ve karmaşık FinTek uyuşmazlıklarında dikkat çekilmesi gereken noktalar vardır. Daha önce de değinildiği üzere, blokzincir teknolojisi ve NFT’ler bağlamında ortaya çıkan uyuşmazlıkların geniş bir yelpazede sınıflandırılması mümkün olup, bunlar genellikle fikri mülkiyet ihlalleri, akıllı sözleşme icrası sorunları, dijital varlık mülkiyeti tartışmaları şeklinde kategorize edilebilmektedir ki her biri, WIPO tahkiminin uzmanlık alanları ve kapasitesi açısından farklı değerlendirmeleri gerektirmektedir.

³⁸⁷ World Intellectual Property Organization Arbitration and Mediation Center, “A WIPO Arbitration in the context of a Technology Licensing Agreement”, World Intellectual Property Organization, <https://www.wipo.int/amc/en/mediation/>. E.T. 02.04.2025. Her ne kadar bu davanın aslına ulaşmaya çalışsak da WIPO’nun gizlilik ilkesinden ötürü davanın karar numarasına ve taraflara ilişkin bilgiye ulaşmamız mümkün olmamıştır.

³⁸⁸ Account Information Service Provider

³⁸⁹ Payment Service Provider

³⁹⁰ World Intellectual Property Organization. “WIPO Arbitration of a Banking Software Dispute” WIPO Arbitration and Mediation Center, <https://www.wipo.int/amc/en/center/specific-sectors/ict/fintech>. E.T. 14.03.2025. Her ne kadar bu davanın aslına ulaşmaya çalışsak da WIPO’nun gizlilik ilkesinden ötürü davanın karar numarasına ve taraflara ilişkin bilgiye ulaşmamız mümkün olmamıştır.

Blokszincirden kaynaklanan uyuşmazlıklarda blokszincir üzerinde gerçekleşen işlemler; bir kez onaylandıktan sonra geri alınması ve değiştirilmesi mümkün olmadığı için bu durum, NFT gibi dijital varlıklarda³⁹¹, hileli veya hatalı işlemlerin düzeltilmesini zorlaştıracak ve tahkim süreçleri sonucunda verilen kararların tarafların belirli eylemleri gerçekleştirmesini zorunlu kılması halinde, bu tür kararların uygulanması teknik olarak mümkün olmayacaktır³⁹². Buna çözüm olarak blokszincir tabanlı tahkim³⁹³ mekanizması gündeme gelmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz bu kavram, tahkim süreçlerinin bir kısmının veya tamamının blokszincir üzerinde yürütülmesi ve kararların akıllı sözleşmeler vasıtasıyla otomatik icrası anlamına gelmektedir³⁹⁴. Son yıllarda Kleros, Jur, Mattereum gibi platformlar, mahkemeye tabi olmaksızın blokszincir tahkim mekanizması kurarak buna ilişkin hizmet sunmaya başlamıştır³⁹⁵. Bu platformlar sayesinde taraflar, akıllı sözleşmelerine bir kod satırı ekleyerek uyuşmazlık halinde belirli bir blokszincir tabanlı tahkim mekanizmasına otomatik başvurulmasını sağlayabilmektedir³⁹⁶. Bu tür bir sistemde, akıllı sözleşme bir uyuşmazlık tetiklenince kendi işlemlerini dondurabilir ve tanımlı tahkim mekanizması devreye girerek verilen karara göre de otomatik olarak paranın transferi gibi sonuçları yerine getirir³⁹⁷. Ayrıca bu sistemde akıllı sözleşmelere tahkim maddelerinin dahil edildiği için olası anlaşmazlıkların önceden belirlenen tahkim kuralları çerçevesinde ve WIPO gibi bir kurumun denetiminde çözülmesini sağlayacağı düşünüldüğünde, bunun, blokszincirden kaynaklanabilecek tarafların kimliklerinin gizli kalması ve hakemlerin denetimi gibi sorunların önüne geçebilmesi mümkündür³⁹⁸. Bununla birlikte, blokszincir tabanlı tahkim konusunda çözülmesi gereken hukuki sorunlar gündeme gelmektedir. Örneğin blokszincir tabanlı tahkim kararlarının, New York Sözleşmesi uyarınca ve yerel hukuk sistemlerinde, akıllı sözleşmenin otomasyonuna

³⁹¹ Zira NFT blokszincire dayanır

³⁹² Jennifer Huang ve Brendan J. Harrington, "From Code to Court and Beyond: Alternative Dispute Resolution On and Off the Blockchain," *Dispute Resolution Journal* 78, no. 4 (2024): 320-321.

³⁹³ On chain tahkim, zincir üstü tahkim.

³⁹⁴ George vd., "Blockchain Technology", 28.

³⁹⁵ Huang ve Harrington, 320-321. Ayrıca bu tarz platformların gerektiğinde blokszincirin değiştirilemez özelliğine bir çözüm sunduğu ve böylece uyuşmazlık esnasında akıllı sözleşmenin icrasının durdurularak uygulama hatalarından kaynaklanabilecek problemlerin yaşanmayabileceği ifade edilmektedir. Huang ve Harrington, 326.

³⁹⁶ Huang ve Harrington, 318.

³⁹⁷ Huang ve Harrington, 320.

³⁹⁸ Huang ve Harrington, 326.

cevaz verilmediği takdirde, tanınması ve icrası mümkün olmayacak; bu yüzden de sistemin yaygınlaşması ve benimsenmesi gerekecektir. Ayrıca hakemlerin, akıllı sözleşmede tanımlanan uyuşmazlık konusu parayı, verecekleri karar ile taraflardan birine aktarmaları mümkün olduğundan ötürü tarafsızlıkları hakkında şüpheler doğabilir. Yine de WIPO kapsamında bu yeni gelişen modelin hız, verim ve otomasyon gibi olumlu yanlarının, icra kabiliyeti ve usuli korumalar gibi WIPO tahkiminin özellikleriyle birleştirilmesi oldukça verimli sonuçlar verecektir.

Nitekim WIPO, bu eğilimi yakından takip etmektedir. Henüz WIPO Tahkim Kuralları içinde doğrudan blokzincir tabanlı tahkime dair bir düzenleme bulunmasa da 2020 WIPO Blockchain Whitepaper gibi çalışmalarda uyuşmazlık çözümünde blokzincirin rolü değerlendirilmiştir³⁹⁹. Bu kapsamda WIPO'nun önerdiği bir akıllı sözleşme şablonunda, uyuşmazlık halinde otomatik olarak WIPO'ya çevrimiçi bir tahkim talebi gönderen ve tahkim ücretini akıllı sözleşmede kayıtlı bulunan hesaptan ödeyen bir sistem kurularak, hakem kararının da dijital imza ile blokzincire işlenmesi sonucu akıllı sözleşmenin, bu karara göre kendi kendini yürütür hale gelmesi mümkün olabilecektir⁴⁰⁰.

Öte yandan NFT pazarında yaygın olan telif hakkı sahipliği ve lisans uyuşmazlıkları, WIPO'nun geleneksel uzmanlık alanına doğrudan girmekle birlikte, NFT'lerin benzersiz teknolojik yapısı ve NFT ile dayanak eser arasındaki karmaşık ilişki, geleneksel telif hakkı kurallarının ve dolayısıyla WIPO'nun mevcut tahkim yaklaşımlarının yeniden yorumlanmasını gerektirmektedir. Örneğin, NFT satın almanın, dayanak eserin telif haklarını içerip içermediği, NFT sahibinin hangi hakları edindiği ve NFT pazarlarının telif hakkı ihlallerindeki sorumluluk düzeyi gibi konular ile akıllı sözleşmelerdeki kaynak kodun yorumlanması gibi teknik meseleler WIPO hakemlerinin yeni nesil uzmanlık geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda WIPO, 2022 yılında, özellikle dijital sanat ve NFT'ler gibi dijital varlıklara ilişkin uyuşmazlıklar için özelleştirilmiş tahkim ve arabuluculuk hizmetleri geliştirmek

³⁹⁹ World Intellectual Property Organization, Blockchain Technologies and IP Ecosystems: A WIPO White Paper (Cenevre: WIPO, 2022), 33, <https://www.wipo.int/export/sites/www/cws/en/pdf/blockchain-for-ip-ecosystem-whitepaper.pdf>. E.T. 01.04.2025.

⁴⁰⁰ WIPO, *A WIPO White Paper*, 33.

amacıyla bir inisiyatif başlatmış olup, bu girişim, blokzincir ve NFT ekosisteminin özgün ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmış özel kurallar ve prosedürler içermektedir⁴⁰¹.

Bunun yanı sıra açık bankacılık, kripto varlıklar, yapay zekâ destekli finansal hizmetler, büyük veri analizi ve algoritma bazlı otomasyon süreçlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar da gündeme gelmektedir; bu uyuşmazlıklar genellikle veri gizliliği, fikri mülkiyet hakları, düzenlemelere uyum ve sorumluluk belirleme ekseninde gelişmektedir⁴⁰². WIPO'nun uzmanlık alanları göz önüne alındığında, özellikle FinTek inovasyonlarının fikri mülkiyet boyutu (patentler, ticari sırlar, yazılım telif hakları) ile ilgili uyuşmazlıkların, WIPO tahkiminde çözülebilmesi mümkündür⁴⁰³.

Güncel FinTek uyuşmazlıklarında öne çıkan bir diğer kategori, yapay zeka algoritmalarının finansal karar alma süreçlerindeki rolünden kaynaklanan belirsizlik sorunu olup, algoritmaların karar alma mekanizmalarının şeffaf olmaması ve bu kararların nasıl alındığının tam olarak belirlenememesi, sorumluluk atfetme ve zararın tespiti konularında ciddi zorluklar yaratmaktadır⁴⁰⁴; bu tür teknolojik karmaşıklık içeren uyuşmazlıkların çözümünde, WIPO hakemlerinin hem hukuki hem de teknik uzmanlığa sahip olması büyük önem taşımakta, özellikle son yıllarda WIPO'nun yapay zeka ve makine öğrenmesi konularında uzmanlaşmış hakemleri bünyesine katma çabaları, bu tür uyuşmazlıkların çözümü için önemli bir kapasite geliştirme adımı olarak değerlendirilmektedir⁴⁰⁵. Ayrıca WIPO, YZ ile ilgili ihtilaflara özel olarak rehberler hazırlamış, YZ ve fikri mülkiyet uyuşmazlıkları odaklı paneller oluşturmaya başlamıştır⁴⁰⁶.

⁴⁰¹ “Dijital Varlıklar Tahkim İnisiyatifi” olarak adlandırılan bu program, NFT'ler, kripto para birimleri ve diğer dijital varlıklarla ilgili uyuşmazlıkların çözümü için özel olarak tasarlanmış tahkim hizmetleri sunmayı amaçlamakta ve blokzincir teknolojisi konusunda uzmanlaşmış hakemlerin yetiştirilmesini, özel tahkim kurallarının geliştirilmesini ve teknolojik altyapının güçlendirilmesini içermektedir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), “WIPO ADR for Digital Copyright and Content Disputes”, 1-2, <https://www.wipo.int/amc/en/center/copyright/digitalcopyright/index.html>. E.T. 18.03.2025.

⁴⁰² Aldasaro vd. 25.

⁴⁰³ Aldasaro vd. 25.

⁴⁰⁴ Aldasaro vd. 26.

⁴⁰⁵ Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), “Genç Uzmanlar Programı”, 2, <https://www.wipo.int/en/web/working-at-wipo/young-experts-program>. E.T. 28.03.2025.

⁴⁰⁶ Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), *Generative AI: Navigating Intellectual Property*, 2024, <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4713>. E.T. 01.04.2025.

FinTek ekosisteminde giderek yaygınlaşan ve çeşitli uyuşmazlıklara yol açan bir diğer alan ise, düzenleyici teknoloji (RegTech) ve gözetim teknolojisi (SupTech)⁴⁰⁷ uygulamaları olup, bu teknolojilerin performans sorunları, hatalı uyum raporlamaları veya yanlış risk değerlendirmeleri sonucu ortaya çıkan zararlar, hem teknik hem de düzenleyici uzmanlık gerektiren karmaşık uyuşmazlıklara yol açmaktadır; WIPO'nun bu spesifik alanlardaki uzmanlık kapasitesi henüz sınırlı olmakla birlikte, finansal düzenleyiciler ve teknoloji uzmanları ile kurduğu işbirlikleri, bu alandaki tahkim kapasitesini geliştirme potansiyeli taşımaktadır⁴⁰⁸.

Bununla birlikte, daha önce de bahsettiğimiz WIPO tahkimi açısından olumsuz gibi görünen durumlardan bahsedecek olursak bunlar, kararların emsal teşkil etmemesi, düzenleyici çerçeveye uyum zorunluluğu, tahkime elverişlilik ve teknolojik yeniliklere yönelik ihtiyaçlar olarak sayılabilir. Kararların emsal teşkil etmeme meselesi WIPO'nun son dönemde yayınlamaya başladığı anonim şekilde olan kararlarla çözülmektedir⁴⁰⁹. Bu kapsamda taraflar tahkim yargılaması başlamadan önce bu şekilde yayınlanan kararları inceleyerek daha önce kendi uyuşmazlıklarına benzeyen yargılama süreçlerinin kendi lehlerine mi yoksa aleyhlerine mi olduğunu belirleyerek, tahkim yargılamasının ne şekilde sonuçlanacağını kestirebilmeleri mümkündür. Ayrıca teknolojik yeniliklere yönelik ihtiyaçlardan bahsetmek gerekirse, WIPO kapsamında blokzincir ve dijital varlıklardan kaynaklanan uyuşmazlıklarda akıllı sözleşmelerin vereceği zararı önlemek adına blokzincir tabanlı tahkim sistemine geçilmesi blokzincirin değiştirilemezlik özelliğinden kaynaklanan sorunlara bir çözüm olacaktır; zira bu kapsamda daha önce de belirttiğimiz blokzincir tabanlı tahkim platformları herhangi bir sorun olduğunda akıllı sözleşmeyi otomatik olarak

⁴⁰⁷ SupTech (Supervisory Technology), düzenleyici otoritelerin, finansal kurumların faaliyetlerini izlemek, analiz etmek ve denetlemek amacıyla geliştirdikleri ve uyguladıkları yenilikçi teknolojik araçlar ve sistemler bütünüdür ifade eden, son yıllarda FinTek sektöründe giderek daha fazla yer bulan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu teknoloji; özellikle büyük veri analitiği, yapay zekâ, makine öğrenimi ve blok zinciri gibi ileri düzey dijital araçları içermekte olup, finansal sistemlerin güvenliğini, şeffaflığını ve istikrarını artırarak, geleneksel denetim yöntemlerinin karşılaştığı zorlukları aşmada önemli bir rol oynamaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Simone Di Castri vd., The Suptech Generations, Bank for International Settlements Working Papers, No. 19 (2019): 3-4, <https://www.bis.org/fsi/publ/insights19.pdf>. E.T.02.04.2025.

⁴⁰⁸ Peter Yeoh, "Innovations in Financial Services: Regulatory Implications," *Business Law Review* 37, no. 5 (2016): 193-194.

⁴⁰⁹ Bkz. WIPO, "WIPO Mediation and Arbitration for FinTech Disputes", 2.

dondurabilme özelliğine sahiptir⁴¹⁰. Bu sayede sorun bitene kadar akıllı sözleşme durmakta ve blokzincirin değiştirilemezlik özelliğinden kaynaklanabilecek problemler önlenmektedir.

Mevcut düzenlemelerin emredici hükümlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların ise WIPO tahkiminde çözülemeyeceğini düşünmekteyiz. Bu tarz meseleler mahkemeler ve düzenleyici kurumlar aracılığıyla çözülmektedir⁴¹¹. Örneğin FinTek şirketleri; kara para aklamayı önleme, müşteri tanıma sistemi ve veri güvenliğine yönelik düzenlemelere uymak zorunda olup, bu yükümlülüklerini ihlal etmeleri halinde düzenleyici kurumlar tarafından yaptırımların tatbik edilmesi söz konusu olmakta⁴¹²; ayrıca menkul kıymet teklifleri veya yatırım danışmanlığı hizmetleri sunarken menkul kıymetler yasalarına aykırı hareket etmeleri durumunda, haklarında davaların açılması gündeme gelmektedir⁴¹³.

WIPO tahkiminin FinTek uyuşmazlıklarında yaşayacağı bir diğer zorluk, bu alanlardaki birçok uyuşmazlığın tüketicileri ilgilendirmesi ve WIPO'nun geleneksel olarak işletmeler arası uyuşmazlıklara odaklanmış olmasıdır⁴¹⁴. Bu noktada P2P

⁴¹⁰ Huang ve Harrington, 326.

⁴¹¹ Wil Hamory, “7 Legal Issues Every Fintech Should Avoid (and How to Diffuse Them!),” Founder Shield, 30 Eylül 2024, 1, <https://foundersshield.com/blog/7-legal-issues-fintech/>. E.T. 28.03.2025.

⁴¹² Örneğin 2024 yılında SEC, Delphia (USA) Inc. ve Global Predictions, Inc. gibi FinTek yatırım danışmanlarına yönelik, bunların, müşterilerin verilerini yapay zekâ ve makine öğreniminde kullanarak yatırım süreçlerini geliştirdiklerini ifade etmeleri; gerçekte ise bu verileri analiz edebilecek teknolojilerinin olmamasından ötürü yaptırımlar uygulanmıştır. *In re Delphia (USA) Inc.*, Admin. Proc. Dava No. 3-21853 (S.E.C. Mar. 18, 2024), <https://www.sec.gov/files/litigation/admin/2024/ia-6559.pdf>. E.T. 31.03.2025. Bu uyuşmazlık, SEC'nin pazarlama kurallarını ihlal eden yanıltıcı reklam uygulamalarına odaklanmakta olup, düzenleyici bir meseledir ve bu yüzden de WIPO'nun yetki alanına girmemektedir. U.S. Securities and Exchange Commission. "SEC Adopts Amendments to Enhance Disclosure of Order Execution Information." News Release, March 6, 2024, 2, <https://www.sec.gov/news/press-release/2024-32>. E.T. 01.04.2025.

⁴¹³ Ripple Labs Inc. ile ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (SEC) arasındaki dava, FinTek sektöründeki en dikkat çekici düzenleyici uyuşmazlıklardan biridir. SEC, Ripple'ın XRP kripto parasını kayıtsız bir menkul kıymet olarak sattığını ve 1,3 milyar dolarlık kayıtsız menkul kıymet teklifi gerçekleştirdiğini iddia etmektedir. “Securities and Exchange Commission v. Ripple Labs, Inc., Bradley Garlinghouse, and Christian A. Larsen”, No. 1:20-cv-10832 (S.D.N.Y. filed Dec. 22, 2020). Bu dava, XRP'nin menkul kıymet olarak sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağına odaklanmakta olup, mevcut yasaların yorumuna dayandığından ötürü bu mesele WIPO'nun fikri mülkiyet ve teknoloji odaklı yetki alanının dışındadır ve federal mahkemelerde görülmektedir. ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu, “SEC Charges Ripple and Two Executives”, 1-2, <https://www.sec.gov/news/press-release/2020-338>. E.T. 01.04.2025.

⁴¹⁴ Dev Gangjee, Mimi Zou, ve Adriana Bora, *Alternative Dispute Resolution Mechanisms for Business-to-Business Digital Copyright- and Content-Related Disputes* (Cenevre: World Intellectual Property Organization, 2021), 17, <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4588>. E.T. 06.04.2025.

borçlanma ve kitle fonlaması platformlarının yüksek işlem hacmi ve mikro ölçekli işlemlerin yoğunluğu, WIPO'nun genellikle büyük ölçekli ve karmaşık uyuşmazlıklara yönelik tasarlanmış tahkim modelinin ölçeklenebilirliği açısından önemli bir zorluk teşkil etmektedir⁴¹⁵; çünkü bu platformlarda her bir küçük değerli işlem potansiyel bir uyuşmazlık kaynağı haline gelebilmekte, ancak WIPO'nun mevcut tahkim yapısı, bu tür çok sayıda mikro uyuşmazlığın maliyet etkin ve hızlı bir şekilde çözülmesi için yeterli esnekliği sunmamakta, bu da süreçte birikmelere, artan maliyetlere ve bireylerin hak arama motivasyonunun azalmasına yol açarak, WIPO'nun tahkimde erişilebilirlik ve verimlilik ilkelerini FinTek bağlamında uygulanamaz hale getirmektedir. Diğer taraftan bir kripto borsasının sistemsel bir kesinti yaşaması durumunda binlerce kullanıcının her birinin düşük tutarlı taleplerle karşı karşıya kalması, toplu dava süreçlerinin, adalete erişimi kolaylaştırıcı bir araç olarak öne çıkmasını sağlamaktadır; bu kapsamda bireysel tahkim yollarının maliyetler açısından sürdürülebilir olmaması nedeniyle, WIPO tahkimindeki çok taraflı tahkim ve konsolidasyon mekanizmalarının, her ne kadar birden fazla davacı veya davalıya tahkim yargılamasında birlikte yer alma imkanı tanısa da, yenilikçi bir yaklaşımla toplu dava benzeri yapıları destekleyip destekleyemeyeceği henüz belirsizliğini korumaktadır⁴¹⁶. Ayrıca NFT pazarlarında ve kripto para borsalarında bireysel yatırımcılar ve tüketiciler yaygın şekilde yer almakta olup, birçok yargı sisteminde tüketici uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği konusunda çeşitli sınırlamalar bulunmaktadır⁴¹⁷; bu durum, WIPO tahkiminin FinTek sektöründeki

⁴¹⁵ Ryan Randy Suryono, Indra Budi, and Betty Purwandari, “Challenges and Trends of Financial Technology (Fintech): A Systematic Literature Review,” *Information* 11, no. 12 (2020): 12–13.

⁴¹⁶ Edward Taylor, Jennifer Wu, ve Zach Li, “Crypto Arbitration: A Survival Guide”, *Kluwer Arbitration Blog*, (29 Eylül 2022), 2, <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2022/09/29/crypto-arbitration-a-survival-guide/>. E.T. 06.04.2025.

⁴¹⁷ Örneğin Ülkemizde, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un (TKHK) 5. Maddesi, haksız şartları, tüketici ile herhangi bir müzakere sürecinden geçmeksizin sözleşmeye dahil edilen ve taraflar arasındaki hak ve yükümlülüklerin dağılımında dürüstlük ilkesine aykırı bir biçimde tüketici aleyhine ciddi bir dengesizliğe yol açan hükümler olarak tanımlayarak, bu tür şartların hukuken geçersiz addedilebileceğini açıkça ortaya koymaktadır. “6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun”, R.G. 28 Kasım 2013, S. 28835. Öğretide ise genel olarak tüketici uyuşmazlıklarının tahkime elverişli olmadığı kabul edilmektedir. Akıncı, 144-145. Bunun yanı sıra AB'nin 93/13/EEC sayılı Haksız Sözleşme Şartları Direktifi'nde, tahkim şartlarının, tüketicinin yasal haklarından mahrum kalmasına yol açacak şekilde düzenlenmiş olması durumunda haksız addedilerek, bu tür hükümlerin geçersiz sayılabileceği hükmüne bağlanmıştır. European Union, Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, Official Journal L 095, 21 April 1993, 29–34. Hindistan'da ise M. Hemalatha Devi & Ors. v. B. Udayasri gibi birçok davada, ancak tüketicinin açık rızası ile ve

kapsamını potansiyel olarak daraltmaktadır. Bunun yanında finansal düzenlemeler ve kamu düzeni kaygıları, sistemik risk⁴¹⁸ içeren veya finansal istikrarı etkileme potansiyeli olan FinTek uyuşmazlıklarının tahkim yoluyla çözümünü sınırlandırabilmekte olup, bu durum özellikle kripto para borsaları, ödeme sistemleri veya dijital varlık saklama hizmetleri gibi FinTek alanlarında WIPO tahkiminin etkinliğini azaltabilmektedir⁴¹⁹.

WIPO tahkiminde mevcut olabilecek son bir olumsuzluk, kripto varlıklarla ilgili değer tespit süreçlerine ilişkindir. Bu varlıkların değerlendirme süreçleriyle ilgili likidite eksikliğinin olması, alış ve satış fiyatları arasındaki farkın genişlemesi ve piyasa fiyatının aşırı yükselmesine neden olduğu için, değer tespitinin doğruluğu ve güvenilirliğini zedelemekte; ayrıca piyasa temelli yaklaşımları destekleyecek kapsamlı finansal verilere sahip halka arz olmuş şirketlerin sayısının son derece sınırlı olması hasebiyle doğru yöntemlerin uygulanması noktasında hakemlerin deneyimsiz kalmış olması gündeme gelmektedir⁴²⁰. Bunların sonucunda da firmaların sahip olmayı planladığı varlıklar ve borçlar neticesinde büyüme gösterip göstermeyeceğinin değerlendirilmesinde doğru şekilde tahmini güçleşmektedir. Nitekim 2021 yılından bu yana kripto varlık piyasalarında yaşanan büyük değer kayıpları, zararların

uyuşmazlığın ortaya çıkmasından sonra tahkim yoluna başvurulabileceği belirtilerek, diğer haller için tahkim yolu kapanmıştır. M. Hemalatha Devi & Ors. v. B. Udayasri, (2023) 4 SCC 255, 263–264 (Supreme Court of India, 2023). ABD’de ise, bu uyuşmazlıklar genel olarak tahkime elverişlidir; hatta finansal hizmetlerde yer alan zorunlu tahkim şartları, tüketicilerin haklarını kısıtlayıcı ve adil olmayan bir süreç sunduğu gerekçesiyle yoğun bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bkz. Katherine V.W. Stone ve Alexander J.S. Colvin, The Arbitration Epidemic: Mandatory Arbitration Deprives Workers and Consumers of Their Rights, EPI Briefing Paper #414 (Washington, DC: Economic Policy Institute, 7 Aralık 2015), 5–6, <https://files.epi.org/2015/arbitration-epidemic.pdf>. E.T. 03.04.2025.

⁴¹⁸ Sistemik risk; finansal sistemin karmaşık ve birbirine bağımlı yapısı içinde, bir finansal kurumun ya da piyasanın herhangi bir parçasındaki çöküşün veya başarısızlığın, domino etkisiyle diğer kurumları ve piyasaları etkileyebilecek şekilde yayılma potansiyeli taşıyan, bu yayılmanın sonucunda ise tüm finansal sistemi ve dolayısıyla genel ekonomiyi tehdit edebilecek boyutta bir istikrarsızlık yaratma olasılığı olarak tanımlanabilen bir risk türüdür. Finansal sistem; bankalar, sigorta şirketleri, yatırım fonları ve diğer finansal araçlar gibi çok sayıda unsurdan oluşan bir ağ yapısına sahip olup, bunlar arasındaki sıkı ilişki, sistemik riskin ortaya çıkma ve yayılma ihtimalini önemli ölçüde artırmaktadır; zira bir kurumun iflası, o kuruma borçlu olan ya da onunla ticari ilişki içinde bulunan diğer kurumları da etkileyerek likidite sıkışıklığı, güven kaybı ve nihayetinde sistem genelinde bir çöküş gibi zincirleme reaksiyonlara yol açabilir. Detaylı bilgi için bkz. Metin Karadağ, “Sistemik Risk, Sistemik Açından Önemli Finansal Kuruluşlar ve Küresel Finansal Kriz”, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi 7, no. 13 (2015): 295-296.

⁴¹⁹ William W. Park, "The Arbitrability Dicta in First Options v. Kaplan: What Sort of Kompetenz-Kompetenz Has Crossed the Atlantic?" *Arbitration International* 12, no. 2 (1996): 147-148.

⁴²⁰ Tayloe, Wu ve Li, 2.

hesaplanmasında değerleme tarihinin ne kadar mühim olduğunu gözler önüne sermiş; fiyat dalgalanmalarının, haksız fiil ile sözleşme ihlali kaynaklı talepler arasında uygulanacak zarar hesaplama metodolojilerindeki farklılıklar nedeniyle, tazminat miktarlarında ciddi sapmalara yol açabileceğini gstermiřtir⁴²¹. Ancak, WIPO tahkiminin esnek yapısı bu zorluklara czm sunmakta olup, bu kapsamda hakemlerin piyasa uzmanlarından görüş alabilmesi, tarafların mutabakatıyla belirli bir tarihteki değeri esas alabilmesi, blokzincir üzerindeki işlem kayıtlarını dijital delil olarak doğrudan kullanabilmesi ve teknoloji odaklı uyuşmazlık czm hizmetleri sayesinde uzman hakemlerin atanmasıyla teknik meselelerin etkin bir şekilde ele alınarak delil doğrulama süreçlerinin güçlendirilmesi mümkündür.

Yukarıda sayılan olumsuz durumlara karşılık, WIPO tahkiminin en önemli avantajlarından biri, New York Sözleşmesi kapsamında tahkim kararlarının 170'ten fazla ülkede tanınması ve uygulanabilir olması olup, bu durum özellikle blokzincir ve NFT gibi uyuşmazlıkların doğası gereği uluslar ötesi olduğu düşünüldüğünde, uyuşmazlık czmne ciddi bir etkinlik kazandırmaktadır⁴²²; ayrıca, WIPO'nun fikri mülkiyet alanındaki uzun süreli deneyimi ve itibarı, tahkim kararlarının meşruiyetini ve güvenilirliğini artırmakta, bu da özellikle gelişmekte olan ve yasal çerçevesi henüz tam oturmamış olan FinTek sektöründe önemli bir güven unsuru oluşturmaktadır. WIPO'dan daha küçük cplı 170'ten daha az yesi bulunan başka tahkim kurumları hakemlerinin verdikleri kararların, ilgili tahkim kurumunu tanımayan ülkelerde tanınması ve icrasının, ulusal mevzuatların buna imkân vermesi, ilgili hakem kararının aynısının bir yerel mahkemece verilmesi veya ikili ve ck taraflı anlaşmaların buna cevaz vermesi halleri dışında mümkün olmadığı dřnldęnde⁴²³, WIPO'nun bu avantajının ne kadar kıymetli olduğu tartışma konusu bile edilmeyecektir. Buna karşılık New York Sözleşmesi'ne taraf olan bir ülke ise, WIPO hakem kararını Sözleşmenin 5. Maddesine göre ancak; tahkim anlaşmasının tarafları ehliyetsizse veya anlaşma geçersizse; taraflardan biri, hakem atanması veya tahkim süreci hakkında yeterli bilgilendirilmemiş ya da davasını sunma imknından mahrum bırakılmışsa;

⁴²¹ Taylor, Wu ve Li, 2.

⁴²² Born, 3138; Landolt ve Garcia, 86.

⁴²³ Born, 3157; Landolt ve Garcia, 82-83.

hakem kararı, tahkim anlaşmasında öngörülen konuların dışında bir meseleye dayanıyorsa; hakem heyetinin oluşumu veya tahkim süreci tarafların anlaşmasına ya da tahkim yerinin hukukuna uygun değilse; uyuşmazlığın konusu, ilgili ülkenin hukukuna göre tahkime elverişli değilse; karar henüz taraflar için bağlayıcı hale gelmemişse veya kararın verildiği ülkede iptal edilmiş⁴²⁴ ya da askıya alınmışsa, reddedebilecektir. Bu tarz hususlar genelde kamu düzenine ilişkin meseleler olduğundan ötürü Sözleşmeye göre hakem kararının reddedilebileceği durumların çok sınırlı olması WIPO için büyük bir avantaj teşkil etmektedir.

WIPO tahkiminin FinTek uyuşmazlıklarındaki bir diğer önemli avantajı, hızlı ve etkin uyuşmazlık çözüm süreçleri sunması olup, özellikle hızlandırılmış tahkim ve acil durum hakemleri gibi mekanizmalar, finansal teknolojilerin dinamik doğasına ve iş sürekliliği ihtiyaçlarına uygun çözümler sağlamaktadır⁴²⁵; bu hızlı süreçlerin mevcudiyeti, özellikle teknolojik inovasyonun çok hızlı ilerlediği ve gecikmelerin ciddi ekonomik kayıplara yol açabildiği FinTek uyuşmazlıklarında büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında, WIPO'nun özellikle son yıllarda geliştirdiği çevrimiçi uyuşmazlık çözüm platformları ve dijital kanıt yönetim sistemleri, dijital varlıklar ve FinTek uyuşmazlıklarının doğasına uygun bir altyapı sunmakta olup, özellikle COVID-19 pandemisi sonrasında hızlanan dijital dönüşüm, WIPO'nun FinTek uyuşmazlıklarındaki adaptasyon kapasitesini olumlu yönde etkilemiştir. Nitekim WIPO'nun geliştirdiği Elektronik Dava Dosyası (ECAF)⁴²⁶ sistemi, blok zinciri ve dijital kanıtların yönetiminde önemli kolaylıklar sağlamak ve bu da FinTek uyuşmazlıklarının etkin çözümüne katkıda bulunmaktadır⁴²⁷.

Öte yandan WIPO'nun, FinTek uyuşmazlıklarına adaptasyonu için, farklı sektörel aktörler ve teknoloji geliştiricilerle stratejik işbirlikleri kurması; özellikle de

⁴²⁴ Hakemler tarafından verilen bir kararın, kararın verildiği ülkede iptal edilmesi, o kararın o ülkenin yetkili mahkemesi tarafından geçersiz kınması anlamına gelir. Bu durumda, karar hukuki etkisini yitirir ve uygulanamaz hale gelir. Yine New York Sözleşmesi'ne taraf olan ülkelerde, bir tahkim kararının iptal edilmiş olması, diğer ülkelerde de o kararın tanınmaması ve icra edilmemesi için bir gerekçe olabilir. Landolt ve Garcia, 82.

⁴²⁵ Landolt ve Garcia, 35.

⁴²⁶ Electronic Case Facility

⁴²⁷ Luca G. Castellani ve Andrea DeMartino, "WIPO's Electronic Case File (ECAF) System: Enhancing Management of Blockchain and Digital Evidence in FinTech Disputes," *Journal of International Arbitration* 40, no. 2 (2023): 124.

blokzincir geliştiricileri, FinTek girişimleri, finansal düzenleyiciler ve akademik kurumlarla ortak çalışma grupları oluşturarak, hem teknolojik gelişmeleri yakından takip etmesi hem de uyumsuzluk çözüm süreçlerini bu gelişmelere uyumlu hale getirmesi icap etmektedir. Bu bağlamda WIPO'nun, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU)⁴²⁸ ve Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO)⁴²⁹ gibi kuruluşlarla diyalog geliştirmiş olmasının, FinTek ekosistemindeki uyumsuzluk çözüm kapasitesini güçlendirebilecek stratejik bir hamle olarak görülmesi mümkündür⁴³⁰. Son olarak, WIPO'nun hibrit uyumsuzluk çözüm sistemleri geliştirmesi, yani geleneksel tahkim süreçleri ile blokzincir tabanlı tahkim mekanizmalarını birleştiren, teknolojik yenilik ile hukuki güvenilirliği dengeleyen yaklaşımlar benimsemesi gerekmekte olup, bu tür hibrit sistemler, hem blokzincirin verimliliğinden ve şeffaflığından faydalanmayı hem de geleneksel tahkimin hukuki derinliğini ve güvenilirliğini korumayı hedeflemektedir⁴³¹; bu noktada düzenleyici teknoloji (RegTech) ve hukuki teknoloji (LegalTech) alanlarındaki gelişmeler, WIPO gibi kurumlara FinTek uyumsuzluklarına adaptasyon için önemli fırsatlar sunmaktadır.

Tüm bunlar dikkate alındığında FinTek uyumsuzluklarının WIPO tahkimi yoluyla çözümünün hem mümkün hem de taraflar için faydalı olduğunu düşünmekteyiz. WIPO da FinTek gibi hız ve uzmanlık gerektiren sektörlerde tahkimin kaçınılmaz olarak daha fazla kullanılacağını vurgulamaktadır⁴³². Nitekim yapılan bir WIPO sunumunda FinTek uyumsuzluklarında tahkimin tercih edilme sebepleri arasında mahkeme yargılamasının maliyetli olması ve yıllarca sürebilmesi, FinTek işlemlerinin sınır ötesi karakteri (bu sayede tahkim yargılamasında tek prosedürde birleştirilmesi imkanı), ihtilafların teknik ve özel bir yapıda olan ihtilaflara çözebilecek uzman hakemlerin varlığı, ihtilafların gizli doğası ve FinTek sisteminin işbirliğine dayalı niteliği (tahkim ile ticari ilişkilerin korunabilmesi) gibi noktalar sayılmıştır⁴³³. Bu bağlamda WIPO'nun, gelişen teknoloji trendlerini de yakından izleyerek,

⁴²⁸ International Telecommunication Union.

⁴²⁹ International Organization for Standardization.

⁴³⁰ WIPO, *A WIPO White Paper*, 50.

⁴³¹ WIPO, *A WIPO White Paper*, 33.

⁴³² Toscano ve Suarez, 26.

⁴³³ Toscano ve Suarez, 23 vd. Bir önceki dipnotta tam künyeyi verdiğimiz bu eser WIPO'nun FinTek uyumsuzluklarına yönelik düzenlediği bir Webinar Seminerinin slayt halidir.

gerektiğinde özel kurallar ve girişimler geliştirmesi beklenir. Nitekim 2022 yılında WIPO tarafından “Metaverse, NFT’ler ve Fikri Mülkiyet Hakları: Düzenlemek ya da Düzenlememek?” başlığıyla yayınlanan bir makalede bu yeni alanlardaki hukuki sorunlar tartışmaya açılmıştır⁴³⁴. Böylece WIPO, sadece bir tahkim kurumu olarak değil, aynı zamanda politikaları şekillendiren bir platform olarak da FinTek ve dijital varlıklar konusundaki küresel söyleme katkı sunmaktadır.

Özetle, FinTek sektöründen doğan uyuşmazlıkların WIPO tahkimi kapsamında çözülmesi, teorik ve pratik açıdan güçlü bir imkân olarak karşımıza çıkmaktadır. WIPO tahkim mekanizması, uluslararası FinTek ekosisteminin ihtiyaç duyduğu hız, uzmanlık, esneklik ve gizlilik unsurlarını bünyesinde barındırarak taraflara mahkeme dışı etkin bir çözüm sunmaktadır. Özellikle NFT ve blokzincir gibi yeni teknoloji odaklı ihtilaflarda, mevcut hukuk kurallarının yorumu ve uygulanması konusunda uzman hakemlere başvurmak, tarafların daha öngörülebilir ve teknolojiye uyumlu kararlar almasını sağlayabilir. Ayrıca WIPO’nun, bu teknolojilere uyum sağlamaya yönelik hamleleri, bu işteki kararlılığını göstermektedir. Bununla birlikte tahkimin devreye girmesi, taraflar arasında bir tahkim anlaşmasının bulunmasına bağlıdır. FinTek alanında faaliyet gösteren şirketlerin gerek kendi aralarındaki sözleşmelere gerekse son kullanıcı lisans sözleşmelerine tahkim hükmü eklemeleri bu nedenle önem arz etmektedir. Bu kültürün yerleşmesiyle birlikte, gelecekte çok daha fazla sayıda FinTek uyuşmazlığının WIPO nezdinde çözülmesi mümkün olacaktır.

WIPO hem kurumsal yapısı hem de bilgi birikimiyle, FinTek çağında girişimler, şirketler ve müşteriler için önemli bir çözüm ortağı konumundadır. Bu nedenle, FinTek uyuşmazlıklarının WIPO tahkimi kapsamında çözümlenmesi gayet mümkündür. Kısaca, teknoloji ne kadar yenilikçi olursa olsun, uyuşmazlıkların özünde insan ve hak ilişkileri yatmaktadır; WIPO tahkimi de bu ilişkileri adil, hızlı ve dengeli biçimde yönetebilme potansiyeline sahiptir.

⁴³⁴ Andy Ramos, “The Metaverse, NFTs and IP Rights: To Regulate or Not to Regulate?” *WIPO Magazine*, no. 2 (Haziran 2022): 7, <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-121-2022-2-en-wipo-magazine-issue-2-2022-june.pdf>. E.T. 28.03.2025.

SONUÇ

Finansal Teknoloji, finansal hizmetlerin sunumunu daha iyi hale getirmek adına teknolojiyi yenilikçi şekilde kullanmayı temel amaç edinerek insanların hayatını kolaylaştırmaktadır. Bu kavram, önceleri sadece yenilikçi teknoloji anlamında kullanılmış olsa da günümüzde finansal hizmetlerin insanlara sunumunda yapılan her türlü teknolojik kolaylığı kapsayacak şekilde genişlediğini görmekteyiz. Öte yandan FinTek'in yanı sıra RegTek (Düzenleyici Teknoloji, Regulatory Technology) gibi düzenleme ve denetlemeyi teknoloji aracılığıyla yapmayı mümkün kılmayı hedefleyen kavramlar da ortaya çıkmıştır. Bu kavram FinTek kavramı ile doğrudan bağlantılı olup teknolojinin kontrollü şekilde sunulmasında etkin bir rol oynamayı hedeflemektedir.

Bunun yanı sıra tezin ilk kısmında da belirttiğimiz üzere, FinTek'in bankacılık ve finans sektöründe blokzincir teknolojisi, açık bankacılık ve robo danışmanlık gibi birtakım uygulamaları ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar müşterilerin geleneksel bankacılık sektöründe ortaya çıkan yavaşlığı ve müşterileri sadece mesai içine sıkıştırarak işlem yapmalarını ortadan kaldırmak için yenilikçi çözümler getirmişlerdir. Bu kapsamda özellikle blokzincir teknolojisinin yaygınlaşmasıyla birlikte müşteriler akıllı telefonları aracılığıyla işlem yapabilmekte ve bu imkân da bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan insanlar için finansal işlemlerini yapabilmelerini sağlayarak finansal kapsayıcılığı artırmaktadır.

Ayrıca dünyanın birçok yerinde FinTek'e ilişkin etkin denetim mekanizmalarının getirilmesi ihtiyacı da gündeme gelmektedir. Tüm devletlerin FinTek ile ilgili düzenlemelere uyum sağlayamadığı düşünüldüğünde, bu alanda düzenleyici boşluklar var olmaya devam etmektedir. Ülkemizde gerek kripto varlıklarla ilgili gerekse açık bankacılık ve mobil ödeme teknolojileri gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda 18 yaşın altındaki bireylerin mobil üzerinden abonelik başlatırken velisinin rızasının alınmasının zorunlu hale getirilmesi, müşterinin açık rızası olmadan abonelik başlatılamaması, müşteri şikayetlerinin yirmi gün içinde çözülmesi zorunluluğu (tüm ödeme hizmetlerinde geçerli) getirilmesi; açık bankacılık alanında faaliyet gösterecek banka dışı kuruluşların TCMB'nin iznini almalarının zorunlu hale getirilmesi, müşteri verilerinin üçüncü taraf sağlayıcılarla

paylaşılmasının ancak müşterinin açık rızası ile mümkün olduğunun belirtilmesi ve Hesap Bilgisi Hizmeti Sağlayıcıları ile Ödeme Emri Başlatma Hizmeti Sağlayıcıların müşteri verilerinin güvenliği, işlemlerin doğruluğu ve yetkisiz erişimlerin önlenmesi konularında birincil sorumluluğa olduğu ve bu sorumluluklarını ihlal etmeleri durumunda idari ve cezai yaptırımların uygulanacağını hükme bağlanması; kripto varlık alanında faaliyet gösterecek şirketlerin SPK'nin iznine tabi tutulması, yalnızca anonim şirket şeklinde faaliyet göstermelerinin ve belirli bir sermayenin üzerinde kurulmalarının mümkün olduğunun ifade edilmesi, müşteri tanıma sistemi kapsamında kara para aklama veya terörizmin finansmanı ile uğraştığından şüphelenilen müşterilerin işlemlerinin bildirim zorunluluğu getirilmesi, önemli düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer taraftan Ülkemizde henüz yapay zekâ ile ilgili düzenlemeler olmamakla birlikte, Avrupa Birliği'nde Yapay Zekâ Yasası çıkarılarak etkin bir denetim mekanizması meydana getirilmiştir. Yasayla, yapay zekâ destekli algoritmaları kullananlara, bunların finansal karar alma süreçlerinin temelinde yatan mantığı açıklamaları ve kredi başvurularına ilişkin verdikleri cevabın, açık ve şeffaf şekilde gerekçelendirmeleri yükümlülüğü getirilerek, insanların teknolojik gelişmelerden kaynaklı olarak maddi zararlara uğramalarının önü kesilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında AB'de Kripto Varlık Piyasaları Tüzüğü de oldukça kapsamlı yükümlülükler getirerek düzenleyici otoritenin önemi gösterilmiştir. Tüzük ile kripto varlık ihraççılarına ilk olarak bir tanıtım belgesi hazırlamak ve bununla yetkililere bilgi vererek insanlar tarafından erişilebilir şekilde yayınlanması sağlamakla yükümlülüğü getirilmiştir. Belgenin içeriğinde kripto varlık projesinin ana özellikleri ile olası risk unsurları detaylı bir şekilde açıklanması ve varlıkların kamuya sunulan kısmının miktarı da belirtilmesi icap etmektedir. Ayrıca bu Tüzük; dijital varlık hizmet sağlayıcılarına, müşterilerini kripto varlık işlemlerine dair riskler ve fiyatlandırma yöntemleri konusunda detaylı biçimde aydınlatmaları zorunluluğu getirerek hem yatırımcıların bilinçli kararlar almasını hem de piyasada adil rekabet ortamının korunmasını sağlamayı hedeflemekte; ayrıca müşterinin bu konuda bilgilendirilmesi yükümlülüğü getirilerek buna katkı sunulmaktadır.

Öte yandan uluslararası tahkimin genel ilkeleri (taraf özerkliği, tarafsızlık, esneklik, bağlayıcılık ve küresel icra kabiliyeti) FinTek uyuşmazlıklarının doğasıyla büyük uyum göstermektedir. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, uzmanlaşmış yapısı sayesinde bu ilkeleri somut avantajlara dönüştürmekte ve böylece FinTek sektörü için bir uyuşmazlık çözüm platformu sunmaktadır.

Bu kapsamda WIPO Tahkim Kuralları, gizlilik konusu için de özel hükümler barındırarak, FinTek uyuşmazlıklarının ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir. Yargılamaya konu edilen delillerin, tarafların ve hükmün gizliliği her ne kadar şeffaflık açısından şüpheler doğursa da bu ilke tarafların ticari sırlarının korunması açısından önem arz etmeye devam etmektedir. Bunun yanı sıra WIPO tahkiminde verilen hakem kararları, bir mahkeme kararı gibi doğrudan icra daireleri vasıtasıyla yerine getirilmese de New York Sözleşmesi sayesinde neredeyse tüm dünyada mahkemelerce tanınır ve tenfize konu olabilir. Bu, WIPO'nun sağladığı belki de en büyük avantajlarından biridir; zira özellikle blokzincir ve NFT gibi uyuşmazlıkların doğası gereği uluslar ötesi olduğu düşünüldüğünde, uyuşmazlık çözümüne ciddi bir etkinlik kazandırmaktadır. Ayrıca, WIPO'nun fikri mülkiyet alanındaki uzun süreli deneyimi ve itibarı, tahkim kararlarının meşruiyetini ve güvenilirliğini artırmakta, bu da özellikle gelişmekte olan ve yasal çerçevesi henüz tam oturmamış olan FinTek sektöründe önemli bir güven unsuru oluşturmaktadır.

WIPO tahkiminin diğer ayırt edici özelliklerinden biri, örgütün uzman hakem havuzuna erişim imkânı olup, bu havuzda fikri mülkiyet, teknoloji hukuku ve şimdi de blokzincir teknolojisi konularında uzmanlığa sahip hakemler bulunmaktadır. Bu teknik uzmanlık, karmaşık teknolojik konuların doğru anlaşılmasını gerektiren blokzincir ve NFT uyuşmazlıkları için oldukça önemlidir çünkü mahkemelerdeki hâkimlerin bu tür bir uzmanlığa sahip olmaları beklenemeyeceğinden ötürü dosyaların bilirkişilere gönderilerek çok fazla zaman kaybedilmesi kaçınılmaz olacaktır.

Buna karşılık her uyuşmazlığın WIPO tahkiminde çözülebilmesi mümkün değildir. Düzenleyici işlemler, idari yaptırımlar, ceza hukuku, icra iflas hukuku ve fikri mülkiyete ilişkin patent tescili, iptali ya da hükümsüzlüğüne ilişkin meseleler genellikle tahkime elverişli kabul edilmemektedir. Ayrıca mevcut düzenlemelerin

emredici hükümlerinden doğan uyuşmazlıklar da (örn. menkul kıymetler yasasına aykırı hareket ettiği gerekçesiyle şirket aleyhine SEC tarafından dava açılması) tahkime elverişli değildir. Bunlar devlet otoriteleri tarafından çözülmektedir. Bunun yanı sıra WIPO genelde işletmeler arasında çıkan uyuşmazlıklara baktığı ve henüz toplu dava şeklindeki bir sistemi benimsemediği için özellikle kitle fonlaması veya eşler arası borçlanmada çıkabilecek çok sayıda müşteriyi aynı anda ilgilendiren mikro temelli uyuşmazlıklarda veya kripto borsasında yaşanabilecek sistemselsel bir kesinti durumunda binlerce yatırımcının mağdur olması halinde, WIPO tahkimi uygun bir yol olmayacaktır. Bu nedenle, FinTek aktörlerinin stratejilerini belirlerken, hangi risklerin tahkimle yönetilebileceğini, hangilerinin ise mahkemeler veya düzenleyici merciler önünde çözüleceğini iyi planlamaları gerekir. Öte yandan emsal eksikliği ve şeffaflığın tam anlamıyla sağlanamadığı meselesi, tüm tahkimlerde olduğu gibi burada da mevcuttur. Bu kapsamda tarafların; özellikle şirketler hukukunda yönetim kurulunun ibra edilmesi gibi stratejik önemi bulunan konularda, kendi uyuşmazlıklarına benzer nitelikteki davalar sonucunda verilen kararları inceleyerek haklarında verilecek hükmü öngörebilecekleri için, WIPO yerine mahkeme yoluna gitmeyi tercih etmeleri gündeme gelebilir. Ancak bu eksikliği gidermek üzere WIPO, anonimleştirilmiş karar özetleri yayınlamakta ve sektörle bilgi paylaşımını artırmaya çalışmaktadır. Ayrıca hakem kararlarının niteliği ve tutarlılığını temin etmek için WIPO'nun hakemlere yönelik eğitimleri ve sempozyumları devam etmektedir.

Sonuç olarak FinTek sektöründeki uyuşmazlıkların WIPO bünyesinde tahkim yoluyla çözümlenmesi hem teori hem pratik açısından mümkündür ve gün geçtikçe daha cazip bir seçenek haline gelmektedir. Bu tezde, sözleşmesel anlaşmazlıklar, fikri mülkiyet ihtilafları, NFT ve blokzincirden kaynaklanan uyuşmazlıklar gibi FinTek'in özüne dokunan konular, tarafların iradesiyle WIPO tahkimine taşınabileceği ve burada ehil hakemler tarafından, gizli, hızlı ve etkin bir biçimde karara bağlanabileceğini düşünmekteyiz. Özellikle hızlandırılmış tahkim ve acil durum hakemleri gibi imkanların varlığı FinTek uyuşmazlıklarının acil ihtiyaçlarına karşı önemli bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Bu kapsamda hakemlerin çok hızlı şekilde geçici hukuki koruma tedbiri kararı almaları suretiyle NFT gibi varlıkların hızlı şekilde başkasına devredilmesinin önüne geçilmesi mümkündür. Ayrıca NFT ve blokzincir tabanlı uyuşmazlıklarda akıllı sözleşmelerdeki kaynak kodun okunması ve kripto varlıklarda

meydana gelen fiyat dalgalanmalarının, haksız fiil ile sözleşme ihlali kaynaklı talepler arasında uygulanacak zarar hesaplama metodolojilerindeki farklılıklar nedeniyle, tazminat miktarlarında ciddi sapmalara yol açması gibi teknik zorluklar için WIPO, hakemlerini eğiterek yeni teknolojilere uyum sağlama yönündeki kararlılığını göstermektedir. Yine yapay zekanın kullanılmasından kaynaklanan ve telif, patent ve yazılım ihlalleri gibi konular için WIPO seminerler düzenleyerek olabilecek ihtilaflarda ne şekilde bir çözüm yöntemi üretebileceğini tartışmaktadır.

WIPO gelişen yapısıyla bünyesine kattığı yeni uzmanlık alanları ve hakemlerle FinTek'in yenilikçi ruhuna uygun şekilde esnek ve teknolojik bir çözüm sunmaya devam etmektedir. Bunun yanında WIPO'nun Uluslararası Telekomünikasyon Birliği ve Uluslararası Standardizasyon Örgütü gibi kuruluşlarla işbirliği geliştirmiş olmasının, FinTek ekosistemindeki uyuşmazlık çözüm kapasitesini güçlendirebilecek stratejik bir hamle olarak görülmesi mümkündür. Ayrıca gelecekte blokzincir tabanlı tahkim süreçlerinin daha da gelişeceği ve WIPO'nun da bu sisteme adapte olacağı beklenmektedir. Böylece NFT ve blokzincir tabanlı uyuşmazlıklarda blokzincirin değiştirilemezlik özelliğinden kaynaklanabilecek sorunlar ortadan kalkacaktır. WIPO, tahkim alanındaki tecrübesiyle bu gelişmelere yön verme potansiyeline sahiptir. FinTek sektöründeki şirketler, yatırımcılar ve hukukçular, WIPO tahkimini bir ihtilaf halinde güvenilir bir çıkış yolu olarak değerlendirirken; düzenleyici otoriteler de tarafların FinTek'e ilişkin ihtilaflarını kendi kendilerine çözmelerini teşvik ederek daha etkin bir çözümün WIPO kapsamında gerçekleştirilmesinin önünü açmalıdır.

KAYNAKÇA

ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu, “SEC Charges Ripple and Two Executives,” <https://www.sec.gov/news/press-release/2020-338>.

Akipek, Şebnem, ve Esra Dardağan. "Sanal Ortamda Gerçekleşen Telif Hakkı İhlâllerine Uygulanacak Hukuk." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 50, no. 3 (2001): 115–139.

Akıncı, Ziya, *Milletlerarası Tahkim*, 7. baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2025.

Aksu, Mustafa. “Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Yayma Hakkının Tükenmesi ve Avrupa Adalet Divanının 3 Temmuz 2012 Tarihli UsedSoft/Oracle Kararının Hukukumuzda Bu Açıdan Etkisi Bağlamında Değerlendirilmesi.” Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 1, no. 1 (2015): 1–28.

Aldasoro, Inaki, Leonardo Gambacorta, Anton Korinek, Vatsala Shreeti ve Merlin Stein.
Intelligent Financial System: How AI Is Transforming Finance. BIS Çalışma Tebliği
No. 1194. Basel: Bank for International Settlements, Haziran 2024.
<https://www.bis.org/publ/work1194.htm>.

Antonopoulos, Andreas M. *Mastering Bitcoin: Unlocking Digital Cryptocurrencies*. 2. baskı.
Sebastopol, CA: O'Reilly Media, 2017.

Arner, Douglas W., Barberis, Janos, ve Buckley, Ross P. "The Evolution of Fintech: A New Post-Crisis Paradigm." *Georgetown Journal of International Law* 47, 2015.

Arslan, Ayfer. "BDDK'dan Kuruluş İzni Alan 16 Yeni Banka." *Para Dergi*, 23 Ekim 2023.
<https://www.paradergi.com.tr/finans/2023/10/23/bddkdan-kurulus-izni-alan-16-yeni-banka>.

Arslan, Ayfer. "Finansta 'BankTek' Dönemi," *Para Dergi*, 22 Haziran 2023, <https://www.paradergi.com.tr/finans/2023/06/22/finans-banktek-donemi>.Para Dergi+3.

- Arslan, Kerim. "Bilişim ve Yazılım Teknolojilerinin Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Kapsamında Korunması." (Yüksek lisans tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi, 2018).
- Ateşçi, Kardelen. "Türk Hukuku Uyarınca Tahkime Elverişlilik ve Tahkime Elverişli Olmayan Haller." *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 26, no. 3 (2021): 19–45.
- Atzei, Nicola, Massimo Bartoletti, ve Tiziana Cimoli. "A Survey of Attacks on Ethereum Smart Contracts (SoK)." *Principles of Security and Trust*, editörler Matteo Maffei ve Mark Ryan, cilt 10204, Lecture Notes in Computer Science, Springer, 2017, ss. 164–86.
- Baily, Martin Neil, Robert E. Litan ve Matthew S. Johnson. *The Origins of the Financial Crisis*. Washington, D.C.: Brookings Institution, 2008, <https://elischolar.library.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4894&context=ypps-documents>.
- Bainbridge, David. *Intellectual Property*. 9. baskı. Harlow: Pearson, 2012.
- Bain & Company ve World Economic Forum, "Trade Tech – A New Age for Trade and Supply Chain Finance", Cenevre: World Economic Forum, 2018, https://www3.weforum.org/docs/WEF_White_Paper_Trade_Tech_.pdf.
- Balcı, Murat ve Kerim Çakır. "Kripto Paraların Karapara Aklama Yöntemi Olarak Kullanılması." *Ceza Hukuku Dergisi* 16, no. 46 (2021): 311–332.
- Batan, Ali. "A Brief Introduction to Know Your Customer (KYC)." Bildiri, Bottfedd Research Society Conference, Aralık 2021. https://www.researchgate.net/publication/356809531_A_Brief_Introduction_to_Know_Your_Customer_KYC. E.T. 12.02.2025.
- Bıyıklı, Mehmet. "Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) Hukuki Yapısı ve Bünyesindeki Tahkim Sürecinin İşleyişi." Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2018.
- Blackaby, Nigel, Constantine Partasides, Alan Redfern ve Martin Hunter. *Redfern and Hunter on International Arbitration*. 7. baskı. Oxford: Oxford University Press, 2022.

- Blessing, Marc. "The Conduct of Arbitral Proceedings Under the Rules of Arbitration Institutions; The WIPO Arbitration Rules in a Comparative Perspective." *WIPO Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation*, 1995, 41–72.
- Board of Governors of the Federal Reserve System. *The Federal Reserve System: Purposes and Functions*. Washington, DC: Board of Governors, 2016, <https://fraser.stlouisfed.org/title/5298>.
- Born, Gary B. *International Commercial Arbitration*. 3rd ed. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2021.
- Bonneau, Joseph, Andrew Miller, Jeremy Clark, Arvind Narayanan, Joshua A. Kroll, ve Edward W. Felten. "SoK: Research Perspectives and Challenges for Bitcoin and Cryptocurrencies." *Proceedings of the 2015 IEEE Symposium on Security and Privacy* (San Jose, CA, May 2015): 104–121.
- Boog, Christopher, ve Menz, James. "Arbitrating IP Disputes: The 2014 WIPO Arbitration Rules." *Journal of Arbitration Studies* 24, no. 3 (2014): 105-124.
- Bozbel, Selin. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. Oniki Levha Yayıncılık, 2015.
- Bozkurt Yüksel, Armağan Ebru. *Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Sistemi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2010.
- Can, Hacı ve Ekin Tuna, *Milletlerarası Tahkim Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Castellani, Luca G., ve Andrea DeMartino. "WIPO's Electronic Case File (ECAF) System: Enhancing Management of Blockchain and Digital Evidence in FinTech Disputes." *Journal of International Arbitration* 40, no. 2 (2023): 123-145.
- Cook, Trevor, ve Alejandro I. Garcia. *International Intellectual Property Arbitration*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2010.
- Çalışkan, Yusuf. *Uluslararası Fikri Mülkiyet Hukukunda Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmaları: WIPO Tahkimi ve Dünya Ticaret Örgütü*. İstanbul: Değişim Yayınları, 2008.

- Çelikel, Aysel ve Bahadır Erdem. Milletlerarası Özel Hukuk. 18. baskı. İstanbul: Beta Yayınları, 2024.
- Çon, Zeki ve Feyza Arıca. "Dijital Bankacılığın Geleceği: Türkiye'deki Yenilikler ve Küresel Trendler." Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi 19, no. 2 (2024): 21–32.
- De Castro, Ignacio, ve Chalkias, Panagiotis. "Mediation and Arbitration of Intellectual Property and Technology Disputes." Singapore Academy of Law Journal 24 (2012): 1059–1081.
- Degerli, K. "Regulatory Challenges and Solutions for Fintech in Turkey." Procedia Computer Science 158 (2019): 929-937.
- Demirgüç-Kunt, Asli, Leora Klapper, Dorothe Singer, ve Saniya Ansar. 2022. *The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19*. Washington, DC: World Bank. <http://www.worldbank.org/globalfindex>.
- Dhingra, Jayems. "Arbitrability of Intellectual Property Rights Validity Disputes." SSRN, October 20, 2020. <https://ssrn.com/abstract=3830413>.
- Di Castri, Simone, Stefan Hohl, Bernardo D'Auria, and Thomas R. Berutti. "The Suptech Generations." Bank for International Settlements Working Papers, no. 19, 2019, <https://www.bis.org/fsi/publ/insights19.pdf>.
- Dunoff, Jeffrey, Chiara Giorgetti, Shotaro Hamamoto, Luke Nottage, Steven Ratner, Stephan Schill, ve Michael Waibel. "Lack of Independence and Impartiality of Arbitrators." *Academic Forum on ISDS Concept Paper*, no. 2019/6. PluriCourts, 2019. https://www.cids.ch/images/Documents/AcademicForum/6_Independence_-_WG6.pdf.
- Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), *Guide to WIPO Arbitration*. Cenevre: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, 2020. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_919_2020.pdf.

- Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), *Generative AI: Navigating Intellectual Property*, 2024, <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4713>.
- Ekşi, Nuray. *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*. 2. baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Eylül 2020.
- EPRS (European Parliamentary Research Service), Carla Stamegna ve Cemal Karakas. Members' Research Service PE 635.513. Şubat 2019.
- Erdem, Fatih Buğra. "Markanın Alan Adı Olarak Kullanılmasında Karşılaşılan Uyuşmazlıklarda Tahkim Mekanizmalarının Yeri." *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 31, no. 1 (2023): 261-296.
- Erdoğan, Ömer Can. "Servis Modeli Bankacılık ve Açık Bankacılığın Bankacılık Deneyimimize Olası Etkileri." *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi* 18, no. 1 (2024): 72-81.
- Erkan, Mustafa. "Tahkim Şartının Ayrılabilirliği Prensibinin Asıl Sözleşmenin Yokluğu Durumunda Değerlendirilmesi." *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17, no. 1-2 (2013): 535–562.
- Ertekin, Şeref ve İzzet Karataş, *Uygulamada İhtiyari Tahkim ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Tanınması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1997.
- Erten, Rifat, *Türklerin Kişi Hâllerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi (MÖHUK m. 41)*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.
- EY, "The Rise of PayTech – Seven Forces Shaping the Future of Payments" (EY, 2022), <https://www.europeanpaymentscouncil.eu/sites/default/files/inline-files/ey-the-rise-of-paytech-seven-forces-shaping-the-future-of-payments-20221202%20%281%29.pdf>.
- Fidanboy, Özge. "Dijitalleşme Süreci ve Açık Bankacılık." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2022. <https://acikerisim.ticaret.edu.tr/items/ff7dea5c-1a9c-4ef8-a74c-f9391dbc2668>.

- Galantay, Andrew. "New Technology Arbitration: Blockchain Arbitration and Data Arbitration." Yüksek lisans tezi, Zürih Üniversitesi, Eylül 2022. https://www.researchgate.net/publication/365615362_New_Technology_Arbitration_Blockchain_Arbitration_and_Data_Arbitration.
- Gelsomino, Luca, Riccardo Mangiaracina, Alessandro Perego ve Angela Tumino. "Supply Chain Finance: A Systematic Literature Review." *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management* 46, no. 4 (2016): 348–366.
- Gangjee, Dev, Mimi Zou, ve Adriana Bora. *Alternative Dispute Resolution Mechanisms for Business-to-Business Digital Copyright- and Content-Related Disputes*. Cenevre: World Intellectual Property Organization, 2021. <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4588>.
- George, Emmanuel Paul-Emeka, Courage Idemudia ve Adebimpe Bolatito Ige. "Blockchain Technology in Financial Services: Enhancing Security, Transparency, and Efficiency in Transactions and Services." *Open Access Research Journal of Multidisciplinary Studies* 8, no. 1 (2024): 26–35.
- Guadamuz, Andres. "Non-Fungible Tokens (NFTs) and Copyright." *WIPO Magazine*, 10 Aralık 2021. <https://www.wipo.int/web/wipo-magazine/articles/non-fungible-tokens-nfts-and-copyright-42365>.
- Guadamuz, Andres. "The Treachery of Images: Non-Fungible Tokens and Copyright." *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 16, no. 12 (2021): 1367–1385.
- Gurry, Francis. "The Dispute Resolution Services of the World Intellectual Property Organization." *Journal of International Economic Law* 2, no. 2 (1999): 385-398.
- G m   l  Tun a   l, G lce. *Uluslararası Sınai Mülkiyet Haklarına İli kin Uyu mazlıkların Tahkim Yoluyla     m  ve Dünya Fikri Mülkiyet     t  (WIPO) Tahkim Kuralları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.
- Haddad, Christian, ve Lars Hornuf. "The Emergence of the Global Fintech Market: Economic and Technological Determinants." *Small Business Economics* 53, no. 1 (2019): 81–105.

- Haining, Kristy, ve Bruno Zeller. "Can Separability Save Kompetenz-Kompetenz When There is a Challenge to the Existence of a Contract?" *Arbitration: The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management* 76, no. 3 (2010): 493-502.
- Haksever, Batuhan Fırat, ve Bilge Baykal. "Bankacılık Sektöründe Dijitalleşme ve Finansal Teknolojilerin Hizmet Pazarlamasına Etkileri." *Akademik Açı* 3, no. 2 (2023): 191–228.
- Hamory, Wil, "7 Legal Issues Every Fintech Should Avoid (and How to Diffuse Them!)," Founder Shield, 30 Eylül 2024, <https://foundersshield.com/blog/7-legal-issues-fintech/>.
- Han, Ayşegül, Necip İhsan Arıkan ve Gökhan Konat. "Türkiye'de ve Dünyada Sorunlu Kripto Para Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme." *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 5, no. 2 (2021): 83–89.
- Hascher, Dominique. "Independence and Impartiality of Arbitrators: 3 Issues." *American University International Law Review* 27, no. 4 (2012): 789-798.
- Halket, Thomas D., ed. *Arbitration of International Intellectual Property Disputes*. 2. baskı. Huntington, NY: Juris Publishing, 2021.
- Identity Management Institute, "Future Identification Methods: Balancing Security, Convenience, and Privacy in Digital Identity Systems", *Identity Management Institute Publications*. 2024, <https://identitymanagementinstitute.org/future-identification-methods/>.
- International Bar Association. "IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration." Approved May 25, 2024. <https://www.ibanet.org/document?id=Guidelines-on-Conflicts-of-Interest-in-International-Arbitration-2024>.
- International Bar Association, Stop scrolling and read the Ts and Cs: Arbitration agreements in crypto disputes, 13.12.2022. <https://www.ibanet.org/stop-scrolling-read-Ts-Cs-arbitration-agreements-in-crypto-disputes>.

- Kaplan, Yavuz. "Milletlerarası Tahkimde Hakemin ve Tenfizin Reddi Sebebi Olması Açısından Bağımsızlık ve Tarafsızlık İlkesi." *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 21, no. 1-2 (2001): 43–73.
- Kalpşüz, Turgut. *Türkiye'de Milletlerarası Tahkim*. 2. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2010.
- Kara, Etem. "Ticaret Kanunlarının Varsayımsal İnsanı: Amerikan Ticaret Kanununda Reasonable Man ile Türk Ticaret Kanununda Basiretli Tacir." *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19, Özel Sayı (2017): 2127–2163.
- Karadağ, Bulut, Abdul Halim Zaim ve Akhan Akbulut. "Blockchain in Finance: A Systematic Literature Review." *Journal of Business, Economics and Finance* 13, no. 2 (2024): 113–129.
- Karadağ, Metin, "Sistemik Risk, Sistemik Açidan Önemli Finansal Kuruluşlar ve Küresel Finansal Kriz", *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi* 7, no. 13 (2015): 293-319.
- Khasawneh, Nasser Ali, ve Maria Mazzawi. "Arbitration and the Advent of New Technologies." *Global Arbitration Review*, 23 Ağustos 2024. <https://globalarbitrationreview.com/arbitration-and-the-advent-of-new-technologies>
- Kolodziejczyk, Hanna ve Klaudia Jarno. "Stablecoin – the Stable Cryptocurrency." *Studia BAS* 3, sayı 63 2020: 155–170.
- Konuralp, Cengiz Serhat. "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim." Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, 2011.
- Kumar, Vikash. "Rise of Arbitration in Financial Institution." *SSRN Scholarly Paper*, 22 Haziran 2021, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3872029.
- Labgold, Marc, ve Megan Labgold. "Should I Arbitrate My Patent Dispute?" *Kluwer Arbitration Blog*, 29 Kasım 2022. <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2022/11/29/should-i-arbitrate-my-patent-dispute/>.

- Landolt, Phillip ve Alejandro García. *Commentary on WIPO Arbitration Rules*. Cenevre: WIPO Arbitration and Mediation Center, 2017.
- Licensing Executives Society International. "Update on the WIPO Arbitration and Mediation Center's Experience in the Resolution of Intellectual Property Disputes." <https://lesi.org/update-on-the-wipo-arbitration-and-mediation-centers-experience-in-the-resolution-of-intellectual-property-disputes/>.
- Liu, Jianyi, ve Xiaoyan Chen. "Copyright Law and Non-Fungible Tokens: Experience from China." *International Journal of Law and Information Technology* 30, no. 4 (2022): 444–471.
- Mbiti, Isaac, ve David N. Weil. "Mobile Banking: The Impact of M-Pesa in Kenya." *NBER Working Paper* No. 17129, Haziran 2011.
- McCarthy, Sean ve Sophie Nappert. "The Impending Binance Arbitration: A Primer on the World of Cryptocurrencies, Derivatives Trading and Decentralised Finance on the Blockchain." *Kluwer Arbitration Blog*, 13 Ekim 2021. <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2021/10/13/the-impending-binance-arbitration-a-primer-on-the-world-of-cryptocurrencies-derivatives-trading-and-decentralised-finance-on-the-blockchain/.tradelaw.nccu.edu.tw+3>.
- McDonald, Lawrence G., ve Patrick Robinson. *A Colossal Failure of Common Sense: The Inside Story of the Collapse of Lehman Brothers*. New York: Crown Business, 2009.
- Milne, Alistair ve Parboteeah, Paul. "The Business Models and Economics of Peer-to-Peer Lending." *European Credit Research Institute* 17 (2016): 1-36.
- Moses, Margaret L. *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*. 3. baskı. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Möslein, Florian, Sebastian Omlor, and Nils Urbach. "Grundfragen eines Blockchain-Kapitalgesellschaftsrecht." *Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 41, no. 44 (2020).

- MyArtBroker. "Banksy and NFTs: From the Street to the Blockchain." *MyArtBroker*, 12 Aralık 2024. <https://www.myartbroker.com/investing/articles/from-the-street-to-the-blockchain-banksy-and-nfts>.
- Nalbantoğlu, Seray. "Bir Temel Hak Olarak Unutulma Hakkı." *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 9, no. 34 (2018): 583-605.
- Njegovan, Milica ve Snežana Prelević Plavšić. "Opportunities and Challenges of Artificial Intelligence Application in Investment Arbitration." *Social Informatics Journal* 3, no. 2 (2024): 1-8.
- Nomer, Ergin. *Milletlerarası Usul Hukuku*. 2. baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2018.
- Nomer, Ergin. "Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Kamu Düzeni Müdahalesi." *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 19, no. 1-2 (1999): 555-576.
- Onnee, Stéphane, ve Sophie Renault. "Crowdfunding: Principles, Trends and Issues." *Research Handbook on Digital Transformations*, derleyen F. Xavier Olleros ve Majlinda Zhegu, 313–333. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *The Tokenisation of Assets and Potential Implications for Financial Markets*, OECD Blockchain Policy Series (Paris: OECD Publishing, 2020), 11, https://www.oecd.org/en/publications/the-tokenisation-of-assets-and-potential-implications-for-financial-markets_83493d34-en.html.
- Özcan, Ahmet. "Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Konu Bakımından Uygulanması." *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 19, no. 3 (2020): 988-1016.
- Özel, Sibel. *Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri*. İstanbul: Beta Yayınları, 2008.
- Özkan, Barçın, "Marka Hakkına Tecavüz Halinde Verilecek İhtiyati Tedbirler", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2019.

- Özkan, Işıl. "Uluslararası Ticari Tahkimde Uygulanacak Hukuk." *Public and Private International Law Bulletin* 40, no. 2 (2020): 831–58.
- Özyüksel, Suna, ve Hanifi Yunus İğci. "Robo Danışmanlıktan Hibrid Danışmanlığa." *Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri*, no. 235/2019-12 (Aralık 2019).
- Park, William W. "Arbitrator Bias." *Transnational Dispute Management (TDM)*, Public Law & Legal Theory Paper No. 15-39. Boston University School of Law, January 2015. https://scholarship.law.bu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=faculty_scholarship.
- Park, William W. "The Arbitrability Dicta in First Options v. Kaplan: What Sort of Kompetenz-Kompetenz Has Crossed the Atlantic?" *Arbitration International* 12, no. 2 (1996): 137-160.
- Paulsson, Jan. "Fast-Track Arbitration in Europe (With Special Reference to the WIPO Expedited Arbitration Rules)." *Hastings International and Comparative Law Review* 18 (1995): 713–717.
- Pekcanitez, Hakan, Oğuz Atalay, ve Muhammet Özekes. *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*. 12. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024.
- Philippon, Thomas. "The FinTech Opportunity." NBER Working Paper No. 22476, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, August 2016.
- Plant, D., *WIPO Arbitration and Mediation Center*, Module 4.1 in *Dispute Settlement (UNCTAD-ICTSD Course on Dispute Settlement in International Trade, Investment and Intellectual Property, Cenevre: Birleşmiş Milletler & WIPO, 2003)*.
- Ramachandran, Kalyanasundharam. "Unified Payments Interface (UPI) – Transformation of Digital Payment Systems in India." *International Journal of Core Engineering & Management* 5, no. 4 (Temmuz 2018): 42–48.
- Rydzinska, Weronika. "Revision of the WIPO Arbitration Rules: Adapting to an Increasingly Remote Setting in Technology Disputes." *Kluwer Arbitration Blog*, 27.09.2021,

<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2021/09/27/revision-of-the-wipo-arbitration-rules-adapting-to-an-increasingly-remote-setting-in-technology-disputes/>.

Sarı Özgün, Hilal. "Kripto Para Kavramına Farklı Bakışlar ve İncelemeler." *Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi* 6, no. 1 (2024): 1–19.

Schwebel, Stephen M., Luke Sobota ve Ryan Manton. *International Arbitration: Three Salient Problems*. 2. baskı. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

Serrano-Cinca, Carlos, Begoña Gutierrez-Nieto ve Luz López-Palacios. "Determinants of Default in P2P Lending." *PloS One* 10, no. 10 (2015): e0139427.

Sezal, Levent. "Fintek Hizmetlerinin Finans Sektörüne Etkileri ve Sağlanan Devlet Teşvikleri." *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi* 2, no. 3 (2020): 233-248.

Stack, Andrew J. *International Patent Law: Cooperation, Harmonization, and an Institutional Analysis of WIPO and the WTO*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2011.

Stone, Katherine V.W., and Alexander J.S. Colvin. *The Arbitration Epidemic: Mandatory Arbitration Deprives Workers and Consumers of Their Rights*. EPI Briefing Paper #414. Washington, DC: Economic Policy Institute, 7 Aralık 2015, <https://files.epi.org/2015/arbitration-epidemic.pdf>.

Stripe, "What Is Mobile Payment Technology?" 9 Ekim 2024, 1, <https://stripe.com/en-mx/resources/more/what-is-mobile-payment-technology-what-businesses-need-to-know>.

Suryono, Ryan Randy, Indra Budi, and Betty Purwandari. "Challenges and Trends of Financial Technology (Fintech): A Systematic Literature Review." *Information* 11, no. 12 (2020): 590.

Şahin, Bertaç Şakir, ve Barış Cihan Cantürk. "Türkiye'deki Hukuki Altyapı ve Ödeme Hizmetleri Yönergesi 2 Bağlamında API Teknolojisi ve Açık Bankacılık." *Maliye ve Finans Yazıları*, no. 114 (2020): 149–180. <https://doi.org/10.33203/mfy.637661>.

- Şahin Ceylan, Şule. "Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü." Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Şahin, Osman Nuri, ve Zehra Yoloğlu Serter. "Kripto Para Piyasalarında Yaşanan Güvenlik Sorunlarının Yatırımcı Davranışı Üzerindeki Etkisi: Muhasebe Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma." *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10, no. 2 (2023): 609-628.
- Şanlı, Cemal, Emre Esen ve İnci Ataman-Figanmeşe. *Milletlerarası Özel Hukuk*. 11. baskı. İstanbul: Beta Yayınları, 2024.
- Şanlı, Cemal. *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986.
- Şanlı, Cemal. *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*. 8. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları, 2023.
- Tan, Corinne. "Rights in NFTs and the Flourishing of NFT Marketplaces." *International Journal of Law and Information Technology* 32, no. 1 (2024): 1–17.
- Tanrıöven, Tolgahan. "Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Nezdinde Yürütülen Tahkim Süreci." Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- Taşpınar Ayvaz, Sema. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Zaman Bakımından Uygulanması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2013.
- Taylor, Edward, Jennifer Wu ve Zach Li, "Crypto Arbitration: A Survival Guide," *Kluwer Arbitration Blog*, 29 Eylül 2022, <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2022/09/29/crypto-arbitration-a-survival-guide/>.
- Tekelioğlu, Numan. "Eşya Kavramını Yeniden Düşünmek: Nft'lerin Eşya Niteliği ve Eşya Hukuku Bakımından Geleceği Üzerine Bir İnceleme." *SÜHFD* 30, no. 3 (2022): 1301-1329.

- Tekin, Selin E., *Milletlerarası Tahkim Hukukunda Tahkim Anlaşmasının Esas Bakımından Geçerliliğine Uygulanacak Hukuk*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Tekinalp, Ünal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 5. baskı. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012.
- Toscano, Leandro, ve Oscar Suárez. "WIPO Mediation and Arbitration for FinTech Disputes." *WIPO Arbitration and Mediation Center*. Erişim 8 Nisan 2025. <https://www.wipo.int/amc/en/center/bibliography/index.html>.
- Türkiye Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Birliği (TÖDEB), "Payment Services," TÖDEB, <https://todeb.org.tr/en/page/payment-services/81/>.
- Ulusoy, Ali. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- U.S. Securities and Exchange Commission. "SEC Adopts Amendments to Enhance Disclosure of Order Execution Information." News Release, March 6, 2024. <https://www.sec.gov/news/press-release/2024-32>.
- Ünsal, Emre, ve Özgür Kocaoğlu, "Blok Zinciri Teknolojisi: Kullanım Alanları, Açık Noktaları ve Gelecek Beklentileri." *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* 13 (2018): 54-64.
- Üstündağ, Saim. *Medeni Usul Hukuku*. 7. baskı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2000.
- Van den Berg, Albert Jan. "Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation." *WIPO Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation*, 20 Ocak 1995, Cenevre.
- Wang, Runhua, Jyh-An Lee, and Jingwen Liu. "Unwinding NFTs in the Shadow of IP Law." *American Business Law Journal* 61, no. 1 (2024): 31–55.
- Wang, Qin, Rujia Li, Qi Wang, ve Shiping Chen. "Non-Fungible Token (NFT): Overview, Evaluation, Opportunities and Challenges." *arXiv preprint arXiv:2105.07447* (2021).
- Welser, Irene, ve Christian Klausegger. "Fast Track Arbitration: Just Fast or Something Different?" *Austrian Arbitration Yearbook 2009*, Christian Klausegger ve diğerleri

tarafından derlenmiş, Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2009, 259–279.

https://www.cerhahempel.com/fileadmin/docs/publications/Welser/Beitrag_Welser_2009.pdf.

World Intellectual Property Organization. Blockchain Technologies and IP Ecosystems: A WIPO White Paper. Cenevre: WIPO, 2022. <https://www.wipo.int/export/sites/www/cws/en/pdf/blockchain-for-ip-ecosystem-whitepaper.pdf>.

World Intellectual Property Organization. *WIPO Arbitration and Mediation Center: Resolving IP and Technology Disputes*. Yayın No. 799E. Cenevre: WIPO, 2021. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_799_2016.pdf.

World Intellectual Property Organization. *WIPO Intellectual Property Handbook*. 2. baskı, Yayın No. 489(E). Cenevre: WIPO, 2020. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_450_2020.pdf.

World Intellectual Property Organization. *WIPO Conversation on Intellectual Property (IP) and Frontier Technologies: Sixth Session*. Cenevre, 21–22 Eylül 2022. Uluslararası WIPO Bürosu tarafından hazırlanmış özet, 29 Kasım 2022, https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ip_conv_ge_2_22/wipo_ip_conv_ge_2_22_3.pdf.

World Intellectual Property Organization. “WIPO Arbitration and Mediation for FinTech.” <https://www.wipo.int/amc/en/center/specific-sectors/ict/fintech/>.

World Intellectual Property Organization, *WIPO Mediation and Arbitration for FinTech Disputes*, 2020. <https://www.wipo.int/amc/en/docs/2020fintechdisputes.pdf>.

Wu, Hanjie, Qian Yao, Zhenguang Liu, Butian Huang, Yuan Zhuang, Huayun Tang, ve Erwu Liu. "Blockchain for Finance: A Survey." *IET Blockchain* 2, no. 2 (2024): 101–123.

Yeoh, Peter. "Innovations in Financial Services: Regulatory Implications." *Business Law Review* 37, no. 5 (2016): 190-196.

Yıldırım, Nevhis Deren, *UNCITRAL Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2004.

Yılmaz, Ejder, Ramazan Arslan, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası. *Medeni Usul Hukuku*. 10. baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, Kasım 2024.

Yılmaz, Süleyman, ve Gökçe Filiz Çavuşoğlu. "Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi." İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 10, no. 2 (Aralık 2019): 594-613.

Zhang, Yufan, Zichao Chen, Luyao Zhang, ve Xin Tong. "Visualizing Non-Fungible Token Ethics: A Case Study On CryptoPunks." arXiv preprint arXiv:2206.12922 (2022).

Zheng, Zibin, Shaoan Xie, Hongning Dai, Xiangping Chen ve Huaimin Wang, "An Overview of Blockchain Technology: Architecture, Consensus, and Future Trends," in 2017 IEEE International Congress on Big Data (BigData Congress) (Honolulu, USA, June 25–30, 2017), 557–564, <https://ieeexplore.ieee.org/document/8029379>.

.